

İçindekiler

- Kapitalizmin Krizi ve Emperyalist Savaş.....3**
- Rusya Ukrayna ve Türkiye 37**
- Cemaatler Kapatılsın mı? 51**
- “İnsaniyetin İki Kanadı” 55**
- Komünistler Birliği’nden
Komünist Enternasyonal’e -VIII.....61**
- Sınıf ve Siyaset Bütünlüğü 136**
- NATO Sonuç Bildirgesi.....147**
- Yaşamı On Yıla Sığdıranlar.....157**

Söz ve Eylem Yayınları adına İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü Münir Köymen
Siyasi, Süreli, Yaygın Türkçe Yayın
Adres: Sırapınar mah. Kilim sok. No:2/1
Çekmeköy İstanbul
Baskı tarihi: Mart 2022

Basım yeri: Özdemir Matbaacılık, Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. Odin Topkapı semti
No: 28/245 Zeytinburnu / İstanbul Tlf.
0212 577 54 92

İletişim: bilgi@sozveylem.com

Kapitalizmin Krizi ve Emperyalist Savaş

Söz ve Eylem'in 13. Sayısında yer alan Panorama 1990-2020 yazısında kimilerinin iddia ettiği gibi ABD'de iktidar değişiminin uluslararası ilişkilerde bir yumuşamaya değil, tersine bir sertleşmeye yol açacağı şu sözlerle ifade edilmişti. "Amerika geri dönüyor" sloganıyla seçim kazanan Biden 'in işbaşı yaptıktan sonra imzaladığı kararnameleler (İklim Anlaşması'na ve Dünya Sağlık Örgütü'ne geri dönüş vb.) uluslararası ilişkilerde bir yumuşama sağlamaktan ziyade Rusya ve Çin karşısı cephenin tahkim edilmesine yöneliktir".

ABD'nin Temmuz 2020'de Güney Çin Denizi'nde yaptığı tatbikat ve Kasım 2020'de yapılan NATO zirvesinde alınan kararlar, 2021'de ABD - Rusya ve Çin ilişkilerinin daha da gerileceğinin ilk sinyallerini veriyor. Temmuz'da Güney Çin Denizi'nde yapılan tatbikata, başta Japonya ve Güney Kore olmak üzere birçok bölge devleti katıldı. ABD, iki filosunu bölgeye gönderdi. Çin yetkililerinin tatbikatla ilgili olarak yaptıkları açıklama, önümüzdeki dönemde savaş alanının - ABD'nin bariz üstünlüğünün olduğu - denizler ve okyanuslara kayacağını gösteriyor. Stratejik nedenlerle (ABD'nin askeri üstünlüğü, mevcut koşullarda ABD hegemonyasında yaşanan aşınma, vb.) mevcut statükoyu korumaya çalışan Çin'in tatbikat sırasında yaptığı "gerektiğinde askeri güce başvurabileceği" açıklaması genel emperyalist bir savaş tehlikesinin sanıldığı kadar uzak olmadığını gösteriyor.

Kasım 2020’de NATO geri dönüyor sloganı altında düzenlenen zirvede, NATO’nun özellikle Rusya’nın Gürcistan, Ukrayna, Kırım ve Çin’in Sincan Uygur Özerk bölgesinde içine düştüğü zafiyetten söz edilerek Rusya ve Çin’e karşı kararlılık kararları alındı. Bu kararlar emperyalist devletlerarasındaki çelişki ve çatışmaların daha da keskinleşeceğinin, genel bir emperyalist savaş tehdidinin daha da yakınlaştığının işaretleridir.”

Gelişmeler kriz koşullarında emperyalist devletler arasındaki ilişkilerin daha da gerileceğine işaret ediyor.

Her şeyden önce 2008’de kapitalist dünya sistemini sarsan kriz 2021 ortasından itibaren yeni ve daha keskin bir aşamaya yükseldi. 2008’de finansal sistemde büyük bir sarsıntıya yol açan kriz, sanayideki çöküntüyle birlikte büyüdü. Krizin çöküntüye dönüşmesini engellemek için devletler devreye girdi. Önce bankalar kurtarıldı, arkasından kurtarılma sırası tekellere geldi. Büyük devletler, para basarak, banka ve şirketlere ucuz faizle (neredeyse faizsiz) kredi pompalayarak krizi denetim altında tutmaya çabaladılar. Devletlerin bastığı paranın aslan payı burjuvaziye giderken, küçük bir kısmı da sermayenin geri dönüşünü sağlamak için işçi ve emekçilere ihtiyaç kredisi adı altına sunuldu. Kredi- İpotek sistemiyle tekeller krediye boğuldu, orta ve küçük işletmeler ile işçi ve emekçiler tüketici kredileri, kredi kartları yoluyla sisteme ipoteklendi. Ucuz ve bol para, üretimde bir büyümeye dönüşmedi; tersine, spekülasyon alanlara kaydı. Piyasadaki para miktarı arttıkça borsalarda, türev piyasalardaki kumar da büyüdü. Kriz sonrası türev piyasalarda ve büyüme oranlarında dramatik düşüşler yaşandı.

2018’de Kredi –İpotek sistemi tıkanmaya başlayınca emperyalist devletler varlık alımlarını azaltarak piyasalarda oluşan balonu kontrol altına almaya çalıştı. 2020’nin başında ortaya çıkan pandemiyle birlikte varlık alımları yeniden ama bu kez katlanarak arttırıldı. Çin’de ortaya çıktığı ileri sürülen Covid virüsü Çin’e karşı ekonomik, siyasi ve toplumsal bir tecrite dönüştürüldü. Virüs Çin ekonomisine ağır bir darbe vurmanın aracı olarak kullanıldı. Çin’e uçak seferleri iptal edildi, Ülkelerin Çin’le ticareti bir anda kesildi. Bunları Batı’da Çin etnisitesine

karşı ırkçı saldırılar izledi.. Bu aşamada hedef Çin ekonomisi ve Çin'in toplumsal yapısıydı.

İkinci aşamaya virüsün dünyaya yayılmaya başlamasıyla geçildi. Bu aşamada, vaka sayıları ve ölümlerin çok düşük olmasına rağmen pandemi ilan edildi. İlginç olanı pandemi ilanı kararının Ocak 2020'de (21-24 Ocak) düzenlenen Dünya Ekonomik Formunda alınmış olmasıydı. Bu aşamada virüs bir sağlık sorunu olmaktan çıkartılarak ekonomik, siyasi ve toplumsal bir soruna dönüştürüldü. Devletler birbiri ardından kapanma kararları aldı. Ülkeler arası ulaşım engellendi. Sınır kontrolleri güçlendirildi. Başta orta ve küçük işletmeler olmak üzere fabrikalar işyerleri kapatıldı. İşçiler kimi ülkelerde ücretli, kimilerinde ücretsiz izinle üretim sürecinin dışına itildi. Meta üretimiyle birlikte meta dolaşımı kesintiye uğradı. Borsalar ve türev piyasalarda dramatik düşüşler yaşandı. Bu ekonomik önlemleri siyasi ve sosyal önlemler izledi. Yasalarda değişiklikler yapıldı, olağanüstü hal yasaları yeniden düzenlenerek çerçevesi genişletildi. İzolasyon önlemleri (ev hapsi, karantina, sokağa çıkma yasağı) devreye sokuldu. Ekonomik durgunluğa artan işsizlik ve yoksulluk eşlik etti. Bütün bu önlemler yeni bir ekonomik ve toplumsal yapılanmanın ön adımlarıydı.

Yeni teknolojilerin üretim sürecine girişi hızlandı. Evden ve yarı zamanlı çalışmanın alanı genişletildi. Ücretlerin, kar oranlarının düşme eğilimi üzerindeki baskısı, reel olarak düşen ücretlerle azaltıldı. Küçük ve orta işletmeler fiilen üretim sürecinin dışına itildi. Bu gelişmelerden en fazla etkilenen sektörler geleneksel ticaret ve hizmetler sektörleri oldu. E-ticaretin geleneksel ticareti yerinden etme süreci hızlandı. Hizmetler sektöründeki küçük işletmeler fiili kapatmalarla iflase sürüklendi. Sağlık sektöründe sömürü oranları katlanarak arttı. Bu sürecin önemli özelliklerinden biri de okulsuz eğitimin ilk denemeleri gerçekleştirilmesiydi.

Dünya kapitalist ekonomisindeki bu yeni yapılanma merkez bankalarının aşırı para basması ve neredeyse sıfır faizli, kısmen de geri ödemesiz kredileriyle desteklendi. 2008'de kriz patlak verdiğinde büyük devletler çöküşleri merkez bankalarını harekete geçirerek, para basarak

önlemeye çalıştılar. Örneğin 2008’de ABD’de dolaşımdaki para miktarı 900 milyar dolar civarındaydı. Bu miktar 2008- 2018 arasında izlenen varlık alımlarıyla 4,6 trilyon dolara çıktı. 2018’den sonra varlık alımlarının sonlandırıldığı açıklandı ve dolaşımdaki para miktarı bir milyar dolar azaltılarak 3,5 trilyon dolara düşürüldü. 2020’de pandemiyle birlikte bu miktar 2,5 kattan daha fazla artarak 9 trilyon dolara geçti. ABD merkez bankasının bu politikasını diğer merkez bankaları, AB, İngiltere, Japonya, Kanada vb. izledi. Çin ve Rusya kısmen bu sürecin dışında kaldı.

Miktarı sürekli olarak artan bu parasal genişlemeden, en küçük pay birçok nedenle (kapatılan ya da küçülen) iş sürecinin dışına düşen işçilere düştü. İkinci sırada küçük ve orta işletmeler geldi. Büyük paylar he zaman olduğu gibi tekellere, sanayi, banka, enerji, maden, gıda, turizm vb.tekellere aktı.

“Gelişmekte olan ülkelerde” süreç farklı işledi. Bu ülkeler 2008 - 2018 arasındaki parasal genişlemeden yüksek faiz ödeyerek belirli ölçüde yararlanmışlardı. 2020’de gelişmiş ülkelerdeki parasal genişleme iç ekonomi için kullanılınca bu süreç “gelişmekte olan ülkelere mevcut krizin daha da büyümesi olarak yansdı. Pandemi sürecinde “Gelişmekte olan ülkeler” gelişmiş ülkelerekinde benzer bir yol izledi. Her ülke kendi ekonomik olanakları çerçevesinde parasal genişlemeye gitti. Uygulama çok daha düşük olmak üzere aynıydı. Kapanmalarda işçilere ya kısmi ücret desteği verildi ya da ücretsiz izinli sayıldılar. Küçük ve orta işletmelere ödeme süreleri uzatılarak kredi sağlandı. Kredilerin aslan payı yine büyük tekellere düştü. Tekeller vergi indirimleri ve aflarla ödüllendirildiler.

Bu ülkelerde küçük ve orta işletmelerin (kobiler) ekonomide payları (% 70-90 arası) oldukça yüksektir. Büyük bir kısmının pandemi sürecinde kapanmak ya da küçülmek zorunda kaldığı düşünüldüğünde bu işletmelerin yeniden üretim sürecinde yer alma olasılıkları son derece düşüktür. Büyük bir kısmı iflas edecek ya da yerel paraların değer kaybettiği oranda ülkedeki varlıkların ucuzlamasına bağlı olarak el değiştirecektir. Daha şimdiden özellikle yeni teknolojileri kullanan bu

işletmelerin uluslararası tekeller tarafından ele geçirildiğine tanık olmaktadır.

Kısaca, pandemi, kapitalist dünya ekonomisi ve politikasının yeniden yapılandırılmasında bir enstrüman, bir tatbikat aracı olarak kullanılmıştır. Bu tatbikatla sermayenin yoğunlaşma ve merkezileşmesi, yeni alanları da kapsayarak yükseltildi. Ücretler reel olarak düşürüldü, işçi sınıfı içinde yeni bölünmeler (uzaktan çalışma, yarım gün çalışma vb.) yaratıldı, işsizlik büyütüldü. Tatbikatın diğer bir yanı da sosyal alanda gerçekleştirilenlerle ilgilidir. Pandemiyle yaratılan korku iklimiyle insanlar aralarındaki gerçek ilişki ve tepkilerin yerini sanal ilişki ve tepkiler aldı. Rıza yöntemiyle yapılamayacak olanlar, korkunun büyütülmesi ve yayılmasıyla yaratıldı. İnsanlar farklı yöntemler, cep telefonlarına indirilen yeni teknolojiler, HES kodu, aşı pasaportu vb. yöntemlerle fişlendi. Baskı ve zor, korkuyla maskelendi. Pandemi sürecinde mitingler, gösteriler, hak arama eylemleri yasaklandı. Buna rağmen sokağa taşan eylemlere polis ve asker gücüyle müdahale edildi. Bu müdahalelerin en son örneği Kanada’da yaşandı. Şubat 2022’de pandemi kısıtlamalarını protesto eden kamyoncuların üzerine polis sürüldü, bu yeterli olmayınca olağanüstü hal ilan edildi ve göstericiler banka hesaplarına el konulmakla tehdit edildi.

2021’de pandemi yasaklarının ortadan kaldırılması ile birlikte dünya kapitalist ekonomisindeki kriz yeni bir evreye girdi. Krizin bu yeni evresi, özellikle, burjuva ekonomistlerin tedarik zincirinde kopmalar olarak nitelendirdikleri, sermaye hareketinin dolaşım alanında karşılaştığı kesintiler, hammadde ve enerji fiyatlarındaki artış ve yükselen enflasyon olarak belirginleşti. Üretim çarklarının hızlanmasına dolaşım alanı cevap veremeyince metallerin pazara ulaşip yeniden sermayeye dönüşmesi zorlandı. Merkez bankalarının para basarak aşırı ölçüde arttırdıkları para arzı, ikili üçlü rakamlara varan enflasyon artış oranlarıyla geri döndü. Hammadde, yarı mamul, mamul madde ve enerji fiyatları yükseldi. Bu üç olgunun katılımıyla büyüyen kriz tekeller arasında pazar, emperyalist devletler arasında nüfuz alanları savaşını daha da keskinleştirdi. Büyüyen krizin başka bir boyutu da kapitalizmin altında

toplumsal altüst oluşa yol açabilecek patlayıcı yığınının birikip büyümesidir. Pek çok devlet için sosyal yapıda yol açacağı tahribatla alarm zillerinin çalmasına yol açan yüksek enflasyon, ABD için aynı zamanda bir kazanç kaynağıdır. Dünya rezerv parasının % 65'ini elinde tutan ABD aynı zamanda 30 trilyon dolarla dünyanın en borçlu devletidir. Bunun anlamı ABD'de enflasyon ne kadar yükselirse borcunun da reel olarak okadar düşmesidir. ABD merkez bankasının yükselen enflasyon karşısında ağırdan almasının faizleri mümkün olduğu kadar düşük tutmaya çalışmasının nedeni de budur.

Emperyalist Devletler Arasında Büyüyen Rekabet ve Çatışma

Söz ve Eylem'in 13. Sayısında 1900- 2020 yılları arasında emperyalist rekabet ve çatışmanın gelişimi ve sonuçları incelenmişti. Orada rekabet ve çatışmanın 2021'de daha da keskinleşeceği belirtilmişti. Gelişmeler bu vargıyı doğruluyor.

2021'in başında ABD'de hükümet değişikliği gerçekleşti. Cumhuriyetçi Trump yönetimi yerini demokrat Biden yönetimine bıraktı. Trump döneminde izlenen politikanın ağırlıklı yönü ABD ekonomisinin güçlendirilmesiydi. Trump'ın birçok ülkeye yaptığı yüklü miktarlardaki silah satışları da nüfuz bölgelerinin askeri olarak güçlendirilmesi yanında esas olarak ABD ekonomisinin güçlendirilmesine yönelikti. Bu dönemde ABD ekonomisini büyütme için birçok önlem devreye soktu. Gümrük vergileri arttırıldı, belirli metalar kotaya bağlandı. AB şirketlerine cezalar kesildi. AB ile NATO'nun finansmanı konusunda sorunlar yaşandı. ABD aleyhine olan ticarete Çin'e geri adımlar atıldı. ABD işgal ettiği birçok bölgeden kısmen geri çekildi. Biden'in iktidara gelmesiyle birlikte ABD politikası iç ağırlıklı olmaktan çıkararak "Amerika Geri dönüyor" sloganıyla uluslararası alana yöneldi. Gerileyen ABD hegemonyasının büyütülerek güçlendirilmesini öngören bu sloganın ne anlama geldiğini anlamak için ABD güvenlik stratejisinin temel unsurlarını hatırlamak gerekiyor. Bu unsurları şöyle özetleyebiliriz; 1-ekonomik rekabetin keskinleştirilmesi, gümrükler, kotalar, ticari engeller, ambargo 2- siber güvenlik, 3- hedef ülkeler içindeki yumuşak alanların (etnik, dini, öne çıkan diğer sorunları büyütecek sivil toplum

örgütlerinin kurulması, yönlendirilmesi) tespit edilip bu alanlar üzerinden iç istikrarsızlığın büyütülmesi, 4- askeri ittifakları, yenilerini de ekleyip güçlendirmek, 5-İHA ve SİHA'lara önem vermek, 6- müttefikleri silahlandırmak 7- deniz gücünü büyütme, denizlerdeki kontrolü güçlendirmek Bu stratejinin ideolojik temelini ise insan hakları, demokrasi ve özgürlüklerin korunması oluşturuyor. ABD ne zaman bu kavramları öne çıkardıysa, bu, ABD'nin dünyanın herhangi bir bölgesinde, işgale, katliama hazırlandığını sinyaledir. Afganistan, Irak, Suriye, Libya demokrasi ve insan hakları söylemiyle yürüttüğü işgal ve katliamların en yakın örnekleridir

Biden yönetime geldikten sonraki yeni ABD stratejisinde Rusya açıkça düşman ülke, Çin risk yaratan ülke olarak belirlendi. AB ise stratejik ittifak olarak yerini korudu. Biden, Trump döneminde AB ile yaşanan sorunları çözmek için birçok girişimde bulundu. Önceki dönemde AB'ye konulan kotalar kaldırıldı. ABD, Trump döneminde ayrıldığı iklim anlaşmasına ve Dünya Sağlık Örgütü'ne geri döndü. İran'la nükleer anlaşma görüşmelerine katılabileceğini açıkladı. Kuzey Akım II boru hattı sorunu ABD - Almanya ilişkisinde henüz çözilemeyen bir pürüz olarak kaldı.

Almanya ile kıyaslandığında, AB'nin askeri alanda en güçlü devleti olan Fransa ile ABD arasındaki çıkar farklılıkları daha derindir. Bu iki devletin birçok alanda, Afrika'da, Doğu Akdeniz'de ve özellikle Libya'da çıkarları kesişmektedir. NATO'nun işleviyle ilgili anlaşmazlıklar ise ayrı bir konudur. ABD ile Fransa arasında çıkar çatışmasının boyutunu gösteren bir gelişme Eylül 2021'de yaşandı. Fransız Naval şirketi Avusturalya hükümetiyle 12 denizaltı yapım anlaşması imzaladı. ABD araya girerek bu anlaşmanın iptal edilmesini sağladı. Ve Avusturya hükümetiyle nükleer enerji kullanan 12 denizaltı yapım anlaşması imzaladı.

Fransa, ABD'nin, iki ülke arasında diplomatik bir krize yol açan bu davranışını Trump benzetmesi yaparak "kaba", "kestirilemez" bir davranış olarak nitelendirdi. AB, Fransa'ya yapılanı "kabul edilemez", Almanya ise olayı "uyandırma zili" olarak niteleyerek AB'nin tek sesle konuşması gerektiğini vurguladı.

İttifakların Karşılıklı Tahkimi

2021’de Çin - Rusya ile ABD - İngiltere ekseninde yeni ittifaklar kurulması ve var olanların tahkim edilmesinde önemli gelişmeler yaşandı. Batılı emperyalist devletlerin askeri ve ekonomik örgütlerinin toplantılarının ana konusunu Çin ve Rusya’nın engellenmesi oluşturdu.

G7 Zirvesi: G7 Zirvesi 11-13 Haziran 2021 tarihinde İngiltere’de toplandı. Toplantıya G7 dışında Güney Kore, Avustralya, Hindistan ve Güney Afrika katıldı. ABD Başkanı Biden Washington Post’a Trup döneminde yaşanan gerilimleri gidermeye yönelik bir makale yazdı. Makalede, iklim krizinin ve Covid’in gerekliliklerini yerine getireceklerini taahhüt etti. Rusya ve Çin’in zararlı adımlarına karşı durmak için ABD’nin dünyaya liderlik etmesi gerektiğini belirtti. Biden’in bu makalesi, Zirvenin gündemini ve sonuç bildirgesinin içeriğini de belirledi. Temel gündemi Rusya, Çin ve İran olan zirvede ekonomiden siyasete, askeri alandan güvenliğe, dünyanın her kıtası ve bölgesindeki gelişmeler ele alındı. Zirve sonucunda “Daha İyisini Elde Etmek İçin Küresel Eylem İçin Ortak Görevlerimiz” Bildirgesi yayınlandı.

Bildirgede, salgını sonlandırmak, ekonomiyi canlandırmak, gezegeni korumak, değerlerini ve ortaklıklarını güçlendirmek, daha özgür, daha yeşil, daha güvenli bir gelecekte, demokrasi, insan hakları, eşitlik, özgürlük, kurallara dayalı dünya düzeninden, sanki bütün bunları yerle bir eden kendileri değilmiş gibi, söz edildi. İran’la nükleer anlaşmanın yeniden ele alınacağı belirtildi. Çin’in Sincan ve Hong Kong’da insan haklarını ihlal ettiği, küresel istikrara tehdit oluşturduğu, Rusya’nın diğer ülkelere müdahale ederek, dünya istikrarını bozduğu, klişe cümlelerle tekrarlandı. Rusya’dan, siber saldırıları durdurması, Kırım ve Ukrayna’nın doğusundan geri çekilmesi gerektiği vurgulandı. Irak’ın toprak bütünlüğünün korunması, Libya’dan yabancı askerlerin çekilmesi istendi. Çin, G7 zirvesinden sonra yaptığı açıklamada dünyanın kaderine küçük bir grup ülkenin karar verdiği günlerin artık çok geride kaldığını söyledi.

NATO Zirvesi: NATO zirvesi G7 zirvesinin hemen ardından 14 Haziran 2021’de yapıldı. Zirve, Biden’in “Amerika Geri Dönüyor” söyleminin cisimleşmiş haliydi. Zirve sonunda hazırlanan Bildirge ise

Rusya ve Çin'e yönelik tam bir savaş hazırlığı ilanıydı. Bildirgenin üçte ikilik bölümü düşman devletlere, başta Rusya olmak üzere, Çin, Kuzey Kore ve İran'a ayrılmıştı. Zirvede siber savaştan, kitle imha silahlarının yaygınlaştırılmasının önlenmesinden, iklim değişikliğine, yeni devletlerin NATO'ya alınmasına, NATO'nun askeri olarak güçlendirilmesi için yeni komutanlıklar kurulmasına, NATO üyelerinin silahlandırılmasına, uluslararası deniz güvenliğinin sağlanmasına, ittifaka yeni katılan üyelerin askeri ekonomik olarak güçlendirilmesine, Rusya'nın kuşatılmasında stratejik bir konuma sahip Baltık ülkelerinin (Litvanya, Letonya, Estonya), Polonya ve Balkanlar'daki ittifakların silahlandırılmasına, muharebe güçlerinin artırılmasına yönelik kararlar alındı. Avrupa'da ittifak dışı ülkeler Finlandiya ve İsveç'le ilişkilerin geliştirileceği belirtildi.

Pasifik, Latin Amerika bildirgede şöyle yer aldı; “Asya-Pasifik ortaklarımız olan Avustralya, Japonya, Yeni Zelanda ve Kore Cumhuriyeti ile siyasi diyalogu ve pratik işbirliğini geliştiriyoruz. NATO'nun çıkarlarının etkilendiği küresel güvenlik sorunlarına yönelik ortak yaklaşımları tartışacak, daha derin siyasi katılım yoluyla perspektifleri paylaşacak ve ortak endişeleri ele almak için somut işbirliği alanları arayacağız. NATO'nun Latin Amerika'daki ortağı Kolombiya ile iyi yönetim, askeri eğitim, birlikte çalışabilirlik, mayın temizleme ve deniz güvenliği konularında etkileşimimizi yoğunlaştırıyoruz.”

Orta Asya'da, Hindistan ve Pakistan ile siyasi diyalogu derinleştirme, Ortadoğu'da, Arap Birliği Devletler Ligi, Körfez İşbirliği Konseyi, Afrika'da; Afrika Birliği ve Sahel (sahil) ülkeleri (Senegal, Moritanya, Mali, Burkina Faso, Nijer, Nijerya, Çad, Sudan ve Eritre) ile ilişkilerin güçlendirileceği vurgulandı. Ürdün'de kurulan askeri Kadın Eğitim Merkezi'nin desteklenmesine stratejik bir konum atfedildi ve Tunus'un savunma kapasitesinin yükseltilmesine özellikle değinildi. ABD-NATO ile Rusya'yı karşı karşıya getiren Ukrayna ve Gürcistan'ın İttifak'a üye olacağı kararı yinelendi ve Litvanya-Polonya-Ukrayna Tugayı'nın destekleneceği belirtildi.

Bildirge'de Türkiye ile ilgili olarak şunlar yer aldı; “Türkiye'de NATO Deniz Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi, edinilen bilgiye göre, Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar'ın girişim ve katkılarıyla hız kaza-

nan çalışmaların sonucunda Deniz Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi Komutanlığı (MARSEC COE), 8 Haziran'da NATO'ya akredite olarak uluslararası askeri kuruluş statüsüne ulaştı. .. Merkez tarafından Türkiye'nin savunma sanayi ve akademik potansiyeli NATO ülkeleri ile paylaşılacak, NATO'nun köklü ve sadık bir müttefikleri olan Türkiye'nin NATO içerisindeki katkı ve görünürlüğü artırılacak.”

Yukarıda da belirtildiği gibi Bildirgenin büyük bölümü Rusya ve Çin'e ayrıldı. Baş düşman Rusya için şunlar belirtildi, “Rusya'nın saldırgan eylemleri Avrupa-Atlantik güvenliği için bir tehdit oluşturuyor; ...Çin'in artan etkisi ve uluslararası politikaları, bir İttifak olarak birlikte ele almamız gereken zorluklar ortaya çıkarabilir. İttifak'ın güvenlik çıkarlarını savunmak amacıyla Çin'le mücadele edeceğiz. ... 2014 Goller Zirvesi'nde ve müteakip tüm NATO toplantılarımızda kabul edilen Rusya'ya yönelik kararlarımızı yeniden teyit ediyoruz. Siyasi diyaloga açık kalırken, Rusya ile tüm pratik sivil ve askeri işbirliğini askıya aldık. ... Rusya'yı ayrıca Gürcistan'ın Abhazya ve Güney Osetya bölgelerini bağımsız devletler olarak tanımaktan vazgeçmeye çağırıyoruz. ...Rusya'nın Kırım'ı yasadışı ve gayrimeşru ilhakını şiddetle kınıyoruz ve tanımayacağız. ... NATO, potansiyel düşmanları caydırma ve onlara karşı savunma ve şimdi ve gelecekte askeri avantajımızı koruma ve geliştirme yeteneğimizi daha da güçlendirecek iki önemli askeri kavramın uygulanması yoluyla yeni bir askeri strateji geliştiriyor. Caydırıcılık ve savunma konsepti, çok alanlı bir ortamda İttifak'ın ana tehditlerine karşı mücadele etmek, caydırmak ve savunmak için tek ve tutarlı bir çerçeve sağlar....Savaş konsepti, NATO'nun belirleyici askeri üstünlüğünü korumak ve geliştirmek için uzun vadeli bir vizyon sağlar.”

Çin'le ilgili olarak daha yumuşak bir tutum sergilendi. “Çin'in belirtilen hırsları ve iddialı davranışları, kurallara dayalı uluslararası düzene ve İttifak güvenliğiyle ilgili alanlara yönelik sistematik zorluklar ortaya koymaktadır. ... Ayrıca, Avrupa-Atlantik bölgesindeki Rus tatbikatlarına katılım da dahil olmak üzere Rusya ile askeri işbirliği yapıyor. Çin'i uluslararası taahhütlerini yerine getirmeye ve büyük bir güç olarak rolüne uygun olarak uzay, siber ve deniz alanları dahil olmak üzere uluslararası sistemde sorumlu davranmaya çağırıyoruz.

Zirvede kendine yönelik saldırılara Çin'in cevabı, “Çin hiç kimseye

sistemantik tehdit olmayacaktır, ancak bize bir sistemantik tehdit gelirse oturup hiç bir şey yapmadan bekleyecek değiliz”

Bildirgede AB şöyle yer aldı; “Avrupa Birliği, NATO için benzersiz ve temel bir ortak olmaya devam etmektedir. NATO-AB stratejik ortaklığı, milletlerimizin ve Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliği ve refahı için esastır. NATO, daha güçlü ve daha yetenekli bir Avrupa savunmasının önemini kabul etmektedir. Tutarlı, tamamlayıcı ve birlikte çalışabilir savunma yeteneklerinin geliştirilmesi, gereksiz tekrarlardan kaçınılması, Avrupa-Atlantik bölgesini daha güvenli hale getirmeye yönelik ortak çabalarımızın anahtarıdır.” AB, “Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliği ve refahı için esastır” belirlemesiyle taltif edilirken, AB’nin kendi güvenliğini sağlama girişimleri “gereksiz tekrarlardan kaçınılması” söylemiyle uyarıldı.

AUKUS: Biden iktidara geldikten sonra ABD Ortadoğu’daki güçlerini kısmen geri çekerek Pasifiğe yöneldi. Çin’e karşı yeni cephelerin kurulması için harekete geçti. Eylül 2021’de Avustralya ve İngiltere’yle AUKUS adıyla yeni bir askeri, ekonomik ortaklık anlaşması imzaladı. (AUKUS her üç devletin baş harflerinin simgeleşmesinden oluşturuldu.) Doğrudan Çin’i hedef aldığı söylenmese de anlaşmanın içeriği bunu doğruluyordu. Çine yönelik bir kuşatmayı öngören anlaşmada, siber güvenlik ve sualtı yeteneklerinin geliştirilmesi öne çıkan unsurlardı. Kanada ve Yeni Zelanda istihbarat paylaşımı adı altında anlaşma kapsamına alındı.

AUKUS her ne kadar doğrudan Çin’e yönelik bir ittifak olsa da bölgede, çıkarlarını korumak için bir deniz üssüne sahip olan Fransa’yı rahatsız etmişti. Nitekim anlaşmanın imzalanmasından 2 gün sonra 17 Eylül’de Avusturalya Fransa ile imzaladığı 12 denizaltı sözleşmesini iptal etti ve denizaltı ihalesi ABD şirketlerine verildi.

Çin anlaşmanın bölgede silahlanma yarışını artacağını belirterek Avusturalya’yı düşman cephede yer almakla suçladı ve Avustralya bölgede ABD ile birlikte provokasyonlara girişirse Çin’in bu davranışları cezasız bırakmayacağını açıkladı. Bölge devletlerinden Filipinler ve Tayvan anlaşmayı, bölgede demokrasinin gelişmesine katkıda bulunacağını ileri sürerek desteklerken, Endonezya ve Malezya silahlanma yarışını artıracığı için endişelerini dile getirdi. İngiltere yaptığı açıklama

mada anlaşmayı İngiltere'nin çıkarlarını koruyan küresel İngiltere açılımının bir parçası olarak nitelendirdi. AB'nin Pasifik bölgesinde bu gelişmelere tepkisi Avusturalya ile yapılacak olan ticaret anlaşmasını ertelemek oldu.

ABD - İngiltere - Ukrayna: ABD ile Ukrayna arasında ekonomi, güvenlik, enerji ve savunma konularını içeren stratejik işbirliği anlaşması 10 Kasım 2021 de imzalandı. Anlaşmanın imzalanmasının ardından Ukrayna dışişleri bakanı Kubela yaptığı açıklamada, artık şimdi Rusya'yı durduracak güçlü bir müttefike sahip olduklarını söyledi. Askeri ve ekonomik işbirliği öngören benzer bir anlaşma Şubat 2022'de İngiltere, Polonya ve Ukrayna arasında imzalandı. Anlaşmanın içeriği, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü korumak, enerji bağımsızlığını sağlamak ve Ukrayna'yı askeri olarak desteklemek olarak açıklandı. İngiltere bu anlaşma ile Ukrayna'ya 100 milyon dolarlık yardımda bulundu. Bu anlaşmalarla birlikte, Polonya ve Ukrayna'ya ABD ve İngiliz birlikleri ve silahlarının yerleştirilmesi hızlandı. Ukrayna Dışişleri Bakanı anlaşmanın AB'de endişe yaratacağını öngörmüş olacak ki, "NATO ve AB'ye alınmaya kadar bekleyemedik" açıklamasında bulundu. Bir AB üyesinin AB'den bağımsız olarak İngiltere'yle böyle bir anlaşma yapması Fransa ve Almanya'nın tepkisine yol açtı. Polonya başbakanı Berlin'e çağrılarak üçlü bir görüşme yapıldı. Görüşme sonrasında Avrupa'nın güvenliği için üçlü zirvenin süreceği açıklandı.

Çin - ABD: ABD - Çin görüşmesi 19 Mart 2021 de Alaska'da gerçekleşti. Görüşmeden önce ABD Dışişleri Bakanı Blinken Japonya ve Güney Kore'yi ziyaret etti. Blinken görüşmeden önce yaptığı açıklamada Çin dışişleri bakanı ile Tayvan, Hong Kong, Uygur bölgesindeki sorunları tartışacağını, Çin'in ABD müttefiklerine yönelik ekonomik baskılarını dile getirdi ve Çin'in eylemlerinin küresel istikrarı tehdit ettiğini söyledi. Çin dış politikası yetkilisi Blinken'i ABD'nin dünyada işlediği suçları, siyahlar ve yerlilere yönelik katliamları ortaya dökerek cevapladı. ABD Ulusal güvenlik danışmanı bir yandan Çin'le çatışma istemediklerini söylerken öte yandan 'ilkelerimiz, halkımız ve dostlarımız için savaşıyoruz' diyerek Çin'i tehdit etti. Görüşme karşılıklı salvo atışlarının gölgesinde hiçbir sonuç alınmadan sonlandı. Çin dışişleri bakanı toplantı sonrasında ABD'nin iç işlerine karışmasına mü-

saade etmeyeceklerini, Blinken ise müttefikleri ve ortaklarıyla birlikte ABD'nin geri dönüşünden büyük bir memnuniyet duyduğunu söyledi. Görüşmenin ardından ABD Uygur sorunu ile bağlantılı olarak 4 Çinli yetkili ve kuruma yaptırım uygulayacağını açıkladı. ABD'nin yaptırım kararını sembolik yaptırımlarla İngiltere ve Kanada izledi. ABD daha önce de Çin'e karşı yaptırım kararları almıştı. Ancak AB bu yaptırımlara katılmamıştı. AB'nin, etkisiz de olsa yaptırımlara katılmış olması Pasifikte işlerin daha da keskin hale geldiğini gösteriyordu.

Çin - İran: Çin Alaska görüşmelerinin çıkmaza girmesi ve AB'nin de yaptırım sürecine katılması karşısında İran ve Rusya'yla ilişkileri derinleştirmek için harekete geçti.

Mart 2021 de Çin Dışişleri Bakanı Wang Ortadoğu'da 5 ülkeyi (Türkiye, İran, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan ve Bahreyn) ziyaret ederek görüşmeler yaptı. Görüşmelerin temel konusunu ekonomik ilişkiler, İpek Yolu ve Petrol tedariki oluşturdu. ABD ile yaşadığı sorunlar nedeniyle enerji tedariki Çin ekonomisi için giderek daha büyük bir güvenlik sorunu haline gelmişti. Ayrıca Çin'in iklim değişikliği nedeniyle kömür üretimini azaltması da petrole olan bağımlılığını daha da büyütüştü. Çin'in petrol ithalatının % 60'ini karşıladığı Ortadoğu ülkelerine yaptığı bu ziyaret olası gelişmelere karşı petrol ithalatının güven altına alınmasına yönelikti. Wang ziyareti sırasında Ürdün ve Irak dışişleri bakanlarıyla da telefonda görüştü.

Wang ziyaretinin en önemli durağı olan İran'da, İran yönetimiyle Mart 2021'de önemli bir anlaşma imzaladı. 25 yıllık bir süre için geçerli olacak olan anlaşmayla İran Çine petrol ihraç edecek, karşılığında, Çin İran'a telekomünikasyon, liman, demiryolu, sağlık ve bilgi teknolojilerinde kullanılmak üzere 400 milyar dolarlık yardım yapacak. Anlaşma her iki tarafın çıkarlarını karşılıyordu. Çin 25 yıllık bir süre için petrol ihtiyacının önemli bir miktarını garanti altına alıyordu. Anlaşma İran'a ABD ambargosunu hafifletme olanağını sunuyordu. Görüşmelerde askeri konuların, Çin'in İran'da bir askeri üs kurmasının gündeme geldiği basına sızdı.

Çin - Rusya: Çin ve Rusya arasında 2018 yılında 30 yıl süreli doğalgaz ve petrol anlaşmaları imzalanmıştı. İki ülke arasında bu anlaşmaya ek olarak Şubat 2021'de petrol ve doğalgaz tedariki için iki yeni

anlaşma imzaladı. Buna göre 10 yılda Rusya Çin'e 10 milyar metreküp doğalgaz ihraç edecekti, böyle Çin'in, Rusya'dan tedarik ettiği toplam doğal gaz miktarı yılda 48 milyar metreküpe yükselmiş oldu. Rusya petrol şirketi ROSNEFT ile Çin enerjisi şirketi CNPC arasında yapılan ikinci bir anlaşmayla da Rusya Çin'e 10 yılda 100 milyon ton Petrol sevk etmeyi taahhüt etti. Anlaşmanın diğer bir özelliği de iki ülke arasında yapılan ticaretin ülke para birimleri Ruble ve Yuan'la ödenmesiydi.

Bu anlaşmanın imzalanmasından bir süre sonra Mart 2021'de Rusya dışişleri bakanı Lavrov Pekin'de Wang'la görüştü. Görüşmede ekonomik teknolojik ve askeri işbirliğinin yanı sıra, kuşkusuz, son dönemde NATO, ABD ve İngiltere'nin Rusya ve Çin'i hedef alan açıklamaları ve kararları gündeme geldi. Görüşmede iki lider ABD dolarının uluslararası ödemelerdeki fiili egemenliğine karşı seslerini bir kez daha yükselterek, yeni bir ödeme sisteminin zorunluluğunu dile getirdiler. İki ülke bir süreden beri aralarındaki ticareti kendi paralarıyla gerçekleştiriyor ve bunu diğer ticaret ortaklarıyla da (Türkiye, İran) genişletmeye çalışıyor.

Lavrov gazetecilerin sorusu üzerine Çin'le askeri bir anlaşmanın söz konusu olmadığını, Rusya'nın eski Sovyet ülkeleriyle ekonomik ve askeri anlaşmalar imzaladığını, bunun dışındaki ülkelerle (Mısır, BAE, S. Arabistan, Türkiye, Vietnam vb) ortaklık anlaşmaları imzaladıklarını söyledi.

Çin - Afrika Zirvesi: ABD, Fransa ve İngiltere'nin Afrika'daki faaliyetleri biliniyor. Cezayir, Fas, Tunus, Angola, Mozambik, Gine, Güney Afrika vb. hemen tüm Afrika ülkeleri, bir yandan yer altı yer üstü zenginliklerini yağmalarken, diğer yandan bu ülkeler üzerinde vahşi bir denetim ağı kuruldu, darbeler yapıldı, etnik ve dini temelli iç çatışmalar içine sürüklendiler. Bugün bu emperyalist politika, Libya, Mali, Kamerun, Sudan, Yemen ve Etiyopya'da sürdürülüyor. Çin, denetim altına almak için bu ülkelerde klasik sömürgeci yöntemden farklı bir yol izliyor. Ülkelerin altyapı, eğitim, sağlık sistemlerini geliştirmede maddi katkılar sağlıyor. , Bu yardımları yaparken genellikle iç işlerine karışmıyor, iktidarda kimin olduğuna bakmıyor. İzlediği bu politika yanında ABD hegemonyasındaki gerileme Çin'in bu ülkelerde yer edin-

me olanağını artırıyor. ABD'nin bu kıtadaki 54 ülkenin 50'sinde askeri, ya da üssü bulunuyor. Çin'in Cibuti'de bir askeri üssü var, onun dışında Mısır, Kenya, Libya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Nijer vb. ülkelerde sayısı 6000'i geçmeyen askeri personel bulunduyor.

Çin bu varlığıyla Kıtada ABD'nin en önemli rakibidir. Çin'in Afrika'daki faaliyetleri 2000'li yılların başından itibaren büyüyerek sürdü. Bu faaliyetler, Ekim 2000'de Çin Afrika Bakanlar Forumu'nun Pekin'deki toplantısıyla kurumsallaştı. Her üç yılda bir düzenli olarak toplanan Çin - Afrika Zirvesi'nin sekizincisi 29-30 Kasım 2021'de Senegal'de toplandı. Toplantıya 50'den fazla Afrika ülkesi yanında uluslararası ve bölgesel kuruluş temsilcileri katıldı. Bu yılki zirvede Çin, Afrika ülkelerine 40 milyar dolarlık yardım yapılacağını açıkladı. Çin'in yaptığı bu yardımlar, altyapı yatırımları, hastaneler, okullar, tarım ve telekomünikasyon alanlarını kapsıyor. Bu yardımların yanında Çin, Afrika ülkelerinde özellikle telekomünikasyon, maden vb. alanlarda da doğrudan yatırımlar yapıyor. 2021 yılı doğrudan yatırım miktarı 12 milyar doları aşmış durumda. Zirvede Çin bazı Afrika ülkeleriyle toplam miktarı 16,5 milyar dolar olan 25 anlaşma imzaladı.

ABD, Çin'in Afrika zirvesini şöyle değerlendirdi, "Zirve, Çin ile Afrika arasındaki ekonomik, politik ve askeri ilişkileri geliştirmektedir." Bu ortamda ABD'nin zamanla diğer bölgelerde olduğu gibi Afrika'da da güç kaybetmesi kaçınılmazdır. Kısacası artan ABD-Çin rekabetinin ortasında böyle bir zirvenin yapılması ve Çin lehine olumlu ve önemli sonuçların alınması, kıtada Pekin'in nüfuzunun artacağına işaret etmektedir.

ABD Çin'in önünü kesmek için 2014 yılında ABD- Afrika zirvesini topladı. Bu yılki zirvenin hemen öncesinde ABD Dışişleri Bakanı Blinken'in Senegal'i ziyaret etmesi ve ardından Biden'in 2. ABD Afrika zirvesinin 2022'de toplanacağını açıklaması Çin - ABD rekabetinin gittikçe keskinleştiğini gösteriyor. Orta Afrika Cumhuriyeti ordusunu eğiten Rusya ise, Sovyet döneminin aksine Afrika'da ilişkileri en zayıf olan ülkeler arasındadır.

Afrika'nın birçok ülkesinde (Güney Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti, Demokratik Kongo, Somali, Sudan, Sahel ülkeleri) istikrarsızlık sürüyor. Darbeler ülkesi Mali'de yeni bir darbe daha gerçekleşti.

Gine’de görevi bırakmamakta direnen Cumhurbaşkanı Conde Ekim 2021’de darbeye devrildi. Sudan’da 2019 Ömer El Beşir’in, halk hareketiyle devrilmesinden sonra ordunun gölgesinde kurulan hükümet Ekim 2021’de ordu darbesiyle devrildi. Halk bu kez darbeye karşı direniyor. Etiyopya’da etnik temelli iç savaş sürüyor. Sahel ülkelerindeki istikrarsızlığa Fransa, “AB Görev Gücü’nü bölgede görevlendirerek müdahale etti. Yıllardır ABD, Fransa ve Kuzey Afrika devletlerinin (Kuveyt, Bahreyn, Fas, Ürdün, Mısır) saldırısı altında ölüm ve açlıkla boğuşan Yemen’de Husiler’in (Allah’ın yardımcıları) mücadelesi yeni bir aşamaya ulaştı. Biden’in Ortadoğu’dan kısmen çekilme kararından sonra Şubat 2022’de Husiler ABD terör listesinden çıkartıldı. Suudi Arabistan ABD’nin bu hamlesinden sonra sunduğu barış planı Husiler tarafından reddedildi.

Özellikle ABD ve Çin arasında bir nüfuz mücadelesine sahne olan Afrika’da süreç büyük ölçüde ABD hegemonyasının ne ölçüde gerilediğine bağlı olarak biçimlenecektir.

Ortadoğu –Asya: ABD, 2021 yılında önce Suriye ve Irak’tan kısmen çekildi. Ardından 20 yıl kaldıktan sonra yeni dünya düzeni sloganıyla işgal ettiği Afganistan’ı 2021 Ağustosunda terk etmek zorunda kaldı. Bu geri çekilme üzerine Suriye ve Libya’da mevcut durum, çatışmalar başka alanlara, Pasifik ve Doğu Avrupa’ya kayınca, geçici bir süre için donduruldu. ABD’nin kısmi geri çekilişinin ardından bölgede ABD kontrolünde, İsrail eksenli Mısır, BAE ve S. Arabistan’ın yer aldığı ittifakın etkinliği belirgin bir biçimde arttı. Uzun bir dönemdir bu ittifakın dışında kalan Türkiye, şimdi bu ittifaka dahil olma yolunda ilerliyor.

2021 Yılında Kafkaslar ve Orta Asya’da birçok önemli gelişme yaşandı. Belarus’da Ağustos 2020’de yapılacak seçim öncesinde mevcut devlet başkanı Lukaşenko’ya yönelik protestolar başladı. Lukaşenko 1994 seçimini kazanarak devlet başkanı seçilmişti. Bu görevi beş seçim kazanarak 2020’ye kadar nispeten sorunsuz yürüttü. Bu süre içinde özellikle AB ile iyi ilişkiler sürdürdü. 2020 seçimi yaklaşırken AB ve ABD seçimlerde tercihlerini muhalif adaylardan yana yapınca Belarus’ta, Gürcistan ve Ukrayna’da yaşanan güç mücadelesine benzer bir mücadele yaşanmaya başladı. Lukaşenko muhalif adayları yabancı aja-

nı, ya da yolsuzluk iddialarıyla tutuklayınca sokak gösterileri başladı. Seçimden önce başlayan gösteriler Lukaşenko'nun seçimi büyük bir farkla kazanmasından sonra büyüyerek sürdü. Seçime hile karıştırıldığı gerekçesiyle gösteriler ülke çapında yayıldı. Kentlerin sokaklarında barikatlar kuruldu. Lukaşenko'nun kazandığı önceki beş seçimin "özgür ve adil" olduğunu açıklayan AB ve ABD bu seçimlerin özgür ve adil olmadığını söyleyerek, muhalifleri destekledi. Lukaşenko diktatör ilan edildi. Avrupa Parlamentosu Lukaşenko'yu tanımadığını ilan etti. Estonya benzer bir açıklama yaptı. Belarus'a yaptırımlar başlatıldı. AB yardımları kesildi, NATO birlikleri Polonya - Belarus sınırına yığıldı. Gösterileri darbe girişimi olarak nitelendiren Lukaşenko Rusya'dan yardım isteyebileceğini açıkladı. Rusya dış müdahaleden kaçınılması gerektiği uyarısında bulundu. Lukaşenko gösteriler karşısında geri adım atmayarak kendi taraftarlarını sokağa çıkardı. Gösteri ve karşı gösteriler Eylül ortasına kadar sürdü. Birkaç kişinin öldüğü gösterilerde üç binin üstünde muhalif tutuklandı.

İkincisi, Eylül 2020'de başlayan Azerbaycan - Ermenistan savaşıydı. Azerbaycan ve Ermenistan arasında savaş, 1988'de Yukarı Karabağ'ın Azerbaycan'dan ayrılma girişimiyle başlamıştı. 1994'te Azerbaycan, Ermenistan ve Karabağ temsilcileri Moskova'da bir araya gelerek ateşkes imzaladılar. Bu savaşta Azerbaycan Yukarı Karabağ dışında kısmi bir toprak kaybına uğradı. Azerbaycan kaybettiği toprakları geri almanın koşulları oluştuğunda savaşı yeniden başlattı. 27 Eylül - 9 Kasım arasında süren savaşta Azerbaycan kaybettiği toprakların büyük bir bölümünü geri aldı. Bu süre içinde savaşa herhangi bir müdahalede bulunmayan Rusya 10 Kasım'da sürece müdahale etti, üçlü bir ateşkes anlaşması imzalandı. Ermenistan ve D. Karabağ arasındaki Laçın koridoru ve D. Karabağ'a Rus barış gücü yerleştirildi.

Savaşı kaybetmesinden sonra Ermenistan'da Başbakan Paşinyan aleyhine gösteriler başladı. Halk parlamento binasını kuşatarak Paşinyan'ın istifasını istedi. Gösteriler bir müddet devam ettikten sonra sönmüldü, Paşinyan iktidarda kalmaya devam etti.

Üçüncü önemli gelişme Kazakistan'da yaşandı. Aralık 1990'da bağımsız bir devlet haline gelen Kazakistan'da komünist parti I. Sekreteri Nursultan Nazarbayev cumhurbaşkanı oldu. Bu görevi istifa ettiği

2019'a kadar sürdürdü. İstifasından sonra Güvenlik Konseyi bakanlığı görevini üstlenerek liderliğini fiili olarak sürdürdü. Nazarbayev döneminde Kazakistan'ın İngiltere başta olmak üzere batıyla ilişkileri güçlendi. Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra bağımsızlığını ilan eden tüm cumhuriyetlerde olduğu gibi Kazakistan'da da devlet başkanının mutlak egemenliği altında yolsuzluk ve yoksulluk giderek büyüdü. Bu süre içinde yolsuzluk ve yoksulluğa karşı işçiler biri 2011, diğeri 2018 olmak üzere iki kez büyük protesto eylemi yaptılar. 2021 cumhurbaşkanlığı seçimini Nursultan Nazarbayev'in Nur Otan partisi kazandı ve Tokayev cumhurbaşkanı seçildi. 2 Ocak 2022'de gaz fiyatlarına yapılan zam üzerine Janaozen'de (maden ve sanayi kenti) işçiler zamların geri alınması talebiyle bir kez daha sokağa indiler. Eylem diğer kentlere yayıldı, eylemciler hükümetin istifasını istedi. 5 Ocakta zamlar geri alındı ve hükümet istifa etti. Bu aşamadan sonra silahlı grupların ve mafya örgütlerinin devreye girmesiyle eylemlerin niteliği değişti, resmi binalar işgal edilip yakıldı, yağmalamalar başladı. Daha önce Gürcistan ve Ukrayna'da denenene benzer bir darbe organize edildi. Fransa'da bulunan Kazakistan Demokratik Seçimi lideri Muhtar Ablyazov hareketin lideri olduğunu açıkladı. Darbenin arkasında Nazarbayev'e bağlı güçler, yanlıları, İngiltere'nin örgütlediği sivil toplum hareketi ve kısmen de Türkiye vardı. Tokayev, darbeyi önlemek için olağan üstü hal ilan etti ve üyesi olduğu Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nü (KGAÖ) göreve çağırdı. Nursultan Nazarbayev ve istihbarat örgütü başkanı Kerim Maksimov görevden alındı. Yüzlerce kişi tutuklandı. Darbe KGAÖ (1) girişimiyle önlendi. Bütün bu süre içinde Nazarbayev ayaklanmadan bir gün önce çağrıldığı Petersburg'daydı. Akıbeti konusunda ortaya çeşitli spekülasyonlar atıldı. Darbenin önlenmesinde asıl rolü KGAÖ içindeki Rus güçleri üstlendi. Darbe girişimi Rusya'nın Kazakistan üzerindeki denetiminin daha da güçlenmesiyle sonuçlandı.

Rusya bu hamlelerle KGAÖ ittifakını konsolide etti. Geriye Orta Asya'da eski Sovyet cumhuriyetleriyle askeri bir ilişki içinde olmadığı üç ülke Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan kaldı. Türkmenistan, bağımsızlıktan sonra bölgede oluşan örgütlenmelerden (Şanghay ve KGAÖ) uzak durdu, ABD, NATO ve Rusya ile ilişkilennemeye özen gösterdi. İç politikada merkezi planlamayı sürdürerek kapitalistleşme

çizgisi izledi. Özbekistan kuruluşunda KGAÖ'ye üye oldu. 1999'da KGAÖ'den ayrıldı ve ABD'nin Afganistan'ı işgalinde Özbek topraklarında üs sağladı. 2006'da yeniden KGAÖ'ye döndü, ABD üslerini kapattı. 2012'de KGAÖ'den yeniden ayrıldı. Topraklarında hiçbir yabancı örgüte üs vermeyeceği ve hiçbir askeri örgüte üye olmayacağını Anayasasına geçirdi. Buna rağmen Brüksel'de Özbek NATO temsilciliğini açtı. Özbekistan'ın dış politikadaki bu tutarsızlığı önümüzdeki dönemde bu ülkede de Kazakistan benzeri gelişmelerin olabileceği sinyali veriyor. Azerbaycan- Rusya ilişkileri Özbek - Rus ilişkilerine benzer bir seyir izledi. Bağımsızlığını kazanmasından bu yana, bir yandan Rusya ile ilişkilerini sürdürürken diğer yandan, bunu Türkiye İsrail, ABD ve AB ile ilişkilerini geliştirerek dengelemeye çalıştı. 22 Şubat 2022'de yani Rusya'nın Ukrayna topraklarına girmesinden iki gün önce Rusya ile Azerbaycan arasında yeni bir işbirliği anlaşması imzalandı. İki ülkenin uluslararası düzeyde birbirlerini destekleyeceklerinin teyit edildiği anlaşmayı Putin Rusya – Azerbaycan ilişkilerinde yeni bir aşama olarak nitelendirdi. Aliyev bu çok önemli anlaşmayla iki ülke arasındaki ilişkilerin müttefiklik düzeyine çıkarıldığını belirtti. Anlaşmanın bir maddesi de Ermenistan Azerbaycan ilişkilerinin normalleştirilmesini içeriyor. Bütün bunlar Rusya'nın savaştan önce kendi arka bahçesini sağlama alma girişimleriydi.

2021 yılında Asya'da yaşanan gelişmelerden bir diğeri de ABD'nin yirmi yıllık bir savaşın ardından yenemediği Taliban'la uzlaşıp Afganistan'ı teslim etmesiydi. ABD'nin Afganistan'dan bu geri çekilişi farklı yorumlara yol açtı. Kimileri ABD'nin Afganistan'da yenildiğini öne sürerken, başka bir yorum da, ABD'nin Afganistan'dan çekilişini bölgede istikrarsızlığın büyütülmesinin yeni bir adımı olduğunu söyledi. Biz bu iki yorum da doğru olduğunu düşünüyoruz. ABD 2001'de Afganistan'ı işgal ederken ileri sürdüğü argüman terör örgütü olarak nitelendirdiği Taliban'ı yok etmektir. 20 yıl sonra bu hedefi gerçekleştirmediği gibi Afganistan'ı Taliban'a teslim etmesi bir yenilgidir. Ancak ABD'nin bu yirmi yıl içinde Afganistan'ın maddi zenginliklerini yağmaladığını, uzlaşarak çekildiğini ve Taliban'la ilişkileri Katar ve Türkiye üzerinden yürütmeye devam ettiğini unutmamak gerekiyor.

Öte yandan Taliban'ın iktidara gelmesi, bölgede Sünni İslam'a da-

yalı cihatçı örgütleri aktifleştirme potansiyeli taşıdığı için istikrarsızlığı daha da büyütecektir. ABD'nin çekilişinin ardından Çin ve Rusya'nın Taliban'la görüşme masasına oturmaları her iki devlet için bu kaygının ne ölçüde reel olduğunun göstergesidir. Taliban her iki devletle görüşmesinde topraklarında Tacikistan ve Çin'in Uygur bölgesindeki cihatçı ve ayrılıkçı örgütleri barındırmayacağı sözünü vermiş olsa da, ABD ile birlikte hareket eden Taliban'ın bu sözü ne ölçüde tutacağı es geçilemeyecek bir sorudur.

Asya'nın iki büyük devleti Rusya – Çin ilişkilerine gelince, Pakistan ve Hindistan Asya'da hem Rusya ve Çin, hem de ABD ile iyi ilişkileri olan nadir ülkelerdendir. Pakistan'la Hindistan arasında sınır sorunları yıllardır devam ediyor. Bu sorun Pakistan ile Hindistan arasında silahlanma yarışına yol açtığı gibi, iki devletin de farklı uluslararası ittifaklarda yer almasına neden oldu. Sovyetler Birliği döneminde Pakistan ABD yanında, Hindistan ise ağırlıklı olarak Sovyetler Birliği yanında yer aldı. Ancak Pakistan'ın ABD ile olan ilişkileri Taliban'a verdiği destek nedeniyle önemli ölçüde gerilince Pakistan ile Çin ve Rusya arasındaki ilişkiler gelişmeye başladı. Ve Pakistan 2017'de önce gözlemci olarak katıldığı Şanghay İşbirliği Örgütü'ne üye oldu.

Sovyet Birliğinin yıkılmasından sonra Hindistan'la olan ilişkileri Rusya devralarak sürdürdü. Ancak Hindistan bu dönemde Çin'le olan sınır sorunları nedeniyle ABD ile ilişkilerini geliştirmeye başladı. Hindistan 2007'de ABD, Japonya ve Avustralya ile birlikte Dörtlü Güvenlik Diyalogu'nda (QUAD) yer aldı. Dörtlü diyalog QUAD'in 2017 toplantısında Çin'in Pasifikte artan etkinliğine karşı işbirliğine yükseltildi. Bu işbirliği, Kasım 2020'de dörtlünün ilk kez bir araya gelerek düzenlediği Malabar tatbikatıyla pekiştirildi. Ancak Hindistan Rusya'yla ilişkisini sürdürmeye devam etti ve Çin'le sınır sorunları olmasına rağmen Pakistan'ı izleyerek aynı yıl Şanghay'a katıldı. Böylece her iki ülke de Çin- Rusya ile ABD ve müttefikleri arasında bir denge politikası izlemeye başladı. ABD Pasifikte Çin karşısı cepheyi büyötmek için bölgedeki diğer ölkelerle yoğun bir ilişki içine girdi. Singapur'la üs anlaşmasını yenileyerek 2035'e kadar uzattı. Vietnam'la ilişkilerini geliştirdi, ABD donanma gemileri 1975'den sonra ilk kez Vietnam kıyılarında dolaşabildi. Endonezya ise ABD ve Çin arasında denge politi-

kasında ısrarını sürdürüyor.

Latin Amerika: 2021'de ABD'nin arka bahçesi saydığı ve istediği zaman darbeler yaptığı Latin Amerika'da da bazı gelişmeler yaşandı. 2019'da bölgede yaşanan protestolar 2021'de iktidar değişimleriyle sonuçlandı. Ekvator ve El Salvador hariç seçimlerin yenilendiği ülkelerde (Şili, Peru, Honduras, Nikaragua, Bolivya) liberal solcu adaylar, ya da koalisyonlar iktidara geldi. Brezilya'da bu yıl yapılacak seçimleri önceki seçime mahkeme kararıyla katılımı engellenen Lula Da Silva'nın kazanması büyük olasılık.

Kolombiya'da, FARC'ın silah bırakmasından sonra koyu bir gericilik ve devlet terörü hakim oldu. FARC liderleri, sendikacılar katledildi. Bu gelişmelerin ardından silah bırakanların birçoğu yeniden silahlı mücadeleye döndü. Nisan 2021'de Hükümetin çıkarmaya çalıştığı yeni vergi yasasını protesto etmek için sendikaların çağrısıyla ulusal genel grev ilan edildi. İşçiler, öğrenciler ve muhaliflerin katıldığı gösteriler giderek büyüyerek başta başkent Bogota, Medellin ve Cali olmak üzere birçok ile sıçradı. Hükümet vergi reform tasarısını geri çekse de gösteriler aylarca devam etti. Polisin saldırılarında 20'den fazla gösterici öldürüldü. Binin üzerinde gösterici yaralandı.

ABD'nin kurduğu diktatörlük sisteminin yıkılmasından sonra Latin Amerika'da bir ucunda ABD'nin desteklediği, diğer ucunda liberal solun olduğu bir tahterevallili oluştu. Bu tahterevallide ABD yanlısı iktidarlar ile liberal sol iktidarlar birbirini izledi. Chavez önderliğinde Venezüella'nın bu tahterevalliyi kırma girişimi, dayandığı küçük burjuva ideolojisinin çıkmazında başarısız oldu. Chavez'in ölümünden sonra yapılan seçimlerde iktidarı Maduro devraldı. ABD, Gürcistan ve Ukrayna'da başarıyla denediği yöntemi (seçimlere hile karıştırıldığı gerekçesiyle sivil toplum ve özel kuvvetleri sokağa dökerek başlatılan darbe girişimi) tutmayınca Venezüella düşman devlet ilan edilerek ambargo altına alındı. Maduro ambargonun büyüttüğü yoksulluğu rağmen iktidarını halkta öfkeye dönüşen ABD karşıtlığını konsolide ederek sürdürdü. Maduro, Ağustos 2021'de karşıtlarıyla masaya oturdu. Meksika'da yapılan görüşmeler yaklaşan yerel seçimler nedeniyle kesintiye uğradı. ABD denetimindeki muhalefetin Maduro hükümetiyle görüşmesi ve yerel seçime katılacağını açıklaması ABD'nin Venezüel-

la'da bir taktik değişikliğine gittiğine işaret ediyor. Yerel seçimde Maduro'nun Birleşik Sosyalist Partisi'nin 23 vilayetin 20'sini kazanması önümüzdeki dönemde ambargo yerine yeni bir taktiğin uygulanmasına geçileceğini gösteriyor.

Tatbikatlar Düellosu

2021 yılı eski ittifakların güçlendirildiği, yeni ittifakların kurulduğu ve ittifakların savaş hazırlığının yoğun ve yaygın tatbikatlarla pekiştirildiği bir yıl oldu. Doğal olarak tatbikatlar savaş olasılığının en yoğun olduğu bölgelerde, Doğu Avrupa, Doğu Akdeniz ve Pasifikte yoğunlaştı.

Bunlara katılan ülke ve asker sayısı, tatbikat alanının genişliği ve yeni nesil silahların kullanımı bakımından tatbikatların en büyüğü (son 25 yılın en büyük tatbikatı olarak nitelendirildi), şüphesiz ki kara, deniz, hava kuvvetlerini katılımıyla yapılan, merkez üssü Romanya olan Defender Europa adı verilen 2021 NATO- ABD tatbikatıydı. Tatbikata 26 NATO ülkesinin yanında Ukrayna ve Gürcistan katıldı.

ABD tatbikata Amerika'dan getirdiğine ek olarak, Almanya, Hollanda ve Belçika'daki üslerinden getirdiği askeri araç ve cephaneyle katıldı. ABD tatbikat başlamadan önce Yunanistan'la Dedeagaç'ta ortak bir tatbikat gerçekleştirdi.

2 Mayıs'ta başlayan tatbikat Haziran ortasına kadar sürdü. Tatbikat etaplar halinde Yunanistan, Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Estonya, Almanya, Macaristan, Kosova, Karadağ, Kuzey Makedonya, Polonya, Romanya, Slovakya topraklarında gerçekleştirildi. Tatbikatın amacı, Karadeniz ve Balkanlarda meydana gelebilecek düşmanca faaliyetlere karşı ABD ordu ve donanmasının bölgeye süratle müdahalesinin sağlanması olarak açıklandı. Yani tatbikatın doğrudan hedefi düşman devlet olarak nitelenen Rusya'ydı. Rusya'nın Batı'dan ve Karadeniz'den kuşatma altına alınarak bertaraf edilmesiydi. ABD'nin 28 Mayıs'ta Steadfast Defender 21 adıyla Alaska kıyılarında bir tatbikat düzenlemesi de Rusya'nın iki taraflı bir kuşatma altına alınacağını gösteriyordu. NATO'nun Haziran 2021'de 16 NATO üyesinin katılımıyla Baltık denizinde düzenlediği tatbikat da Rusya'nın kuzeyden kuşatılmasına yönelikti. Rusya Defender Europa 2021 tatbikatına karşı

Belarus'la birlikte Kırım'da bir tatbikat düzenleyerek cevap verdi.

ABD'nin Batı Karadeniz'deki ülkelerde yeni üsler kurması ve askeri yığınak yapması da bu hedefle bağlantılıdır. ABD Ekim 2020'de askeri işbirliği anlaşması imzalayarak Bulgaristan'da dört üs kurdu. Aynı şekilde Romanya'da bir üs kurdu ve Romanya'ya ait üç üsse yerleşti. NATO füze savunma sistemini aktifleştirdi. Doğu Akdeniz'deki Rus deniz gücüne karşı Yunanistan, Dedeağaç'ta diniz üssü kurdu ve Girit'te birden fazla üs elde etti.

Bu tatbikatlar sırasında yıllardır konuşulan Montrö anlaşması yeniden gündeme getirildi. NATO genel sekreteri açıkça Montrö'den söz etmeden Baltık ve Karadeniz bölgesinin NATO için stratejik öneme sahip olduğunu söyledi. Bunun anlamı Karadeniz'e kıyısı olup NATO üyesi olmayan iki ülkenin, Ukrayna ve Gürcistan'ın (bu hedef NATO'nun Haziran 2021 zirvesi bildirgesinde açıkça dile getirildi.) NATO'ya alınması, Karadeniz'in bir ABD üssü haline getirilmesi, Rusya'nın küçültülerek uluslararası bir güç olmaktan çıkarılmasıdır.

NATO genel sekreterinin bu söylemine, Rusya Montrö'nün alternatifi olmadığını belirterek Montrö'nün sözleşme hükümlerine; Boğazlardan geçişte maksimum tonaj sınırlaması, Karadeniz'de sınırı olmayan ülkelere ait savaş gemilerin bulunma süreleri dahil sözleşme hükümlerine uyulmasını istedi ve bunu izlediklerini açıkladı.

ABD Haziran'da Pasifikte Japonya ile birlikte, Temmuz başında Avusturya, Japonya, Güney Kore ile, Temmuz sonunda Kanada, Japonya, Güney Kore, Yeni Zelanda, İngiltere ve Avustralya'nın katılımıyla Çin'i hedef alan üç tatbikat düzenledi. Ağustos 2021'de ise Hint Pasifik denizinde ABD, İngiltere, Avustralya ve Japonya'nın katıldığı büyük ölçekli yeni bir tatbikat yapıldı. Tatbikatın amacı, bölgesel istikrarın sağlanması, kurallara dayalı uluslararası düzeni güçlendirmek, özgürlüğe dayalı Hint – Pasifik bölgesi yaratmak (kastedilen Çin'di) olarak açıklandı. Tatbikatın bir etabına Hindistan da katıldı. Bu sırada İngiltere ve Almanya Güney Çin denizine savaş gemilerini göndererek bir anlamda tatbikatlara destek verdi.

2021 yılının en son NATO Toxic Trip tatbikatı, Kasım 2021'de Antalya'da yapıldı. Tatbikata, Almanya Belçika, ABD, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İspanya, İtalya

ve Türkiye katıldı. Üç NATO dışı ülkenin, Güney Kore, Katar ve Sırbistan'ın katıldığı tatbikatta gündem Nükleer ve Biyolojik silahlara karşı işbirliğinin artırılmasıydı.

NATO ve ABD'nin Rusya ve Çin'i hedef alan bu tatbikatlarına karşın, Rusya ve Çin'in düzenlediği tatbikatlar, hem sayı, hem katılan ülkeler, hem de nitelik olarak çok daha zayıftı. Rusya ve Çin biri Ağustos 2021'de Çin'in batısındaki Ningxia Hui özerk bölgesinde, diğeri Ekim'de Çin Denizinde olmak üzere iki ortak tatbikat düzenledi. Rusya Belarus'la birlikte Ocak ve Eylül 2021 ve Şubat 2022'de üç tatbikat yaptı.

Bunlara ek olarak 2021'in sonbaharı ve 2022'nin başı karşıt emperyalist devletlerin üçüncü devletlerle yoğun görüşme trafiğine sahne oldu. Çin'in diplomasi trafiğinde Ortadoğu ve Afrika ülkeleri öne çıkarken, Rusya ağırlığı Ortadoğu ve Asya'ya verdi. İngiltere ve ABD'nin görüşme trafiğinde ise Ortadoğu, Batı ve Doğu Avrupa ülkeleri baş sıradaydı. Ayrıca ABD ve Rusya, uluslararası alanda ön plana çıkan Ukrayna sorunuyla ilgili sonuçsuz kalan bir dizi görüşme yaptı.

Son bir yılda tanık olunan gelişmeler, silahlanma, ittifaklar ve tatbikatlar, yeni bir emperyalist savaş hazırlığının olanca hızıyla sürdüğünün öncü göstergeleriydi.

---

(1)Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü. Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan Belarus ve Ermenistan in katılımıyla Ekim 2002'de kuruldu. Anlaşmanın önemli maddelerinden biri, KGAÖ'ye üye ülkelerin herhangi başka bir ittifaka üye olamayacağı, bir diğeri de bu ülkelerden herhangi biri bir saldırıya uğrarsa tüm ülkelere yapılmış gibi kabul edileceği ve birlikte tepki verileceğiydi. 2010'da Ukrayna devlet başkanı seçilen Viktor Yanukoviç KGAÖ'ye katılacağını açıklamıştı. 2013 yılında Batı'nın organize ettiği bir darbeyle görevden uzaklaştırıldı.

Emperyalist Savaşa Bir Adım Daha

24 Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna topraklarına girmesi, özellikle 2000'li yıllardan sonra AB, ABD - NATO ile yaşanan bir dizi gelişmenin çıkar çatışmalarının ardından gerçekleşti.

Ukrayna, 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Sovyetler Birliği'ni oluşturan diğer cumhuriyetlerle birlikte bağımsızlığını kazandı. Bu tarihten itibaren başta Ukrayna ve Gürcistan olmak üzere bağımsızlığını ilan eden cumhuriyetler AB, ABD- İngiltere ve NATO'nun yoğun faaliyetlerine sahne oldu. 1991-2000 yılları arasında Rusya Federasyonu yaşanan etnik çatışmalar, yağmalar, ekonomik ve siyasi krizler nedeniyle uluslararası bir güç olma özelliğini kaybetmiş gibiydi. Bu durum Putin'in 2000'de iktidara gelmesiyle değişmeye başladı. Rusya yeniden güçlenerek eski Rus toprakları üzerinde nüfuzunu artırmaya başladı. Asya'da Çin ve Hindistan'la ilişkilerini geliştirerek uluslararası bir güç olma yolunda ilerledi. Bu durum ABD ve İngiltere'nin Rusya'ya karşı adım adım geliştirilen kuşatma faaliyetlerini hızlandırdı. Doğu Avrupa'nın eski sosyalist ülkeleri paylaşım masasının menüsü yapıldığı bu süreçte, Yugoslavya yedi, Çekoslovakya iki devlete bölündü, Kosova ve Kuzey Makedonya'da ayrı devletler kuruldu. 2004 ve 2013 yılları arasında Arnavutluk, Bosna Hersek, Kuzey Makedonya, Karadağ ve Sırbistan hariç diğer bütün Balkan ve Baltık ülkeleri AB'nin ekonomik, Ukrayna ve Sırbistan hariç Doğu Avrupa'nın eski sosyalist ülkelerinin hepsi ise NATO vasıtasıyla ABD'nin siyasi nüfuz alanına dahil edildi. Başlangıçta Rusya bu faaliyetlere karşı diplomatik protestolar dışında etkili bir tepki gösteremedi. Sıra Gürcistan ve Ukrayna'nın AB ve NATO'ya alınmasına gelince, Rusya'nın tepkisinin niteliği ve boyutu değişti.

Ukrayna'nın Rusya için önemi esas olarak Karadeniz'le ilgilidir. Rusya, Kuzey Batı'da Baltık denizine açılan küçük bir pencere dışında, Kuzey Buz Denizi'yle (Arktik okyanusu) uluslararası denizlere açılabilir. Kuzey Buz Denizi'nin buzlanma nedeniyle yılın büyük bir kısmı ulaşımına kapalı oluşu dikkate alındığında Rusya'nın hem ticari gemileri hem de donanmasının uluslararası denizlere açılan en önemli

kapısı Karadeniz ve Boğazlardır. Kırım Karadeniz'deki Rus donanmasının en önemli üssüdür. Sovyetler Birliği yıkılıp cumhuriyetler bağımsızlığını kazanınca Rusya Federasyonu ile Ukrayna arasında yapılan bir anlaşmayla, kira karşılığında Rus donanmasının Kırım'da kalması sağlanmıştı.

Karadeniz'in Doğu ucunda bulunan Gürcistan ve Batısındaki Ukrayna'nın NATO'ya girmesi Karadeniz'in fiilen Rusya'ya kapatılması, daha da önemlisi Rusya'nın uluslararası bir güç olmaktan çıkartılarak, bir kara parçasına sıkıştırılması demektir. Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya alınmasına gösterdiği tepkinin büyüklüğünü de belirleyen bu durumdur.

2003'te Gürcistan'da yapılan seçimi Şevardnadze'nin kazanmasının ardından Soros Vakfı tarafından finanse edilen NATO planı devreye sokuldu. Seçime hile karıştırıldığı bahanesiyle daha önceden örgütlenen güçler, her meslektan tanınmış kişilerin içinde yer aldığı sivil toplum örgütleri, devşirilen medya ve paramiliter güçler devreye sokularak darbe gerçekleştirildi. 2004'de yenilenen seçimleri ABD vatandaşı Saakaşvili kazandı. Yeni Gürcistan hükümeti; Acaristan, Güney Osetya ve Abhazya'nın özerkliklerini kaldırdı. Rusya'dan Gürcistan'daki üslerini kapatması istendi. Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlığını ilan etmesi ve bu iki ülkeye Gürcistan'ın müdahalesi Rusya'nın sahaya inmesiyle sonuçlandı. Rusya Gürcistan'ın müdahalesini kullanarak Gürcistan topraklarına girdi. Güney Osetya ve Abhazya fiilen Rusya'ya bağlandı.

Gürcistan'da uygulanan bu ABD-NATO planı 2004 ve 2014'te Ukrayna'da uygulandı. 2010 da yapılan seçimi Rusya'ya yakınlığıyla bilinen Viktor Yanukoviç kazandı. Yanukoviç 2013'de AB ile yapılmış olan ortaklık anlaşmasını imzalamayı reddedince Gürcistan'da uygulanan plan devreye sokuldu. Yanukoviç Rusya'ya sığınmak zorunda kaldı. 2014'de yapılan seçimde ABD ve AB yanlısı Viktor Yuşçenko iktidara geldi. Yuşçenko Kırım ve Donbass bölgelerinin özerkliğini ortadan kaldırdı. Rusya'dan Kırım'daki donanma üssünü boşaltması istedi. Ukrayna devlet aygıtının önemli bir parçası haline getirilen, çoğunlukla Batı Ukrayna'da yaşayan Leh (Polonyalı) kökenlilerden oluşturulan aşırı milliyetçi paramiliter güçler (bunlar II. Dünya Savaşı'nda da Nazile-

rin Ukrayna'yı işgal etmesi ve 5 milyon Ukraynalının öldürülmesinde önemli roller üstlenmişlerdi.) Rusların yoğun olarak yaşadıkları, Kırım, Odessa, Kharkiv, Donetsk, Lugansk gibi kentlerde etnik temizlik olarak nitelenebilecek katliamlara yapmaya başladı.

Ukrayna'nın doğrudan AB ve ABD'nin egemenliği altına girmesi anlamına gelen bu operasyonlara Rusya Ukrayna'dan bağımsızlığını ilan eden Kırım'ı ilhak ederek cevap verdi. Ardından Rusya'nın silah ve askeri personel yardımıyla Donetsk ve Lugansk'ta bağımsızlık hedefiyle başlayan ayaklanmalar sonucunda Donetsk ve Lugansk Halk Cumhuriyetleri (Novorossiya Federal Devleti) kuruldu. Ukrayna Ordusuyla, Rus bağımsızlıkçılar arasındaki bu savaş Şubat 2015'te yapılan bir ateşkesle geçici bir sonuca bağlansa da Ukrayna hükümeti yakaladığı her fırsatta bu bağımsız cumhuriyetleri boğmaya çalıştı.

2015'den 2021 sonuna kadarki sürede NATO Ukrayna ve Doğu Avrupa'daki üyelerini silahlandırdı. ABD ve İngiltere Ukrayna ile askeri anlaşmalar imzaladı. Ukrayna ordusunun savaşa hazırlanması için Ukrayna'nın Polonya sınırında üsler kuruldu. Bu faaliyetlere Türkiye İHA ve SİHA'larla katıldı. Ukrayna'da bir SİHA üssü kurdu. Türkiye ile Ukrayna arasında birçok askeri ve ekonomik anlaşma imzalandı. Bunların en önemlilerinden biri SİHA motorlarının Ukrayna'dan teminiydi.

2018'de Poroşenko'nun Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra Ukrayna'da Ruslara yönelik saldırılar daha da şiddetlendi. Rusların yoğun yaşadığı on bölgede 30 gün süreli sıkıyönetim ilan edildi, tehlikeli adedilen Rusların evleri arandı. Milis örgütleri kuracakları gerekçesiyle 16- 60 yaş arası Rusların Ukrayna'ya girişi yasaklandı. Cumhurbaşkanı Poroşenko ve hükümeti, Ukrayna'da Rus adına ne varsa silmeye başladı. Silinen bir anlamda Ukrayna tarihiydi. Rusça eğitim kaldırıldı, sokakta bile Rusça konuşanlara baskı yapıldı. Ukrayna kilisesi tarih boyunca bağlı olduğu Rus Ortodoks Kilisesi'nden bağımsızlaştırıldı. Poroşenko Ekim 2018'de Fener Rum Patriği Bartholomeos'la görüşerek Ukrayna kilisesinin Rus Ortodoks kilisesinden ayrılmasını içeren bir anlaşma imzaladı. Bu anlaşmanın ardından Ukrayna'nın üç kilisesinden din adamları Aralık 2018'de bir araya gelerek Ukrayna kilisesinin bağımsızlığını ilan etti. Bartholomeos Ukrayna kilisesinin bağımsızlığını tanıdığını açıkladı. Poroşenko kilisenin bağımsızlığını,

Ukrayna'nın Rusya'dan nihai bağımsızlığını elde ettiği gün, Moskova Patrik'siz ve Putin'siz bir Ukrayna olarak kutladı. Rus Ortodoks Kilisesi Ukrayna kilisesinin bağımsızlık ilanının yok hükmünde olduğunu açıkladı. Böylece Ukrayna üzerinde ABD ile Rusya arasında süren egemenlik savaşına dinsel bir boyut da eklendi. Türkiye, Ukrayna ile ticari ve askeri ilişkilerini geliştirmek adına Fener Patrikhane'sinin Ukrayna kilisesinin bağımsızlığını tanımasına sessiz kalarak Barteholomeos'un Ekümenik iddiasına destek vermiş oldu. Gerek Donbass bölgesinde kurulduğu ilan edilen halk cumhuriyetlerine ve gerekse Rus vatandaşlarına yönelik baskı ve saldırılar artarak sürdü.

Ukrayna hükümeti Rus etnisitesine karşı bu baskıları uygularken ABD, AB ve NATO hem Doğu Avrupa'daki AB ve NATO üyesi devletlere askeri yığınağı artırarak, hem de Ukrayna içinde özel birlikler kurup eğiterek faaliyetlerini sürdürdü.

Haziran 2021 NATO zirvesinde Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya üyelik kararı yenilendi. Rusya ABD ve NATO'dan Ukrayna'nın silahlandırılmayacağı ve NATO'ya alınmayacağına ilişkin yazılı taahhüt istedi. Rusya Dışişleri bakanı Lavrov'la ABD dışişleri bakanı Blinken arasında NATO planı üzerinde bir dizi görüşme yapıldı. Görüşmelerden bir sonuç alınamayınca Rusya 24 Şubat 2022'de Ukrayna topraklarına girdi.

Rusya Ukrayna'daki hedeflerini, Batı yanlısı hükümetin devrilmesi, paralı askerlerin (faşistler) ülkeden çıkartılması, Kırım'ın Rus toprağı olarak kabul edilmesi, Donbass'ın bağımsızlığının tanınması olarak ilan etti. Savaşın seyrine göre bu taleplere yenileri eklenip çıkarıldı.

ABD, AB ve NATO savaş başlamadan önce Ukrayna hükümetine verdikleri bütün sözleri unutarak, savaşa doğrudan müdahale ederlerse bunun nükleer bir savaşa, bir dünya savaşına dönüşmesi anlamına geleceğini (Putin böyle bir tehdidi savaşın ikinci gününde dile getirdi.) ileri sürerek savaşın dışında kalma kararı aldılar. Ukrayna'ya desteklerini savaş öncesinde olduğu biçimde askeri malzeme ve özel eğitilmiş gruplarla sürdürdüler. Rusya'ya karşı ağır bir yaptırım programı uygulanmaya sokuldu. Rusya uluslararası para dolaşım sisteminden çıkartıldı. Batılı bankalara ait kredi kartlarının Rusya'da kullanımı yasaklandı. ABD ve İngiltere Rusya'dan petrol ve doğalgaz alımını durdurdu. Al-

manya, finansörleri Alman şirketleri olan ve hiç bir pratik önemi olmayan Kuzey Akım II boru hattı projesini durdurduğunu açıkladı. Kuzey Akım I ise gaz taşımaya devam etti. Doğalgazda Rusya'ya bağımlı olan AB bu yaptırımın dışında kaldı. Avrupa ve ABD'de yaşayan zengin (oligark) Rusların malvarlıkları donduruldu, pek çok ülke hava sahasını Rusya'ya kapattı vb. Uygulanan bu yaptırımların Rusya'yı savaştan alıkoymayacağı açıktır. Avrupa'da Almanya başta olmak üzere birçok ülkenin şirketlerinin Rusya'da faaliyette olduğu düşünüldüğünde uygulanan ambargolar, uzun vadede yaptırımcıların kendi ekonomilerini de etkileyecektir. ABD bir yandan Rusya'ya ağır yaptırımlar uygularken Çin'i de tehdit etmeye devam etti. Çin'in yaptırımlara uymaması halinde ağır bir bedel ödeyeceği belirtildi.

BM genel toplantısında yapılan oylama Rusya'nın zannedildiği kadar yalnızlaştırılmadığını ortaya koyuyor. Rusya'yı kınayan ve Ukrayna'dan çekilmesini öngören tasarıya Suriye, Demokratik Kore Cumhuriyeti, Eritre, Belarus red, Afrika'da 17 ülke (Angola, Cezayir, Güney Sudan, Burundi, Kamerun, Etiyopya, Yemen, Güney Afrika, Orta Afrika, Mozambik, Mali, Zimbabve vb), Latin Amerika'da Ekvator Ginesi, Bolivya, El Salvador, Küba, Nikaragua, Asya'da Bangladeş, Çin, Vietnam, Hindistan, Tacikistan, Moğolistan, Ermenistan, İran, Sri Lanka, Irak, Kırgızistan çekimser oy kullandı, Kazakistan, Özbekistan, Kamerun, Fas, Togo Venezüella oylamaya katılmadı.

Savaşın nasıl sonuçlanacağını şimdiden tespit etmek mümkün değil, Birçok olasılık ileri sürülebilir, Savaşın Ukrayna'nın tümünden işgal edilmesine varması en uzak ihtimallerden biridir. Bir diğer ihtimal Ukrayna'nın doğusunun (bağımsız Donbass devleti statüsü altında) Rusya tarafından ilhak edilmesi, Karadeniz'le ilişkisinin kesilerek Ukrayna'nın küçük bir kara devletine dönüştürülmesidir. Bu ve benzeri olasılıklardan hangisi gerçekleşirse gerçekleşsin sonuçta Ukrayna bir daha savaştan önceki statüsüne sahip olamayacaktır.

Rusya'nın Ukrayna'ya dayattığı bu savaşın Ukrayna dışında çok daha önemli boyutu ise, zaten içinden geçilen emperyalist bir paylaşım savaşının geri dönülemez bir sürece dönüştüğüdür. Emperyalist güçler arasında varılabilecek bir ateşkes ya da bir barış bu süreci geri çeviremez. Süreci geri çevirecek tek güç dünya işçi sınıfının ayağa kalkması

ve kapitalizmi hak ettiği yere, Asarı Atika müzesine kaldırıp atmasıdır.

Emperyalist devletlerarasında mevcut güç dengesini köklü bir biçimde değiştirecek olan bu savaşı, birkaç başlık altında özetlemek mümkündür:

- Bu savaş Rusya'nın doğrudan, ABD'nin dolaylı olarak içinde yer aldığı emperyalist bir savaştır. Ukrayna'nın ABD ve NATO tarafından kışkırtılması, Ukrayna topraklarında ABD'nin üsleri ve silahlarıyla yerleşmiş olması, Ukrayna'nın Rus etnisitesine karşı soykırım benzeri uygulamaları, savaşın bu emperyalist niteliğinin bir parçasıdır ve hiçbir biçimde onun niteliğini değiştirmez. Bu savaş kimilerinin zannettiği gibi ne Rusya'nın ABD karşısında bağımsızlığını korumak için giriştiği bir savaş ve de Ukrayna'nın bağımsızlığı için yürüttüğü bir "ulusal kuruluş savaşıdır.

- Savaşın Rusya'nın öngördüğü biçimde sonuçlanması, Rusya'nın dünya dengeleri içindeki konumunu güçlendirecek, ABD hegemonyasının gerileme sürecini hızlandıracaktır. Ters durumda Rusya'nın hem dünya dengeleri içindeki yeri ciddi bir darbe alacak hem de Orta Asya'daki konumu zayıflayacaktır. Her iki durumda da emperyalist bir dünya savaşı olasılığı güçlenecektir.

Savaş kısa vadede ABD ve NATO etrafında bir güç birikimine yol açsa da bu güç birikiminin uzun sürmesi beklenemez. Almanya'nın savaşın hemen başında savunma bütçesini yüz milyar Euro artıracığını açıklaması, Avrupa'da ekonomiden sonra askeri bir gücün sıyrılmakta olduğunu gösteriyor. Bu çıkışıyla Almanya II. Savaş sonrasında ayağına takılan prangalardan birini daha kırarak dünya siyaset sahnesine dönüşün ikinci büyük adımını atmıştır. Savaşın hemen ardından açıklanan Avrupa'nın savunma ve güvenliği doktrini (Stratejik Pusula) AB'nin 2030 yılına kadar savunma ve güvenlik konusunda atacağı adımları öngörüyor. Bu karar daha önce alınan Avrupa ordusu kurma kararının güçlendirilmiş ileri bir adımıdır.

- Savaş bir kez daha ulusal sorunun özgür uluslaşmanın olduğu kadar emperyalist paylaşımın da bir aracı olarak kullanıldığını doğrulamaktadır. Yugoslavya, Çekoslovakya, Irak, Suriye, Yemen, Libya bu durumun yakın örnekleridir. Bugün Ukrayna'da Rusya'nın müdahalesini Donetsk ve Lugansk Halk Cumhuriyetlerinin korunması argüma-

nına dayandırması bu örneklerden farklı değildir. Özerklikleri ortadan kaldırılan Donbass'ta halkın bağımsızlık istemiyle savaşıması ve bu savaşın herhangi bir ülke tarafından desteklenmesiyle bu bölgenin ilhak edilmesi bir ve aynı şey değildir.

- 2000'li yıllardan itibaren savaş stratejisinde önemli sayılabilecek değişiklikler oldu. Ulus devletlerin kurulmasıyla birlikte geri plana düşen eski savaş tarz ve yöntemleri (Lejyonerlik) farklı bir formatta yeniden geri geldi. Artık emperyalist devletler savaşları tek başına kendi ordularıyla değil, özel şirketler tarafından parayla devşirilmiş, eğitilmiş profesyonel ölüm mangalarıyla yürütüyor. Ülke içinde devlet aygıtına eklenen mafyatik örgütlenmeleri eliyle yürütülen operasyonlar, ülke dışında bu özel şirket örgütlenmeleriyle yürütülüyor. Rusya'da Wagner, ABD'de Blackwater bu yapılanmanın en bilindik örnekleridir. Bu yöntem emperyalist devletlere uluslararası savaş hukukunun kısıtlayıcı hükümlerinden kurtulmanın yolunu açıyor. İnsan hakları ihlalleri sorumluluğu ve savaşta yaşanan ölümlerin halkta yol açacağı tepkilerden kurtarıyor. 1990 sonrasındaki savaşlarda, Yugoslavya, Suriye, Libya vb. yerlerde kullanılan bu yöntem bugün Ukrayna'da kullanılıyor.

- Dünya kapitalist ekonomisi 2021'in ortalarından itibaren stagflasyonla (stagflasyon – enflasyonla ekonomik durgunluğun, başka bir deyişle işsizliğin birlikte artması) krizin yeni bir evresine girmişti. Savaşın enerji, emtia ve gıda fiyatlarında yol açtığı aşırı yükselişle stagflasyon daha da derinleşecektir. Krizin bu aşamasında gündemde olan yalnız şirket ve banka iflasları değil, bunların çok ötesinde ülkelerin iflaslarıdır. Bu süreçte özellikle “gelişmekte olan ülkeler” olarak adlandırılan birçok ülke iflasla karşı karşıya kalacaktır.

- Krizin keskinleşmesi ABD ve AB'nin Rusya'ya uygulamaya başladığı yaptırımların etkisini ve süresini etkileyecektir. Rusya'ya uygulanan yaptırımlar bir süre sonra bumerang etkisiyle geri dönecektir. ABD, yaptırımların etkisini artırmak için bir yandan AB'yi doğalgaz ve petrol yaptırımlarına dahil olmaya zorlarken, diğer taraftan AB ülkelerinin doğalgaz ve petrolde Rusya'ya olan bağımlılıklarını azaltmanın yollarını arıyor. Bunun için dün düşman ilan ettiği ülkeler, İran ve Venezuella ile görüşüyor. İran'la yapılan nükleer görüşme son aşamasında Rusya'nın anlaşmaya şerh koymasıyla kesilmişti. Rusya ABD'den,

yapılacak anlaşmanın İran Rusya ilişkilerinde herhangi bir soruna yol açmayacağını garanti edecek yazılı bir taahhüt istemişti. Bu taahhüt 14 Mart'ta, yani Ukrayna savaşı devam ederken verildi. Böylece ambargonun kalkması ile İran petrolünün batıya taşınmasında sorunlar ortadan kalkmış oldu. Venezüella ile görüşmeler ise sürüyor.

- Savaşın büyüttüğü kriz toplumsal hareketleri de hızlandıracaktır. Ancak bu süreç doğrusal bir orantıya sahip değildir. Özellikle enerji ve gıda fiyatlarındaki artış, işçi ve emekçilerde biriken öfkenin dışa taşmasına yol açacak bir potansiyeli içinde taşıırken, burjuva iktidarlar için de, krizi savaşa bağlamak gibi "ikna edici" bir çıkış kapısı da açmaktadır. Milliyetçilik ve Şovenizm'in köpürtülmesinin koşullarını büyüten savaş, kısa vadede kitleleri zehirleyerek sermayenin manevra kabiliyetini de artırmaktadır.

- Rusya bugüne kadar hiçbir devlete uygulanmamış olan yaptırımlara muhatap olmuştur. Bu savaş ABD'nin hegemonyasına karşı direnenleri dize getirmek için bir silah olarak kullandığı kurumların (İMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve Dolara dayalı ödeme sisteminin) ve yaptırım gücünün de test edilmesini sağlayacaktır. Rusya'nın uluslararası ödeme sisteminden çıkartılmasının uluslararası arenada dolara dayalı ödeme sisteminin sorgulanması sürecini daha da güçlendirmesi kaçınılmazdır.

Bunun, Çin'in kurduğu, Rusya ve birkaç ülkede uygulama alanı bulan ödeme sisteminin geleceğini nasıl etkileyeceği önümüzdeki dönemin önemli sorularından biridir.

- Rusya'nın Ukrayna'da yürüttüğü savaşla birlikte göçmen sorunu da, ama bu kez farklı bir boyutta, yeniden gündeme geldi. Bu konuda ilk göze çarpan, Ortadoğu, Asya ve Afrika'dan savaştan kaçanlara uygulananla, Ukrayna'dan kaçanlara uygulananlar arasındaki bariz farktır. Ortadoğu, Asya ve Afrika'dan bin bir zorlukla ölümü göze alıp Avrupa'ya göçmeye çalışanlar büyük çoğunluğuyla ülke sınırlarından içeri alınmadı, bir kısmı denizlerde ölüme terkedildi, bir kısmı birikimlerine el koyan insan tacirlerinin insafına bırakıldı. Tel örgülü sınırlardan geçebilenler ise insanca yaşamın minimum kriterlerinin bile olmadığı kamplarda yaşamak zorunda bırakıldı. Ukrayna'da savaştan kaçan kadın ve çocuklar Polonya ve Romanya sınırına kadar otobüslerle, tren-

lerle taşındı. Burada eleştirilen, Ukrayna'dan kaçanlara yapılan nispi insanca muamele değil, Ortadoğu ve Afrika'dan kaçanlara yapılmayanlardır. Nispi insanca muamele dememizin nedeni Romanya ve Polonya sınır kapılarında yapılanlardır. Kadın ve çocuklar sınır kapılarında günlerce bekletildiler, birçok ülke göçmenlere vize uygulamasını sürdürdü. İki göçmen grubuna uygulananlar arasındaki bariz fark, 'insanlar eşittir, ama Avrupalılar medeni oldukları için daha eşittir', Batı bakış açısının dışı vurumudur.

- Göçmenler konusunda ortaya konulan bu tutumun çok daha ileri boyutlardakini uygulanan psikolojik savaş yöntemlerinde ve dezenformasyonda görüyoruz. Ortaçağdan beri Avrupa'da genetikleşmiş Rus fobisi savaşın başlamasının hemen ardından su yüzüne çıktı. Rus olan her şey reddedildi. Rusya, spor, kültür, sanat organizasyonlarından dışlandı, Avrupa'da yaşayan, çalışan Ruslar Rusya'yı kınamadıkları için işten atıldı. Rus klasikleri (sonradan geri alınsa da) yasaklandı. ABD'li birçok Fast-Food firması Rusya'daki şubelerini kapattı vb. vb. ... Irkçılık öyle boyutlara taşındı ki, Rus kedilerini bile kapsadı. Dünya Kedi Federasyonu Rus kedilerine ambargo koydu. Rus medyasına sansür uygulandı. Sanal medya (Twitter, WhatsApp vb.) Rus kullanıcılarına engeller koydu. Batı kaynaklı ve Ukrayna'yı destekleyen tek taraflı bir medyayla savaş haberleri, resimler, yorumlar dünyaya servis edildi. Aynı günlerde Yemen'de bombalanan, açlıkla yüz yüze olan siviller ve çocuklar her zaman olduğu gibi görmezlikten gelindi.

- Savaş netleşen ittifakların karşılıklı olarak konsolidasyonunu ileri bir boyuta taşıdı. ABD'nin Avrupa'daki konumunu güçlendirdi. ABD'nin asıl hedefi olan Çin bu savaşta hem güçlerinin tahkimi için önemli bir mola kazandı, hem de Rusya üzerindeki etkisini sağlamlaştırdı.

- Büyüyen kriz ve yaklaşan emperyalist paylaşım savaşının mevcut toplumsal dengeleri altüst etmesi ve dünya işçi sınıfını derinden sarsması kaçınılmazdır. Bu sarsıntının gücü kendiliğinden patlamaların etkinliği, yaygınlığı ve devrimci öznenin bu patlamalara müdahalesinin çapıyla belirlenecektir. Tarihin bu kesitinde zaman, adım adım dünya çapında bir altüst oluşun nesnel koşullarını olgunlaştırırken, buna müdahale edecek işçi sınıfı ve komünist hareket henüz tarih sahnesinde

bağımsız bir güç olarak yerini alamamanın sancılarını yaşıyor. Bütün dünyanın burjuvaları işçi sınıfına her gün, her saat düşmanın dışarda olduğunu anlatıyor. Bu söylemin etkili olmayacağını sanmak büyük bir aymazlıktır. Şimdi işçi sınıfına düşmanın dışarda değil, içerde, kendi kan emicilerinin olduğunu anlatacak hareket ettirici gür bir sese ihtiyaç var. İhtiyaç duyulan bundan 175 yıl önce ortaya konuldu. Yeniden keşfetmemiz gerekmiyor. Gerekli olan, unutilan / unutturulanı hatırlamak / hatırlatmak ve yeniden örgütlemektir. Dünyanın emperyalist savaş ve devrimci bir altüst oluşun eşiğinde olduğu bugün komünistlerin önündeki en büyük görev, devrimci hazırlık görevidir; yani işçi sınıfının çoğunluğunun kazanılması için sağlam ve disiplinli bir komünist önderliğin yaratılmasıdır.

Rusya Ukrayna ve Türkiye

Tarafli Tarafsızlık

ABD, NATO, AB ve Rusya arasında Ukrayna sorununun keskin bir çatışmaya dönüşmeye başlamasından bu yana Türkiye bu çatışmada tarafli bir “tarafsızlık” politikası izledi. Bu pozisyonunu zor da olsa bugün de sürdürmeye çalışıyor. Türk devletini bu pozisyona zorlayan nedenler, bölgede izlediği dış politika ve ekonomik ilişkileri tarafından belirleniyor.

Türkiye Suriye’de mevcut konumunu ABD ve Rusya arasındaki çelişkilerden yararlanarak sürdürüyor. Suriye’de Türk devletinin Rusya ve ABD ile zaman zaman birlikte hareket etmesi, zaman zaman da karşı karşıya gelmesinin temelinde Kürt sorunu vardır. Bugün Kuzey Suriye’de iki işgal bölgesine sahip olması Türkiye’nin Rusya ve ABD arasındaki çatışmadan yararlanmasının (geçici de olsa) bir sonucudur. Türkiye bu çelişkiden yararlanarak Kuzeydoğu Suriye’de Kürtlere karşı saldırılarını aralıklı da olsa sürdürüyor.

Savaş denkleminde bir yer tuttuğu Libya’da Türkiye ABD ile birlikte Rusya’nın karşısında konumlanmıştır. Doğu Akdeniz’de ise ABD ve AB Yunanistan’dan yana bir tavır almış durumdadır. Türkiye’nin bugün Ukrayna ‘da takındığı tutum, Rusya ile ABD arasında sıkışan dış politikasının bir devamıdır.

Kırım ’ın Rusya tarafından ilhakıyla emperyalist devletler ABD ve Rusya arasındaki gerilim bir üst aşamaya yükseldiğinde, Türkiye bir yandan işgali kınarken, diğer yandan Rusya’yla ilişkilerini yumuşatmanın yollarını aradı. ABD’nin Rusya’ya uygulamaya başladığı ambargodan uzak durdu.

Türkiye’nin, ABD’nin Rusya’ya karşı uyguladığı ambargodan uzak

durmasının bir başka nedeni ise Türkiye'nin Rusya'yla olan ekonomik ilişkileridir. Türkiye enerjide Rusya'ya bağımlı durumda; doğalgaz ve petrolün önemli bir bölümünü Rusya'dan alıyor. Rusya Akkuyu'da nükleer santral inşa ediyor. Türkiye'nin Rusya'ya bağımlılığı enerji ile sınırlı değil, Buğday, arpa, sıvı yağ gibi birçok tarımsal ürünü Rusya'dan ithal ediyor. Yaş sebze ve meyvede Rusya Türkiye'nin önemli bir ithalatçısı. Her yıl Türkiye'ye gelen turistlerin üçte birini Rus turistler oluşturuyor. İçinde bulunduğu derin ekonomik kriz dikkate alındığında Türkiye'nin, Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinde kısa vadede tarafsız kalmasının bir seçim değil bir zorunluluk olduğu açıktır.

Türkiye bu zorunlu tarafsızlıkla ABD, AB ve NATO'nun aldığı birçok yaptırım kararına uymadı. Bütün Avrupa Rusya'ya hava sahasını kapatırken, Türkiye hava sahasını açık tuttu. Daha bir çok önleme katılmadı. Türkiye'nin , ABD ve NATO'nun yıllardır delmeye çalıştığı Montrö anlaşmasının ilgili maddelerini (19, 20, 21) uygulamaya koyacağını açıklaması bu taraflı tarafsızlığa gölge düşürmüyor. Tersine Rusya daha önce yaptığı açıklamalarda Türkiye'nin Montrö anlaşmasının savaş gemileriyle ilgili maddelerini uygulaması gerektiğini belirtmişti. Türkiye'nin Montrö'ye bağlı kalacağını açıklaması bu anlaşmayı pratikte pekiştirerek bir anlamda Montrö'yle ilgili tartışmaları sonlandırmıştır.

Türkiye bu "tarafsız" politikayla Kıbrıs Cumhuriyetinin aldığı Kuzey Kıbrıs'ı da kapsayan hava sahasını Rusya'ya kapatma kararını sineye çekti. Sineye çektiği başka bir gelişme ise Ukrayna'nın Karadeniz'e olan kıyısının savaş boyunca Rus ablukasında olması ve bu durumun savaştan sonra da devam etme olasılığıdır.

Öte yandan Türk devletinin Ukrayna'ya verdiği destek bir zorunluluk değil bir seçimdir. Bu destek sadece NATO üyesi olmaya dayanmıyor, aynı zamanda Türkiye'nin bölgedeki hedefleriyle de bağlantılıdır. Türkiye ABD-İngiltere, NATO ile Rusya arasındaki gerginlikten yararlanarak Ukrayna ile ilişkilerini askeri ve ekonomik olarak geliştirdi. 2021 yılı içinde Ukrayna ile bir dizi askeri ve ekonomik anlaşma imzaladı. Ukrayna'da SİHA üssü kurdu, buna karşılık kendisine konulan ambargo nedeniyle elde edemediği SİHA ekipman ve motorlarını Ukrayna'dan karşıladı. Buğday ve sıvı yağ alım anlaşmaları imzalandı.

Kültürel ilişkileri geliştirdi. Kendi egemenliğine vurulan bir darbe olmasına rağmen Ukrayna kilisesinin Fener Patriğine bağlanmasına ses çıkarmadı. Ukrayna Türk istihbaratının yerleşme ve operasyon merkezlerinden biri haline getirildi. Bu amaçla iş insanı, gazeteci, din adamı vb. kılığında yüzlerce istihbarat elamanı Ukrayna'ya yığıldı. Şimdi bu elemanlar savaşın seyri üzerinde etkide bulunuyor.

Türkiye'nin izlediği bu “tarafli tarafsızlık” politikasını daha ne kadar sürdürülebileceği Rus işgalinin seyri tarafından belirlenecektir. Savaş ne kadar uzarsa ABD ve NATO'nun Türkiye üzerindeki baskısı da o kadar artacak ve izlediği tarafsızlık politikasında ısrar etmesi o ölçüde zorlaşacaktır. Türkiye tarafsızlık politikasında ısrar etmek, ya da bu politikadan vazgeçerek ABD ve NATO yaptırımlarına harfiyen uymak gibi iki seçenekle karşı karşıyadır. Bu iki seçeneğin ikisi de ciddi ekonomik ve politik sorunları barındırmaktadır. Savaş, derin bir stagflasyon içindeki ekonomi ile birlikte Türkiye'nin Suriye, Irak ve Libya'daki siyasi konumunu da etkileyecektir.

Türkiye savaş sırasında yoğun bir diplomasi trafiğine sahne oldu. Uzun bir süredir yolu Türkiye'den geçmeyen devlet heyetleri (İsrail, Ermenistan, Yunanistan, Almanya, Hollanda vb.) Ankara'yı ziyaret ettiler. Bu trafik sadece savaşta Türk devletinin oynamak istediği rolle sınırlı değildir. Özellikle Hollanda, Almanya ve Fransa'nın Rusya'da önemli yatırımları var. Bu yatırımlardan vazgeçmeleri mümkün değil, öte yandan Rusya'ya uygulanan ambargoları da kıramazlar. Rusya'ya uygulanan ambargolara belirli ölçüde uymayacağını açıklayan Türkiye, bu ülkelere ambargoyu delme fırsatı sunuyor. Türkiye bu rolü daha önce İran'a konulan ambargoyu delmekte oynamıştı. Erdoğan'dan hiç haz etmeyen Hollanda başbakanının Türkiye'ye gelerek Erdoğan'a övgüler düzmesinin altında böyle bir hesap yatıyor. Bu Erdoğan'ın da işine geliyor, ona içeride düşen dünya lideri imajını yeniden güçlendirme fırsatı sunuyor.

ABD'nin kısmi çekilmesiyle birlikte Ortadoğu İsrail eksenli bir politika öne çıkmaya başladı. İsrail'le Mısır arasındaki işbirliği Ürdün, BAE, Bahreyn'i kapsayacak biçimde genişledi. Arap coğrafyasında İhvan hareketinin Türkiye ile birlikte destekçisi olan Katar'ın etkisi azalırken BAE etkisi arttı. Kasım 2021'de BAE dışişleri bakanı Şam'ı ziyaret

ederek Esad'la görüştü. Arap dünyasında Suriye politikasında keskin bir dönüşümün önemli sinyallerinden biri olan bu görüşme BAE'nin Ortadoğu'da artan rolüne işaret ediyor. Nitekim bu görüşmeden sonra BAE ile bölge ülkeleri ve Türkiye ilişkileri de gelişmeye başladı.

18 Mart 2022'de Suriye Devlet başkanı Esad, BAE veliiaht prensiyle görüştü. Bu görüşme Esad'ın 2011'den bu yana bir Arap ülkesine yaptığı ilk ziyaretti. Veliiaht prens görüşmede Suriye'nin Arap coğrafyasının güvenliğinde temel bir unsur olduğunu vurguladı ve yabancı güçlerin Suriye'den çekilmesi gerektiğini belirtti. ABD sözcüsü görüşmeyi Esad'ı meşrulaştıran bir girişim olarak nitelendirdi. Ayrıca BAE, BM'de Rusya aleyhine alınan kararda tarafsız kaldı. BAE ile ABD arasındaki F-35 sorunuyla ilgili yaşanan gerginlik (ABD'nin, BAE'ye vermesi gereken F-35'leri vermeyi geciktirmesi) BAE'nin ABD'den uzaklaştığını göstermiyor. Gerginliğin nedeni ABD iç politikasındaki cumhuriyetçi –demokrat çatışması ve bu çatışmanın ABD dış politikasına yansımalarıdır. Suudi Arabistan da ABD'yle Yemen sorunu ve Kaşıkçının öldürülmesi nedeniyle benzer bir sorun yaşıyor.

İsrail başbakanının Türkiye ziyareti bölgede İsrail eksenli ittifakın genişletilmesi, Türkiye'nin bu ittifak içindeki konumunun netleştirilmesiyle bağlantılıdır. İsrail başbakanı Türkiye'ye gelmeden önce 22 Mart 2022'de Mısır ve BAE ile üçlü bir görüşme yaptı. İsrail başbakanının bu üçlü görüşmenin ardından Türkiye'ye gelmesi, görüşmenin İran ve Irak'la ilgili olduğunu teyit etmektedir. Türkiye ve İran Irak'ta rekabet halinde. İran Şii partiler üzerinde otoritesini kullanarak El Sadr'ın katılacağı Sünni bir hükümet kurulmasını engellemeye çalışırken Türkiye de KDP'yi kullanarak sonuç almak için uğraşüyor. Kürdistan Özerk bölgesi MİT, MOSSAD ve CIA'nın merkezi üssü haline gelmiş durumda. MOSSAD'ın Erbil'deki Merkezini kullanarak İsrail Mart 2022'de İran'ın Drone üssünü vurdu, İran buna karşılık MOSSAD'ın Erbil'deki üssünü bombaladı.

Türkiye'nin de bölgede bir çok üssü var. Ayrıca Türkiye geçen aylarda Barzani hükümetiyle yeni bir doğalgaz boru anlaşması imzaladı. Bu hattın finansmanı için Mesut Barzani Katar'la görüştü. İşler yolunda giderken engel Bağdat'tan geldi. Irak Federal Mahkemesi Barzani'nin Türkiye'yle imzaladığı anlaşmayı anayasaya aykırı bularak iptal

etti. Türkiye'nin Irakta kurulacak hükümet sorununa bu kadar angaje olmasının bir nedeni Iraktaki operasyonları, ve üslerinin geleceği ise, bir diğer nedeni de Kürt petrolünü Avrupa'ya pazarlayacak bu boru hatının yapımıdır.

Türkiye'nin BAE'den sonra Mısır'la ilişkilerini geliştirmeye çalışmasının nedenlerinden biri de Rusya'nın Ukrayna'ya girmesinden sonra önemi artan İsrail gazının Yunanistan değil, Türkiye üzerinden Avrupa'ya aktarılmasıdır. Bütün bunlar bölgede Türkiye'nin de içinde yer aldığı İsrail eksenli bir ittifakın oluşturulmasına yönelik hamlelerdir. Biden yönetiminin Suriye'de askeri gücünü takviye etmesi önümüzdeki dönemde bölgenin yeni gelişmelere gebe olduğunu gösteriyor.

İflasın Eşiğindeki Ülke

Dünya kapitalist ekonomik krizinin ikinci dalgasının Türkiye ekonomisindeki etkisi çok daha ağır oldu. Türk ekonomisi 2003-2016 yılları arasında düşük kur yüksek faiz politikası ile büyümesini sürdürdü. Bu yıllarda TL- dolar kuru 1,34 ile 3,02 (ortalama 1,7) arasında, faiz oranları ise 2008-2010 yıllarındaki görece düşük bir yana bırakılırsa % 17 – 21 arasında seyretti. Bu düşük kur yüksek faiz politikası ekonomiye sıcak dövizin girişini sağladı ve Türk ekonomisi 2008 dünya kapitalist krizinden nispeten az etkilendi. 2008 krizinden sonra emperyalist devlet Merkez bankalarının krizin yıkıcı etkilerini önlemek ve batıkların önüne geçmek için varlık alımlarını artırmalarıyla piyasadaki para miktarı olağanüstü bir büyüklüğe ulaştı Türkiye kuru sabit tutup ödediği yüksek faizle bu dolar bolluğundan önemli ölçüde yararlandı. Bu süreç 2016'ye kadar devam etti. 2016-2018 arasında kurlarda hafif bir yükselme (ortalama kur artışı 1,7'den 4,2'ye çıktı.) olmasına rağmen faiz oranlarındaki yükseklik ekonomiye giren döviz miktarında bariz bir düşüşe yol açmadı. Ancak enflasyon oranlarındaki artış ekonominin kötüye gidişinin ilk sinyallerini vermeye başlamıştı. 2018'de başta ABD Merkez bankası olmak üzere İngiltere, Japonya ve AB Merkez bankalarının varlık alımlarını sonlandırma kararı almaları, bilanço daraltmasına gitmeleri (tek başına FED bu süre içinde piyasadan bir milyar dolar çekti) Türkiye de içinde, “gelişmekte olan ülke” ekonomilerinin döviz darboğazına gireceğinin güçlü belirtisiydi.

2020’de pandemi ile birlikte sözü edilen merkez bankalarının yeniden piyasaya - bu kez öncekinden birkaç kat daha fazla- para sürmeleri, faizleri negatife çekmeleri, gelişmekte olan ülke ekonomileri için bir olumluluğa işaret etmedi. Çünkü emperyalist devlet merkez bankalarının varlık alımlarını artırıp, faizleri negatife çekmeleri sadece kendi ekonomilerini canlandırmakla ilgiliydi. Piyasaya sürülen bu yüksek para arzının büyük kısmıyla sanayi ve finans tekelleri beslendi. Faizsiz kredi ve hibelerle halkın satın alma gücü desteklendi. Gelişmekte olan ülkeler ise ihtiyaç duydukları dövize (borç ödeme, ithalat, yatırım vb.) erişebilmek için ellerindeki tek seçenek olan faiz artırımlarına gitmek, yani döviz ihtiyaçlarını emperyalist devletlere daha fazla faiz vererek karşılamak zorunda kaldılar.

Aynı dönemde Türk devleti ve devleti yönetenlerin önemli gelir kaynaklarından biri olan kara para ticareti gerilemeye başladı. Kara para ticareti ve terörizmin finansmanını önlemek için OECD bünyesinde kurulan Mali Eylem Görev Gücü’nün (FATF) Türkiye’deki operasyonları MASAK tarafından yürütülüyordu. 2019’da bu görev MASAK’tan alınarak doğrudan Erdoğan’a verildi. Türkiye’de bu süre içinde birçok kez varlık barışı adı altında kara paranın devletçe aklanması kararları alındı. Sedat Peker’in Nisan 2020’deki ifşaatlarından sonra Türk devletinin kontrolündeki kara para ticaretinde bir gerileme yaşandı ve Türk ekonomisi tümünden olmasa da önemli bir döviz kaynağını kaybetti. (Türkiye Ekim 2021’de FATF’nin gri listesine alındı.) Bir yandan gelişmiş ülkelerden akan dövizin kesilmesi, diğer yandan kara para ticaretindeki kesinti ekonominin çarklarını zorlamaya başladı.

2018 sonunda yüksek faiz, yüksek enflasyon ve yüksek döviz kuruyla dermanı kesilen ekonomiye can suyu Erdoğan’dan geldi. Erdoğan burjuva iktisat teorilerini altüst eden bir teori ortaya attı. Bu teoriye göre faiz neden enflasyon sonuçu. Enflasyonu düşürmek için faizin düşürülmesi gerekiyordu. Teori Temmuz 2018’de hazine bakanlığına atanan damat Albayrak tarafından pratiğe aktarıldı. Damat Albayrak bakan olduğunda dolar kuru 4,55, MB politika faizi % 24’tü. Faiz iki yılda % 15,75 baz puan indirilerek % 8,25’e bağlandı. Kur 8,59’a fırladı.

Türkiye’yi bugün iflasın eşliğine taşıyan hikaye bu süreçte biçimlendi. Türkiye 2018-2020 yılları arasında dolardaki yükselişi durdu-

rabilmek için eldeki Merkez Bankası rezervlerini harcadı (128 milyar dolar olayı) Merkez Bankası rezervlerinin harcanması sadece doları baskı altında tutmakla sınırlı bir işlem değildi. Önemli nedenlerinden bir diğeri de sanayi ve finans şirketlerinin döviz açıklarının düşük kurla kapatılmasıydı. Yani döviz yok olmadı, el değiştirdi. Merkez Bankasından şirket ve finans kurumlarına geçti, ancak ekonomideki kırılgnalık artarak sürdü. Faizler Eylül 2020'den başlayarak Mart 2021'e kadar % 8,25'ten, % 19'a çıkarıldı. Dolar kuru 8 – 9 aralığında işlem gördü, enflasyon TÜİK verilerine göre %16,19 olarak gerçekleşti. Kısaca faizler yükseltince TL'nin değerindeki oynaklık azaldı, enflasyonda hızlı bir yükselme olmadı. Faizleri yükselterek enflasyondaki hızlı artışı yavaşlatan MB başkanı Naci Ağbal, Erdoğan'ın teorisine karşı durmanın bedelini affımı isteyerek ödedi.

Erdoğan'a göre sorunlu olan teori değil, uygulamaydı. Bakanlar, Merkez bankası başkanları değiştirildi. TÜİK istatistikleri teoriyle uyumlaştırıldı, Nas'la takviye edildi. Faiz Nas'dı, yani dokunamı yakıyordu.

Faizler Mart 2021'den Aralık 2021'e %19'dan % 14'e indirildi. Bu faiz indiriminin dövizde bir yükselmeye yol açacağı bilinmeyen bir şey değildi. 20 Aralıkta Dolar bir anda 18 TL'ye yükseldi. Bu operasyon yapılmadan iki gün önce Merkez Bankası başkanı, Hazine bakanı ve kamu bankaları yöneticilerinin katıldığı bir toplantı yapıldı, bunu özel banka yöneticileriyle yapılan toplantı izledi. Uluslararası ve ulusal piyasalar kapalıyken karar verilen operasyon başlatıldı. Piyasaya 19 milyar dolar sürüldü, dolar bir anda dramatik bir düşüşle 10,83 TL'ye kadar düşürüldü. Doları 18'den satanlar 10-11 aralığından geri aldı. Eğer bu operasyon yapılmasaydı birçok şirket yılsonu bilançolarını 1 dolar = 18 TL üzerinden hesaplayacakları için batma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktı. Ayrıca bu operasyonla 2021 GSMH'nin düşmesi önlenerek Türkiye G20'nin içinde kalması sağlandı.

Operasyon kur korumalı TL mevduatı programıyla tamamlandı. Buna göre bankalardaki döviz (Dolar, Euro, Sterlin) mevduatını TL'ye çevirip üç ay vadeyle bankalara yatıran gerçek kişilerin yatırdıkları paraya, hem üç ay sonunda bankalardan alacakları % 17 faize dövizdeki artış farkı eklenecek, hem de bozdurdukları döviz miktarını kur farkı

ödemedi geri alacaklar. Bu önlem yeterince rağbet görmeyince buna aynı koşullarda tüzel kişiler de (iş yeri ve şirketler) eklendi. TL mevduata geçişi özendirilecek ek tedbirler, tüzel kişilerin 2021 yılı son çeyreğinde ödemek zorunda oldukları kurumlar vergisi ve kar stopajından muaf tutulması eklendi.

Uygulamaya konan ve orta vadede ekonomik çöküşü daha da büyüteceği açık olan bu programla, Türkiye ekonomisinin ve ihracatın büyüyeceği, istihdamın artacağı, cari açık kapatılarak cari fazla sağlanacağı, döviz kurunun oynaklığının engelleneceği ve enflasyonun düşeceği açıklandı. Aradan çok kısa bir süre geçmesine rağmen iddia edilenin tam tersi gerçekleşti.

Operasyonun ardından enflasyon üç haneli rakamlara doğru yükselişe geçti. Kâğıt üstünde düşen faiz gerçekte farklı kredi kullanımına (2, 5, 10 yıllık hazine bonoları, ticari, sanayi, tüketici kredileri, kredi kartları vb.) bağlı olarak % 24 ile % 35, hatta 40'a varan oranlarda arttı.

Cari açık üç ayda 18 milyar dolara, dış ticaret açığı 25 milyar dolara ulaştı. Bu açıkların her ay daha da büyüyerek yılsonunda cari açığın 35-40 milyar dolara, dış ticaret açığının da 80-90 milyar dolara ulaşacağı hesaplanıyor. Türk ekonomisinin büyümesi bir yana Ocak, Şubat; Mart'ta imalat sanayi % 2,5 küçüldü. TÜİK rakamlarına göre 2021 yılsonunda % 36,08 olan enflasyon, Ocak'ta % 48,69'a Şubat'ta % 54,44'e yükseldi. Aynı aylara ait ÜFE artışları % 93,53 ve % 105,01 olarak gerçekleşti. TÜFE ve ÜFE arasındaki bu fark önümüzdeki dönemde enflasyonun büyüyerek artacağını gösteriyor. Bağımsız kuruluşların açıkladığı enflasyon verileri ise TÜİK'in açıkladığı oranların iki katından fazla (TÜFE % 123,8) Bu veriler Türk ekonomisinin stagfasyona girdiğine işaret ediyor.

Kredi kuruluşları birbiri ardından Türkiye'nin kredi notunu düşürdü. Türkiye'nin uluslararası piyasalarda borçlanma riski primum (CDS) 700 civarında. Mart 2015'te Yunanistan'ın iflası gündeme geldiğinde CDS primi Türkiye'nin bugünkü priminden ancak bir miktar fazlaydı. Türkiye yükselen CDS'i ile iflasa doğru gidiyor, Dolar, Euro ve Sterlin cinsinden döviz bulması giderek zorlaşıyor, Türkiye Mart 2020'de Londra finans piyasasına iki milyar dolar tutarında iki yıl vadeli devlet tahvili (Euro Bond) ihraç etti. İki yıl gibi kısa süreli olan bu borçlan-

maya % 8,65 gibi yüksek bir faiz vermek zorunda kaldı. Yani Türkiye iki yıllık borçlanmaya yaklaşık bir milyar dolar faiz ödeyecektir. Önümüzdeki dönemde bu yüksek faiz oranı ile bile borç bulma şansı yoktur. Swap piyasalardan (Çin, Güney Kore, Katar ve BAE ile swap anlaşmaları yapıldı) elde ettiği borç ise Türkiye'yi iflastan kurtarmaya yetmiyor. Çünkü yerel paralar cinsinden yapılan swaplar, ancak bu ülkelerle yapılacak ticarete kullanılabildiğinden, pratikte MB kasasında görünmenin dışında pek bir işe yaramıyor.

Türk ekonomisinin yapısal sorunları dikkate alındığında dış ticaret ve cari açığın bırakalım kısa vadede, uzun vadede bile ortadan kaldırılması olanaksızdır. Türkiye'nin ithalatının % 17'sini yatırım malları (basit ve karmaşık makineler), % 74,5'ini hammadde ve aramaları oluşturuyor. Kısıntı yapılabilecek tüketim mallarının ithalattaki oranı ise ancak % 8,5'dir. İhracatının büyük bir kısmını ise tüketim malları (tekstil, sebze, meyve vb.) oluşturmaktadır. İhracatta yüksek teknoloji ürünü malların oranı % 2,5'i geçmiyor. Ayrıca Türk ihracatının KG fiyatı 2021'de 0,68 sente kadar geriledi. Almanya'da ise ihraç malları kg fiyatı 4,5 dolardır.

Türk ekonomisinin son 19 yıldaki toplam dış ticaret açığı 1,15 trilyon dolar, cari açık 600 milyar dolar, 455 milyar dolar olan dış borç için ödenen faiz ise 518 milyar dolardır. Bu miktarlar derinleşen krizle birlikte artmaktadır. Bu tablo değişmediği müddetçe Türkiye'nin dış ticaret açığını kapatıp cari fazla sağlaması, dolayısıyla dövize olan ihtiyacı azaltması ve yaşadığı krizi hafifletmesi mümkün değildir.

Bugüne kadar kur korumalı mevduata (gerçek + tüzel kişiler) toplam 600 milyar dolar civarında bir geçiş gerçekleşti. Toplam 600 (yaklaşık 41 milyar dolar) milyar TL'nin % 43'ü TL mevduatından % 57'si ise dolar mevduatından kur korumalı mevduata geçti. Böylece bir tasarruf aracı olmaktan çıkartılarak TL'nin dolarizasyonu gerçekleştirildi. 24 Aralık'ta başlayan kur korumalı TL mevduatı hesabı için öngörülen ilk üç ay, 24 Mart 2022'de doluyor. Tüzel kişilere tanınan ayrıcalık ise 19 Nisanda dolacak. Kur korumalı mevduat hesabı açanların (gerçek + tüzel kişi) toplam sayısı 853 bin kişi. Bir kişinin birden fazla mevduat hesabı açtığı düşünülürse bu sayı daha da azdır. Türkiye'nin nüfusunun 85 milyon olduğu hesaba katılırsa devlet, sermayenin ihtiyaç duy-

duğu dövizini sağlamak için nüfusun % 90'ını % 10'una faiz ödemeye mahkûm etmiştir. Ayrıca bu sayının içinde küçük mevduat sahiplerinin de olduğu dikkate alındığında (bankalarda bir milyon ve üzeri mevduatı olanların sayısı 325 bin civarındadır) halka ödetilen faizin ana bölümü büyük sermayeye akmaktadır. 24 Martta kur korumalı mevduata hazineden ödenen miktar 14 milyar TL'dir. Bu miktara bir ay sonra daha büyük bir miktar eklenecek. Döviz arttıkça faiz adı altında ödenen miktar da artacak. Yani bir avuç tufeyliyi zengin etmek için sömürüldüğümüz yetmiyor, bizden alınan vergiler (KDV, ÖTV, harçlar vb.) bin bir türlü dalavereyle onlara aktarılıyor.

2021'de dünya kapitalizminin krizi daha etkili yeni bir dalganın içine girdi. Bu dalganın temel parametreleri hızlı enflasyon artışı, özellikle enerji, hammadde ve gıda fiyatlarında aşırı yükselme ve ekonomilerin daralma sürecine girmesi (stagflasyon) yani işsizliğin artmasıdır. Bu dalganın Türkiye gibi ülkelerdeki etkisi daha yıkıcı olacaktır. Hükümet yıllardır ekonomideki kırılganlığı, (TL'nin değer kaybetmesi, enflasyonun artışı) dış güçlerin operasyonlarına bağladı. Şovenizm ve milliyetçiliği köpürterek saltanatını yürüttü. Simdi de özellikle enerji ve gıda fiyatlarındaki artışı kapitalizmin uluslararası krizine bağlayarak açıklamaya çalışıyor. Enerji ve gıda fiyatlarındaki artışın önemli bir kaynağının kapitalizmin dünya krizi olduğundan kuşku yok. Ancak bu durum Türkiye'de yaşanan fahiş fiyat artışlarını açıklamaya yetmez. Türkiye'de yaşanan fahiş fiyat artışının başka bir nedeni de cari açık, bütçe açığı ve borç faizleridir. Bu tablo bize enerji fiyatlarındaki fahiş artışın asıl nedeninin devletin kaynak ihtiyacı olduğunu gösteriyor. Örneğin 2021'de uluslararası alanda petrol ürünlerinde artış % 62 iken, bu oran Türkiye'de % 390'i aşmaktadır ve fiyatlar her iki günde bir sürekli olarak artırılmaktadır. Başka bir örnek elektrik fiyatlarındaki aşırı artışla ilgilidir. Türkiye Elektrik Dağıtım Şirketi (TEDAŞ) 2004'te özelleştirme kapsamına alındı. 2013'te tamamlanan özelleştirme ile Türkiye 21 bölgeye ayrıldı ve bu bölgelerde elektrik dağıtımını Cengiz, Kolin, Alarko ve Sabancı Holding arasında bölüştü. Bu şirketler devletten satın aldıkları elektriği (yıllık 60 milyar kwh) kurdukları 21 tedarik şirketi vasıtasıyla halka dağıtıyor. Şirketler, elektriğin kwh'ini devletten 32 kuruştan (2,35 sent) alıp kendi tedarik şirketlerine satıyor.

Tedarik şirketleri aldıkları elektriğin kwh'ini tüketiciye ortalama 1,50 kuruştan (11,5 sent) satıyor. Böylece devlet şirketlere satın aldıkları elektriği sözleşmede taahhüt ettikleri hiçbir masrafa katlanmadan yılda 5,5 milyar dolar kar transferi yapıyor. Bu kar transferinin büyük kısmı ise işçi ve emekçilere ödetiliyor.

Hükümetin ekonomiyle ilgili rakamlarda yaptığı manipülasyon sadece enflasyon oranları ve elde olmayan döviz satışıyla baskı altında tutulan döviz kurlarıyla ilgili değil. Son verilere göre MB'nin döviz varlıkları ile borç yükümlülükleri arasındaki fark iyice açılmış durumda. MB rezervleri altın dahil eksi 55 milyar dolarda. Hükümet kur mevduatlı hesaplardan elde ettiği döviz ve bankaların MB'ye yatırmak zorunda olduğu munzam karşılıklarını satarak dövizdeki oynaklığı kontrol altına almaya, bugünü yarının hesabına kurtarmaya çalışıyor. Başka bir manipülasyon büyüme oranlarıyla ilgili yapılıyor. Paraya dayalı (para basma, emlak spekülasyonu, turizm vb.) bir büyüme hesabıyla Türk ekonomisinin 2021'de %10 gibi yüksek bir büyüme oranını yakaladığı açıklandı. Gerçekte ise büyümenin ölçüsü, emek verimliliği ve sanayi-de kapasite kullanımının artmasıdır. Bu açıdan bakıldığında Türk ekonomisi 2021'de büyümediği gibi, % 2 oranında küçüldü. Bunu GSMH rakamlarında da görmek mümkün. Türkiye'nin 2020'deki GSMH'si 717 milyar dolar iken 2021'de bu miktar 703 milyar dolara geriledi. Yani Türk ekonomisi 14 milyar dolar küçüldü.

Hükümetin en büyük manipülasyonlarından birisi de işsizlik rakamlarıyla oynanmasıdır. Türkiye'de 15-65 yaş arası çalışabilir nüfus 64 milyondur. Kapitalist ekonomi politişe göre işgücüne katılma oranı, ortalama çalışabilir nüfusun %74'üdür. Biz bunu % 65 olarak alalım. Bu hesaba göre Türkiye'de iş gücüne katılması gereken işçi sayısı 41 milyonu buluyor. TÜİK verilerine göre işgücüne katılan işçi sayısı 33 milyon 632 bin, fiilen çalışan sayısı ise 29 milyon 885 bindir. TÜİK bu hesaptan hareketle Türkiye'de işsiz sayısını 3 milyon 777 bin olarak hesaplıyor. Gerçekte ise işsiz sayısı en az 11 milyon civarındadır. Bu da işsizlik oranının TÜİK'in açıkladığı gibi % 12 değil, % 30'ları geçtiğini gösteriyor. Gençlerde ise bu oran çok daha yüksektir.

Kapitalist dünya krizinin ikinci dalgasının önemli sonuçlarından bir diğeri de gıda krizidir. Son yıllarda artan enflasyonla birlikte gıda fiyat-

ları da sürekli olarak artırıyor. Türkiye tarım sektörü bir yandan büyüyen gıda krizinden etkilenirken diğer yandan, uzun bir süreden beri izlediği tarım politikalarıyla kendi krizini büyüttü. Gıda krizinin derinleşmesine yol açan önemli etkenleri altı başlıkta toplamak mümkün; birincisi tarımsal alanların sistematik biçimde azaltılması. İkincisi tarımsal girdi (gübre, ilaçlama, tohum mazot vb.) fiyatlarındaki artış, üçüncüsü tarımsal üretimde, özellikle sanayi girdisi tarımsal üretimdeki tekelleşme, dördüncüsü bazı tarımsal ürünlerin (özellikle bakliyat) ithalinde gümrük vergilerinin sıfırlanması, beşincisi, çiftçiye verilen desteklerin azalması, altıncısı taban fiyat uygulamasıyla özellikle küçük çiftçilerin ürünlerinin özel işletmeler tarafından ucuza kapatılması. 2001'de Türkiye'de ekilebilir tarımsal alan 26,350 milyon hektar iken bu alan 23,094 milyon hektara düştü. Tarımsal arazilerin önemli bir miktarı ranta açıldı. 2008'de 1milyon 127 bin olan çiftçi sayısı 2019'da % 48 azalmayla 600 bine düştü. Sonuç, tarımsal üretimde tekelleşme, küçük ve orta çiftçilerin iflası ya da daha fazla çalışıp daha çok yoksullaşması ve tarımın ithalata açılması oldu.

Bu sürecin önemli sonuçlarından bir diğeri de Türkiye'deki şirketlerin el değiştirmesidir. Bu süreç 2016'da hızlandı, pandemi ile birlikte büyüyerek sürdü. TL'deki değer kaybı Türkiye'deki firmaların piyasa değerinin önemli ölçüde düşmesine yol açtı, bu da satın almalar için uygun bir fırsat yarattı. Gıda, tekstil, metalürji, hizmetler vb. birçok sektördeki işletmeler, başta Hollanda, Almanya, ABD, İspanya, Katar firmaları tarafından satın alındı.

Bu tablo, Türk ekonomisinin iflasın eşiğine gelmesi, burjuvazinin, sermayenin kaybettiği anlamına gelmiyor, tersine daha fazla sömürüyor, çalışıyor, yağmalıyor ve palazlanıyor. Bu dönemde büyük firmaların, bankaların karları katlanarak arttı. Çünkü onlar krizi kara döndürme olanaklarına, bankalara, borsalara, fabrikalara, çiftliklere sahipler. Çünkü devlet onların devleti ve her sıkıştıklarında, vergi istisnaları, kredi destekleri, kamu ihaleleri yoluyla işçiden emekçiden toplanan vergileri onların kasasına akıtıyor.

Bu vurgun ve soygunun öteki yüzünde işçi ve emekçilerin daha fazla çalışıp, daha fazla sömürülüp, daha fazla yoksullaşması vardır. Fiyat artışları, işsizlik, vergiler yoluyla işçi ve emekçiden alınan sermayeye

aktarılıyor. % 100'leri geçen enflasyonla halkın cebinde kalan son kuruşunu da çalıyorlar. Bunlar yetmezmiş gibi Erdoğan, pişkinlikle dönüp işçiye emekçiye külfeti paylaşalım çağrısı yapıyor. Bu pişkinlik neden? Çünkü çeşitli yöntemlerle, milliyetçilik, şovenizm, dini söylem, kırıntı yardımlar vb. böldükleri işçi ve emekçilerden ciddi bir tepki gelmeyeceğini hesap ediyorlar. Doğrudur, onların paraları, orduları polisleri hapishaneleri, yalanları allayıp sunan medya orduları var, bunlar yetmediğinde sahte kurtuluş reçeteleri devreye sokuluyor. İşçi ve emekçiler seçim tartışmalarıyla oyalanıyor. Seçime üç yıl kala başlatılan zamanında, erken, ya da baskın seçim söylemiyle kitlelerin öfkesi ve enerjisi kontrol altına alındı. Her gün birbirlerine küfreden burjuva hükümet ve muhalefet seçim tartışmalarıyla işçi ve emekçileri hak aramaktan ve eylemden uzak tutmakta birleşti. Hükümet sokağa çıkanları polis copu ve hapishaneyle, muhalefet provokasyona gelmekle tehdit ediyor.

Hapishanenin, polis copunun, provokasyon tehdidinin yetmediği yerde devreye dış tehdit, ekonomik kurtuluş savaşı söylemiyle olağanüstü hal tehdidi sokuluyor. Bunlar yetmiyorsa din devreye giriyor. İşçi ve emekçilerden, iyi bir Müslümanın midesinin yarısı boş olmalı söylemiyle yoksulluğa katlanmaları, sabretmeleri, sabrederlerse mükâfatını öteki dünyada alacakları fetvaları giriyor.

Bütün bunlara rağmen güçlü olan sermaye ve onun devleti değil, güçsüz olan işçi ve emekçilerdir. Vaatler, baskı ve terörle kendi çıkarlarına yabancılaştırılan, işçi ve emekçilerdir. İşçi ve emekçilerin geriliği ve bölünmüşlüğüne dayalı bu güçsüzlüğü, karşı tarafı yani sermaye ve onun devletini ayakta tutuyor.

Ama kriz ve yoksulluk sermayenin lehine kurulu bu dengeyi bozuyor. Sermaye ve devletin işçi sınıfı ve emekçiler üzerine kurduğu ideolojik ve fiziki şiddete dayalı korku yavaşta olsa dağılıyor. Son dönemde artan protestolar, işçi direnişleri, doğal yaşamı korumaya yönelik direnişler, kadınların taciz ve katliamlara yönelik eylemleri, eşitlik mücadeleleri, gençlerin özerk bilimsel üniversite ve barınma hakkı mücadeleleri, köylülerin doğanın yıkımına karşı yürüttükleri yaşam hakkı mücadeleleri, yoksul ve küçük köylülerin emeklerinin hakkını koruma mücadeleleri, işsizliğe ve hayat pahalılığına karşı gittikçe büyüyen öfke, bütün bunlar düzenin altında patlayıcı yığınının, patlamaya hazır

bir enerjinin büyüdüğünü gösteriyor.

Ancak tekil ya da grupsal eylemler, biriken bu enerjiyi büyütüyor, tersine çoğu durumda bu tür eylemler, güç ve enerji kaybına yol açıyor. Nesnel olarak büyüme eğilimindeki bu öfke ve enerjinin tekil ve grupsal eylemlerin tıpkı, küçük derelerin birleşerek coşkun bir nehir haline gelmesi gibi, ülke çapında etkili ve yığınsal eylemlere dönüştürülmesi gerekiyor. Bu konuda asıl sorumluluk devrimci ve komünist hareketlere düşüyor. Ama bunun için devrimci ve komünist hareketlerin bu sorumluluğu üstlenecek bir bakış açısına sahip olmaları, ilk başta kendilerini birleşik bir güç olarak örgütlemeleri gerekiyor. Yani örneğimizden hareket edersek, önce daha bilinçli ve örgütlü güçlerin küçük nehrini oluşturmak gerekiyor. Ancak böyle davranarak ülke çapında birleşik eylem sonuç alıcı bir güce dönüştürülebilir.

Cemaat Tarikat Farkı Cemaatler Kapatılsın mı?

Osman Tiftikci

Cemaat ve tarikat kamuoyunda sürekli olarak birbirine karıştırılıyor, birbirinin yerine kullanılıyor. Her cemaat belli bir tarikata (çoğunluğu Nakşi) mensuptur ama bu cemaatle tarikatın aynı şeyler olduğu anlamına gelmez. Her cemaat belli bir mezhebe de mensuptur ve bu durum cemaatle mezhebin aynı şey oldukları demek değildir. Mezhepler, tarikatlar ve cemaatler birbirini izleyen tarihî Sünnî oluşumlardır. Her yeni oluşum kendinden öncekini ya da öncekileri içerir ama yeni bir oluşumdur, farklı tarihi koşulların ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Mezhepler Sünnî'dir. Tarikatlar hem Sünnî'dir hem de belli bir mezhepleri vardır (Sünnî-Hanefi gibi). Cemaatler hem Sünnî'dir hem de belli bir mezhepleri ve tarikatları vardır. Sünnî- Hanefi- Nakşi- İskenderpaşa cemaati gibi.

Her yeni oluşum eskisine göre daha az kapsayıcıdır. Sünnî'liğe göre mezhepler, mezheplere göre tarikatlar, tarikatlara göre cemaatler daha dardır. Çünkü her yeni oluşum eski kitlenin tümünü kapsamaz, kitleyi böler.

Her yeni oluşum gelişebilmek için içinden çıktığı oluşumu geri planda bırakır ve kendi liderini öne çıkarır. Örneğin bugün Türkiye'de tartıştığımız dini oluşumlar, Sünnîlik, Hanefîlik, Nakşîlik değil esas olarak cemaatlerdir (Nurcular, Menzil, Süleymancılar vs.).

İslam dünyası Peygamberin ölümünden sonra Şiiilik ve Sünnîlik olarak bölündü. Ardından 8. ve 9. Yüzyılda, Emevîlerin (661-750) son dönemi ile Abbasîlerin (750-1258) ilk dönemleri sırasında Sünnî mezhepler oluştu. İlk oluşan Hanefî mezhebini, Maliki, Şafii, Hanbeli mezhepleri izledi.

12. yüzyılda mezheplerin içinden tarikatlar doğmaya başladı. Abdülkadir Geylani'nin (ö. 1166) Ortadoğu'da kurduğu Kadirîlik ilk ta-

rikattı. Diğer önemli iki tarikat, Yesevilik (Ahmet Yesevi, ö. 1166) ve Nakşilik (Bahaeddin Nakşibend 1318-1389) Orta Asya'da kuruldu.

Tarikatlar feodal dönemde oluşmuş kurumlardı. Cemaatler ise 20. Yüzyılın ürünüydüler ve tarikatlardan doğdular. Bunlar emperyalizm döneminde bağımlı kapitalist gelişmenin yarattığı dini oluşumlardı.

Cemaatler İslam ülkelerinde ulusal devletlerin kuruluş sürecinde, ilk olarak da Orta Doğu ve Hindistan'da ortaya çıktılar. Mısır'da Hasan El Benna'nın kurduğu Müslüman Kardeşler (1928), Hindistan'da Mevdu-di'nin Cemaat-i İslamisi (1930'lu yılların sonları) ilk cemaatlerdi. Orta Asya, Kafkaslar ve Tatarlar içindeki İslami hareket, Sovyet devrimi nedeniyle apayrı bir gelişim çizgisi izledi.

Tarikatların İslam dünyası için nispeten evrensel özellik taşımalarına karşın cemaatler neredeyse ulusal sınırlar içinde kalan oluşumlardı. Örneğin Müslüman Kardeşler Mısır'a ve Arap Dünyasına, Cemaat-i İslami Hint Müslümanlarına, Türkiye'deki cemaatler (Nurcular, Süley-mancılar gibi) Türkiye Sünnilerine özgüydü.

Osmanlı'da birçok tarikat vardı ama bugünkü cemaatlerin (Nurcular, İskenderpaşa, İsmailağa, Süleymancılar, Işıkcılar, Menzil, Erenköy gibi) hiçbiri yoktu. Osmanlı'da tarikatlardan ayrı bir İslamcı hareket oluşmuştu. Fakat Sırat-ı Müstakim (sonradan Sebilürreşad), Beyanül Hak, İslam Mecmuası ve benzeri yayın organları etrafında bir araya gelen İslamcılardan oluşan bu hareket cemaat değildi.

Bugünkü cemaatler 1930'lu yıllarda oluştu. İlk cemaat, 1935 yılında Eskişehir'de 120 talebesiyle yargılanan ve 11 ay ceza alan Said-i Nursî'nin Nur cemaatiydi. Onun ardından İstanbul'da çalışmalarını yürüten Süleyman Hilmi Tunahan (Süleymancılar) geliyordu. Bu cemaatler bir yandan, "Milli Mücadele" döneminde tasfiye olan Osmanlı İslamcılığının boşluğunu dolduruyordu. Diğer yandan dini reformlara karşı özellikle bir kısım esnaf ve tüccarda oluşan tepkilere öncülük ediyor ve gene dini reformlar sonucunda doğan din adamı açığını, dini eğitim problemini çözmeye çalışıyorlardı. Türkiye'de cemaatlerin oluşumu Mısır ve Hindistan'da oluşan cemaatlerle aynı döneme denk geliyordu.

Osmanlı İslamcılığı iktidarda olan İttihatçılara yani egemen kesimlere dayanıyordu. Müslüman Türk burjuvazinin ideolojik eğilimlerinden biriydi. Cemaatler ise iktidar dışı bırakılmış küçük ve orta burjuva kesimin, Sünnî esnaf kesiminin örgütleri olarak ortaya çıktılar. Cemaatlerin dini anlayışına ve verdikleri mücadeleye, bu kesimin darlığı,

fırsatçılığı, sinsiliği, kurnazlığı ve bencilliği damga vurdu.

Söylediklerimizden geleceğe ilişkin olarak şu sonuç çıkar: Önümüzdeki süreçte Türkiye’de Sünniler arasında yeni bir mezhep ve yeni bir tarikat ortaya çıkmaz. Ama mevcut cemaatler ortadan kalkabilir ve yeni cemaatler ortaya çıkabilir.

Cemaatler Tarikatlar Kapatılsın mı?

Dinin yozlaştırılmasında, anaokulu çocuklarının bile zorla dindarlaştırılmaya çalışılmasında, bunların sonucu ortaya çıkan felaketlerde devletin sorumluluğu cemaatlerden kat kat fazladır. 6 binden fazla İmam Hatip okulu, yüzün üzerinde ilahiyat fakültesi, Kuran kursları, zorunlu din dersleri, 130 bine yakın Diyanet kadrosu, tüm dünyada örgütlü dini kurumlarıyla bugün en büyük “cemaat” devlettir. Dini gericiliğin esas gücü, cemaatleri de yozlaştıran, devletin resmi dini kurumlarıdır.

Dini gericilikle mücadele etmek için yapılması gereken ilk iş, başta Diyanet olmak üzere devletin dini işlerle ilgili kurumlarını kapatmak, devletin elini eteğini dinden çektirmektir. Diyanetin yerine bütün dini inanç gruplarının temsilcilerinden oluşan, devlete bağlı olmayan ama devlet tarafından denetlenen, Din İşleri Konseyi türünden bir kurum oluşturulabilir.

Devletin dini işleri tekeline alması, Sünnî Hanefiliği resmi din olarak benimsemesi, resmi dinin kurumları olan Diyanet, İmam Hatipler, Cumhuriyetten kalma uygulamalar ve kurumlardır. Eğer AKP’nin elinde bu devlet kurumları ve yıllardır uygulanagelen dini politikalar (İmam Hatiplerin, İlahiyat Fakültelerinin sayısının her iktidar döneminde artırılması, zorunlu din dersleri vs.) olmasaydı durum böyle gelişmezdi. AKP dine devlet bütçesinden bu kadar kaynağı resmi olarak ve rahatlıkla ayıramaz, İmam Hatipleri Milli Eğitim Bakanlığı’nın resmi okulları olarak zorla dayatamazdı. Cumhuriyet döneminden kalma bu tuhaf laiklik anlayışıyla mutlaka yüzleşmek gerekir.

Diğer taraftan Sünnî cemaatler, devletin laiklik adı altında resmi din dayatmasına tepki olarak, Sünnîlerin belli bir kesiminin dini eğitim ve din adamı ihtiyacına cevap vermek için ortaya çıktılar. Devlet dışında din eğitimi verme ve din adamı yetiştirme işi Türkiye’de 100 yıla yakın bir geçmişi olan, kurumsallaşmış bir faaliyettir. Sünnîler dışındaki gayri-müslim, Müslim dini inançlar da kendi din adamlarını kendileri yetiştiriyor, din eğitimini kendileri veriyordu. Hala da vermekteler ve bütün bu dini faaliyetler o cemaatin kendi içinde, hiçbir devlet yardımı olmaksızın finanse ediliyor.

Sünnî cemaatlerin günümüzde AKP politikalarıyla birlikte yozlaşmalarına, yurtlarında neden oldukları felaketlere (tecavüzler, kafa kesme, öğrencilere zorla din dayatma, yangınlar vs.), yolsuzluklara vs. bakarak tepkisel davranmamak gerekir. AKP politikalarının son bulmasıyla bu cemaatler halk tarafından düzene sokulacak ya da bir kenara itilip yeni cemaatler ortaya çıkacaktır. Uygun politikalarla cemaatler kendi asli görevlerine yönlendirilebilecektir. Tabii ki mevcut cemaatler yaptıkları hataların hesabını vermek zorundadırlar.

Sadece Sünnî cemaatler değil, hiçbir dini inancın cemaatleri kapatılmamalı, tersine dini işler bu cemaatlere devredilmelidir. Müslim, gayrimüslim, Alevi, Ezidi vs. bütün cemaatler dini faaliyetlerini özgürce yürütebilmelidir. Ateist propaganda özgürce ve örgütlü biçimde yapılabilmelidir. Hiçbir cemaate devlet kasasından kaynak aktarılmamalı, hiçbir din adamı devletin maaşlı memuru olmamalıdır. Cemaatlerin faaliyet alanları dini işlerle sınırlandırılmamalıdır. Örneğin yüksek öğretim yurtları kurmak, şirketler, holdingler kurarak zenginleşmek, lüks içinde yaşamak için her yolu mübah görmek vs. dini işler değildir. Dini ihtiyaç olmayan cemaat yurtları kapatılmalıdır.

Cemaatler kapatılsın demek, devletin dini yükü daha da arttırılsın, devlet dini işlerle daha çok meşgul olsun anlamına gelir. Hem laikliği savunmak hem de cemaatler kapatılsın demek çelişkidir. Bu istek laikliğin ilkesi olan dini örgütlenme özgürlüğüne karşıdır. Şafilere, Ezidilere ve genel olarak Kürtlere sadece dini örgütlenme özgürlüğü değil, kendi diliyle dini öğretme ve kendi diliyle dini görevlerini yerine getirme, kendi dini idaresini kurma hakkı verilmelidir.

Ermeni ve Rum cemaatler dini özgürlüklere biçimsel olarak sahip görünmektedirler. Ama bu özgürlük devletin ve toplumun baskısı altındadır. Örneğin gayri-müslim okullarında Milli Eğitim tarafından atanan bir Türk müdür yardımcısı bulunmaktadır. Restore edilen kiliselerin ibadethane olarak açılmasına izin verilmemekte, Büyükkada Rum Okulu'nun restorasyonuna dahi müsaade edilmemektedir. Yeni kilise açılması için Bakanlar Kurulu kararı gerekmektedir. Cumhuriyet döneminde sadece bir kilise (Karaköy'deki Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi) açılabilmiştir. Bu baskılar kaldırılmalıdır.

Bunların başta CHP olmak üzere düzen partileri tarafından üstesinden gelinebilecek işler olmadığına da bilincinde olmak gerekir. Örneğin CHP Cumhuriyet laikliğine toz kondurmuyor, Diyanet kapatılamaz diyor, İmam Hatipleri biz açtık diye övünüyor.

“İnsaniyetin İki Kanadı Feminizm-Sosyalizm”

“Feminizm, sosyalizm, bir vücudun iki kanadı, bir vücudun iki kolu, iki ayağıdır.. Bu iki cereyan el ele vermiş iki kardeştir. Her ikisinin gayesi birdir.”

Mükerrem Belkıs

Çevirenin notu:

Mükerrem Belkıs hanım bu yazıyı Nisan 1918’de kaleme almıştı. O tarihte, Meşrutiyet döneminde Ermeni komünistler tarafından temsil edilen sol hareket zorla ezilmiş, 1910 yılında kurulan Osmanlı Sosyalist Fırkası da tarihe karışmıştı. Gene o tarihte henüz Şefik Hüsnülerin Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası, Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası, Mustafa Suphilerin TKP’si ve İstanbul’da diğer sol partiler kurulmamıştı. Yazı yayımlandığında Dünya Savaşı devam ediyordu ve İttihatçılar iktidardaydı. Adı geçen sol örgütler, 30 Ekim 1918’de mütareke (ateşkes) imzalandıktan ve İttihat ve Terakki iktidarı yıkıldıktan sonra kurulacaktır.

Şunu demek istiyoruz: TKP kurulmadan önce, örgütlü sosyalist-feminist kadınlar vardı. Bu kadınlar çıkardıkları dergi (Kadınlar Dünyası) ve kurdukları dernek (Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan Cemiyeti) aracılığıyla mücadele veriyorlardı.

Mükerrem Belkıs daha 1914 yılında (Mustafa Suphiler, Ethem Nejadlar komünist olmadan önce), mevcut düzene isyan eden akımların “en geri kalmış milletlerde bile” açıkça ortaya çıktığını

yazıyordu. M. Belkıs bu fikirleri üç başlık altında topluyordu:

“1. Kadınların hayatta erkekler gibi bulunması, aynı hukuka aynı şerait-i hayatîyeye (aynı hayat şartlarına) malikîyetleri, 2. Gerek içtimai, gerek idari kavanine (kanunlara, düzenlemelere) isyan eden sosyalizm fikri; ki bu fikir beşeriyeti yerinden sarsacak bir mahiyeti haiz bulunuyor. 3. Milliyet düşünceleri.”

Özetle M. Belkıs’a göre, 20. Yüzyıl başlarında etkili olan, toplumları değiştiren fikir akımları, feminizm, sosyalizm ve milliyetçiliktir ve bu tespit tümüyle doğrudur.

Derginin ve derneğin kurucusu, Çerkes kadını Ulviye Mevlan da, M. Belkıs ile aynı günlerde, başını aristokrat ve bürokrat aile kadınlarının çektiği Osmanlı kadın hareketini şöyle eleştiriyordu:

“Bilmem bu memlekette bu kadar aristokrat cemiyetler ne yapabilir. Memleketin içtimai bir inkılabı (toplumsal bir devrim) ihtiyacı vardır. İnkılapları hiçbir yerde aristokratlar yapmış değildir. Tarih-i beşer (insanlık tarihi) bunu pekala bize göstermiştir. İnkılapları teceddütü (yenilenmeyi) daima gayesi müfrit (aşırı) ameleler, demokratlar, müfrit gayeli avam (halk) tabakası yapmıştır.

Büyük tanınmış bazı kadınlarımız bu cihetleri nazar-ı itibara alamadılar (önem veremediler). Lüks hayat içinde lüks sözlerle yalnız kendilerini, mevkilerini düşündüler.”

Kadınlar Dünyası’nın yazarları seçme ve seçilme hakkını daha 1918 Mart’ından itibaren, (yani Nezihe Muhiddinlerin 1923 yılında kuracakları Kadınlar Halk Fırkası’ndan önce) sürekli dile getirmiş, 1921 yılında da Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan Cemiyeti’nin programına koymuşlardı.

8 Mart’ın yıl dönümünde, unutturulan Osmanlı feminist hareketinin, Ermeni, Rum, Çerkes, Kürt, Türk bütün kadınlarını saygıyla anıyoruz.

Not: Yazıda sıkça kullanılan nokta noktalar metnin orijinalinde vardır. Parantezler bize aittir.

Osman Tiftikli

“İnsaniyetin İki Kanadı Feminizm-Sosyalizm”

İnsaniyet bugün iki kanada malik bulunuyor. Bu kanatlarla pek sefil, pek müz'ic (rahatsız) bulduğu bu hissiyattan, bu teşkilat-ı içtimaiyeden uzaklaşacak. Uçacak.. Uçacak.. Bütün fırtınaları, bütün kasırgaları yenerek uçacak; mesut alemlere doğru koşacak.. ve vasıl olacak.

İnsaniyetin hayatını tetkik edersek ilahe-i medeniyetin (medeniyet tanrıçasının) birçok defalar beşeriyete kanatlar ihda ettiğini (hediye ettiğini) ve bu kanatların beşeriyeti daha mesut hayatlara îsâl ettiğini (kavuşturduğunu) görürüz. İşte Fransa ihtilal-i kebirî (büyük devrimi), işte hürriyetin kanatları... Bu kanatları alimler asırlarca ördüler. Sanatkarlar asırlarca süslediler.. Kahramanlar o kanatlara kan verdiler... Can, kuvvet verdiler... Uçmak istemeyen, atıl kalmak isteyen eski nesil bütün kuvvetlerini sarf ederek o kanatları kırmağa çalıştılar, onları taşıdılar, o kanatlara kan, ruh veren canları mahvettiler.. Fakat o kanatlara tekrar can, kudret, kan, ruh verecek kahramanlar yetişti. Çoğaldı. Bir gün baktılar ki bütün dünya kımıldıyor, insanlar harekete geliyor. Kaleler, zindanlar titriyor, burçlar yıkılıyor. İnsaniyet uçmağa, yürümeğe başlıyor.

Bu tealilere (gelişmelere) karşı eskiler, kara kuvvetler bütün kudretleriyle mani olmağa uğraştılar. Bu kanatların ellerine geçirdikleri aksamını zincirlerle bağlamağa, baltalarla kesmeğe çalıştılar.. Heyhat...

O kanatlar hürriyet uğrunda feda-i hayat edenlerin canlarıyla, kuvvetleriyle kuvvetlenmiş, canlanmıştı. O kanatları alimler, sanatlar senelerce örmüştü. O kanatlar insanların en mübrem (vaz geçilmez), en hayati ihtiyaçlarından doğmuştu. İlahe-i medeniyet sefil olan insanların acılarına merhamet ederek bu kanatları ihsan

etmişti.. Medeniyet ilahesi o kanatlara uçmuş, beşeriyeti daha hür hayatlara götürmesi için emretmişti. Sonra o kanatlarla, hürriyet kanatlarıyla beşeriyet bütün kaleleri, bütün zincirleri kırdı. Bütün eskileri çiğnedi. Bütün fırtınaları, kasırgaları yıktı. Yürüdü, uçtu.. İnsaniyeti daha medeni, hür alemlere isal etti..

İnsanlar asırlarca bu alemlerde imrar-ı hayat ettiler (hayatlarını geçirdiler),yaşadılar. Fakat saadet alemlerine tamamıyla vasıl olmamışlardı. Oraya uçmak, yürümek için daha kuvvetli, daha ilmi daha büyük kanatlar lazımdı. Daha büyük iki kanat lazımdı..

İşte feylesoflar asırlardan beri o büyük iki kanadın iskeletlerini kurmağa çalıştılar. Alimler o kanatlara cisim verdiler.. Sanatkarlar onu süslediler. Musikişinaslar ona teraneler söylediler. Kahramanlar ona can, ruh verdiler.. Öldüler, ona kurban oldular. Ruhlarını, kudretlerini ona ihda ettiler (hediye ettiler).. İnsaniyetin saadeti için canlarını, ruhlarını, kanlarını hep ona ihda ettiler..

Bugün o kanatlar bütün mümanaatlara (yasaklamalara, engellere), bütün zincirlere rağmen insaniyeti kımıldatıyor, dünyaları harekete geçiriyor, haksızlıkları öldürüyor. Müsavatlara, haklara doğru insaniyeti uçuruyor. Saadetlere, refah alemlerine doğru götürüyor..

İşte.. İşte.. İlahe-i medeniyetin, feylesofların, alimlerin, sanatkarların, hak, hürriyet ve müsavat uğrunda ölenlerin ihda ettikleri o kanatlar insaniyeti kımıldatıyor. Yerleri kımıldatıyor. Mazilere gömüyor...

Onu bağlamağa, onu taşlamağa çalışıyorlar.. İnsaniyetin, heyet-i içtimaiyenin hayatlarını kurun-u vusta (orta çağ) teşkilatlarıyla bağlamağa çalışıyorlar. .. Efsûs (hey hat, boşuna manasına).. O uçacak.. O insaniyeti yükseltecek, müreffeh edecek.. Çünkü bu iki kanat beşeriyetin ihtiyaçlarından doğdu.. Sefil kalan insanlara ilahe-i medeniyetin merhametiyle lütfedildi.. İlimler, fenler, kahramanlar ona en samimi kuvviyetlerini (virtualite) verdiler..

İnsaniyeti yükselten, müz'ic (rahatsız) ve sefil hayatından, iz-

dıraplarından kurtararak iyi hayatlara yükselten, uçuran o iki kanadın birisi şüphesiz feminizm, diğeri de sosyalizmdir.

Bu iki kanat bir süs değil.. Bir hayal değil.. Bu iki cereyan, feminizm, sosyalizm, bir heves neticesi değildir.. O asırlarca yaşayan insanların ihtiyaçlarının tevliid ettiği (neden olduğu, ortaya çıkardığı) refah vasıtası, ıztıraplar, hummalarla kavru lan dimağların iyilik ve saadet için yarattığı yegane yol, asırlarca çalışan alimlerin, mütefenninlerin (fen insanların) sanatkarların muzdarip valdelerin, kadınların, muzdarip amelelerin bulduğu iki kanat, iki rehakar (kurtarıcı) kanattır...

Bugün bu iki kanadın artık kırılmayacağına, bütün zincirleri parçalayacağına emin olabiliriz. Darülfünunlar (üniversiteler), meclis-i mebusanlar insaniyete büyük kahramanlar yetiştirdiler.. Milyonlarca kadın ve erkek bu kanatlara, bu cereyanlara hayat, kan, ruh verdiler.. Ve hala veriyorlar. Bu cereyanlar, bu kanatlar beşeriyeti kımıldattı. Bütün azamiyetle, bütün şi'r ile (idrakle), bütün füsün ile (sihirle) kımıldattı.. Ve yükseltmeğe başladı.. İnsaniyet artık yerde değildir. Saadet, hürriyet, müsavat alemlerine doğru yükselmeğe başladı.. Eski kuvvetler, yeni zannettikleri, hakikatte tamamıyla eski olan cereyanlarıyla bu kanatları tutmağa çalışıyorlar.. O kanatlar artık tutulmaktan, taşlanmaktan çok uzaklaştı. Boğulmaktan çoktan kurtuldu.. Kanatlanan insaniyet bütün fertleri çağırıyor, kanatlarının altına çağırıyor... Onu der-aguş etmeyenler (kucaklamayanlar) henüz pek çok var. Fakat nevmîd (ümitsiz) olmamalı.. Beşeriyet teali (gelişme, ilerleme) yolunda seyrediyor. İnsaniyeti hür ve mesut bir hayata îsâl (ulaştırmak) için ilerliyor... Orada haklar daha ziyade canlanacak, füsunkar bir hürriyet orada idrak eyleyecek, müsavatsızlıklar (eşitsizlikler) kalkacak, zalimler ezilecek.. Beşeriyet mesut olacak. Bahtiyar olacak...

Feminizm, sosyalizm, bir vücudun iki kanadı, bir vücudun iki kolu, iki ayağıdır.. Bu iki cereyan el ele vermiş iki kardeştir. Her

ikisinin gayesi birdir. (Bir kaç kelime silinmiş, çıkmamış) saadet-i beşeriye.. Müsavat-ı beşeriye. Kadın erkek bir olacak (kelimeler çıkmamış) nail olacak, bütün fertler aynı hukuka (! kelime silik) nail olacak, bütün fertler müsavi olacak.. İlahe-i medeniyetin insanlara bahşettiği saadet refah müsavat üzere taksim edilecek.. Şüphe yok.. Bu hayat yaşanacaktır. İlerideki asırlarda bu hayat vardır.. İşte iki kanat, iki kardeş cereyan insaniyeti o asra doğru uçuruyor. Yürütüyor, yürütüyor...

Onu taşıyan eller, onu bağlamağa çalışan kollar, topraklara karışmadan beşeriyet biraz saadet alemine, gayesine vasıl olmuş bulunacaktır...

Belki o taşlar, o eski kuvvetler insaniyeti refah yolunda mani olamazlar... İnsaniyet yolunda bekleyecek, insaniyeti yükselten iki kanat altına koşunuz... İnsaniyetin refah ve saadetini bahşedecek olan bu iki kanadı bütün ince sanatlarınızla süsleyiniz...

Ona teraneler söyleyiniz.. Ona kan ve kuvvet veriniz... Ona mani olmayınız... Bu iki kanadın ağışına koşunuz.. Koşunuz.. beşeriyet yükselsin.. Ve siz de yükseliniz.. Bütün insanlar doğar (doğan olmalı) hak güneşleri, müsavat güneşleri altında, kardeşlikler, saadetler ağışında mesut yaşasınlar.. Bahtiyar olsunlar..”

Beşiktaş: Mükerrer Belkıs

Komünistler Birliği'nden Komünist Enternasyonal'e - VII -

1923-28 Dünya Devrimi ve Komünist Enternasyonal

Mustafa Sağlam

Avrupa 1923-1928

1921-27 yılları arasında Avrupa'da hem ekonomik hem de politik olarak geçici bir istikrardan söz ediliyordu. Sanayi ve tarımsal üretim bir toparlanma ve büyüme sürecindeydi. Kapitalist ülkelerin pek çoğunda 8 saatlik işgünü uygulamasına geçildi. Ücretler ve sosyal haklarda iyileşme, kitle hareketine yansdı. Savaşın yol açtığı acılardan sonra kapitalist ülkelerde geçici de olsa bir rahatlama, kısmi bir politik istikrar sağlandı.

Fransa ve İngiltere paylaşım savaşından galip çıkmış olsalar da, bu iki ülke için 1900'larda başlayan nispi gerileme süreci, egemen bir eğilim olarak varlığını sürdürüyordu. Bu eğilim her iki ülkeye de zafirin meyvelerini toplama olanağını sağlamıyordu. Her iki ülkede de (İngiltere'de daha az olmak üzere) sınıf mücadelesi, iç çatışmalar varlığını sürdürüyordu. Her iki ülke 1914'ten sömürge alanlarını artırarak çıkmıştı; ama sömürgelerdeki durum, bağımsızlık hareketleri, ayaklanmalar, ekonomik ve politik çalkantılar hiç de iç açıcı değildi. Savaş sonrasında Avrupa'nın yeni güç ilişkilerine göre bölüşülmesi Fransa ile İngiltere arasında diplomatik bir savaşa dönüşmüş durumdaydı. Fransa

Avrupa'da Almanya'dan boşalan yeri doldurmaya çalışırken, İngiltere Fransa'nın önünü kesmek, Almanya'yı ince taktiklerle desteklemek üzere bütün yolları deniyordu. Fransa'ya göre savaştan daha az etkilenmiş olması ve İngiliz sanayisinin ve diplomasisinin gücü İngiltere'nin başlıca dayanak noktasıydı. 1924'te İngiltere'de İşçi Partisi'nin iktidara gelmesi, ekonomi ve siyasette bir rahatlama sağladı.

Fransa Almanya'ya karşı Avrupa'nın küçük ülkeleri, Belçika, Polonya Çekoslovakya, Romanya ile Almanya'ya karşı ittifak kurma peşindeydi. Versailles Anlaşmasıyla Almanya'nın Batı sınırları aşağı yukarı kesinleşmişti, ancak doğu sınırı için aynı şey söylenemezdi. Bu sınır sorunu meselesi, Fransa'nın Doğu Avrupa'daki küçük ülkelerle ittifak kurmasını kolaylaştıran en önemli faktördü. Fransa bu durumu değerlendirerek, Eylül 1920'de Belçika, Şubat 1921'de Polonya ve Ocak 1925'te Çekoslovakya ile askeri anlaşmalar imzaladı. Bu anlaşmaların ortak özelliği olası bir Alman saldırısına karşı birlikte hareket etmektir. Fransa'nın savaş sonrası karşılaştığı en önemli sorunlardan biri, Almanya'ya karşı Avrupa'da atmak istediği her adımın müttefikleri İngiltere ve ABD tarafından etkisizleştirilmesiydi. ABD ve İngiltere, Fransa'nın, Avrupa'nın tek egemeni durumuna gelmesinin bu kıtanın kendilerine kapanmasına yol açacağı bilinciyle, sürekli olarak Fransız girişimlerini baltalıyorlardı. Bu baltalamalarla İngiltere ve Fransa'nın öncülüğünü yaparak kurduğu Milletler Cemiyeti adeta Fransa aleyhine iş görür hale gelmişti.

1923 yılında Avrupa yeni bir krize ev sahipliği yaptı. Almanya'nın Fransa'ya ödemesi kararlaştırılan savaş borçlarını ödeyemeyeceğini açıklaması Fransa'yı harekete geçirdi. Ruhr'u işgal edeceğini açıkladı. İngiltere'nin Fransa'yı vazgeçirme girişimleri sonuç vermeyince Ocak 1923'de Fransız ordusu Ruhr'a girdi. İngiltere işgali kınamakla yetinirken Belçika ve İtalya, Fransa'nın yanında yer aldı. Ruhr'un işgali, Alman hükümetinin işgal karşısında pasif direniş kararı alması, hem milliyetçi hem de işçi hareketinin yükselmesiyle Almanya'yı yeni bir istikrarsızlık içine sürükledi. Ruhr'un işgali, yükselen milliyetçi ve işçi hareketinin baskısına dayanamayan hükümet istifa etmek zorunda kaldı.

Fransa, Almanya'nın ödemesi gereken savaş borçlarını yapılandı-

ran Dawes planını, ABD ve İngiltere'nin baskısıyla kabul etti. Plan,Almanya'nın borçlarının azaltılmasını, 1929'a kadar ödenecek biçimde yeniden yapılandırılmasını öngörüyordu. Fransa anlaşma gereğince Temmuz 1924- Ağustos 1925 tarihleri arasında Ruhr'u boşalttı. Dawes planı Fransa Almanya ilişkilerinde bir yumuşamanın da başlangıcı oldu. Dawes planı ile hem Avrupa'da mevcut denge hem Almanya, hem de bu planın önderliğini yapan ABD lehine değişime uğradı.

Dawes Planı Avrupa'da Locarno'ya giden yolu açtı.

Fransa'da Haziran 1924'te yapılan seçimi Radikal Parti, Radikal Sosyalistler, Sosyalist Cumhuriyetçiler ve Fransız Sosyalist Partisi -SFIO- dan oluşan "Sol blok" kazandı. SFIO'un dışarıdan desteklediği bir hükümet kuruldu. Yeni hükümetin önünde çok büyük ekonomik sorunlar vardı. 1923-25 yılları arasında Fransız ekonomisi tıpkı Alman ekonomisi gibi ciddi sorunlarla karşı karşıyaydı, Frank'ın hızlanan değer kaybı, büyüyen enflasyon ve dışarıya para kaçışı Fransız ekonomisini zorluyordu. Bu koşullarda SFIO hükümete desteğini çekti. Radikallerin desteğiyle kurulan sağcı hükümetin ömrü kısa sürdü. Temmuz 1926'da yapılan seçimi eski sağcı başbakan Poincare büyük bir farkla kazandı, Yeni hükümetle birlikte Frank'ın değer kaybı ve yüksek enflasyon önlenerek, Fransız ekonomisi belirli bir istikrar kazandı.

ABD, 1920'li yıllarda ABD'nin gündemini Avrupa'da Fransa ve İngiltere'nin karşısında Almanya'nın desteklenmesi ve Latin Amerika ve Japonya oluşturuyordu. ABD, Avrupa'da Almanya'yı destekleyerek yeni bir denge yaratmanın peşindeydi. Latin Amerika'da İngiltere'yle yaşanan sömürgelerdeki sınır sorunları dışında ABD egemenliği sorunsuzdu. Japonya'yla olan sorun ise, 1922'de imzalanan Washington anlaşmasıyla ABD lehine çözülmüştü.

İtalya, daha 1922'de Mussolini'nin iktidara gelmesiyle niyetini de açıkça ortaya koymuştu. Mussolini; Paylaşım Savaşında Ortadoğu'daki ganimetlerinin zor ve hileyle İtalya'nın elinden alındığını ileri sürerek, "ülkesinin büyük emperyalist bir kaderi olduğunu" ilan etmişti bile.

İtalya, kapitalist sürece geç katılmış bir ülke olarak tekelleşmenin düzeyi, sermaye yoğunlaşması ve teknik olanaklar bakımından diğer Avrupa ülkeleriyle (Almanya-Fransa) kıyaslandığında, henüz yolun başında sayılırdı. Paylaşım Savaşının sonunda bile İtalya, bu özelliğini

koruyordu. Az gelişmiş ülkelere özgü kimi göstergeler, İtalya ekonomisi için de geçerliydi. Üretici verimliliği, nüfusun okuma-yazma oranı düşüktü. Nüfusun yüzde elliden fazlası hâlâ küçük ölçekli tarımda istihdam ediliyordu. Bölgeler arası eşitsizlik (Kuzey-Güney farkı), ciddi boyutlardaydı. Özel şirketlerin elindeki sermaye yetersizdi ve dışarıdan borç sermaye alabilmeleri sınırlıydı.

Nispi ekonomik geriliğe rağmen, İtalya büyük bir askeri güç olma hedefine kilitlenmiş görünüyordu. Ekonominin bütün olanakları güçlü bir donanma (Mussolini Akdeniz'in bir İtalyan denizi olacağını söylüyordu.) ve hava kuvvetlerinin yaratılmasına seferber edildi.

Japonya'nın 1914'te başlayan paylaşım savaşının dışında kalmıştı. Bu durum hızlı bir gelişme trendinde olmasına rağmen henüz ekonomik ve askeri güç olarak savaşa hazır olmayan Japonya için bulunmaz bir fırsattı. Japonya bu fırsattan yararlanarak Avrupa ülkelerine savaş malzemesi ihraç ederek, savaş nedeniyle Avrupa'nın Asya ticaretinde oluşan boşluğu kullanarak ekonomisini iyileştirdi. Savaş, aynı zamanda Japonya'ya Asya egemenliğinin ana dayanağı olacak olan güçlü bir donanma oluşturma zamanı kazandırdı. Öte yandan, özellikle 1917'de Rus Çarlığının çökmesini fırsat bilerek Çin ve Rusya topraklarında genişleme faaliyetlerini sürdürdü. Savaş sonrasında Japonya'nın büyüyen bu gücü, ABD ve İngiltere'nin hedefindeydi. Washington anlaşmasıyla, ABD ve İngiltere'nin yarısı kadar bir donanma gücüne sahip olmayı kabul etmek zorunda kaldı.

1922'deki görüntüsüyle Almanya, Versailles Anlaşmasıyla eli kolu bağlanmış, onuru kırılmış durumda Avrupa'nın en zayıf ülkesiydi. Alman ekonomisinin alt yapısı, savaştan çok fazla etkilenmemişti, ama 1923'de yaşanan büyük enflasyon ve Versailles anlaşmasıyla Almanya'nın ödemek zorunda kaldığı ağır tazminat yükü, zaten oldukça zayıflamış olan ekonomiyi daha da zayıflatmıştı. Yine de Almanya vesalet altında olmasına ve ekonomik istikrarsızlığa rağmen, potansiyel olarak (insan gücü ve ekonomik kaynakları bakımından) Avrupa'da Fransa'dan daha büyük bir güçtü. Fransa'yla kıyaslanmayacak bir demir-çelik kapasitesine, iç ulaşım ağına, güçlü bir kimya ve elektronik sanayiye sahipti. Fransa'nın Doğu Avrupa'da Almanya'ya karşı bir blok kurma çabaları, savaş sonrası çizilen sınırlara bazı ülkelerin itiraz-

ları nedeniyle sallantıdaydı. Ayrıca Almanya'nın dış ticarete zorunlu olarak takas yöntemine başvurması, zaten döviz rezervine sahip olmayan Avrupa'nın küçük ülkeleriyle Almanya arasındaki ticari faaliyetin gelişmesini sağlıyordu. Bu avantajlarıyla Almanya, en kötü durumda bile, Avrupa'da gizli bir güç merkeziydi. Almanya için asıl sorun tüm yenilgilere rağmen işçi ve komünist hareketin nispi güçlülüğüydü.

1923 başında işbaşına gelen Cuno hükümetinin, ABD ve İngiltere'den destek göreceği umuduyla Fransa'ya ödemek zorunda olduğu savaş tazminatlarını ödeyemeyeceğini açıklaması, Almanya'da yeni bir krizin doğmasına yol açtı. Ocak 1923'de Fransa tazminat ödemelerinin durdurulmasını bahane ederek, zaten işgali altındaki Ruhr bölgesine yeni askeri birlikler sevk etti. Ruhr'daki Alman sanayi tekellerini denetim altına aldı. Derinleşen kriz ve Ruhr'un işgali 1923 yılı başında Almanya'da birbirine karşıt yeni gelişmelere yol açtı. Fransız işgali milliyetçi ve gerici hareketin yükselmesini beslerken, büyüyen enflasyon, işsizlik ve sermayenin yeni saldırıları işçi hareketinin yeniden yükselmesinde ifadesini buldu.

Alman burjuvazisi, Fransız işgaline pasif direnişle karşı durmaya çalıştı. Almanya'nın imdadına Versailles anlaşmasına taraf olmayı reddeden ABD yetişti. Borç sorunu 1924'te ABD önderliğinde hazırlanan Dawes planı ile bir sonuca bağlandı. Plan'la Almanya'nın galip devletlere ödeyeceği savaş tazminatı yeniden düzenlendi. Tazminat miktarı 56 milyar dolardan 33 milyar dolara indirilerek ödemeler taksitle bağlandı. Nakliye, tüketim vergileri ve gümrük gelirleri borç ödemesinin kaynağı olarak belirlenerek bu gelirlere fiilen el konuldu. Anlaşma ABD gözetiminde Ağustos 1924'te taraflarca imzalanarak yürürlüğe girdi. Anlaşmanın imzalanmasının ardından ABD Almanya'ya 200 milyon dolarlık bir kredi açtı. Fransız burjuvazisiyle Alman burjuvazisi arasındaki dalaş, sonuçta uzlaşmayla, Fransa'nın Ruhr bölgesindeki fiili işgali kaldırmasıyla sonuçlandı.

Dawes planını Locarno anlaşması izledi. Savaş bitmişti, Almanya Versailles anlaşmasıyla siyasi, ekonomik ve askeri olarak denetim alınmıştı ama Avrupa'nın güvenlik sorunu çözülememişti. Fransa İtalya ve İngiltere arasında silahsızlanma yolunda zimmi bir anlaşma olsa da pratikte başta bu üç devlet olmak üzere Avrupa'da silahlanma yarı-

şı sürüyordu. Avrupa’da silahlanma ve bunun yol açtığı güvensizliği gidermek amacıyla 5 Ekim 1925’te galip devletler (İngiltere, Fransa, İtalya), Belçika, Polonya, Çekoslovakya ve Almanya görevlileri İsviçre’nin Locarno şehrinde bir araya geldi. Çetin geçen görüşmelerin ardından 16 Ekimde Fransa, İngiltere, İtalya, Belçika, Çekoslovakya ve Almanya arasında Locarno anlaşması imzalandı. Ana anlaşmaya ek olarak Almanya ile diğer devletler arasında ayrı ayrı güvenlik anlaşmaları imzalandı. Ayrıca anlaşmayla Almanya’ya Milletler Cemiyeti’nde bir temsilci bulundurma ve üyelik hakkı verilmesi taahhüt edildi. Bu taahhüt Eylül 1926’da yerine getirildi.

Bu, işçi hareketi karşısında zor durumdaki Almanya’ya uluslararası burjuvazi tarafından sunulan bir kurtarma operasyonuydu.

Özetlersek, 1924 yılına girildiğinde, Almanya’da ekonomik ve siyasal istikrarsızlık sürerken Avrupa’nın diğer ülkeleri, ekonomik ve politik olarak nispi bir istikrara kavuşmuş ve devrim zonunun dışına çıkmış görünüyordu.

Sovyet Rusya (1923- 1928)

NEP Bolşevik Parti’nin 1921’deki XI. Kongresinde onaylanmıştı. NEP uygulamasına geç geçilmesi nedeniyle 1921 yılında tarımsal üretimde olumlu bir gelişme yaşanmadı, ama 1922’de tarımda büyük bir düzelme yaşandı. 1921’deki kıtlık aşıldı.

Bolşevik Parti’nin Lenin’in hastalığı nedeniyle katılmadığı ilk kongresi olan XII. Parti Kongresi, her şeyin yolunda gözüktüğü bir dönemde, Nisan 1923’te toplandı. Kongrede “Sanayi Üzerine Tezler”i Troçki sundu. Troçki’nin Kongre’de sunduğu tezler Parti’nin XI. Kongre kararlarının bir tekrarı gibiydi. NEP’in ekonomik ve politik sonuçlarını onaylayan tezler dikkatleri sanayide gelişme ve planlama üzerine çekiyordu. XII. Kongre tıpkı XI. Kongre gibi en sakin kongrelerden biriydi. Görünürde, NEP ve sanayinin durumu üzerinde -ken-dini “İşçi Grubu” olarak adlandıran ve NEP’in açılımının, “pro-letaryanın yeni sömürsü” [“New Exploitation of the Proletariat”] olduğunu ifade eden ve kongre tarafından tasfiye edilen küçük bir grup dışında, (H. Carr – Lenin’den Stalin’e Rus Devrimi –sh-112)- ciddi bir görüş ayrılığı yoktu. XII. Kongre’de tek ciddi sayılabilecek tartışmalar ulusal sorunun

pratik çözümü üzerinde yaşandı. Kongre tartışmaların ardından ulusal sorunun çözümüyle ilgili tezleri onaylayarak SSCB'nin kurulması kararını aldı. SSCB'nin kuruluşu Ocak 1923'te toplanan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği 1. Kongresi'nde onaylandı; aynı kongrede yeni birliğin anayasasını oluşturmak için cumhuriyetlerin temsilcilerinden oluşan bir anayasa komisyonu kuruldu. Anayasa çalışmaları sırasında birçok öneri tartışıldı. Temmuz 1 923'te komisyondan geçen SSCB anayasası, Ocak 1924'te toplanan ikinci SSCB Sov-yetleri Kongresince onaylandı.

Kongreden kısa bir süre sonra Sovyetler Birliği bir finansal krizle yüz yüze geldi. Tarımsal üretimdeki düzelmeye karşın sanayi üretimi 1923 yılı ortalarından itibaren bozulmaya başladı. Meta ticaretinde kullanılan ruble hızla değer kaybetti. Sanayi ürün fiyatları aşırı ölçüde arttı. Sanayide eski fabrika sahipleri ve yöneticilerinin fabrika ve işyerlerinde yönetici görevlere getirilmesi, işçi sınıfı içinde, iç savaş sırasında Çarlık subaylarının orduda kullanılmasının Kızıl Ordu'da yol açtığı tepkiye benzer bir tepkiye yol açtı. İşçiler arasında "kızıl yöneticiler" olarak adlandırılan ve normal ücretlerin çok üstünde bir ücret ödenen bu yeni "uzmanlar" iş sürecini eski yöntemlerle, (baskı, kaba davranma vb.) yönetmeye başladılar. Bu aynı dönemde işsizlik de artmaya başladı. 1923'te işsiz sayısı 1 milyona ulaştı. Bu rakam köyden gelen vasıfsız işçiler dikkate alındığında çok daha fazlaydı. NEP uygulaması tarımsal alanda ve köylü ekonomisinde önemli bir düzelme sağlamıştı ama bu uygulamanın bedelini sanayideki gerilemeyle birlikte şimdi işçi sınıfı ödüyordu. İşçiler bu uygulamalar ve artan meta fiyatlarına grevle karşılık verdiler.

Rublenin değerinin düşmesi ve sanayi ürünlerindeki aşırı fiyat artışları, sanayi üretimiyle tarımsal üretim arasında var olması gereken dengenin iyice bozulmasına yol açtı. 1923 ortalarında sanayi ürünleri ile tarımsal ürünler arasındaki fiyat makası 3 kat gibi yüksek bir düzeye çıktı. Bütün bu gelişmeler sonucunda Lenin'in XI. Kongrede bir olasılık olarak sözünü ettiği kriz baş gösterdi. Kriz Bolşevik Parti'de X. Kongre kararlarıyla bir anlamda küllenen tartışma ve krizi yeniden su yüzüne çıkardı.

XI. Kongreden sonra kriz ihtimaline karşı önlemler alınmaya baş-

lamıştı. 1921 sonbaharında para kontrolü ve kredi sistemini yeniden oluşturmak üzere bir devlet bankası kuruldu. XI. Kongre’de alınan Altın paraya geçme kararı 1922’de kısıtlı bir miktarda altına endeksli para basılmasıyla uygulamaya konuldu. Sanayi mallarının fiyatlarındaki hızlı yükselişin yol açtığı “makas krizi”ni çözmek için bir makas krizi komitesi oluşturuldu. Toptan ve perakende fiyatların denetimine geçildi, ücretler emek verimliliği artışına bağlandı, ağır sanayinin finansmanı ve Gosplanın güçlendirilmesi kararları alındı.

Bu ve benzeri önlemlerle Ekim 1923’e gelindiğinde, yani görünür hale gelmesinden birkaç ay sonra, krizin geriletilmesinde önemli bir yol alındı. Sanayi üretiminin desteklenmesi, atıl işletmelerin ekonomiye kazandırılmasıyla birlikte sanayi üretimi artmaya, sanayi meta fiyatlarının hızla düşmesiyle makas kapanmaya başladı. İşçi ücretlerinde bir iyileşme yaşandı. 1923’ün iyi hasadı da bu olumlu gelişmeyi destekledi. 1924’te sanayi ve tarımdaki bu büyüme, iyileşme trendi katlanarak sürdü. Bu alandaki tek sorun ağır sanayideki gelişmenin beklentilerin çok altında kalmasıydı.

Bütün bir önlemler Parti’nin Ocak 1924’teki XIII. Parti konferansında onaylandı. Mart 1924’de para reformu sonuçlandırıldı. Bu önlemler Mayıs 1924’te toplanan XIII. Parti Kongresi’nde yeni kararlarla desteklendi. Kongre’de ağır sanayinin geliştirilmesi için bir fon kurulması ve fiyat denetimlerini gerçekleştirmek için İç Ticaret Komiserliği kurulması kararı alındı. İçeride tarım ve sanayideki iyileşmeyle birlikte dış ticarete de bir canlanma yaşandı. Bütün bunlar iki temel koşula; NEP ve sanayideki gelişmeye, bağlı olarak gerçekleşmişti. Olumsuzluklar ise kırdı Kulakların kentte ise özellikle perakende ticaret ve küçük işletme sahipleri “Nepman”ların giderek güçlenmesiydi ki sosyalist inşa ile piyasa ekonomisi arasındaki bu kim kimi mücadelesi bütün 20’li yıllar boyunca sürecekti.

Ekonomideki bu düzelmeye rağmen partideki kriz büyüyerek sürdü. Parti krizinin görünür hale gelmesi, MK eylül toplantısına hastalığı nedeniyle katılmayan Troçki’nin ekonomik krizin düzelmeye başladığı bir dönemde 8 Ekim’de MK’ya yazdığı bir mektupla başladı. Troçki mektubunda MK’nin ekonomiyle ilgili aldığı kararları eleştirdi. Makas Komitesi’ni kastederek fiyatların savaş komünizmi kararlarıyla denetim

altına alınamayacağını ileri sürdü. Troçki'nin bu mektubunu 15 Ekimde Troçki'yi destekleyen ve muhalif parti kadrolarının açıkladığı 46'lar platformu bildirgesi izledi. 46'lar platformu Troçki'nin ekonomiye dair eleştirilerini partide demokrasinin olmadığı noktasına taşıdı. Ve bütün sorunları kapsayan açık tartışma yapılmasını talep etti. MK'nin bu yönde karar almasıyla başlayan tartışma süreci Ocak 1924'te düzenlenen konferansla sonuçlandı. Konferans muhalefetin konumunu reddetti. Ancak bu parti içi krizi dindirmeye yetmedi.

1924 yılı hasadı tatmin edici boyutlarda olmasına rağmen köylünün devlete sattığı tahıl miktarında önemli bir düşüş yaşandı. Küçük köylülerin dışında orta ve büyük köylülerin (kulaklar) ürününü belirlenen fiyatlarla devlete satmayıp stoklaması, tarımsal ürün fiyatlarında bir yükselişe yol açtı. Daha önce sanayi ürün fiyatlarındaki yükseliş nedeniyle yaşanan fiyat makası bu kez tarımsal ürün fiyatlarındaki yükseliş nedeniyle yaşandı. Yüksek fiyat ve buna bağlı olarak oluşan kara Pazar, kulaklar ve Nepman'ların daha da zenginleşmesine yol açtı. Bu durum partide NEP'in yol açtığı sonuçlarla birlikte yeni bir tartışmayı başlattı. Nisan 1925'te toplanan parti konferansında bu konu üzerinde yapılan tartışmalardan sonra orta köylüler ve kulaklar lehine yeni kararlar uygulamaya konuldu. Köylülerden alınan artan oranlı tarım vergisi azaltıldı. Tarımda ücretli emek kullanımı ve kiralama yoluyla toprağın işlenmesine izin verildi. Aynı dönemde sanayinin, özellikle hafif sanayinin gelişimi sürdü, atıl fabrika ve işletmelerin harekete geçirilmesiyle birlikte sanayide kapasite kullanımı % 85'e ulaştı. Ağır sanayi (metal sanayi) için 350 milyon rublelik üç yıllık bir yatırım planı yapıldı. Bu önlemler partinin Aralık 1925'de yapılan XIV. Kongresi'nde delegelelerin büyük çoğunluğunun (559'a karşı 65) oyuyla onaylandı.

1926'da tarımsal üretim rekor düzeye erişti, ama 1924 ve 25'teki sorun yaşanmadı. Köylüler stok yapmadan ürünlerini piyasaya sürdü. Fiyatlarda bir istikrar sağlandı, Bu, Tarım Kredi Kooperatiflerinin alıcı olarak devreye girmesiyle sağlandı. Sanayideki iyileşmeye rağmen tarımdaki bu gelişmeler ne tarımsal üretimin sanayi karşısındaki üstünlüğünü ne stokçuluğa dayalı kara Pazar oluşumunu ne de kulakların zenginleşmesi sorunu ortadan kaldırmıyordu, tersine iplerin kulakların ve Nepman'lerin eline geçtiğini gösteriyordu. Tehdidin büyüklüğü de

buradan kaynaklanıyordu.

Nitekim bir yıl sonra, 1924 ve 25'teki stokçuluk yeniden ileri boyutlara vardı. Ekim 1927'de Parti MK'si stokçuluğa karşı seferberlik çağrısında bulundu. Aralık'taki XV. Parti kongresi kulaklara karşı savaşın startını verdi. Stoklara el konulması cezası uygulamaya kondu, parti üyeleri stokçuluğu ortaya çıkarmak üzere tarım bölgelerine gönderildi. Bu önlemler küçük köylülere gönüllü kooperatifleşme çağrısıyla desteklendi. Parti içinde yeni bölünme ve kavgalara yol açan bu uygulama (NEP'in sonlandırılması) 1928 ve sonraki yıllarda şiddetlenerek sürdürüldü.

Kapitalizmin nispi istikrar kazandığı, dünya devriminin 1917'de başlayan birinci dalgasının geri çekildiği 1923-28 arasındaki tarihsel kesitte dünya proletaryası ve Bolşevik Parti'nin yaşadığı en büyük talihsizlik şüphesiz Lenin'in ölümcül hastalığıydı. Lenin, ilk kez 25 Mayıs 1922'de büyük bir felç geçirdi, haftalarca çalışamaz duruma düştü, Temmuzda yeniden çalışmaya başlasa da Aralık'ta yeni bir felç geçirdi, vasiyeti olarak bilinen metinleri dikte etmeye başladı. 9 Mart 1923'te geçirdiği üçüncü felçle konuşma yeteneğini de yitirdi. Ocak 1924'te öldü. Lenin'in hastalığı koşullarında devam eden parti krizi ölümünden sonra büyüyerek sürdü.

Bolşevik Parti kuruluşundan itibaren bir çok kez krizle karşı karşıya kaldı. Krizleri mücadele içinde güçlenerek, çelikleşerek, bolşevikleşerek aştı. Lenin'in ölümünden önce başlayan parti krizi sadece Bolşevik partiyi ve Sovyetler Birliği'ni etkileyen bir kriz olarak kalmadı, Lenin ve Bolşeviklerin önderlik ettiği Komünist Enternasyonal'i de etkisi altına aldı. Bütün bu tarih boyunca Bolşevik Parti'de yaşanan krizler ve bunların Komünist Enternasyonal'deki etkileri bir sonraki yazıda ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Sovyetler Birliği ve Kapitalist Dünya (1922-1928)

Cenova görüşmeleri ve Rapallo anlaşmasıyla Sovyet Rusya'nın Avrupa devletleriyle ilişkileri önemli bir aşama kaydetmişti. Cenova konferansının hiçbir sonuç yaratmadan sona ermesinden sonra, 26 Haziran 1922'de bu konferansın devamı niteliğindeki Lahey Konferansı başladı. Sovyet Rusya bu konferanstan da olumlu bir sonuç çıkmayacağını dü-

şündüğünden olmalı ki, konferansa daha düşük profilli bir heyetle katıldı. Konferansı düzenleyen İngiltere, Fransa ve diğerleri, Cenova'nın sonuç almadan dağılmasına yol açan, el konulan özel mülkler, borçlar ve tazminatlar ile ilgili sorunları yeniden görüşmelerin ana maddesi olarak gündeme getirdiler. Bunlarla ilgili üç alt komite oluşturuldu. Böylece konferansın kaderi de belirlenmiş oldu. Sovyet heyeti, durumu kurtarabilmek için, geri adım atarak, kamulaştırılan yabancı mülkler, borçlar ve tazminatlar konusundaki istemlerin ancak Sovyet Rusya'ya devletler tarafından garanti edilen kredi açılması koşuluyla kabul edilebileceğini açıkladı. Fransa ve Belçika heyeti kayıtsız şartsız tazminat ödenmesi ve kamulaştırılan mülklerin sahiplerine geri verilmesi koşulunda diretince Sovyet heyeti, konferansın akamete uğramasını önlemek için, konferansa yeni bir öneri getirdi. Verilebilecek imtiyazlarla ilgili kerestecilik, madenler, şeker, petrol, elektrik vb. sanayileri kapsayan uzun bir liste sundu. Konferans boyunca imtiyazlar, özellikle petrolle ilgili imtiyazlar için emperyalist devletler arasında rekabet kızıştı. İngiltere'nin aksine Fransa, Belçika ve Amerika'nın girişimi ile kredi koşuluna bağlı her türlü imtiyaz reddedildi. 20 Temmuz 1922'de konferans Cenova konferansının akıbetine uğradı.

Cenova ve Lahey konferansları Sovyet Rusya'nın dış politika etkinliğini daha da arttırdı. Avrupa'da silahlanma yarışının artması devletler arası güvensizliği büyütüyordu. Sovyet Rusya bu güvensizliğin giderilmesi için silahların sınırlandırılması teklifiyle; silahlanmada kısmi bir azalmaya gitme konusunu tartışmak üzere Estonya, Letonya, Polonya, Finlandiya ve Romanya'ya çağrıda bulundu. Konferans Aralık 1922'de Moskova'da toplandı. Romanya toplantıya katılmasını Besarabya'nın ilhakının S. Rusya tarafından kabul edilmesi koşuluna bağladı, kabul edilmeyince toplantıya katılmadı. Sovyet Rusya konferansta kara kuvvetlerinde indirime gidilmesi önerisini diğer ülkelerin de kabul etmesi durumunda Kızılordu'nun 800 binden 200 bine indirileceğini taahhüt etti. Polonya bunu reddedince konferans bir sonuç alınmadan dağıldı. Ancak bu, yine de S. Rusya'nın artan etkisine işaret ediyordu. Konferanstan hemen sonra toplanan Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi "tüm dünya uluslarına barış ve barış içinde çalışma iradesini beyan etti.

Sonuçsuz konferansların birbirini izlediği bu dönemde, ABD Es-

tonya, Litvanya Letonya'nın bağımsızlıklarını tanıdı. Bir taraftan S. Rusya'yı tanımama tutumunu sürdürürken öte yandan da Sovyetlerden karşılıksız taviz koparmaya çabalıyordu. ABD, Petrol imtiyazlarından yararlanmak üzere Temmuz 1922'de Rusya'ya ekonomik imkanları araştırmak üzere teknik bir heyet gönderme önerisinde bulundu. Sovyet Rusya'nın, bunu ancak karşılıklılık ilkesi ile kabul edebileceğini bildirmesi üzerine ABD bu öneriyi geri çekti. Bütün bu dönem boyunca ABD Sovyet Rusya'yı tanımadığı gibi resmi bir ilişki de kurmadı. Sovyet altınının uluslararası geçerliliğini tanımadı, ABD bankalarının Sovyetlere kredi açmasını engelledi. Bu süre içinde bazı ABD'li iş insanlarının (bağımsız girişimiyle aldıkları iki imtiyaz hariç) ve entelektüellerinin uygulanan ambargoyu delmek için çabaları olumlu bir sonuç vermedi.

Lahey Konferansı'nın akamete uğramasıyla birlikte konferanslar süreci de sona erdi. Sovyet Rusya, sanayinin geliştirilmesi için ihtiyaç duyulan yakıt, hammadde ve kredi ihtiyaçlarını batının hiçbir yardımı olmadan, Batı'nın ambargosu altında çözmekle yüz yüze kaldı. Bu zor dönemde ve kısa vadede ne Avrupa, ne de doğudaki ulusal kurtuluş mücadelelerinden gelebilecek aktif bir destek de yoktu. İçer dönmek ve henüz nasıl olacağına dair bir teorik, ekonomik ve politik birikimin olmadığı bir yolda kendi olanaklarıyla yürümek zorunda kaldı. Bu koşullarda Tek ülkede sosyalizm 1917'de başlayan dünya devrimi birinci dalgasından geriye kaldı.

1923 yılı Sovyetler Birliği'nin Batı ile ilişkilerinin pek parlak olmadığı bir yıl oldu. İngiltere'de Lloyd George hükümeti düşmüştü. Yerine kurulan hükümette de dışişleri bakanlığı görevini sürdüren Curzon Sovyetler birliğine karşı daha agresif bir politika izledi. Mayıs 1923'te İngiliz dışişleri bakanı Curzon Sovyetler Birliği'ne karşı bir dizi protestoda bulundu. Protestolar 1921 İngiltere - Sovyet Rusya anlaşmasının sömürgelerde (Hindistan, Afganistan, İran vb.) İngiltere aleyhine propaganda yapılmayacağını ön gören maddesinin ihlal edildiğiyle ilgiliydi ve anlaşmanın fesih edileceği tehdidini içeriyordu. Sovyetler Birliği bu tehdide daha öncekinde olduğu gibi, Sovyet devletinin böyle bir faaliyeti olmadığı cevabını vererek geçiştirdi. Tehdit İngiltere Sovyetler Birliği ilişkilerinde beklendiği ölçüde ciddi bir kırılmaya yol açmadı.

1924'te iktidara gelen işçi hükümeti Sovyet Rusya ile 1921'deki

anlaşmaya benzer yeni bir anlaşmaya imza attı. Anlaşmayla İngiltere, Sovyetler Birliğine önemli bir miktarda borç vermeyi taahhüt ediyordu. Ancak anlaşma Liberal Parti'nin hükümetten desteğini çekmesiyle kadük kaldı. İşçi Hükümetinin seçimleri kaybetmesi ve Muhafazakârların büyük bir seçim zaferi kazanarak iktidara gelmesinden sonra Sovyetler Birliği İngiltere ilişkileri yeniden bozuldu. Komintern başkanı Zinoviyev'in Büyük Britanya Komünist Partisi' (CPGB) yazdığı iddia edilen ve partinin ordu içinde faaliyet göstermesini öngören bir mektup, İngiliz basınına servis edildi. Bu provokasyonu anti Sovyet kampanya izledi. İngiliz hükümeti Sovyetler Birliğiyle var olan ilişki ve anlaşmaları fiilen askıya aldı. Bu durum bütün 1925 yılı boyunca sürdü.

1926'da SSCB İngiltere ilişkilerinde iki ülke sendikalarının yaklaşmasıyla yeni bir ivme ve kırılma yaşandı. İngiltere sendikal hareketinde diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak SSCB'ye karşı geniş bir sempati vardı. 1919'da Sovyet Rusya'dan elinizi çekin kampanyasında İngiliz sendikaları başı çekiyordu. İlişkilerin gergin olduğu 1925 yılında da iki ülke arasında sendika işbirliğini güçlendirmek amacıyla SSCB - İngiliz sendika komitesi kuruldu. Başlangıçta uyum içerisinde çalışan bu komitede zamanla ilişkiler sertleşmeye başladı. Özellikle Büyük Britanya Komünist Partisi'nin etkinliğindeki örgütler ve Profintern'den gelen eleştirilerle uyum bozuldu. İngiliz sendikaları Genel Konseyi (TUC) içerisinde Sovyetlere desteğini sürdüren bir azınlıkla, buna karşı bir çoğunluk oluştu.

3 Mayıs 1926'da Maden federasyonuna bağlı 1,2 milyon madenci ücretlerin artırılması ve çalışma sürelerinin yeniden düzenlenmesi talebiyle greve çıktı. Grev ikinci gününde ulaşım ve ağır sanayi işçilerinin dayanışma greviyle genel greve dönüştü. Hükümet grevi, 'parlamentoya meydan okuma, anarşi ve yıkım' olarak nitelendirerek halkı greve karşı durmaya çağırırdı. 12 Mayıs'ta, TUC işçilerin ve Maden Federasyonu'nun iradesine karşın hükümetle uzlaşarak hiçbir hak elde etmeden grevi bitirdiğini açıkladı.

Madenciler grevi, Sovyet İngiliz sendikal komitesinin de sonu oldu. TUC çoğunluk yöneticileri tarafından ücret artışıyla sınırlı bir çıkış olarak görülen grev, azınlık sendika yöneticileri, Komintern, Profintern ve Sovyet sendikaları tarafından İngiltere'de devrimci bir başlangıç olarak

görüldü. Sovyet sendikaları grevcilere maddi yardım önerisinde bulundu, TUS yöneticileri bu öneriyi hükümetin grevi bir başkaldırı olarak nitelmesine dayanak yaratacağı korkusuyla reddetti. TUC'un apar topar grevi bitirmesi, Komintern ve bağlı örgütler tarafında ihanet olarak nitelense de TUC yöneticileri İngiliz sendikal hareketindeki konumlarını sürdürmeye devam etti.

Greve Sovyet yardımı önerisi zaten kötü olan SSCB İngiltere ilişkilerinin daha da bozulmasına yol açtı. İngiltere'de anti Sovyet kampanya hızlandı. Kampanya Mayıs 1927'de Londra'daki Sovyet Ticaret Misyonu bürolarının basılmasıyla en tepe noktaya vardı. 24 Mayıs'ta İngiltere Sovyetler Birliği ile ilişki ve ticari anlaşmalarını feshettiğini açıkladı. unu Eylül 1927'de TUS'un İngiliz Sovyet sendika komitesini feshetmesi izledi.

Sovyet – İngiliz sendika komitesinin bu kısa tarihi, 1926 grevi sonrasında SBKP içindeki çatışmanın önemli konularından birini oluşturdu.

1923-27 yılları arasında Sovyet Rusya'nın batı ile ilişkilerinin kısım istikrarlı olduğu tek ülke Almanya'ydı. Rapallo anlaşmasını imzaladığı Nisan 1922'den sonra iki ülke arasındaki ilişkiler hızla gelişti. Cenova ve Lahey süreçleri Fransa ve İngiltere ile S. Rusya arasındaki ilişkileri gererken, Almanya ilişkilerinin gelişmesini kolaylaştırıyordu. Gelişen ilişkiler bir yandan iki tarafa istediğini verirken, öte yandan Almanya'nın elinde Batı ile ilişkilerini geliştirmede bir koz işlevi görüyordu. İlişkiler ekonomiden askeri alanları kapsayarak gelişti. "Sovyet Rusya'nın Almanya'ya İhracatı" 1921 yılında 922,9 milyon ruble iken, 1922'de 1181,7 mil-yona, ithalat da 88,5 milyondan 357,4 milyona çıktı." (B. D. III-404)

"Berlin'de 29 Temmuz 1922'de büyük bir gizlilik içinde, bilindiği kadarıyla ilk genel anlaşma imzalandı: Anlaşmanın metni gün ışığına çıkmış değildir. Alman hava subayları'nın eğitim amacıyla Rusya'ya gönderilmesi işi fabrikaların kurulmasın-dan önce başlamış gibi görünüyor. ...Sovyet Hükümeti ile Junkers arasında yapılan bir sözleşme ile Moskova yakınlarındaki Fili'deki bir fabrikada uçak ve uçak motoru imal edilmesi sağlandı. Burada ve başka yerlerde hem Alman hem de Sovyet personel için Alman havacılık okulları kurul-du. Krupps'ta

çalışan Alman teknisyenlerinin yönetiminde, Urallar'da, Tula'da, Petrograd'daki eski Putilov tesislerinde ve Schlüsselberg'de mermi imal ediliyordu: Bu tesislerde üretilen mermilerin bir kısmı Kızıl Ordu'ya gidiyor, bir kısmı da Reichswehr için Almanya'ya ihraç ediliyordu. Anlaşıldığı kadarıyla yine Krupps tarafından Kazan'da Almanlara ve Ruslara tank imalatı eğitimi verilen tesislerle birlikte bir tank fabrikası kuruldu.” (age. 406)

Dawes planı, Locarno anlaşması ve Almanya'nın Milletler Cemiyetine alınması taahhüdü S. Rusya'yı endişelendiren gelişmelerdi. Ancak bu gelişmelerin etkisi sınırlı oldu. Sovyet Rusya ile yapılan anlaşmaların Almanya'ya sağladığı avantajlar, silah üretimi, askeri personelin yetiştirilmesi vb. Dawes ve Locarno anlaşmalarından elde edilenden daha önemliydi. Ayrıca Polonya'ya karşı duyulan güvensizlik ilişkilerin gelişmesini destekleyen bir başka etkeni.

Nitekim Locarno görüşmelerinin devam ettiği sırada Almanya ile Sovyetler Birliği arasında Berlin'de yeni bir ticaret anlaşması imzalandı. Bu anlaşmayla Sovyetler Birliği Alman bankalarından önemli miktarda bir kredi sağladı.

Ayrıca, Nisan 1926'te S. Rusya Almanya ile taraflardan birine yönelik ekonomik ve askeri girişimlere ve saldırılara diğer tarafın katılmamasını öngören bir anlaşma imzaladı. (benzer bir anlaşma Aralık 1925'te Türkiye ile imzalanmıştı.) Kısaca Almanya, kuşatma altındaki Sovyetler Birliğinin Avrupa'da ilişkilerinin sürdüğü tek ülkeydi.

Sovyet Rusya'nın Doğu'daki ülkelerle ilişkileri ya hiç yoktu, ya da düşük bir ölçekteydi. Ortadoğu'da Türkiye İran ve Afganistan'da olan ilişkiler daha çok bu ülkelerle ticaretin geliştirilmesine ve emperyalist devletlerin özellikle de İngiltere'nin etkisini dengelemeye ve bu ülkeleri bir tarafsızlık çizgisinde tutmaya yönelikti. Ortadoğu'daki diğer ülkeler, Mısır, Lübnan, Suriye ve Arabistan vb.) ve Hindistan İngiliz ve Fransız sömürgesiydiler.

Doğunun en gelişmiş ülkesi olan Japonya'yla S. Rusya arasındaki ilişkiler Japonya'nın katı anti Sovyet, Anti komünist tutumu ve korkuları, nedeniyle gelişmedi. Japonya 1922'de Doğu Sibiryadan çekildi. Geride kalan, Kuzey Sahalin, Güney Mançurya demiryolu vb. sorunlardı. Japonya Ocak 1925'te Kuzey Sahalin'i boşaltarak Sovyetler

Birliği'ni tanıdı. İki ülke arasında ilişkiler belirli bir düzeyin ötesine geçmedi.

Doğunun en büyük ülkesi yarı sömürgesi Çin'e gelince, Çin'in Kuzey ve Güney hükümetleriyle ilişkiler farklı perspektiflerle sürdürdü. Joffe doğu misyonuyla Pekin'e gönderildiğinde Pekin hükümeti ve Kanton'da hükümet kuran ve ardından kovulan Sun Yat-sen'le Şanghay'da görüştü. Görüşme sonrasında Çin'in birleştirilmesi ve bağımsızlığı için yürütülen mücadeleye Sovyet Rusya'nın desteğini içeren bir deklarasyon imzalandı. Bu görüşmeden kısa bir süre sonra Sun Yat-sen yeniden Kanton'daki hükümetin başına geçince imzalanan deklarasyon işlevsel hale geldi. 1923'te Sun Yat-sen yardımcısı Çan Kay-şek'i askeri yardım almak için Moskova'ya gönderdi. Çan Kay Şek Moskova'da Komintern görevlileri tarafından coşkuyla karşılandı. Çan Kay Şek askeri yardım ve danışmanlarla Kantona döndü ve Borodin, Sovyetler Birliğinin temsilcisi olarak Sun Yat-sen'e danışmanlık yapmak üzere Kanton'a gönderildi. Borodin Çin Komünist Partisi üyelerinin de katıldığı Kuomintang'ı organize etme görevini üstlendi. Mart 1925'de Sun Yat-sen'in ölümünden sonra Çan Kay-şek'in Kuomintang içindeki konumu güçlendi. Temmuz 1926 Kuzeye yürüyüş ve elde edilen zaferler, Çan Kay-şek'in Kuomintang içindeki gücünü pekiştirdi. Kuomintang içinde ayrışma kaçınılmaz oldu. Çan Kay-şek Sovyet etkisinden koparak İngiltere'yle ilişkiye geçti. İşçilere, köylülere ve komünistlere karşı bir saldırı kampanyası başlatıldı.

Sovyetler Birliği Çan Kay-şek'in saf değiştirmesinden sonra Kuomintang içindeki "sol" kanadı destekledi, ancak bu destek de önceki gibi, işçi, köylü ve komünistlerin ezilmesiyle sonuçlandı.

Sovyet Rusya Kuomintang'la girift bir ilişki içine girerken, Pekin hükümetiyle de ilişkileri geliştirmeye özen gösterdi. Ağustos 1923'te Karahan Pekin'e gitti. Çin Sovyet ilişkilerini başlatan anlaşma Mayıs 1924'te imzalandı. Sovyetler, Çarlık Rusya'sının Çin'de sahip olduğu eski ayrıcalıkların hepsini reddetti. Çin'le Sovyetler Birliği arasındaki iki önemli sorundan biri olan Doğu demir yolu sorunu, beş Çinli, beş Sovyet temsilcisinden oluşan ve başkanını Sovyetler Birliği'nin atadığı bir komisyon kurularak çözüldü, ikinci sorun olan, Moğolistan 'dan Sovyet askerlerinin çekilmesi ileri bir tarihe bırakıldı.

1927 Sovyetlerin Çin'deki faaliyetlerinin hüsrarla sonuçlandığı yıl oldu. Önce Pekin hükümeti Sovyet Büyükelçiliğini bastı, Sovyet diplomatlar tutuklandı, Çinli görevliler idam edildi. El konulan belgeler manipüle edilerek emperyalist devletlere servis edildi. Ardından Borodin ve Kuomintang'ın "sağ" ve "sol" kanadında görevli Sovyet danışmanlar geri gönderildi.

Komünist Enternasyonal (1923-1928)

1921-27 yılları arasında kapitalizmin kazandığı kısmi istikrar dünya komünist ve işçi hareketinde bir gerilemede ifadesini buldu. Komünist hareket gerilerken, sosyal demokrat hareket yeniden toparlanarak yükselmeye başladı. II. Enternasyonal'e bağlı partilerin üye sayıları 6,5 milyona, Amsterdam Enternasyonaline bağlı sendikaların üye sayıları da 17,5 milyona ulaştı. Avrupa'da birçok ülkede sosyal demokratlar ya tek başına ya da koalisyon ortağı olarak hükümetlerde yer aldılar.

Bu kısmi istikrara rağmen özellikle ekonomik içerikli işçi eylemleri ve grevler sürüyordu. Temmuz 1924'te İtalya'da yüz binlerce işçinin katıldığı grevler, Fransa'da sömürge siyasetini protesto eden gösteriler, Fas, Suriye, Endonezya, Çin, Latin Amerika ve Afrika'da sömürgecilğe karşı eylemler düzenlendi.

Bu somut durumdan hareketle Komintern IV. Kongre'si uluslararası durumu, işçi hareketindeki gerileme ve kapitalizmin kısmi bir istikrar kazanmış olmasına rağmen, her an devrimci bir başkaldırıya yol açacak "devrimci bir durum" olarak nitelendirdi. 1923 yılı başında uluslararası durumda meydana gelen iki önemli olay Almanya'nın Ruhr bölgesinin Fransızlar tarafından işgali ve Aralık 1922'de İtalya'da Mussolini'nin iktidara gelmesiydi. Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi, her iki olayı protesto etmek için İkinci, İkibuçukuncu ve Amsterdam Enternasyonal'lerine sonu gelmeyen çağrılarında birini daha yaptı. Çağrı her üç Enternasyonal tarafından reddedildi.

Ocak 1923'te Essen'de İngiltere, Belçika, Almanya, İtalya, Hollanda, Fransa, Çekoslovakya, komünist partileri ile Fransa devrimci sendikaları, Profintern ve Komünist Gençlik Enternasyonalini temsilcilerinin katıldığı bir konferans düzenlendi. Konferans, Avrupa işçilerine ve emekçilerine Ruhr'un işgali nedeniyle güncellenen savaş tehlikesine ve

faşizme karşı mücadele çağrısı yaptı.

Komintern seksiyonlarının Ruhr'un işgaline karşı mücadele çağrılarını devam ettirdi. Mart 1923'te KEYK'nin girişimiyle Frankfurt işçi temsilcileri komitesi Ruhr'un işgaline karşı bir kampanya örgütlemek üzere tüm işçi örgütlerine uluslararası bir konferans çağrısı yaptı, Çağrı beklenildiği gibi İkinci ve Amsterdam Enternasyonalleri tarafından yine reddedildi. Konferans 17-20 Mart tarihleri arasında Avrupa komünist partileri, Profintern ve Komünist Gençlik Enternasyonal temsilcilerinin katılımıyla Frankfurt'ta toplandı. Konferans'ta Zetkin başkanlığında Faşizme ve Savaşa Karşı Uluslararası Eylem Komitesi kuruldu, İşgale ve savaşa karşı birleşik bir cephe kurulması için kampanya düzenlenmesi kararlaştırıldı. Aynı tarihlerde Ruhr'un işgaline karşı ortak eylem yapmayı reddeden İkinci ve İkibuçukuncu Enternasyonaller Frankfurt'ta yaptıkları kongreyle Sosyalist İşçi Enternasyonalı adı altında birleşti.

KEYK, Frankfurt Konferansında alınan eylem kararı gereğince tüm seksiyonlarına bir genelge göndererek 1 Mayısın yığinsal kutlanılması çağrısını yaptı. 1923 1 Mayısı dünyanın bir çok ülkesinde yığinsal olarak kutlandı. Berlin'de kutlamalara beşyüz bin işçi katıldı. İtalya, İspanya, Letonya, Japonya ve birçok ülkede işçiler polisle çatıştı.

KEYK Hindistan'da sömürgeci egemenliğin katliamlarıyla ilgili olarak da dünya proletaryasına bir çağrıda bulundu. Hindistan'da 1914'ten beri sömürge egemenliğine karşı çeşitli isyanlar gerçekleşti. Sömürge yönetimi bu isyanları her seferinde vahşetle bastırdı, tutuklamalar sürgünler, idamlar birbirini izledi. 13 Mart 1923'te baskılar ve yoksulluğa karşı mücadele kitlesel bir gösteriye dönüştü. Milliyetçi liderlerin denetimindeki üç binden fazla insanın katıldığı gösteriye sömürge polisinin ateş açmasından sonra olaylar barışçı rotadan çıkarak ayaklanmaya dönüştü. Ayaklanma kanla bastırıldı, tutuklananların birçoğu cinayet ve kundakçılık suçlamasıyla mahkemeye sevk edildi. 172 kişi ölüm cezasına çarptırıldı. Komintern Mart 1923'te bir bildiri yayımlayarak, dünya proletaryasını sömürgeciliğe karşı mücadele eden Hindistan halkı ile dayanışmaya çağırırdı.

1923 yılında KEYK'nin dikkatinin odağındaki en önemli konulardan biri de KPD'nin durumuydu. Ekim 1923 yenilgisinin ardından

KPD içinde büyüyen kriz partiyi bir bölünmenin içine sürükledi. Kasım 1922 seçimlerinde KPD önemli bir başarı elde etti. (98 sandalyeli Saksonya meclisinde Sol sosyal demokratlar 40, KPD 10 sandalye elde etti) KPD seçim sonrasında Saksonya ve Thüringen’de sol sosyal demokrat hükümetleri, sosyal reformlar, üretimin fabrika komiteleri tarafından kontrolü, Proleter Yüzlerin desteklenmesi, faşist örgütlerin kapatılması vb. taleplerle destekleyebileceğini açıkladı. KPD ’nin bu tutumu KEYK tarafından da desteklendi.

. KPD’nin sol sosyal demokratlara verdiği bu destek parti içindeki krizi daha da büyüttü. KPD’nin 8. Kongresi iç krizin büyüdüğü bu koşullarda, Ocak 1923’te Leipzig de toplandı. Kongrede Komintern’i Radek temsil etti. Kongre’de sağ ve sol kanatlar arasında yaşanan tartışmalar partinin bölünmenin eşliğinde olduğunu teyit etti. Krizi büyüten tartışmanın temelinde birleşik işçi cephesi, işçi hükümeti ve sosyal demokrat partilere karşı alınacak tutum vardı. Sağ kanat olarak nitelenen Brandler grubu Komintern’in 3. ve 4. Kongrelerinde kararlaştırılan aşağıdan ve yukarıdan cepheyi savunurken, Fischer, ve Maslow’un temsil ettiği sol kanat sadece aşağıdan cepheyi savundu. Bu tartışmanın temelinde sosyal demokratlara karşı izlenecek tutum vardı. Sağ, birleşik cephe için sol sosyal demokratlarla ilişkiyi savunurken “sol”lar bunu tasfiyecilik olarak nitelendirdiler. Tartışmalı diğer bir konu olan işçi hükümeti sorununda Brandler grubu Komintern 4. Kongresinde alınan karara (işçi hükümeti proletarya diktatörlüğüne geçişin bir aracıdır belirlemesi.) bağlı kalırken “sol” proletarya diktatörlüğü dışında bir işçi hükümetinin Marksizm’in devlet teorisinin revizyonu olduğunu ileri sürerek “sağ”cılar revizyonist olmakla suçladı. Kongrede “sağ” kanadın taktikleri 59’a karşı 118 oyla kabul edildi. Radek’in müdahalesiyle “sol” kanattan üç üye yeni MK’ya dahil edildi. Parti krizi kongreden sonra da basına yansıyan tartışmalarla devam etti. Bu kez tartışmalara Ruhr’un işgaline karşı nasıl bir tepki gösterilmesi gerektiğine dair farklı yaklaşımlar da eklendi. Militan eylemi savunan “Sol” MK’yı pasiflikle suçladı.

KPD parti içinde derinleşen krizi çözmek için parti konferansını toplama kararı aldı. Nisan 1924’te toplanan Konferansta ortak bir platform oluşturuldu. KEYK parti içi sorunu çözüme bağlamak amacıyla

her iki tarafın temsilcilerini Moskova'ya çağırdı. Brandler, Botscher "sağ", Fischer, Maslow, Thaelmann "sol" kanadın temsilcileriyle Moskova'da yapılan toplantıya Komintern'i temsilen Zinovyev, Buharin ve Radek katıldı. Toplantı sonunda Saksonya'daki sosyal demokrat hükümeti destekleme kararı, oportünist olduğu gerekçesiyle reddedildi, "sol'un tasfiyecilik suçlaması da kabul edilemez olarak nitelendirildi. Ruhr sorunuyla ilgili olarak mevcut durumda maceracı bir eylemde bulunmama kararı alındı. Stalin Zinovyev ve Buharin'e konuyla ilgili yazdığı mektupta, KPD'nin zamansız bir eyleme girişme konusunda teşvik edilmemesi gerektiğini yazdı. Bu Stalin'in Komintern ile ilgili bir konuda yaptığı ilk müdahaleydi. Toplantı sonunda parti birliğini sağlama adına Fischer ve Thaelmann dahil, "sol"dan dört kişinin MK'ya dahil edilmesine karar verildi. Böylece Komintern temsilcilerinin izlediği orta yolcu politikayla geçici de olsa partideki bölünme engellenmiş oldu. Bu kararlar KPD MK'sinin Mayıs'ta toplantısında onaylandı.

Bu toplantıdan sonra KEYK KPD'ye bileşik cephe, işçi hükümeti ve parti birliğini koruma konusunda bazı önerilerde bulundu. Saksonya'da birleşik cephe taktiklerinin doğru uygulanmasıyla, KPD'nin, sosyal demokrat işçi kitlelerini ikna etmede önemli bir yol kat ettiği, ancak işçi hükümeti sorununun yerel olarak çözülemeyeceği gerçeğini atladığı ve bunun ülke genelinde bir işçi hükümeti faaliyetini tehlikeye düşürebileceği vurgulandı. Partideki krizin aşılması için Berlin örgütünün tartışma için özel bir yayın organı çıkarılması talebinin geri çekilmesi gerektiği, bunun yerine Rothe Fahne'de ayda iki kez bir tartışma eki çıkarılmasını, ve muhaliflerin bu ekte yazılarının yayınlamasına MK'nin izin vermesini, Sol'un denetimindeki Berlin ve Hamburg örgütlerinin partinin diğer bölgelerdeki faaliyetlerine müdahale etmemesi gerektiği uyarılarında bulundu. Ancak tüm bunlar KPD içindeki fırtınayı dindirmeye yetmedi. Birleşik cephe ve işçi hükümeti sendikalarda çalışma vb. konularda farklı eğilimler sadece KPD'de değil Komintern'in diğer seksiyonlarında da (İtalya, Çekoslovakya, Fransa vb.) mevcuttu. KEYK Komintern'in IV. Kongresi'nden sonra en çok bu sorunlarla uğraştı. II. Kongre'den itibaren sürekli bu sorunlarla karşı karşıya kalması, Komintern'de taktik bir birliğin oluşmadığının en açık kanıtlarıydı. Bu sorunlar etrafında büyüyen tartışmalar ve bunun yol açtığı bölünme-

ler Komintern tarihi boyunca varlığını hep korudu.

Komintern'in III. Genişletilmiş Yürütme Kurulu Toplantısı (3. Plenum) 12-23 Haziran tarihleri arasında Moskova'da toplandı. Toplantıda 27 ülke 75 delege ile temsil edildi. Ayrıca plenum'a İtalyan Sosyalist Partisi'nin birlikçi kanadının temsilcileri ve ABD ve Kanada İşçi Partileri gözlemci sıfatıyla katıldı. Plenum'da KEYK'nin Aralık 1922'den Mayıs 1923'e kadar olan dönemdeki faaliyetlerini ele alındı. Plenumda'da Komintern'in programı, II. ve İkibuçukuncu Enternasyonallerin Sosyalist İşçi Enternasyonalı adı altında birleşmesi, İngiltere'nin S. Rusya'ya verdiği ultimatolar, komünistlerin din karşısındaki tutumu, Faşizmin ilerleyişi, Bulgaristan'daki darbe, Ruhr'un işgali, 4.kongrede kabul edilen yeni Komintern yapılanmasının pratik uygulanmaları ve tek tek komünist partilerin faaliyetleri üzerinde duruldu ve bazı komünist partilerin durumu ele alınıp tartışıldı.

Plenumda Ruhr'un Fransızlar tarafından işgali ve S. Rusya - İngiltere anlaşmazlığı gündemin ön sırasındaydı. 5 Temmuz 1923'te İngiltere Dışişleri bakanı Curzon S. Rusya'ya 1921 Sovyet-İngiliz anlaşmasının 2. maddesinin (Komintern'in Hindistan'daki faaliyetleri kastedilerek) ihlal edildiğini ileri sürerek ilişkilerin kesileceği tehdidini içeren bir nota verdi. Bu İngiltere'nin aynı konuda S. Rusya'ya verdiği ikinci notaydı. Plenum'da söz alan konuşmacılar S. Rusya'ya karşı yeni bir saldırının başlangıcı olan bu tehdidin nedenini Sovyet devriminin Doğu'da artan etkisine dayandırdı.

Bulgaristan'daki darbeyle ilgili olarak, Bulgar Komünist Partisi'nin (BKP) aldığı tarafsızlık kararı, birleşik cephe ve işçi köylü iktidarını gerçekleştirmek için çaba sarf etmemesi eleştirildi.

Plenumda ele alınan konulardan bir diğeri birleşik işçi cephesi ve bunun kaçılmaz olarak devamı olduğu ileri sürülen işçi hükümetiydi. Plenum her iki konuda da bir yeniliğe imza attı. Birleşik işçi cephesi, işçi-köylü cephesi olarak, işçi hükümeti de işçi-köylü hükümeti olarak yeniden formüle edildi. Bu formülasyonun bir gereği olarak Komintern bünyesinde Uluslararası Köylü Konseyi (Köylü Enternasyonalı-Krestintern) kurulmasına karar verildi. Temmuz 1923'te ECCI, bölümleri köylü partilerinin kurulmasını teşvik etmeye ve bunlar içinde güçlü komünist fraksiyonlar örgütlemeye çağırırdı. Çağırıda, Bulgar örneğinden

hareketle, bu tür partilerin kendiliğinden ortaya çıkmaya başladığı ve burjuvazi tarafından kullanıldığı belirtildi. Bunu engellemek için, özellikle köylü nüfusun yoğun olduğu ülkelerdeki tüm seksiyonlara, köylü yada küçük burjuva partilerin kurulmasında yer almaları bildirildi. Köylü Enternasyonal'i, Krestintern Ekim 1923'te düzenlenen Köylü Konferansı'yla fiilen kuruldu. Krestintern'in faaliyetlerini yürütmek üzere, RSFSR Başkanı AP Smirnov, Polonya KP'sinden Dombal, Ho Chi Minh ve Katayama'dan oluşan bir konsey kuruldu. Tüm Ülkelerin işçi ve Köylüleri Birleşin sloganı, bu enternasyonalin sloganı olarak belirlendi. Faaliyetlerinden başarılı sonuçlar alınamayan Krestintern 1930'da feshedildi.

Üçüncü Plenum'da ele alınan konulardan bir diğeri de sendikalar sorunuydu. Mayıs 1923'te Uluslararası Taşımacılar İşçileri Federasyonu (ITS) Profintern'e (RILU) katıldı. Bu gelişmeyle RILU Uluslararası Sendikalar Federasyonu (IFTU yada Amsterdam Enternasyonal) sol kanadıyla birleşmeye hazır olduğunu açıklasa da bu alanda herhangi bir gelişme sağlanamadı. KEYK'nın daha önceki açıklamalarında olduğu gibi bu Plenum'da sendikal hareketin birliğinin fabrikalardan geçtiği, fabrika komitelerin birlik için en uygun organ olduğunu, ancak fabrikalara yapılan bu vurgunun fabrika komitelerinin sendikaların yerine geçirilmesi olarak algılanmaması gerektiği belirtildi. Komünist partilerden, işçi sınıfını Profintern bayrağı altında birleştirmek için her türlü çabayı göstermesi istendi.

Üçüncü plenum'da ayrıca faşizme karşı mücadele ve Çin sorunu görüşüldü. Bu iki konu yazının gelecek bölümlerinde ayrı başlıklar altında ele alınacaktır.

Komintern açısından 1923 yılının en büyük gelişmeleri şüphesiz Bulgaristan, Polonya, ve Almanya'da yaşandı. Bulgaristan'da 9 Haziran 1923'te iktidardaki Bulgaristan Halk Çiftçi Birliği'ne (BHÇB) karşı, Çarın ve ordunun örgütlediği bir darbe gerçekleşti. 1900'de kurulan BHÇB Bulgaristan'daki köylülüğün tümünü (yoksul, küçük, orta, zengin ve büyük toprak sahipleri) temsil ettiğini ileri süren bir küçük burjuva köylü partisiydi. Bulgaristan'da köy ve kent olmak üzere iki sınıfın olduğunu, buradan kalkarak yönetimin köylülüğün elinde olması gerektiğini savunuyordu. Bu ideolojik bakışla sadece burjuvaziye değil

işçi sınıfını de karşı cephede görüyordu. Bulgaristan'da kapitalizmin gelişmesi, köylülüğün ayrışması ve kent burjuvazisinin güçlenmesi paralel olarak BHÇB de değişime uğrayarak kent ve kır burjuvazisinin partisi haline geldi.

Bulgar Sosyal Demokrat (İşçi) Partisi 1891'de kurulan, 1901 kongresinde dar ve genişler olarak ayrışan ve Mayıs 1919'da ismini komünist parti olarak değiştiren Bulgaristan Komünist Partisi (BKP) savaş sonrası dönemde BHÇB'den sonra Bulgaristan'ın en etkili partisiydi.

Bulgaristan savaşın mağlup devletleri arasındaydı ve savaş sonrasında tıpkı Almanya gibi Bulgaristan da galip devletlerin vesayeti altına alınmıştı. Ordusu silahsızlandırıldı, savaş tazminatı ödemeye mahkum edildi.

Yenilgi ve savaşın yol açtığı acıları iyi değerlendiren BHÇB Ağustos 1919 seçimlerinden en fazla oyu alarak çıktı ve Narodnik ve Liberal partilerle birlikte hükümet kurdu. 1920 seçiminde ise tek başına iktidar oldu. Seçim zaferiyle birlikte İtilaf devletlerinin desteğini arkasına alan BHÇB Bulgaristan Komünist Partisi'ni baş düşman ilan etti. KP'ye karşı sert önlemlere başvurdu. Haziran darbesi bu anti komünist histeri ortamında gerçekleşti.

Bulgaristan'ın bir çok bölgesinde darbeye karşı ayaklanmalar başladı. BHÇB önderi Aleksandr Stomboliski Pazarcık ilçesinde darbeye karşı direnişe önderlik ederken öldürüldü. BKP Pleven Parti örgütü darbeye karşı ayaklanma başlattı. Ayaklanma Partiden gelen emirle durduruldu. BKP darbeyi şehir ve kır burjuvazisi arasında bir savaş olarak değerlendirenler tarafsızlığını ilan etti. Bu koşullarda darbe kendiliğinden ayaklanmaları ezerek başarıya ulaştı.

BKP'nin darbe karşısındaki bu tavrı KEYK tarafından Kornilov darbesi sırasında Bolşeviklerin tavrı hatırlatılarak eleştirildi. Partide bir bölünmeye yol açacağı ve II. Enternasyonal tarafından kullanılacağı düşünülerek eleştiri mümkün olduğu kadar hafifletildi.

KEYK, 5 Temmuz 1924'te yayınladığı bildiriye BKP'nin tarafsızlık hatasından ders çıkarması gerektiğini açıkladı. Balkan devletleri (Romanya, Yunanistan, Yugoslavya, Makedonya) işçi ve köylülerini, Bulgar işçi ve köylüleriyle dayanışmaya çağırdı. Avrupa işçi sınıfını da dayanışmaya çağıran bildiriye, Balkan devletlerinin kurtuluşunun ancak

Balkan İşçi Köylü Federasyon'larıyla gerçekleşebileceği vurgulandı.

Komintern'in eleştirilerine dayanak olarak gösterdiği 1917 tek örnek tek değildi, Komintern tarihinde de benzer bir durum yaşanmıştı. Mart 1920'de Kapp darbesi yaşandığında Alman Komünist Partisi de BKP'nin tavrına benzer bir tutum takınmış, darbeyi iki burjuva partisi arasında bir vuruşma olarak niteleyerek tarafsızlık açıklamıştı. Bu olgu komünist partilerin, bırakalım Bolşeviklerin tarihinden, üyesi oldukları Komintern tarihinden de bir şey öğrenemediklerini gösteriyor. Lenin Komintern'in IV Kongresi'nde yaptığı konuşmada, komünist parti yöneticilerini kastederek, "okumuyorlar, okuduklarını anlamıyorlar" demişti. BKP'nin bu tutumu, Lenin'i doğrulamakla kalmıyor, Bolşevikleşme kararının alındığı Komintern'in II. Kongre'den bu yana, aradan geçen dört yıla rağmen Bolşevikleşmenin gerçekleşmediğini de kanıtlıyordu.

Komintern'in eleştirisine rağmen BKP eski tutumunu (tarafsızlık) savunmayı sürdürdü. Darbeden kısa bir süre sonra toplanan parti konferansı 2'ye karşı 42 oyla tarafsızlık politikasını onayladı. KEYK, BKP'nin tavrını değiştirmek üzere Karalov'u Bulgaristan'a gönderdi. Ağustos 1923'te, Komintern'in müdahalesiyle parti MK'de değişiklikler yapılarak partinin "doğru" çizgiye gelmesi sağlandı.

Darbenin gerçekleşmesi, devrimci örgütlerin dağıtılmasının ardından BKP darbeye karşı bir ayaklanma başlatma kararı aldı. Ayaklanmanın hedefi, darbeci hükümetin devrilmesi ve bir işçi köylü iktidarının kurulması olarak belirlendi. BKP'nin bu kararının SBKP ve KEYK tarafından da desteklendiği anlaşılıyor. BKP ayaklanmanın ilk adımı olarak Bulgaristan'daki tüm muhalif partilere birleşik cephe çağrısı yaptı. BHÇB'nin sol kanadı dışında çağrıya olumlu cevap veren olmadı.

Ayaklanma Ekim ayı sonları için planlanmıştı, ancak plan açığa çıkınca hükümet Eylül'de BKP'ye karşı bir cadı avı başlattı. Yaklaşık 2.000 komünist tutuklandı, parti gazeteleri ve büroları kapatıldı. Merkez komitesi, ayaklanmanın hâlâ mümkün olup olmadığına karar vermek için yaptığı toplantıda ayaklanma tarihini öne çekilerek 23 Ekim olarak belirlendi. Ayaklanmayı yönetecek içinde Kolarov ve Dimitrov'un bulunduğu bir devrimci komite kuruldu.

23 Ekim'de ayaklanma başlatıldı. Ayaklanma kararı bir çok zaafı

kendi içinde barındırıyordu. Ayaklanma çağrısı BHÇB sol kanadı dışında hiçbir parti tarafından desteklenmedi. BHÇB sol kanadının ne ölçüde örgütlü ve etkin olduğu, iki örgüt arasındaki ilişki ve etkileşimin ne ölçüde sağlandığı ayrı bir sorundu. Ayrıca büyük kentler ve başkentte gücün dağınıklık ve zayıflığı başka bir gerçektir. Devrimci komite ayaklanmayı Yugoslavya sınırına yakın bir köyden yönetmeye çalıştı. Ayaklanmanın başlamasıyla birlikte, kitle desteğinin ve teknik hazırlığın yokluğu da belirginleşti. Bu koşullarda, örgütlü bir sınıfa, bu sınıfın devrimci atılımının ve düşman saflarında kararsızlığın en yüksek olduğu bir ana dayanmayan ayaklanmanın yenilgisi kaçınılmazdı. Öyle de oldu. Ayaklanma ciddi bir etki göstermeden bastırıldı. Hükümet gerekli önlemleri aldığı için büyük kentlerde ayaklanmaya katılım olmadı. Ayaklanma birkaç küçük kasabayla sınırlı kaldı ve kolayca ezildi. Yenilginin ardından BKP karargahını Viyana'ya taşıdı.

Başarısız ayaklanmaya rağmen Kasım 1923 seçimlerinde sekiz BKP adayı Köylü bloğundan seçilerek parlamentoya girdi. Bu BKP'nin azalsa da hala belirli bir kitle desteğine sahip olduğunu gösteriyordu. Ancak partideki durum hiç de iç açıcı değildi. Başarısız ayaklanma parti içindeki çatışmayı daha da büyüttü. Parlamentoda BKP'yi temsil eden sekiz vekilden biri olan Sakarov, kendilerini ayaklanmaya Rusya tarafından yönlendirilen Kolarov ve Dimitrov'un zorlandığını açıkladı. Diğer vekiller legal mücadele yolunu tuttular ve partiden kovuldular.

Dimitrov bu yaşananlarla ilgili olarak 1933 Leipzig duruşmaları sırasında şunları söyledi. “ *Bu yiğit ayaklanmadan gurur duyuyorum, sadece şuna üzülüyoruz, ben ve partim o dönemde daha henüz gerçek Bolşevik olmamıştık. Bu nedenledir ki, başında proletaryanın bulunduğu bu tarihi halk ayaklanmasını başarıyla örgütlemeyi ve gerçekleştirmeyi başaramadık.*” (1920-23 Bulgaristan'dan Çıkan Dersler, Konuk Yay. 75)

Bulgaristan'dakine benzer bir durum da Polonya'da yaşandı. Polonya Komünist Emek Partisi Ağustos 1923'te Leh Sosyalist Partisi ve Köylü partisine topraksız ve az topraklı köylülere toprak dağıtımı, UKKTH ve Sovyet Rusya ile iyi ilişkiler geliştirecek bir işçi köylü hükümeti kurmak için çağrıda bulundu. Bu çağrı kabul görmediyse de, sanayinin gelişmiş olduğu Yukarı Silezya'da birleşik cephe konusunda

olumlu bir gelişmeye yol açtı. Yukarı Silezya sendika temsilcileri toplantısında komünistler, sosyalistler ve partisz işçilerden oluşan 21'ler komitesi adlı bir komite kuruldu. Bu komitenin çağrısıyla maden, metal, demiryolu, posta, ve belediye işçileri 15 Ekim 1923'te greve çıktı. Grev başka bölgelere sıçrayarak yayılmaya başladı. Hükümet olağan üstü hal ilan etti. Sosyalist parti hükümetle görüşmeye başlayınca grev sonlandırıldı. Buna rağmen 5 Kasım'da Krakow'da silahlı ayaklanmaya başladı. Polonya Komünist Partisi ayaklanmacı Krakow'un yardımına koşmadığı gibi grev ve ayaklanmayı başka kentlere yaymak için de hiçbir çaba göstermedi. Bu tavrını "bütün dikkatlerini başlayacak olan Alman devrimine verdiklerini söyleyerek savundu.

Köylülerin mücadele içindeki rolünü öne çıkaran Bulgaristan ve Polonya yenilgileri, Komintern'in cephe taktiğinde de önemli değişikliğe yol açtı. Sosyal demokratlarla cephe taktiği yerini yeni keşfedilen köylülükle cephe taktiğine bıraktı.

1923 Alman Devrimi

Komintern'in IV. Kongresinden sonra Avrupa işçi hareketinde Almanya yeniden ön plana çıktı. Mart 1921 yenilgisinden sonra geri çekilen işçi hareketi 1922 sonundan itibaren canlanmaya başladı. Bu canlanmaya yol açan etkenlerin başında derinleşen ekonomik kriz ve Ruhr'un Fransızlar tarafından işgali geliyordu.

Almanya savaşı yüksek ölçüde iç borçla finanse etmişti. Savaş sırasında Alman sanayi tekelleri, devletin savaş giderlerini finanse ederek güçlenmesini sürdürdü. Küçük ve orta sermayenin iflasıyla sermayenin yoğunlaşma ve merkezileşme düzeyi yükseldi. Alman ekonomisi fiilen, savaşı da finanse eden üç sanayi devinin (Stinnes, Krupp ve Thyssen) denetimine girdi. Savaştan sonra imzalanan Versailles antlaşması Alman ekonomisine yeni borçlar yükledi. Savaşta Alman'ya hem topraklarının bir kısmını Fransa ve Polonya kaptırdı, hem de Fransa, Belçika ve İtalya'ya savaş tazminatı ödemeye mahkûm edildi. Alman sanayi ve ihracatının en önemli maddesi olan kömürün dörtte birine el konuldu. Bu, zaten çökmüş olan Alman ekonomisine vurulan yeni bir darbeydi. Almanya'nın borçlarını ödemesinin iki yolu vardı. Birincisi para basmak, ikincisi ise, vergilerin artırılması. Ekonomik krize çare olarak baş-

vurulan bu iki yol enflasyon ve işsizliği büyüterek, ücretlerin düşmesine ve yoksulluğun yaygınlaşmasına yol açarak krizi daha da büyüttü.

Derinleşen ekonomik kriz hükümet krizlerini de tetikledi. 1920 - 23 yıllar arasında üç hükümet değişimi yaşandı. Sosyal demokrat hükümetin yerine, sosyal demokratların da içinde yer aldığı Wirth hükümeti kuruldu, Ocak 1923'te Wirth hükümeti istifa etti. Yerine Alman sanayi devi Stinnes tarafından finanse edilen, Alman Halk Partisi önderliğinde sağ partilerden oluşan hükümet geçti. Yeni hükümetin başkanı Cuno, Hamburg- Amerikan Denizcilik şirketinin başkanıydı ve bu şirketin Amerikalı ortağı ise, Rockefeller'di.

Cuno hükümetinin programını, 1923 başında Reich Sanayicileri Derneği'nin açıkladığı önlemler; fiyatlar ve kiralarda üzerindeki denetimin kaldırılması, işgücünün 8 saatten 10 saate çıkartılması, işçi ücretlerinin düşürülmesi, demiryolları başta olmak üzere devlete ait diğer işletmelerin özelleştirilmesi, sanayi sermayesinin korunması ve desteklenmesi vb. oluşturuyordu. Bu önlemler, Almanya'da işçi sınıfına yeni bir saldırının da ilk habercisiydi.

Yeni hükümetin, ABD ve İngiltere'den destek göreceği umuduyla ödemek zorunda olduğu savaş tazminatlarını ödeyemeyeceğini açıklaması, Almanya'da yeni bir krizin doğmasına yol açtı. Ocak 1923'de Fransa tazminat ödemelerinin durdurulmasını bahane ederek, zaten işgali altındaki Ruhr bölgesine yeni askeri birlikler sevk etti. Ruhr'daki Alman sanayi tekellerini denetim altına aldı. Alman burjuvazisi, Fransız işgaline pasif direnişle karşı durmaya çalıştı. Fransız burjuvazisiyle Alman burjuvazisi arasındaki dalaş sonuçta uzlaşmayla, pasif direnişin kaldırılmasıyla sonuçlandı.

İşçiler Ruhr'un işgaline karşı tepkilerini, iş yavaşlatma, grev ve gösterilerle ortaya koydular. KPD işçi sınıfını Alman ve Fransız burjuvazisine karşı, iki cephede birden mücadeleye çağırdı. Fransız Komünist partisi işgale karşı Alman işçi sınıfının yanında yer aldı. Parti genç komünistleri Ruhr'a gönderdi. Gençler, Alman komünistleriyle birlikte işgale karşı mücadele ettiler. Fransız burjuvazisi bu faaliyetlerden dolayı Fransız Komünist Partisi'nin Paris merkezini bastı, parti başkanı da içinde parti yöneticileri tutuklandı.

.Derinleşen kriz ve Ruhr'un işgali 1923 yılı başında Almanya'da

birbirine karşıt yeni gelişmelere yol açtı. Fransız işgali milliyetçi ve gerici hareketin yükselmesini beslerken, büyüyen enflasyon (Mayıs 1923'te bir dolar 31 bin mark iken, Ağustos'ta bir milyonun üzerine çıktı), işsizlik ve sermayenin yeni saldırıları işçi hareketinin yeniden yükselmesinde ifadesini buldu.

Ülkenin hemen her yerinde işçilere, devrimci sendikacılara saldırılar düzenleyen, ordu ve Freikops tarafından desteklenen para-militer gruplar örgütlendi. Gelişen milliyetçi ve nasyonal hareketin merkezi Bavyera Eyaletiydi. Fransızlara karşı pasif direnişin sona erdirilmesinin ardından Bavyera hükümeti bunu protesto ederek von Kahr'i Genel Vali -fiili diktatör- olarak atadı ve sıkıyönetim ilan etti. Hitlerin hücum kitaları polis gücü olarak görevlendirildi. Bu Hitler'in Nasyonal Sosyalist Partisinin Almanya'daki ilk güçlü politik hamlesiydi. Bavyera Eyaleti Hitler için, tıpkı Müssolini'nin Roma yürüyüşü gibi, Berlin'e yürüyüşün başlangıç noktasıydı. Ancak bu yürüyüş için daha kat edilecek çok yol vardı. Bunun için en başta orta Almanya'da, Saksonya ve Thuringia'da güçlü olan sol ve komünist hareketin ezilmesi gerekiyordu.

Fransa'nın Ruhr'u işgalinin ardından Ocak 1923'te KEYK'nin girişimiyle Essen'de uluslararası bir konferans düzenlendi. Konferansa, Almanya, İtalya, İngiltere, Belçika, Hollanda, Fransa, Çekoslovakya komünist partileri, Gençlik Enternasyonal'i, Profintern delegeleri ve Fransa devrimci işçi sendikaları temsilcileri katıldı. Konferansta savaşa, sermayenin saldırılarına ve faşizme karşı İkinci, İkibuçukuncu ve Amsterdam Enternasyonal'lerine birlikte mücadele çağrısı yapıldı. Çağrı, her üç Enternasyonal tarafından reddedildi. 17- 20 Mart'ta Frankfurt işçi temsilcilerinin çağrısıyla III. Enternasyonal partileri ve sendika temsilcilerinin katıldığı başka bir konferans düzenlendi. Konferansta Ruhr'un işgali, sermayenin saldırıları ve artan savaş tehlikesine karşı uluslararası bir konferans düzenlenmesi çağrısı yapıldı. Faşizme ve savaşa karşı eylem komitesi oluşturuldu.

KPD, Ocak 1923 Leipzig kongresinde, IV. Kongrede alınan birleşik cephe ve işçi hükümeti kararlarını onayladı. Kongrede "*İşçi hükümeti ne proletaryanın diktatörlüğüdür ne de ona doğru barışçıl, parlamenter bir yükseliştir. Proletarya diktatörlüğü bilinçli olarak demokrasinin çerçevesini parçalarken, demokratik devlet aygıtını, yerine tümüyle*

proleter sınıf organlarını geçirmek amacıyla dağıtırken, işçi hükümeti, burjuva demokrasisi çerçevesinde ve öncelikle onun araçlarıyla, proleter organlara ve proleter kitle hareketlerine dayanarak işçi politikası yürütme yolunda işçi sınıfınca girilen bir deneydir. İşçi hükümeti, burjuvaziye karşı proleter bir politika yürütmeyi ve bütün yükü mülk sahibi sınıfa yüklemeyi deneyen bir işçi partileri hükümetidir” olarak tanımladı. III. Ent.- Belge-73

KPD, bu kararla proletarya diktatörlüğünü açıkça reddetmiyordu, ama kendine burjuva diktatörlüğü sınırları içinde yeni bir strateji çiziyordu. Birleşik işçi cephesi ilk ortaya atıldığında, proleter devriminin gerçekleştirilmesi, proletarya diktatörlüğünün kurulması için işçi sınıfının çoğunluğunu kazanmasına yönelik bir taktikti. Giderek bu amaçtan kopartıldı ve kapitalizm sınırları içinde kurulacak bir işçi hükümeti taktiğine dönüştürüldü. Bu taktikle birlikte dünün ihanetçi partileri yeniden işçi partisi ve ittifak unvanını kazandı. Bu komünist harekette devrimden reforma keskin bir dönüşün de ilk sinyalleriydi.

Komünist Enternasyonal KPD'nin bu yönelimini desteklemekle kalmadı, tüm seksiyonları için geçerli bir taktik olarak ilan etti. KPD'yi, Saksonya'da sol sosyal demokratların hükümette olmasından ve yaşanan ekonomik krizin yol açtığı grev dalgasından hareketle bu taktiğin uygulanması için zorladı.

Almanya'da 1921 Mart yenilgisinin ardından dinmeye başlayan işçi grevleri 1922 yılı ilk yarısından sonra yeniden kendini göstermeye başladı. Bu ilk grevler ücret artışı talebiyle ortaya çıkan ekonomik içerikli grevlerdi. 1923 yılı başından artan enflasyon ve işsizlikle birlikte fabrikalardaki sükûnet de bozuldu. Hem grev sayıları arttı, hem de grevler politik bir nitelik almaya başladı. Grevci işçilere karşı polis ve “Teknik Yardım” birliklerinin kullanılması grevlerin politikleşmesinde önemli bir rol oynadı. Yüksek enflasyona bağlı olarak bir yandan meta fiyatları gün be gün artarken, öte yandan da stokçuluk ve fiyatlar üzerinde spekülasyon hareketler büyüdü. Mal stoku ve fiyat spekülasyonlarını önlemek üzere işçiler arasında kendiliğinden fiyat denetim grupları oluştu. Bu gruplar zamanla “Proleter Yüzler” olarak anılan işçi savunma örgütlerine dönüştü. İlk olarak Saksonya'da ortaya çıkan, işçi eylemlerini polis ve faşist grupların saldırılarından korumayı üstlenen Proleter Yüz-

ler hızla diğer kentlere yayıldı. Çoğunluğunu komünistlerin oluşturduğu Proleter Yüzler', sol sosyal demokrat ve partisz işçiler de kapsayan minyatür bir birleşik işçi cephesiydi. Artan etkileri karşısında hükümet Proleter Yüzler'i tüm ülke çapında yasakladı. Ama Proleter Yüzler komünist destekli sol sosyal demokrat hükümetlerin olduğu Saksonya ve Thuringia'da açık, diğer yerlerde faaliyetlerini illegal olarak sürdürdü.

İşgal altındaki Ruhr bölgesinde Mayıs 1923'de maden işçileri maden sahipleri ile hükümet arasında imzalanan toplu sözleşmeyi protesto ederek greve çıktılar. İşçiler Dortmund belediye binasını işgal etti, polisle çatıştı. Grevin sona erdirildiği sanılırken 20 Mayıs'ta grev metal işçilerinin katılımıyla daha da büyüdü. Grevciler maden işverenlerinin binalarını işgal etti. 22 Mayısta Dortmund'da 50 bin gösterici polisle çatıştı. 23 Mayısta işçiler yine sokaklardaydı. Polis yetersiz kalınca Fransız işgal güçlerini yardıma çağırdı. Yaşananlar 1871'in bir benzeriydi. 1871'de Komünü ezmek için Fransız burjuvazisi Alman burjuvazisini yardıma çağırılmıştı, bu kez Ruhr'daki Fransız işgal birlikleri Alman burjuvazisinin yardımına koştu. Çatışmalarda birçok işçi öldü, birçoğu yaralandı.

Kısa sürede grev Ruhr bölgesi dışına taşı. Haziranda tüm Almanya'da işsizliği ve pahalılığı protesto eden gösteriler başladı. 7 Haziran'da Yukarı Silezya'da 70 bin kömür ve çelik işçisi greve çıktı. Bir gün sonra grev yeni fabrikaların katılımıyla büyüdü. On binlerce tarım işçisi greve katıldı. 10 Temmuzda Berlin'de 150 bin metal işçinin katılımıyla grev hareketi doruk noktaya ulaştı. Bütün bu grevler ve gösterilerde aktif görev alan Proleter Yüzler hareketi daha da büyüdü. KPD'nin sendikalar ve fabrikalardaki etkisi arttı.

23 Temmuzda Frankfurt'ta KPD ve SDP birlikte bir gösteri düzenlendi, işçiler ve işsizler, "Sömürenler Darağacına", Kansız Adalet Olmaz" sloganlarıyla sokakları zapt etti. SDP paniğe kapıldı, üyelerine Proleter Yüzler'e katılmayı yasakladı. KPD'nin 29 Temmuz'da yapılacağını ilan ettiği "Ulusal Anti-faşist Gün'e SDP üyelerinin katılmayacağını açıkladı. Yalnız kalan KPD Anti Faşist Gün'ün sadece güçlü olduğu, polisle çatışma riskinin olmadığı, Saksonya, Thuringia ve Würtemberg'de yapılmasına karar verdi. KPD içinde "sol" grubun etkin olduğu Berlin'de faşist saldırıya karşı gösterilerin güvenliği alınamayacağı ge-

rekçesiyle, sokak gösterileri iptal edildi, onun yerine kapalı salon toplantıları yapıldı.

25 Temmuzda Saksonya'da 20 bin maden işçisi greve çıktı, işçiler işveren konfederasyonu merkezini ele geçirdi. Proleter Yüzler fabrikaları basarak işverenlere zorla ücret artışlarını kabul ettirdi. Chemnitz'te 150 bin işçi hükümetin istifa etmesi talebiyle gösteri yaptı. Ağustos başında grev ve gösteriler tüm Almanya'ya yayıldı. Gelişmeler Almanya'nın yeni bir devrimci dalganın içinde olduğunu gösteriyordu.

11 Ağustosta Ruhr maden ocakları fabrika konseyleri Essen'de toplandı, 6 saatlik iş günü, yiyecek maddelerine dağıtımının denetim komiteleri (Proleter Yüzler) tarafından yapılması ve Cuno Hükümetinin istifası talepleriyle genel grev yapılması kararı aldı. Aynı tarihte Berlin'de fabrika konseyleri delegeleri toplantısı yapıldı. Toplantıda asgari ücretin yükseltilmesi, Proleter Yüzler üzerindeki yasağın kaldırılması ve Cuno Hükümetinin istifası istemleriyle genel grev yapılması kararı alındı, genel grevi örgütlemek için 15 kişilik bir genel grev komitesi oluşturuldu. 12 Ağustosta başlayan grev 14 Ağustosta bütün büyük kentlere yayıldı. Grevcilerle polis arasında yaşanan çatışmalarda ondan fazla işçi öldü, onlarcası yaralandı. Grev hareketi SDP yönetimini etkiledi. Cuno hükümetinin parlamentoya sunduğu mali tedbirler paketine SDP vekilleri hayır oyu verdi. Genel grev karşısında çaresiz kalan Cuno istifa etti. Yerine üç SDP'li bakanın yer aldığı bir burjuva hükümet kuruldu. Yeni hükümet SDP içinde çalkantının büyümesine yol açtı. SDP içinde, Komintern'in II. kongresine USPD delegeleri olarak katılıp, sonradan SDP'ye transfer olan Dittman, Crespi, ile KPD'den atıldıktan sonra SDP'ye katılan Levi'nin başını çektiği bir sol muhalefet oluştu. Sol muhalefet (53 parlamenter) SDP'nin üç bakanla temsil edildiği büyük koalisyonun kurulması oylamasında çekimser oy kullandı. Yaşananlar öncekilerin basit bir tekrarıydı. SDP hükümete katıldı ve genel grevin sonlandırılması çağrısını yaptı. Hükümetin işçilerin ücret taleplerini yerine getireceğini açıklaması da grevin bitirilmesine yöneltti.

Genel grev Saksonyadaki hükümetin yapısının değişmesini sağladı. Zeigner başkanlığındaki sosyal demokrat burjuva hükümetin yerine yine Zeigner başkanlığında KPD'nin desteklediği yeni bir hükümet

kuruldu. 12 Eylülde Zeigner yeni hükümeti cumhuriyetçi ve proleter savunma hükümeti olarak tanımladı.

Cuno hükümetinin istifası ve ücret taleplerinin kabulü ile genel grevin iki koşulu yerine gelmişti. Bu durum grevde bir çözülmeye yol açtı. Genel grevin Berlin’de çözülmeye başlaması bitmesi anlamına geliyordu, öyle de oldu. *“14 Ağustosta tarihli Rote Fahne’nin manşeti ‘Milyonlar mücadele içinde’ idi. Ancak işe dönmeler Berlin’de devam etti ve öğle ortası çıkan gazetenin özel baskısında ise ‘Greve hep birlikte son’ yazıyordu. ‘Grev durduruldu’ diyor ve ekliyordu; ‘haydi yeni bir grev hazırlayalım’.* (Kaybedilmiş Devrim-337)

KPD hem Ani- Faşist Gün’ü geri çekmek, hem de grevin sonlandırılmasını kabul etmekle bu sonucun doğmasında katkıda bulunmuştu. Buna rağmen grev ve gösteriler yalıtık da olsa devam etti. Aachen’deki gösterilerde 13 işçi öldürüldü. 27-28 Ağustosta Plauen’de işsizler belediye binasını ele geçirdi, Eylül’de Dresden’deki gösteriye polis müdahale etti, burada da işçilere ateş açıldı.

Grevin sonlanması KPD MK’sında ne yapılacağına dair belirsizliği de büyüttü. KPD başkanı Brandler, çözümü Komintern’e başvurmakta gördü ve durumu görüşmek üzere parti temsilcilerini Moskova’ya gönderdi.

12- 23 Haziran tarihleri arasında yapılan üçüncü genişletilmiş toplantısı Komintern’in Almanya’daki gelişmelere ilgisiz kaldığını gösteriyordu. Ne Almanya’daki gelişmeler ne de Bulgaristan’daki ayaklanma toplantının gündeminde yoktu. 26 komünist parti temsilcisinin katıldığı toplantıda, faşizme karşı mücadele, birleşik cephe, işçi hükümeti, işçi köylü hükümeti, Hamburg Kongresi’yle İkinci ve İkibuçukuncu Enternasyonal’lerin Sosyalist İşçi Enternasyonalı adı altında birleşmesi ve buna karşı komünist partilerin mücadeleyi güçlendirmesi, Çin’deki gelişmeler vb. konular üzerinde duruldu, Uluslararası köylü konseyi kurulması kararı alındı. Konsey Ekim 1923’de kuruldu. Almanya’da grev hareketi ve bunun yarattığı olanaklar konusuna hiç değinilmedi. Almanya’daki gelişmeler ancak Ağustos’ta Cuno hükümetinin genel grevle düşürülmesinden sonra KEYK gündemine girmeye başladı.

Gelmekte olduğuna karar verilen Alman devrimi, RKP Politbürosu’nun 23 Ağustos toplantısında ele alındı. Toplantıda Troçki ve Zinov-

yev Alman devriminin başlatılmasını savundu, Stalin, hazırlık yapılması kararı lehine oy kullanmasına rağmen, devrimin başarılı olacağından emin değildi. 7 Ağustos 1923 tarihinde Zinovyev'e *"Bence Almanları teşvik etmek yerine harekettten alıkoymak gerekir."* diye yazdı. Toplantıda, Troçki devrime önderlik etmek üzere Almanya'ya gönderilmesini istedi, Zinovyev ondan aşağı kalmadı, aynı isteği o da tekrarladı. Stalin karşı çıktı. Radek, Pyatakov, V. Schmidt ve Almanya'daki

N. Krestinsky'den oluşan bir komite kurularak Almanya'ya gönderilmesine karar verildi. Ayaklanmanın teknik hazırlıklarını yürütmek, Partinin illegal askeri örgütü M-Apparat'ı hazırlamak üzere Kızıl Ordu komutanlarında Gorev Almanya'ya gönderildi.

Ayaklanma hazırlıklarını tartışmak üzere KPD liderleri Moskova'ya çağrıldı. *"Brandler'in ayaklanma perspektifine dair şüpheleri vardı. Sonradan Radek'in de bu şüpheleri paylaştığını belirtti: 'Radek tüm bu kararların gerçek dışı olduğuna ikna oldu.' Ancak kısa bir süre sonra, Troçki ve Zinovyev'in argümanları onu sindirdi: '1923'teki ayaklanma hazırlıklarına karşı çıkmadığını söyledi, 'Sadece durumu henüz devrim boyutlarında değil, daha çok ileri derecede bir keskinleşme hareketi olarak görüyordum. Ancak bu konuda Troçki, Zinovyev ve diğer Rus liderlerinin daha yetkin olduklarını kabul ettim.'* (Kaybedilmiş Devrim – 340)

Ayrıca Troçki ayaklanma için Ekim devriminin zafer tarihi olan 7 Kasım önerdi. Ayaklanmanın tarihinin önceden belirlenemeyeceği itirazını şöyle yanıtladı. *"Komünist parti, devrimlerin olacağı ama asla yapılmayacağı ve bu yüzden de bunlar için özel bir tarih saptanamayacağı yolundaki meşhur liberal yasaya itibar etmez. Bir seyircinin gözünde bu yasa doğrudur, ancak bir lidere göre yalnız kaba ve yavandır. ... Derin bir sosyal krizden geçen bir ülkede, çelişkiler uç noktada şiddetlenme başladığında, emekçiler yıllar süren bir hareketlenme içerisindeyken, parti emekçilerin şüphe götürmez çoğunluğu tarafından... açıkça desteklenirken, partiye düşen görev de en yakın zamanda keskin bir kesin bir tarih belirlemektir."* (Age -341) Öyle anlaşılıyor ki, Troçki, Almanya'daki durumun bütün bu unsurları taşıdığına inanıyordu. Onun için tek sorun tarih belirlemektir.

KPD temsilcileriyle görüşüldükten sonra, ayaklanma planı hazırlan-

dı. “*Hareket Saksonya’da başlayacaktı. Brandler Saksonyalı idi ve komünist etkisi burada bir hayli güçlüydü. Bölge yönetimi Sol Sosyal Demokratların elinde bulunuyordu ve komünistlerle cephe birliği yapmışlardı. Brandler ile birkaç arkadaşı Saksonya bölge yönetimine katılacaklar ve oradaki nüfuslarını kullanarak işçileri silahlandıracaklardı, Saksonya’da başlayacak olan ihtilâl Berlin’e, Hamburg’a. Merkezi Almanya’ya ve Ruhr’a kadar yayılacaktı. Brandler’e göre —bu konudaki sözlerini başka kaynaklar da doğruluyor— bu planı kendisine Zinovyev’leTroçki zorla kabul ettirdiler. Bundan başka, Zinovyev Almanya’daki ajanlarının aracılığıyla olayları çok zorladı ve Moskova’dan alınan bir telgraf üzerine Saksonya’da hemen bir koalisyon hükümeti kuruldu; Brandler Almanya’ya döndüğü sırada Varşova istasyonunda aldığı bir gazeteden Bakan olduğunu öğrendi.” (I. Deutscher —Troçki II.- 158)*

KPD bu hazırlıkları sürdürürken SPD ve Burjuva partilerinden oluşan merkezi hükümet boş durmadı, 26 Eylülde sıkıyönetim ilan etti. General Müller komutasında ordunun Saksonya’ya gönderilmesi kararını aldı. Saksonya’da her türlü miting ve gösteri yasaklandı, askeri mahkemeler kuruldu. 12 Ekim’de General Müller Proleter Yüzler’e silahlarını teslim etmek için 3 gün süre tanıdı. 13 Ekim’de Poleter Yüzler, Saksonya kongresini toplayarak Müller’e meydan okudu. 21 Ekim’de ordu birlikleri Saksonya sınırına dayandı. Aynı gün (Pazar günü) Brandler Chemnitz’deki toplantıda, Komünist Parti üyelerine ayaklanma planını açıkladı. Pazartesi genel grev için hazırlık yapılacak, Salı genel grev ilan edilecekti, silahlı güçler genel greve dayanarak ayaklanmayı başlatacaktı.

21 Ekim’de, 140’ı fabrika konseylerini, 120’si sendika şubelerini, 79’u denetim komitelerini, 66’si Komünist Parti örgütlerini ve 7’si Sosyal Demokrat Parti’yi temsil eden 498 delegenin toplantısında önce Brandler konuştu ve genel grev çağrısı yapılmasını önerdi. Brandler’den sonra kürsüye çıkan sosyal demokrat bakan Graupe, genel grev çağrısı yapma yetkisinin hükümette ve parlamentoda olduğunu söyleyerek, genel grev kararı alındığı takdirde SDP delegasyonun toplantıyı terk edeceğini söyledi. Komünistler bir kez daha SDP’nin ihanetine uğradı. Bir yanda, ordu kapıdaydı ve saldırıya geçmek üzereydi, öte

yanda, elle tutulur hiçbir hazırlık yoktur. Genel grev kararı alınmadı. Silahlandırılacağı söylenen 60 bin kişi yerine, elde sadece silahlı Proleter Yüzler vardı. Ayaklanma başlamadan çökmüştü. KPD MK'si bu koşullarda ayaklanmanın yapılamayacağına karar verdi. 22 Eylül'de ordu birlikleri Saksonya'ya girdi. Saksonya Başbakanı Zeigner tutuklandı, yerine SDP sağ kanadından biri atandı.

Ayaklanmanın iptal edildiği kararının ulaşmadığı Hamburg'da işçiler ayaklanmayı başlattı, Varoşlardaki polis karakollarının birçoğu basıldı silahlara el konuldu. Silahlı işçiler kent merkezine doğru yürüyüşe geçtiler. İktidarın Almanya'da işçi sınıfının eline geçtiğini ilan ettiler. Ayaklanmacılar ancak 24 saat dayanabildi.

Ayaklanmanın çökmesi RKP ve Komintern yönetiminde sert tartışmalara yol açtı. KPD yönetimini zorla ikna edenler, Zinovyev ve Troçki yenilginin suçunu KPD yönetimine yüklediler. KDP ise ayaklanmanın başarılabilmesi için SDP'nin ihanetine bağladı. Ayaklanma zaferle sonuçlansaydı zaferden en büyük payı alacak olanlar yenilginin sorumluluğunu paylaşmaya yanaşmayınca suçlu olan sadece KPD MK'si oldu. Troçki, yenilgiden sonrada kendi tutumunu savunmaya devam etti, yenilgiyi KPD'nin bocalaması ve savsaklamasıyla açıkladı.

Başlamadan biten ayaklanma, KPD, Komintern ve RKP (B)'de karşılıklı suçlamalarla birlikte keskin tartışmalara yol açtı. Ayaklanma kararı alınması ve hazırlık sürecinde bu üç örgüt arasında süren yazışmalar ve alınan kararları şöyle özetleyebiliriz.

KPD'nin ayaklanmaya ilişkin ilk hamlesi 29 Ağustos'ta "Anti-Faşist Gün" hazırlıklarının yapıldığı bir sırada gündeme geldi. KPD ayaklanmanın kaçınılmaz olduğuna dair bir bildiri yayınladı. Akabinde anti-Faşist Gün'ün, devletin ve faşistlerin karşı hazırlığı dikkate alınarak, sadece KPD'nin güçlü olduğu, Saksonya ve Thüringen'de yapılmasına karar verildi. 19 Temmuz'da Radek Anti-Faşist Gün'ün iptaliyle ilgili olarak Brandler'e "*Parti basınını ne kadar dikkatli okursam, Anti-faşist Günü için o kadar endişeleniyorum. Korkarım bir tuzağa düşüyorum. Silahlarımız zayıf, hatta silahsızız. Naziler on kat daha iyi silahlanmış durumda. Hükümet 29'unda gösteriyi yasaklarsa ve biz yine de onu yapmaya çalışırsak, iki ateş arasında*" kalınabileceğini yazdı. (100) (RKP(B) Merkez Komitesi ve Komintern Politbürosu 1919-1943, Rusça –

verilen rakamlar belge sıra numaralarıdır - <http://docs.historyrussia.org/ru/nodes/91042-politbyuro-tsk-rkp-b-vkp-b-i-komintern-1919-1943-gg>

27 Temmuz'da Zinovyev ve Buharin Brandler'e yazdıkları mektupta, Temmuz 1917 hatırlatılarak, Radekle aynı fikirde olmadıklarını belirttiler. Faşizmin ancak güçlü bir yumrukla yenilebileceğini, , bu fırsatı kaçırmamanın parti için felaket olacağını, "sokağı fethedin" sloganının doğru ve yerinde olduğunu vurguladı. (102) Aynı tarihte Stalin Zinovyev'e, Anti Faşist Gün'ün iptal kararının doğru olduğunu, Temmuz 1917 ile karşılaştırmanın yanlışlığını, o zaman "bizim Sovyetler ve alaylarımız vardı, Petersburg garnizonunun moralinin bozuk" olduğunu hatırlatarak, Alman partisinin bu tür olanaklara sahip olmadığını yazdı. (103) Buna karşı Zinovyev 31 Temmuz' da Stalin'e yazdığı mektupta Radek'e söylediklerini önemsememesi gerektiğini, Brandler'in ciddi bir eylem adamı olarak işçi sınıfını faşizme karşı savaşa hazırlayacağını ve Alman devriminin yeni bir dalgasının başladığını belirtti. (105)

Bu yazışmaların olduğu dönemde Zinovyev, Buharin ve Troçki Kislovodsk'ta tatildaydı. Stalin 7 Ağustosta Zinovyev'e gönderdiği mektupla politbüro üyelerini Alman sorununu görüşmek üzere Moskova'ya çağırdı. (108) Stalin'e göre sorun Alman işçi sınıfı ve KPD'nin iktidarı almaya hazır olup olmadığıydı. Zinovyev'e yazdığı mektupta, Rus devriminin aksine Alman devriminin gerekli yedeklere (işçi asker ve köylü Sovyetlerine ve bu Sovyetlerde çoğunluğa) sahip olmadığını, bu koşullarda girişilecek bir ayaklanmanın başarı şansının çok zayıf olduğunu, yenilgi

Durumunda ise partinin paramparça olacağını, belirterek, doğru taktiğin geri çekilmek olacağını savundu. (Stalin bu tutumunu 20 Eylül'e kadar sürdürdü.)

22 Ağustos toplantısında eldeki raporlara dayanılarak, devrim için hazırlanma kararı alındı. Bununla ilgili, Troçki, Stalin, Zinovyev, Kamanev, Radek ve Çiçerinden oluşan bir komite kuruldu. Troçki'nin önerisiyle Almanya'ya komşu ülkelerin komünist partilerinin de katılacağı bir plenum'un Eylül'de toplanması kararlaştırıldı.(112)

25 Ağustos toplantısında Savaş Halk Komiseri başkan yardımcısı E. Sklyansky'e Fransa, Polonya ve Çekoslovakya'nın Alman devrimini ezmek için harekete geçebileceği bunun Sovyetler birliğine bir saldırı-

nın ilk adımı olacağı dikkate alınarak gerekli önlemler alınması istendi. (113)

20 Eylül'de Fransanın muhtemel saldırısı karşısında alınması gereken önlemler tartışıldı. Kızıl Ordu'yu bu olasılığa karşı hazırlamak üzere ordunun büyütülmesi ve muharebe kabiliyetinin artırılması kararlaştırıldı. Troçki, Sokolnikov, Rikov, Stalin, Pyatakov, Şvernük ve Voroşilov'dan oluşan bir komite kuruldu. (116)

21 Eylülde yapılan toplantıya RKP(B) (Zinovjev, Troçki, Stalin, Radek, Pyatakov), KPD (Zetkin, Brandler, Geschke, Eberlein Thaelman, Fransız KP (Cachin, Sauvarine, Tran, Selve), Çekoslovak KP (Smaral, Munu) ve KEYK adına Kuusinen katıldı. Brandler'in ayaklanma konusundaki tereddütleri, Zinovjev ve Troçki'nin ikna gücüyle giderilmişti. Öyle ki Brandler 21 Eylül plenumunda, tereddütsüz olarak ayaklanmayı savundu. Brandler Almanya'daki durumu Ekim 1917 Rusya'sıyla karşılaştırdı: Almanya'da 11 milyonu sendikalı 15 milyon işçi vardı, Rus devrimi hiçbir zaman bu olanağa sahip değildi, Saksonya ve Thüringen'de her şey KPD'nin elindeydi ve Almanya genelinde kitleler üzerindeki etkisi artmıştı, Berlin'de güçsüzlerdi, ama Berlin Almanya için Petersburg kadar önemli değildi, burada iktidarı ele geçirmek için "başkalarının desteğine" (yani sosyal demokratların-y) ihtiyaç vardı, silah sorununa gelince elde yeterince vardı, parti hazır, yani Brandler'e göre geriye sadece teknik bir sorun vardı, tarih ve silahların dağıtımı. Thalheimer, Brandler'in raporunun işçi sınıfının durumunu yeterince dikkate almadığını, proletaryanın ideolojik durumunun görece geri olduğunu, silahlanma konusunda Brandler kadar iyimser olmadığını, Saksonya ve Thüringen dışında partinin çok zayıf olduğunu söylese de karar mevcut durumun analizine göre değil de devrimci ruh haline dayandırıldığı için Thalheimer'in itirazları dikkate bile alınmadı.

Zinovjev konuşmasında kazanmak için her şeye sahip olduğunu, Alman devriminin uluslararası devrimin başlangıcı olacağını ve Komünist Enternasyonal'in her şeyi vermeye hazır olduğunu, Troçki, Zinovjev'i destekleyerek, Alman devriminin zaferinin her şeyden önce geldiğini, Alman işçi sınıfının iktidarı almak için olgunlaştığını söyledi. (118)

Gerçekten de Almanya'daki durum Ağustos'taki fırtınadan çok fark-

lıydı. Genel grev amaçlarının bir kısmına ulaşmış, Cuno hükümeti istifa ederek yerine sosyal demokratların ortak olduğu yeni bir burjuva hükümet kurulmuştu. KPD Cuno hükümetinin istifasından sonra grevi bir gün daha uzatmak için çağrı yapmasına rağmen bu çağrıya işçiler Saksonya ve Thüringen dışında, Berlin’de dâhil, hiçbir yerde uymadılar. Bu durum işçi sınıfının mevcut bilinç düzeyini olduğu kadar, KPD’nin gücünün de açık bir göstergesiydi. Üstelik Saksonya ve Thüringen burjuvazinin baş hedefi durumundaydı.

Alman devrimi konulu plenum aralıklı olarak 5 Ekime kadar sürdü. 25 Eylül toplantısında Zinovyev aynı görüşleri tekrarladı, Troçki, komşu ülkeler KP’lerinin alması gereken pozisyon üzerinde durdu ve ayaklanma tarihinin belirlenmesini istedi. Bununla yetinmeyerek, devrimin tarihi sorununu gündeme getiren bir makale yazdı. (Zinovyev-Moskova’da Alman temsilcilerin katıldığı Ekim yenilgisinin tartışıldığı toplantıda Troçki’nin bu makalesinin bir hata olduğunu kabul etti

26 Eylüldeki toplantıda Brandler kararlılık halini sürdürdü, yakındığı tek konu Berlin’deki Fischer-Maslow grubunun olumsuzlukları oldu.

Zinovyev krizin olgunlaştığını belirterek başladığı konuşmasını ayaklanmanın hazırlığı için alınan kararları şöyle özetledi; KPD Saksonya’daki sol sosyal demokrat hükümete katılacak, bu katılımı ayaklanma için gerekli olan silahlara erişilecekti, Ajitasyonda proletarya diktatörlüğü öne çıkartılacak, fabrika komiteleri etkinleştirilecek, iktidarın organları olacak olan fabrika konseyleri yaygınlaştırılıp güçlendirilecek, sosyal demokrat işçileri kazanmaya birleşik işçi cephesi çerçevesinde önem verilecek, özellikle sol sosyal demokratların belirleyici anda devrim için ölümcül bir rol oynayacağı hesaba katılarak teşhir edilmeleri sağlanacak vb. Kardeş partiler Alman devrimiyle ilgili olarak özel programlar uygulayacak. RKP(B), deneyim, gıda, silah, gerektiğinde özel kuvvetleri devreye sokacak özel bir faaliyet yürütecek. Brandler’in önerisiyle bu hazırlığa, Fransız işgal bölgesindeki (Ruhr) endrüstri tesislerinin sabote edilmesi eklendi. (119)

26 Eylül’den sonraki toplantılara sadece RKP(B) ve KPD temsilcileri katıldı.

Ayaklanma tarihi 9 Kasım olarak belirlendi, ancak kesin tarihin belirlenmesi KPD’ye bırakıldı. Ayaklanma genel grev ilanıyla Sakson-

ya'dan başlatılacaktı.

Bu arada 27 Eylülde yapılan politbüro toplantısında Bulgaristan'daki ayaklanmayla ilgili silahların ve savaşıların Sivastopol'den Bulgaristan'a nakli kararları alındı. (121)

KPD 10 Ekimde Saksonya'da "proleter savunma" hükümetinde üç bakanla temsil edildi. Brandler 9 Ekimde Moskova'dan. Döndüğünde Saksonya'da hükümete katılmayla ilgili görüşmeler tamamlanmıştı.

Alman Ordusu komutanı general Seeckt'in Sakson ve Thüringen hükümetlerini görevden alma emri vermesi KPD MK'sının ayaklanma tarihini öne çekmesine yol açtı. Ayaklanma Chemnitz'te toplanan işçi temsilcileri toplantısında ilan edilecek genel grev kararıyla başlatılacaktı. Toplantı 21 Ekim'de yapıldı. Brandlerin genel grev önerisi sosyal demokratlar tarafından reddedildi. Aynı tarihte Zinovyev'in KPD'ye gönderdiği talimatta görmemezlikten gelin dediği General Müller birlikleri Saksonyaya doğru yürüyüşe geçti. 23 Ekimde Dresden'e girdi, istifa etmeyi reddeden Sakson hükümetinin başkanı Zeigner'i görevden aldı. Bundan sonraki süreç yukarıda ayrıntılı olarak anlatıldı.

Brandler'in Almanya'ya dönüş tarihiyle ayaklanmanın iptali arasındaki süre sadece 11 gündü, KPD'den istenenlerin, çoğunluğu kazanmak, sol sosyal demokratların maskesini indirmek, silah temin etmek (Sakson hükümetinin ciddi ölçüde bir silaha sahip olmadığı sonradan ortaya çıktı) bu 11 günlük sürede nasıl yerine getireceği sorusunun cevabı hiç irdelenmedi.

Ayaklanmanın çökmesi KPD içindeki mücadeleyi daha da keskinleştirdi. "Sol" kanat (Fischer grubu) Brandler grubunu ayaklanmayı bilerek engellemekle itham etti. Merkez grup, geri çekilmenin pasif değil, aktif olması gerektiğini savunarak MK'yi eleştirdi. KEYK, yenilgi sonrası bir bölünmeyi önlemek için harekete geçti. Parti içindeki kanatların temsilcilerini yenilgi ve sonrasını görüşmek için Moskova'ya çağırdı. KEYK'nin 11 ocak 1924'te yapılan toplantısında KPD "sağ", "sol" ve merkez temsilcileriyle Bulgar ve Polonya KP temsilcileri katıldı. Toplantıda Radek, Zinovyev, Troçki'nin ve biri KPD "sol" (Remmelle, Koenen) , diğeri "sağ" kanatın (Pieck) hazırladığı beş karar tasarısı görüşüldü.

Fischer Ekim yenilgisinin, mücadele edilmediği için bir yenilgi

değil bir çöküş olduğunu, Partide sosyal demokrasiyi temsil eden bir eğilimin var olduğunu, bu revizyonist eğilimle savaşılmadan partinin proleter bir karakter kazanamayacağını vurguladı. Bileşik cephe taktiğinin işçileri sosyal demokratlardan koparmadığını tersine onları eski partilerine daha da bağladığını söyledi. Hamburg'daki ayaklanmanın, partinin 'azınlık olarak' bile kitleleri savaşılmaya teşvik edebileceğinin kanıtı olduğunu ileri sürdü.

Zinovyev Ekim'in ciddi bir yenilgi olduğunu belirterek başladığı konuşmasını, Sakson hükümetinde yer alan üç KPD'li başkanın, kendilerine verilen direktifleri, 50-60 bin silahın temin edilmesini, sağlamadıkları için suçlayarak sürdürdü. Brandler'in Sakson hükümetine girme sorunu tartışılırken bu öneriye karşı çıktığını hatırlatması üzerine, Sakson hükümetine girme sorumluluğunun büyük bir kısmını üstlenerek, Brandler'in bu konuda tereddütlü olduğunu ve telkinler üzerine "pes etti"ğini kabul etti. KPD MK'sinin Saksonya'da SDP ile bir parlamentoculuk oyunu oynayarak yenilgiyi hazırladığını söyledi. Chemnitz konferansı sırasında geri çekilmenin kaçınılmaz olduğunu, muhtemelen kaçınılmazdı diyerek, tartışmaya değmez olduğunu belirtti ve Fischer'i destekleyerek MK'nin Sakson olayında bu şekilde davranmasının, partide yarı bilinçli sağcı eğilimlerin bulunduğu ispatı olduğunu, şimdiye kadar bu eğilimle yeterince savaşmadıklarını söyledi, şimdi daha çok karşı çıkacağız diyerek, parti liderliğinde bir değişim olması gerektiğinin sinyalini verdi.

Zinovyev'in önerisi üzerine Kuusinen başkanlığında, KPD'nin üç kanadından (Sağ, Sol ve merkez) ikişer temsilcinin katıldığı bir komisyon (Kuusinen, Pieck, Remmele, Koenen, Maslow, Thaelmann. Fischer, König, Walehel, Tomski, Anzelowitsch) seçildi. Radek, Zetkin ve Brandler'in komisyona üye olması önerisi reddedildi. Komisyonun hazırladığı siyasi tezler 19 Ocakta, Radek ve Zetkinin karşı, Brandler, Pieck ve Walcher'in çekimser oylarıyla kabul edildi. Pieck'in Rapora eklenmesi için verdiği önerge ('Ekim ayında işçi sınıfının çoğunluğu' henüz sağlam bir kavrayışa sahip değildi. 'Bu koşullar altında KPD'nin belirleyici silahlı güç mücadelesinden kaçınması zorunluydu.') çoğunluk oylarıyla reddedildi. Karara ret oyu veren Zetkin parti birliği adına oyunu değiştirdi, Radek ve diğerleri de benzer bir tutum aldı.

Zetkin,,Pieck, Jannack, Walcher, Hammer, Eisenberger siyasi tezleri KPD'nin birlik ve kararlılığı adına kabul ettiklerini açıklayan bir azınlık bildirgesi yayınladılar.

Toplantıda hazırlanan tezlerde birleşik işçi cephesi 'Bütün ülkelerdeki komünistlerin birleşik cephe taktiklerinin ne olduğunu ve ne olmadığını açıkça anlamaları gerekir; onlar evrimin değil devrimin taktikleridir. Nasıl ki işçi (ve köylü) hükümeti bizim için sabit bir demokratik geçiş aşaması olamıyorsa, birleşik cephe taktikleri de demokratik bir koalisyon, sosyal demokrasiyle bir ittifak değildir.' olarak değiştirildi. KPD MK'sinin buna uygun hareket etmediği, mevcut durumu değerlendiremediği, geçiş talepleriyle proletarya diktatörlüğü arasındaki bağı kuramadığı, fabrika konseyleri hareketini ihmal ettiği, proletaryayı, Proleter Yüzleri silahlandırmadığı, sol sosyal demokratların rolünü yanlış değerlendirdiği, onları teşhir etmediği, oportünizm suçunu işlemiştir. Hamburg tezlerde Saksonya'nın anti tezi olarak gösterildi. Oradaki kararlılık düşmanın yenilebileceğini göstermişti. (V. kongrede Zetkin, Thaelman'ın Hamburg'ta işçi sınıfı savaştı söylemine orada 14 bin parti üyesinden ancak 200'ü savaştı karşılığını verdi)

Tezlerde sol sosyal demokratların sağ'dan daha tehlikeli olduğu 'onlarla hiçbir koşulda anlaşma yapılamaz' dendiikten sonra, Alman sosyal demokrasisinin, önde gelen katmanlarıyla, bugün 'kapitalist demokrasiden kapitalist diktatörlüğe geçişte, sosyalist maskeli Alman faşizminin küçük bir parçası' olduğu belirtildi. Devrimci durumun varlığını koruduğu ve ayaklanmanın gündemde olduğunun vurgulandığı mevcut koşullarda, Almanya'da birleşik işçi cephesinin şiarının aşağıdan birlik olması gerektiği vurgulandı. Moskova'da alınan bu kararlar KPD MK'sinin 19 Ocak toplantısında onaylandı. 5 Merkez, 2 Sol üyeden oluşan 7 kişilik yeni MK oluşturuldu. Yeni MK Mart'ta RKP içindeki muhalefeti kınayan bir kararı oy çoğunluğuyla kabul etti.

Bu değişimin ardından KPD'nin IX. Kongresi Nisan 1924'te Frankfurt'ta toplandı. Partinin üye sayısı Eylül 1923'te 267 binden Nisan 1924'te 121 bine düşmüştü Kongrede bu sayıyı temsil eden 118 delegenin sadece 11'i Brandler yanlıydı. KEYK kongreye, biri sendikalarda çalışma, diğeri sendikalardan çıkmayı savunan görüşleri eleştiren iki mektup gönderdi. KEYK'na göre sendikaların bölünmesini gerektiği

anlar olabilirdi ancak genel kural sendikaların ele geçirilmesi olmalıydı. bunun için fabrika komitelerinin güçlendirilmesi gerekiyordu. Kongrede Ruhr'un işgaliyle ilgili Komintern politikaları etkisiz bulunarak eleştirildi. Bu eleştiri, Komintern temsilcisi Maniulski'nin karşı eleştirisine rağmen Kongre'de onaylandı. Moskova'daki toplantıda onaylanan tezler daha da sivriltilerek karar altına alındı. Bunun tek istisnasını sendikaların terkedilmesiyle ilgili karar oluşturdu. Komintern delegelerinin baskısıyla sendikalardan ayrılma MK iznine bağlandı. Yenilginin partinin hedefinde bir değişime yol açmadığı, partinin önündeki görevin proletarya diktatörlüğü için doğrudan mücadele olduğu karar altına alındı. Maniulski'nin MK'nin bileşimi için yaptığı öneri reddedildi. Kongre, Brandler yanlılarının tasfiyesi, sol'un egemenliğiyle sonuçlandı. Bu Partinin yeniden doğuşu olarak nitelendirildi.

Kongreden hemen sonra Zinovyev yaptığı açıklamada, Yeni MK'yi 'özverili devrimci işçiler, Marksist eğitim ve deneyimden yoksun bir grup aydın' olarak nitelendirdi.

Almanya'da ayaklanma kararı devrimci bir durumun olduğu tespiti bir gereği olarak Komintern yönetiminin (özellikle Zinovyev ve Troçki'nin) telkiniyle alındı. KPD'nin Saksonya'da sol sosyal demokratlarla koalisyon kurması da ayaklanmanın bir gereği olarak (silah sağlamak) KEYK tarafından önerildi. Zinovyev Ocak ayındaki toplantıda yaptığı konuşmada, sol sosyal demokratlarla asla koalisyon yapılmaması gerektiğinin, onların faşizmin maskeli bir parçası olduğunu söyledi. Sosyal demokratlarla koalisyon ve onların maskeli faşist olduğu söylemi arasında sadece iki ay gibi bir süre var. Tartışmalar boyunca Zinovyev'e iki ay önce faşist olmayanların iki ay sonra nasıl faşist olduğu sorusu hiç sorulmadı, Zinovyev de bu konuda bir açıklamada bulunmadı. Bundan daha da önemlisi devrimci durum tespiti yapıp ayaklanma kararı alınmışken KPD MK'sini sol sosyal demokratlarla bir koalisyon hükümeti kurmaya yönlendirilmesidir. İşçi sınıfında kafa karışıklığına yol açan bu karar onların silahlı ayaklanmaya çekilmesini önleyerek ayaklanmayı ta baştan başarısızlığa mahkûm etmiştir. Bu tutum ayaklanmayla ilgili son kararın "hain" sosyal demokratlara bırakılması anlamına gelir ki, öyle de olmuştur, sosyal demokratlar genel greve karşı çıkınca ayaklanma başlamadan çökmüştür. Sol sosyal demokratlarla

koalisyonun dayandırıldığı gerekçe (silah temini) ise vahimden de öte bir komünist partisi için yüz karası bir tutumdur. Silah temini bir ayaklanmanın başarısı için vazgeçilmezdir. Ama devrimci bir parti bunu kendi olanakları ile, daha da çok burjuvazinin polis ve ordu birliklerine düzenleyeceği ani baskınlarla karşılar. Nitekim Hamburg'da sınırlı sayıda da olsa bu yapılmıştır. Devrimci bir parti silah temini için işçilerin kafasını karıştıracak bir koalisyona, üstelik hain oldukları söylenenlerle bir koalisyona havale edemez. Bütün bunlar Zinovyev ve KEYK'nin kendi suçlarını Brandler'e yıkarak içine düştükleri sefil durumdan kurtulma girişimleridir. V. Kongre'de Komintern tarihinde geri dönülmez bir kırılmayı yaratan da bu suçluluk halidir.

Komünist Enternasyonal'in V. Kongresi

Komintern'in V. Kongresi 17 Haziran- 8 Temmuz tarihleri arasında Moskova'da açıldı. Kongrede 49 komünist parti ve 10 uluslararası örgütü (Profintern, Komünist Gençlik Enternasyonal, Uluslararası İşçi Yardımı vb.) temsilen 336'si oy hakkına sahip, 504 delege katıldı. (bazı kaynaklarda katılan parti sayıları, 40 , 41 ve delege sayıları 406, 504 olarak yer aldı.) Avusturya, Macaristan, Endonezya, Kore, Moğolistan partileri kongrede danışman delegelerle temsil edildi. Kongre belgelerinde KP'lerin toplam üye sayılarında bir önceki kongreye oranla düşüşlerin olduğu yer aldı. 1923 yılında Mısır Sosyalist Partisi'nin ismini komünist olarak değiştirdiği, Filistin KP'nin kurulduğu, 1924' Türkiye'de KP'nin yeniden organize olduğu belirtildi.

Korolov, Kongreyi açış konuşmasında Lenin'in kaybının büyüklüğüne değindi. IV. Kongre ile V. Kongre arasındaki süreçte Komünist Enternasyonal ve seksiyonlarının birçok cephede mücadele verdiğini, bu mücadelelerde kısmi yenilgilerle birlikte önemli zaferler elde edildiğini vurguladı. Korolov'un konuşmasının ardından Kongre Başkanlık divanı ve sekretarya seçimi yapıldı. Zinovyev, Stalin, Buharin, Troçki (RKP) Thäelmann ve Geschke (KPD –Almanya) Treint ve Selber (Fransa), Bordiga (talya), Smeral ve Muna (Çekoslovakya), Kolarow (Balkanlar), Krajewsky (Polonya), Katayama (Japonya), Roy (Hindistan), Stewart (İngiltere), Schefflo (İskandinavya), sekreterliklere Piatnitzki, Neurath, Dowoth, Stirner seçildiler. Başkanlık divanı seçimi-

nin ardından kongre gündemi, KEYK raporu (konuşmacı-Zinovyev), Dünya ekonomisinin durumu(Varga), KE programı(Buharın - Thalheimer), Sendika taktikleri (Losowsk - Heckerti), Ulusal Sorun (Manuilski, Walecki ve Boschkowitsch),) Doğuda ve Sömürgelerde Devrimci Hareket, (Roy, Katayama ve Tsching), Zenci sorunu (Dunne, Ferand) Örgütsel Sorunlar, (-Partinin örgütsel yapısı, faaliyet gösteren hücreler, vb. - Komünist Enternasyonal'in tüzüğü, - Komünist partilerin kadınlar arasındaki çalışmaları, - Yasadışı çalışma, - Orduda çalışma), Faşizm Üzerine (Bordiga, Freimuth), Sovyet Cumhuriyetleri Birliği'nin Ekonomik Durumu (Rikov), Köylü Enternasyonal (Kolarow), Gençlik Hareketi (Otto Unger), Uluslararası Kızıl Yardım, Seksiyonların Durumu başlıklarında birçok KP 'nin durumu görüşüldü. (RKP, KPD, İKP, Bulgaristan KP, İngiltere KP, ABD KP, Japonya KP) Kongrenin İkinci günü delegeler Lenin mozolesini ziyaret etti ve konuşmalar yapıldı.

Üçüncü Oturum 'da KEYK raporunu Zinovyev sundu. Zinovyev konuşmasında Komintern'in I.,II., III., ve IV: Kongreleriyle ilgili değerlendirmeler yaptı. IV. Kongre ile V. Kongre arasında sürede seksiyonlar ve Komünist Enternasyonal'deki gelişmelere değindi. Seksiyonların birçoğunda (Fransa, Norveç, İtalya, Almanya, Çekoslovakya, Bulgaristan, İngiltere, ABD, RKP) içindeki bölünmelere ve sağ tehlikeye dikkat çekti. Bu dönemde sağ tehlikeye karşı önemli başarılar elde edildiğini söyledi. Almanya'da Ekim 1923'teki yenilginin KPD MK'sındaki sağ unsurlardan kaynaklandığını belirtti ve bu konuda Radek'e yüklendi. Sıra sol'un eleştirisine geldi. birçok partide sendikalar ve birleşik işçi cephesi konusundaki "aşırı sol" tutumları eleştirdi. Partilerdeki "aşırı solculuğun" sadece pratik mücadeleyi ilgilendiren bir sorun olmadığını, teorik bir sorun haline geldiğini belirtti. İtalyan KP kurucularından Graziadei, KPD'den Korsch ve Macar KP'sinden Lukacs'in (üçü de profesördü) teorik revizyonizmi temsil ettiklerini belirterek, bu eğilimin cezasız kalmasına tahammül edilemeyeceğini söyledi. Zinovyev esas tehlikenin "sağ"tehlike olduğunu, IV. Kongreden bu yana % 90 oranında "sağ" tehlikeye karşı mücadele ettiklerini vurguladı ve "sağ" tehlikenin güçlenmesinin nedenini komünist partiler içindeki sosyal demokrat kalıntıların varlığına bağladı.

Zinovyev konuşmasının devamında işlerin beklenen hızla gelişme-

diğini, beklenen Alman devriminin yenildiğini, son beş yılın bilançosunu (bir dizi monarşinin çöküşü, Ekim Devrimi, Asya’da ve diğer bölgelerdeki gelişmeler, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki kırılmalar, sosyal demokrasinin burjuva hükümetlerin bir parçası haline gelmesi, komünist partilerin büyümesi vb.) sıraladı, aslında gelişmelerin hiç de görüldüğü gibi olmadığını bir deyim kullanarak açıkladı; “Bir sinek büyük bir değirmen çarkına oturduğunda ve çark hızla döndüğünde, sineğin çarkın hareketsiz olduğu hissine kapıldığı söylenir. Bizde de durum aynı. Dünya tarihinin çarkı aslında oldukça hızlı dönüyor.” (Komünist Enternasyonal’in V. Kongresi – Almanca metin Zinovyev’in konuşması 42-106- http://ciml.250x.com/archive/comintern/comintern_german.html)

Zinovyev, kapitalizmin hala düşüş döneminde olduğunu, Avrupa’da küçük bir yükseliş yaşansa da kapitalizmin krizinin (tarım krizi, para krizi vb.) sürdüğünü, işsizliğin ve enflasyonun arttığını, çalışma koşullarının kötüleştiğini söyleyerek, işçi hareketindeki gelişmeleri sıraladı. Norveç’te altı aylık grev, İngiltere’de grev dalgası, Çin’de demiryolu grevi, Hindistan’da 150.000 tekstil işçisinin grevi, Bulgaristan, Almanya ve Polonya’da ayaklanmalar yaşandığını, bunların dünyanın “iki devrim dalgası” arasında olduğunu bir belirtisi olduğu vurguladı ve ekledi; “Henüz tam bir galibiyetimiz yok, ancak ilerliyoruz”

Kapitalizmin belirli bir istikrara ulaştığı ancak bu istikrarın kısmi ve geçici olduğu ve dünyanın iki devrim dalgası arasında bulunduğu formülasyonu Zinovyev için bir tür sigorta görevi görüyor. Bu formülasyon bir tarihsel dönem açısından bakıldığında genel bir doğrudur. Çünkü sınıf mücadelesi her durumda iki devrim dalgası, biri geçmişte olan, diğeri gelecekte oluşacak iki devrim dalgası arasında yer alır. Ancak bu genel belirleme bize, ne mevcut durumun ne olduğuna, ne de proletaryanın o anda izlemesi gerekli taktiğin ne olması gerektiği konusunda bir cevap vermez. Mevcut anda ya kapitalizm kısmi ve geçici de olsa belirli bir istikrara sahiptir ya da kapitalizm kriz içindedir ve sınıf hareketi yükselmektedir, bu her iki durumda komünistlerin izleyecekleri taktik de farklıdır. Zinovyev kapıyı açan bir kilit (iki devrim dalgası arasında olma) üretmek, kendini gelecekteki muhtemel gelişmelere karşı garantiye alıyor. (age. 56)

Dünya Ekonomisinin Durumu Üzerine yaptığı konuşmada Varga,

Zinovyev'in aksine kapitalizmin tüm dünyada olağanüstü bir devrimci krizden geçtiğini, başarılı bir devrim için nesnel koşulların var olduğunu, bu nesnel olasılığı çetin mücadelelerle başarıyla şekillendirmek ve gerçekleştirmenin komünist partilerin görevi olduğunu söyledi. Varga'nın sözünü ettiği tarzda devrimci bir krizin var olup olmadığı (çünkü Kongre konuşmacılarının hiç biri bu görüşü tekrarlamadı) başka bir sorun olmakla birlikte, Zinovyev'in konuşmasıyla karşılaştırılmayacak ölçüde netti. Ne kısmi istikrar ve de iki dalga arasından söz ediyordu. Devrimci bir kriz olduğunu ve bu krizi devrimle sonuçlandırmanın komünist partilerine bağlı olduğunu söylüyordu.

Zinovyev konuşmasının devamında iki dalga arasında olmaktan farklı şeyler de söyledi.

Birçok Avrupa ülkesinde (İngiltere, Fransa, Avusturya Danimarka, Çekoslovakya, Polonya, muhtemelen Almanya ve Belçika) sosyal demokratların güçlenmesi ve kimi ülkelerde (İngiltere, Danimarka) hükümet kurmalarını dayanak göstererek içinden geçilmekte olan dönemi "demokratik-pasifist "çağa bir geçiş ("Demokratik-pasifist dönem") olarak nitelendirdi ve bu dönemin uzun sürmeyeceğini ekledi. Bu söylem kapitalizmin sosyal demokrasi eliyle, "uzun sürmeyecek" belirli bir istikrara kavuşturulduğunun itirafıydı.

Bundan hareketle, sanki yeni bir olguymuş gibi, uluslararası sosyal demokrasinin fiilen burjuvazinin "üçüncü" partisi haline geldiğini ve bunun, içinde bulunulan dönemin en önemli özelliği olduğunu söyledi..Uluslararası durumla ilgili yaptığı bu tahlillerden burjuvazinin eskisi gibi yönetemediği sonucunu çıkardı. Bunu da sosyal demokrat partilerin birçok ülkede hükümete gelmesi ya da güçlenmesine (pasifist dönem) dayandırdı. Bu tahlil Zinovyev'in ipin ucunu kaçırdığını ve yalpaladığını ortaya koyuyordu. Sosyal demokrasi burjuvazinin "üçüncü partisi" haline gelmişse (Lenin, Alman devriminin boğulmasının hemen ardından sosyal demokrasinin bir burjuva partisi haline geldiğini belirtmişti) bu burjuvazinin yönetemediğinin değil, tam tersine yönettiğini gösterir. (age-64)

Zinovyev hızını alamamış olacak ki, konuşmasına faşistlerin "burjuvazinin sağ eli", sosyal demokratların ise "sol eli" olduğunu söyleyerek devam etti. Daha da ileri giderek "sosyal demokrasinin faşizmin bir

kanadı haline geldiğini savundu. Bu muhtemelen Komünist Enternasyonal tarihinde sosyal demokrasiyle faşizmi özdeşleştiren bir ilk açıklamaydı. Zinovyev'in bütün bu söylemi komünist Enternasyonal'in o güne kadar benimsediği taktiklerin değiştirilmesine yönelik bir zemin hazırlığıydı

Zinovyev Komintern'in III. Kongresi'nde kabul edilen birleşik işçi cephesi taktiğini yeniden yorumlamakla işe başladı. Bu taktiğin 1921-22'de ilk ortaya çıktığında sosyal demokrasinin hâlâ çok güçlü olduğu, düşmanın saldırıda, komünistlerin savunmada olduğu, belirleyici mücadelenin henüz doğrudan gündeme gelmediği bir dönemde gündeme geldiğini vurguladı..

Kendilerinin birleşik cephe taktiğini devrime hazırlık taktiği olarak anladığını, ama bazı yoldaşların bunu barışçıl ve evrimci taktik olarak yorumladıklarını belirttikten sonra, birleşik cephe taktiğinin sosyal demokratlarla bir ittifak değil, bir manevra olduğunu söyledi. (age. -67)

Birleşik İşçi Cephesi taktiği, 1921'de KPD'nin sosyal demokrat partilere işçi sınıfının acil çıkarlarını savunmak için yaptığı çağrıyla gündeme gelmişti. Lenin bu taktiği, devrime hazırlık döneminde devrimci taktiğin mükemmel bir örneği olarak nitelendirdi. Taktik, Komintern'in III. Kongresinde onaylanarak tüm Komintern partilerinin devrime hazırlık döneminin taktiği olarak kabul edildi. Bu taktik bir manevra olmadığı gibi, bir koalisyon ya da bir işçi hükümeti de değildi. Komintern IV. Kongresinde birleşik işçi cephesi diğer işçi partileriyle yapılacak bir koalisyonla yani işçi hükümetine bağlandı ve seksiyonlara diğer işçi partileriyle (sosyal demokrat partilerle) işçi hükümeti kurma talimatı verildi. Kongre sonrası birçok parti (Çekoslovak, Bulgaristan, Polonya, Almanya vb.) bu doğrultuda hareket etti. Bizzat KEYK ve Zinovyev KPD'yi Saksonya'da sol sosyal demokratlarla, ayaklanma için silah bulma adına koalisyon kurmaya ikna etti. Ayaklanma çökünce bütün suç sosyal demokratlarla parlamentoculuk oyunu oynadığı söylenen KPD MK'sine, Brandler ile Radek'e yüklendi. Zinovyev suçu üstünden atmak için IV. Kongrede altında imzası bulunan taktikleri değiştirmeye yöneldi. Birleşik işçi cephesi bir manevra olarak niteledi.

Zinovyev aşağıdan ve yukarıdan cephe sorununa da değindi. Her zaman, neredeyse her zaman aşağıdan birleşik cepheyi savunusunu öne

çıkarırken, yukardan birleşik cepheyi de ihmal etmedi; komünistlerin “küçük bir azınlık olduğu” İngiltere, Avusturya ve Belçika’da, aşağıdan ve yukarıdan birleşik cephe taktiğinin kullanılabileceğini söyledi. (age. 80-81) Yani “hain” sosyal demokratlarla yukardan cephe taktiğini deneyebildiniz. Eğer küçük ve güçsüzsünüz.

Zinovyev, konuşmasında birleşik işçi cephesinden sonra İşçi ve Köylü Hükümeti sorununa değindi. Komünist partilerin diğer işçi partileriyle birlikte işçi ya da işçi köylü hükümeti kurması IV. Kongrede “sol”ların cılız eleştirisine karşın büyük bir çoğunlukla onaylanmıştı. (bu konuda ayrıntılı bilgi için Söz ve Eylem’in 15. sayısına bakılabilir.) KPD’nin Saksonya ve Thüringen’de sol sosyal demokratlarla koalisyon kurması ve bunun hüsrarla sonuçlanmasından sonra işçi hükümeti sorunu yeniden tartışma konusu oldu. Zinovyev, hatasını kabul etmek yerine sorunu daha da içinden çıkılmaz ideolojik bir boyuta taşıyarak işçi köylü hükümetinin “proletarya diktatörlüğünün takma adı” olduğunu ileri sürdü. Bunu kanıtlamak için Ekim devrimine göndermede bulundu. Proletarya diktatörlüğünün Latince bir kavram olduğunu, okuma yazma bilmeyen Rus köylüsü ve askerinin bu kavramı anlayamayacağından hareketle bu Latince kavramı işçi köylü hükümeti olarak, basitçe anlaşılır bir dile çevirdiklerini iddia etti. Bu garip açıklamayla, Zinovyev proletarya diktatörlüğünü işçi köylü hükümetiyle özdeşleştirirken, Marksizm’in Leninizm’in devlet teorisini revize etme sorumluluğunu da okuma yazma bilmeyen Rus köylüsüne devrederek işin içinden sıyrılmaya çalıştı.

Radek’in itirazı üzerine, IV. kongrede kabul edilen metindeki “Komünistler bu açık ya da örtülü burjuva sosyal- demokrat koalisyonuna, burjuva iktidara karşı ve onun nihai yıkımı için mücadele etmek amacıyla ekonomik ve politik alanda, tüm işçilerin birleşik cephesi ve tüm işçi partilerinin koalisyonu ile karşılık verirler” cümlesi gibi cümlelerin yazımına izin verdiğini, bunun hatalı çıkarımlara yol açacağını düşünemediğini söyleyerek kendini savundu.

Sıra Saksonya deneyimine geldiğinde sanki KPD’yi sol sosyal demokratlarla koalisyonuna kendileri ikna etmemiş gibi, koalisyonu parlamenter komedi olarak nitelendirdi ve devrim olasılığının abartıldığı iddiasıyla Saksonya’yı haklı çıkarmamak gerektiğini söyledi. Ve ekledi,

“Bir daha böyle bir durum olursa sayıları kontrol edeceğiz, güçlerimizi daha iyi sayacağız ama yine her şeyi devrimin kartına koyacağız. Durumun abartılmış olması en kötü şey değil. Daha da kötüsü, Saksonya örneğinin, partimizde hâlâ ne kadar büyük sosyal demokrasi kalıntılarına sahip olduğumuzu göstermesiydi.”(age.84)

Siz dünya devriminin merkez karargâhı olan bir örgütün yürütme kurulu başkanıyınız, toplanıp dünya devrimi için kilit bir ülke olan Almanya’da ayaklanma kararı alıyorsunuz, sonra ayaklanma çöküyor ve siz, bir dahaki seferde Zinovyev’in kelimeleriyle söylersek, sayıları kontrol edeceğiz, güçlerimizi daha iyi sayacağız diyorsunuz. Lenin II. Kongrede birleşik işçi cephesine karşı çıkanları kastederek söylediği “bu eğilime karşı amansız bir mücadele zorunludur, çünkü aksi halde ne komünizm, ne de Komünist Enternasyonal kalır” derken ne kadarda haklıymış.

Zinovyev konuşmasının devamında bazı komünist partilerdeki duruma değindi. İngiltere’yle ilgili olarak, İngiltere’nin Komünist Enternasyonal’in siyasi açıdan en önemli kesimi haline geldiğini, dönemin ana görevinin İngiltere’de bir kitle partisi yaratmak olduğunu ve bunun önkoşullarının var olduğunu söyledi.

Fransız Komünist Partisi’nin en önemli görevini, Frossardizm’in (Frossard, Fransız KP’si eski başkanı, mason olduğu ortaya çıkmıştı) son kalıntılarını ortadan kaldırmak olarak belirledi. Almanya’da devrimci durumun varlığını sürdürdüğünü, partide Brandler krizinin bir bölünmeye yol açmadan aşıldığını, sendika sorununda eski “sol” sapma ortaya çıkarsa, onunla savaşmaya devam edileceğini söyledi.

Çek Partisinin kalıcı, düzenli, devrimci bir önderlikten yoksun olduğunu, Prag Kongresinde partinin işçi-köylü hükümetiyle ilgili olarak aldığı sağ kararın (“İşçi hükümeti proletarya diktatörlüğüne barışçıl bir geçiş de olabilir.) kabul edilemeyeceğini ve partinin revizyonist unsurlar ayıklanarak, proleter bir önderliğe kavuşturulmasını ve köylülüğe daha fazla önem vermesi gerektiğini vurguladı

Polonya Partisi Merkez Komitesinin uyum içinde olmadığını belirtti. Partinin Krakov ayaklanması sırasında devrimci bir önderlik göstermemesini eleştirdi.

İtalya’daki aşırı “sol” komünistlerin, Sosyalist Parti içindeki birlikçi

(Enternasyonalist) kanatla birleşmeyi engellediğini belirtti. Bordiga ve arkadaşlarının Enternasyonal'e sadık iyi devrimciler olduğunu, ancak solcu tavırlarda ısrar ettiklerini dogmatizmden kurtulurlarsa İtalyan devrimine daha iyi hizmet edeceklerini söyledi. Bordiga'nın Enternasyonal içinde uluslararası ölçekte bir sol hizip oluşturmaya çalışacağı söylemini, Enternasyonal Bordiga'ya değil, Bordiga'nın Enternasyonal ile uyum sağlamalı olarak yanıtladı.

Zinovyev ve Varga'nın raporlarının sunulmasından sonra, raporlar üzerine tartışmalara geçildi. Tartışmalar 11 oturumda tamamlandı. Konuşmacıların büyük bölümü Zinovyev'in görüşlerini desteklerken, kendi partilerine yönelik eleştirileri, parti içindeki konumlarına göre (sağ – sol) cevaplandırdı. Konuşmaların ortak paydasını Alman yenilgisi oluşturdu. Birkaçı hariç hemen bütün konuşmacılar Brandler, Radek ve Alman Komünist Partisi Merkez Komitesi çoğunluğunu oportünistlikle, hainlikle suçladı.

Roy. Konuşmasında Zinovyev'in İngiltere'ye atfettiği önemden memnuniyetini dile getirdi. Devamla, Komintern'in bir bütün olarak İngiltere'de karşı karşıya olunan güçlüklerle dair net bir resmi olduğundan şüphesi olduğunu söyledi. Komünist Partinin İngiltere'de savaşması ve üstesinden gelmesi gereken zorluklardan birinin emperyalist ruhun İngiliz proletaryası üzerindeki etkisi, ikincisinin de teorik gerilik olduğunu belirtti.

Zetkin, Cuno hükümeti sırasında devrimci dalganın yükseldiğini, partinin bu sırada harekete geçmeyerek fırsatı kaçırdığını, hükümetin düşmesinden sonra devrimci dalganın gerilediğini, Ekim'de ne parti ne de işçi sınıfının ayaklanmaya hazır olmadığını söyledi. Alman devrimindeki hataları kabul etmekle birlikte, Brandler ve Radek'i savundu. Hataların büyük bölümünün KEYK'da olduğunu söyleyince Zinovyev'in saldırısına uğradı. Zinovyev'in birleşik işçi cephesinin "manevra", işçi hükümetini proletarya diktatörlüğünün "takma adı" olduğu söylemine şiddetle karşı çıktı.

Kongre'deki tartışmalara damgasını vuran Zinovyev'le Radek arasındaki polemikti. Zinovyev IV. Kongre kararlarını çöpe atarken, Radek IV. Kongre'yi cansiperane savundu. Birleşik işçi cephesi taktığının, iktidarın fethi değil, devrimin tüm kazanımlarını yok etmekle tehdit eden

sermayenin saldırısına karşı direnişin örülmesi için gündeme getirildiğini söyledi. İşçi hükümeti konusunda IV. Kongrede alınan,“Güncel Politik bir slogan olarak işçi hükümeti burjuva toplumunun konumunun özellikle istikrarsız olduğu ve işçi partileri ile burjuvazi arasındaki güçler dengesinin hükümet sorununu acil çözüm gerektiren pratik bir sorun olarak gündeme getirdiği ilkelere en büyük öneme sahiptir. Bu ülkelerde işçi hükümeti sloganı, tamamıyla birleşik cephe taktiğinden kaçınılmaz olarak çıkar.” kararını hatırlattı.

Bulgaristan Komünist Partisi’nin Bulgar Sosyal Demokrat Partisi’ne blok oluşturmayı teklif ettiği, Fransız Komünist Partisi’nin Sosyal Demokratlara seçimler için bir blok ittifakı önerdiği örnekleri hatırlatarak, Zinovyev’in neden bunlara sessiz kaldığı sorusunu sordu. Zinovyev’in işçi köylü hükümetinin proletarya diktatörlüğünün takma adı olduğu tezini nükteli bir dille eleştirdi.

Bordiga konuşmasında IV. Kongre taktik tezlerinin değiştirilmesi gerektiğini, ancak tartışmanın bu değişimi sağlayacak verimlilikte olmadığını, çünkü bunun için en başta KEYK’nin faaliyetlerinin tartışmaya açılması gerekirken, tersine yargılananın yürütme olmadığı, ama yürütmenin her zaman, her parti üzerinde yargıda bulunduğu dikkat çekti. Konuşmasının devamında Zinovyev’in birçok değerlendirmesine (uluslararası durum,, sosyal demokrasinin burjuvazinin , üçüncü partisi ve faşizmin bir kanadı olduğu, sosyal demokratlarla koalisyon yapılamayacağı, aşağıdan birleşik cephenin savunulması) katıldığını açıkladı. Enternasyonal’in sağa kaymayacağına güvencesi olarak gösterilen SBKP’nin kendileri için yeterli olamayacağını, ona güvendiklerini ancak gerçek güvencenin dünya devrimci proletaryası olduğunu söyledi.

Brandler konuşmasında “Burada Alman veya başka bir partinin temsilcisi olarak konuşmuyorum ama sanık veya daha doğrusu hüküm giymiş biri olarak konuşuyorum ....Alman devrimine ihanet etmekle suçlandık. Savaşabilirdik ama korkaklığımızdan savaşmadık... Yoldaş Zinovyev ve Yoldaş Fischer bizi komünizmi ve her şeyden önce komünist devlet teorisini revize etmekle suçluyorlar. Küçük-burjuva oportünizminden hüküm giydik. III. ve IV. Kongre çizgilerini tüm gücümüzle uyguladığımız ve yürüttüğümüz için suçluyuz. Ve burada bu V. Kongrede ilan ediyorum: Pişman değiliz, bunun geçmişte yapılması gereken

doğru şey olduğunu düşünüyoruz ve bu çizginin mevcut koşullar altında revizyona uğramadan bugün hala doğru olduğunu düşünüyoruz. Bu durumda böyle bir yenilgiden sonra elbette taktik değişiklikler gerekiyor ama bunların III. ve IV. Kongrelerin belirlediği çizgiyi değiştirmekle hiçbir ilgisi yok. ... Bu yenilgiye, bir zamanlar kendimize yanlış bir görev belirlediğimiz, araç seçimimizde başarısız olduğumuz ve güç dengesini yanlış değerlendirdiğimiz için düştüğümüze inanıyorum. O zaman sadece kendimizi sorumlu tutmak da yanlıştır. Bu hataları sol, sağ, merkez, yürütme ve diğer partilerin belirleyici müzakerelerinde yer alan yoldaşlarla birlikte yaptık.”

Saksonya hükümetine girmeye karşı olduğu halde, silah temini gündeme getirilince ikna olduğunu ve Saksonya hükümetine girdiklerini söyledi. Chemnitz Konferansı'nda genel grevin sosyal demokratlarca reddedilmesinden sonra geri çekilmeyi askeri değil, siyasi nedenlerle savunduğunu vurguladı.

Ulusal ve Sömürgeler sorunu

Bu konudaki raporu Manuilski sundu. Manuilski raporunda sorunla ilgili Sömürgeler, Uzak Doğu, Orta Doğu, Balkanlar ve Orta Avrupa ve siyahlar sorununu ele alan beş komisyon kurulduğunu açıkladı. Sömürgelerde ve ulusal azınlıkların olduğu kapitalist ülkelerdeki (Yugoslavya, Avusturya, Polonya, Çekoslovakya, Romanya, Yunanistan vb.) gelişmelerin Komintern II. Kongresinde alınan kararları doğruladığını söyledi. II. Kongre'de sorun doğru bir temelde ele alındığı halde çözümle ilgili proleter mücadeleyle sömürgelerdeki mücadeleler arasında birleşik cepheyi gerçekleştirecek somut araçların geliştirilemediğini ve II. Kongreden bu yana Komintern seksiyonlarının bu konuya yeterince ilgi göstermediğini vurguladı. II. Kongre'den V. Kongre'ye kadar olan dönemde birçok sömürge ülkede (Çin, Endonezya, Yugoslavya, Bulgaristan vb.) Komünist partiler yanında köylü ve küçük burjuva partilerinin kurulduğunu, bir kısım ülkede (Türkiye, İran, Mısır vb.) burjuvazinin iktidara geldiğini belirtti. Komünist partilerin hem köylü partileriyle hem de burjuva hükümetlerle ilişkilerinde bir dizi hata yapıldığını vurgulayarak yapılan hataları şöyle sıraladı; 1-Ulusal sorunu emperyalizmin bir icadı olarak gören, UKKTH'nı fiilen reddeden ve

sorunun çözümünü Avrupa burjuvazisiyle proletaryası arasındaki savaşa bağlayan eğilim (Yugoslavya), 2- Sömürgecilerin sömürelere uyarlık getireceği görüşü (Fransa Komünist Partisi Cezayir kesiminin ileri sürdüğü görüş) .3-Sömürgelerin ayrılma hakkını sessizlikle geçiştiren eğilim (İngiltere) 4-UKKTH yerine proletaryanın kendi kaderini tayin hakkını savunan görüş (Polonya) 5- Yabancı sermayeye karşı ulusal sermayenin gelişimini destekleyen legal Marksist eğilim (Türkiye)

Manuilski konuşmasının büyük bölümünü Sovyetler Birliği'nde Ulusal sorunun çözümüne ayırdı. Konuşmasının son bölümünde Roy'un, ulusal hareketin ilk aşamasının sona erdiği ve sömürgelerde keskin bir sınıf çatışması döneminin başladığı söylemini üretici güçlerin gelişiminin şimdiden böyle derin sınıf karşıtlıkları ürettiğini söyleyerek eleştirdi.

Roy konuşmasında sömürgelerdeki durumu farklı bir bakış açısıyla ele aldı. II. Kongre'nin tezlerinin herkes tarafından kabul edildiğini, ancak bu tezleri dikkatle inceleyen ve bu tezlerden çıkan sonuçları doğru bir şekilde kavrayan pek az kişi olduğunu söyleyerek başladığı konuşmasını, Komünist Enternasyonal'in bugüne kadar izlediği taktiklerin zayıflığına işaret ederek, bu tutumun gözden geçirilmesi gerektiğini söyleyerek sürdürdü. Sömürge ve yarı-sömürge ülkeleri 1. Ataerkil feodal sistem hüküm sürdüğü en geri ülkeler. 2. Sözde ulusal devletler olan ancak yabancı emperyalizmin mali ve çoğu zaman da askeri kontrolü altında olan yarı-sömürge ülkeler. 3. Tamamen emperyalist büyük güçlerden birinin siyasi, ekonomik ve askeri yönetimi altında olan gerçek sömürgeler olmak üzere üç gruba ayırdı. Bu ayırımı rağmen gruplara yönelik tek bir taktiğin uygulanmasının önündeki zorluklara değindi ve uygulanacak taktiğin ancak, o ülkede ulusal ve sömürgecilğe karşı mücadelede öne çıkan sınıflara göre belirlenebileceğini vurguladı. Bu yapılmadan genel olarak bir destekten söz etmenin doğru olmayacağını söyledi. Konuşmasının devamında sömürgelerde sınıfsal ayrışmanın hızlandığını, burjuvazi ve toprak sahiplerinin işçi ve köylülere karşı birleştiğini, bu iki grubun emperyalist burjuvaziyle uzlaşma eğiliminin güçlendiğini söyledi ve buna örnek olarak Hindistan'da 150 bin işçinin grevini gösterdi. "Sömürge burjuvazisinin nesnel olarak devrimci bir

güç olduğu, onu desteklememiz ve onunla bağlantılar kurmaya çalışmamız gerektiği formülünde ısrar etmek zorunda mıyız?” diye sordu. Konuşmasını, komünistlerin görevinin ilgili ülkede nesnel olarak hangi toplumsal sınıfın en devrimci olduğunu belirlemek, bu toplumsal sınıfla ilişkiler kurmak ve bu şekilde tüm halkı ve mücadelesini örgütlemek için tek tek ülkelerdeki koşulları incelemek ve sömürülen sınıfı devrimci partiler halinde örgütlemek olması gerektiğini vurgulayarak tamamladı.

TKP Kongre’de ikisi oy hakkına sahip (Faruk ve Ahmet Cevat, biri istişari oyla (Hilmi- Hasan Ali Ediz) üç delegeyle temsil edildi. TKP adına Faruk (Vanlı Kazım) ulusal ve sömürgeler sorunu oturumlarının birinde konuştu. Faruk konuşmasında Türkiye’de ulusal sorunun 1. Proletarya ile devrimci milliyetçilik arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkiler. 2. Ulusal kurtuluş için emperyalizme ve ortaçağ kurumlarına karşı mücadelede proletarya ve devrimci milliyetçilik arasındaki ilişkiler 3. Proletaryanın azınlıklarla ilişkisi 4. Proletaryanın emperyalist milliyetçilikle ilişkisi olmak üzere dört yönü olduğunu söyledi. Manu- ilski’ninTKP’nin siyasi ve ekonomik alanlarda milliyetçilerle işbirliği yaptığına ilişkin eleştirisinin yanlış olduğunu, TKP’nin hiçbir zaman böyle bir işbirliği içinde olmadığını, milliyetçi devrimcilerin cemaat okullarının ve “medrese”nin kaldırılması, emperyalist kapitalistlerin müdahalesinin önlenmesi, hanedan ve halifeliği yeniden kurma girişimlerine karşı mücadelesinin desteklenmesinin gerekli olduğuna inandıklarını söyledi. Azınlıklar konusunda, Türkiye’de bir Kürt sorununun olmadığını şu sözlerle ortaya koydu; “Kürtler en önemli ulusal azınlıktır ve Kürt sorunu son 50 yılda üç ya da dört kez feodal biçimde ve bir alt sorun olarak ortaya çıkmıştır. Kürt ulusal sorunu hiçbir zaman tam olarak tartışılmadı. Mevcut yasalar, tüm Müslüman nüfusa eşit anayasal haklar vermektedir. Kürtlerin entelektüel ve burjuva unsurları bu nedenle herhangi bir ulusal ve ayrılıkçı iddiada bulunmazlar.” Rumlar ve Ermeni ulusal hareketlerine kendi yaklaşımı yerine burjuvazinin yaklaşımını, Türk burjuvazisinin bağımsızlık talepleri nedeniyle rakip ve uzlaşmaz düşmanlar olarak gördükleri Rumlara ve Ermenilere karşı oldukça farklı davrandığını belirtmekle yetindi. Türkiye Komünist Par-

tisi'nin, Hıristiyan ve Türk olmayan azınlıklara yönelik her türlü ulusabaskıya karşı savaştığını söyledi.

Komintern'in yeni Tüzüğü

V. Kongre'de Komünist Enternasyonal'in yeni tüzüğü de kabul edildi. Yeni tüzükte, eski tüzüğün (21 Koşul) sadece 2,3 ve 10. Maddedeki üç paragrafı değişmeden kaldı. Sendikalarla ilgili madde tümünden kaldırıldı. Yeni tüzüğün 1, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 22, 33, 34, 35. maddeleri eski tüzüğün farklı maddelerinden değiştirilerek düzenlendi. Bunun dışındaki maddeler tümünden yeniden yazıldı. 7. maddede Komünist Enternasyonal'in Kongresi'nin toplanma zamanı bir yıldan iki yıla çıkarıldı. Kongre delege sayılarının, partilerin üye sayısı ve ülkelerin siyasi önemine göre kongre tarafından belirlenmesi kabul edildi. 8. maddede olağanüstü kongrenin ancak önceki kongre delegelerin yarısının istemiyle gerçekleşeceği, 9. maddede KEYK başkanı ve Uluslararası Kontrol Komisyonu'nun kongre tarafından seçileceği belirtildi. KEYK'nin seçimi ve görevleri 11 12 13 14 15 16, 17 ve 18. Maddelerde düzenlendi. 13. "KE'ye bağlı seksiyonların merkez organları, kongrelerine ve KEYK'na karşı sorumludur. KEYK, hem merkez organlarının hem de seksiyonların kongrelerinin kararlarını iptal etme veya değiştirme ve merkez organlarının uygulamakla yükümlü olduğu kararları alma hakkına sahiptir." olarak yeniden yazıldı. 18. ve 19. Maddelerde KEYK'na bağlı iki yeni organ, KEYK toplantıları arasında faaliyetleri yürütmekten sorumlu Prezidyum ve organizasyon ve mali sorunları karara bağlamaktan sorumlu Örgüt Bürosu (Org Büro) kuruldu. Org Büro'ya bağlı bir sekreteryaya oluşturuldu. 23. Maddede KEYK'na bağlı enformasyon ve istatistik, ajitasyon, propaganda ve organizasyon vb. departmanlarının kuruluşu düzenlendi. 24. Madde'de KEYK'na seksiyonları denetleyecek yeni görevler verilmesi düzenledi. "KEYK seksiyonlara tam tam yetkili delegeler gönderme hakkına sahiptir. Delegeler KEYK'dan talimatlar alır ve eylemlerinden ona karşı sorumludurlar. Bu delegeler, KEYK tarafından gönderildikleri bölümlerin merkez organları ve yerel örgütlerinin tüm toplantı ve oturumlarına kabul edilmelidirler. KEYK delegeleri, görevlerini ilgili seksiyonun merkez komitesi ile yakın temas halinde yürütürler. Bununla birlikte, KEYK direktif-

lerinin tutarlı bir şekilde uygulanması için, komite tarafından yapılan kongre, konferans veya toplantılarda ilgili seksiyonun merkez komitesinin görüşlerinden farklı görüşler öne sürebilirler. KEYK ve KE kongrelerinin kararlarının seksiyonlar tarafından yürütülmesini denetlemek, KEYK delegelerinin özel görevidir.” 25. Maddede IV. Kongreden sonra fiilen uygulanan Genişletilmiş Yürütme kurulu (Plenum) tüzüksel bir organ olarak düzenlendi. Plenumun, Komünist Enternasyonal’in dünya kongreleri arasındaki dönemde, KEYK üyelerine ek olarak tüm seksiyonların temsilcilerinin katılımıyla yılda en az iki kez toplanması kararlaştırıldı. 27. Maddeyle Uluslararası Kontrol Komisyonu (ICC) yeni bir organ olarak tüzükte yer aldı.

Görevleri, a) Tek tek üyelerin veya tüm kuruluşların, kendi seksiyonları tarafından kendilerine karşı alınan disiplin tedbirlerine ilişkin şikâyetlerini incelemek ve bunlar hakkında KEYK’na önerilerde bulunmak ve daha sonra bir karara varmak. (b) KEYK ‘nın mali durumunu denetlemek. (c) KEYK, başkanlık veya örgüt bürosu tarafından talep edilmesi halinde, tek tek seksiyonların mali durumlarını denetlemek. Kontrol Komisyonu, KE’nin seksiyonları içindeki siyasi ve örgütsel çatışmalara müdahale etmez” olarak düzenlendi. 29. Madde, KEYK’na seksiyonlar üzerindeki denetimi artıracak yeni hakları düzenledi. Seksiyonlardan herhangi birinin merkez komitesinin tek tek üyelerinin veya grupların görevden ayrılması, komünist hareketin düzenini bozan bir eylem olarak kabul edilecektir. Bir komünist partideki her yönetici mevkii, görevin sahibine değil, KE’e aittir. Her seksiyonun merkez komitesi üyeleri, ancak KEYK’nın muvafakati ile görevlerinden istifade edebilirler. KEYK’nın mutabakatı olmadan parti merkez komitesi tarafından uygun görülen istifalar geçersizdir. 30. Maddede Siyasi benzerlikleri olan komünist partilerin KEYK mutabakatıyla Federasyon kurlmaları düzenlendi. 32. Madde seksiyonların kongrelerini Komünist Enternasyonal’in kongresinden önce yapmalarını ve seksiyonların olağan ve olağanüstü kongrelerinin, ancak KEYK’nın muvafakati ile toplanabileceği belirledi.

KEYK’na seksiyonlar karşısında geniş yetkiler tanıyan tüzüğe karşı komisyonda birçok önerge verildi. Bunlardan biri de İtalyan Komünist Partisi’nin verdiği parti içi hiziplerin parti basınında yazı yazmasının

yasaklanmasıydı. Seksiyonların hemen hepsinde hiziplerin var olduğu düşünülürse, bu önerenin kabul edilmesi, seksiyonlarda bir tasfiye hareketi başlatmak anlamına gelecek, Komünist Enternasyonal bir kaosa sürüklenecekti. Önerge reddedildi. Tüzük, komisyonda lehte ve aleyhte verilen önergeler, yapılan tartışmalardan sonra oy birliğiyle kabul edildi. Bu tüzükle birlikte Komünist Enternasyonal'in kongre süreleri uzadı, kongrelerin yerini plenumlar aldı.

Kongreye sunulan raporlar, yapılan tartışmalara Alman devriminin “yenilgisi” damgasını vurdu. Yenilginin faturası KPD sol kanadı tarafından MK'da egemen oportünizme çıkartıldı. KEYK yenilgideki payını hasıraltı etmek için Alman solunun bu söylemini destekleyince, solların kongredeki konumu güçlendi. Komintern'in II. ve III., kısmen de IV. Kongrelerde eleştirileri okları daha çok “sola” yönelikti. Sol'lar savundukları görüşler nedeniyle kıyasıya eleştirildi. V. Kongrede bu durum tersine döndü, bu kez saldırı sırası sollardaydı. Bu hava içinde V. Kongre Komintern'de sol kanadın etkinliğindeki ilk kongre oldu. Kongre'de alınan karar ve kabul edilen tezler sol'un damgasını taşıdı.

Dünya Ekonomisinin Durumu üzerindeki tezler Varga'nın Kongreye sunduğu rapora dayandı. Tezlerde, kapitalizmin bugünkü durumu “Kapitalist saldırı; kriz döneminin devamı” olarak nitelendirildi. Tezlerin birinde, savaş sonrasında birleşik bir kapitalist dünya ekonomisinin artık var olamayacağı, yani kapitalizmin çökmekte olduğu söylenirken, başka bir maddede Avrupa'nın birçok ülkesinde (İngilterede İşçi Partisi hükümeti, Fransada sol blok, Almanyada Dawes planı, sosyal demokratların güçlenmesi, ABD'de üçüncü bir partinin kurulması vb.) sosyal demokrasinin güçlendiği ya da iktidara geldiğinden hareketle “demokratik pasifist çağa” girildiği belirtildi. Bu birbirine tamamen zıt belirlemeler, Komintern'de öznel niyetlerin nesnel değerlendirmelerin önüne geçtiğini gösteriyordu. Bu belirlemelerden hareketle uluslararası devrim çağının açıldığı, ama gelişmenin temposunun önceden tahmin edilemeyeceği belirtildi. Gelişmenin temposu konusunda birincisi, proleter devrimin yavaş gelişmesi, ikincisi, kapitalizmin ciddi biçimde zayıfladığı, iç çelişkilerinin keskinleştiği bunun da şu ya da bu ülkede ani patlamaların olabileceği gibi iki olasılığın olduğu vurgulandı. Komünist Enternasyonal, hazırlığını bu olasılıkları hesaba katarak yürütmeliydi.

Siyasi durumla ilgili tezlerde mevcut uluslararası durum “demokratik pasifist çağa giriş olarak belirlendi. Burjuvazinin yöneliminde proletaryanın mücadelesini ezme ve kitleleri küçük tavizlerle sisteme bağlama (pasifist-reformist yöntemler) biçiminde iki eğilimin öne çıktığı, sosyal demokrasinin burjuvazinin üçüncü partisi, faşizmin bir kanadı haline geldiği, Sosyal demokrasi ve faşizmin modern kapitalizmin sol ve sağ eli olduğu, Parlamentarizmin sonuna yaklaştığı tezlerde Almanya ile bölüm Alman solunun müdahalesiyle devrimci durumun sürdüğü olarak keskinleştirildi.

Birleşik cephe ve işçi köylü hükümetiyle ilgili biri Zinovyev, öteki Bordiga'nın hazırladığı iki tez grubu görüldü. Bordiga, işçi hükümeti sloganının proletarya diktatörlüğünün bir adı olarak görülmesi ve birkaç noktadaki formülasyonlara karşı olduklarını ama Zinovyev'in taslağının çoğuna tamamen katıldıklarını belirtince görüşmeler Zinovyev'in taslağı üzerinden sürdü.

Birleşik cephenin sosyal demokrat partilere karşı izlenmesi gereken bir manevra olduğu belirtilen tezlerde IV. Kongre'nin birleşik cephe taktiklerinin farklı ülkelerde yanlış yorumlandığı belirtildi. IV. Kongrede kabul edilen aşağıdan ve yukarıdan birleşik cephe tezine, her zaman aşağıdan cephe vurgusu eklendi. Yukarıdan birleşik cephe sadece komünist partilerin ve işçi hareketinin zayıf olduğu ülkelerde (İngiltere) aşağıdan birleşik cephe taktiğiyle birlikte yürütülmesi koşuluyla kabul edildi. İşçi sınıfının acil talepleri çerçevesinde bile birleşik cephenin diğer işçi partileriyle bir ittifak, bir koalisyon olmadığına altı çizildi.

IV. Kongre'de kabul edilen işçi/ köylü hükümetinin birleşik cephe taktiğinin mantıki bir devamı olduğu tezinin bazı seksiyonlarca (Almanya, Çekoslovakya, Polonya) yanlış yorumlandığı belirtilerek V. Kongre'de bu yorum reddedildi. İşçi köylü hükümeti sloganının Komintern'in Bolşevik parti deneyiminden devraldığı, proletarya diktatörlüğünün halk diline, devrim diline çevrilmiş sloganı olduğu belirtildi. Gerçek bir işçi köylü hükümetinin, parlamenter anlaşmalar, sosyal demokratlarla ittifakla değil, proletaryanın köylülüğün desteğini kazanmasıyla kurulabileceği vurgulandı.

Sendikalarla ilgili tezlerde, ilke olarak iki sendika Enternasyonalinin (Profintern (RILU) ve Amsterdam Enternasyonalisi (IFTU) birleşmesinden yana olduğu, bu birleşmenin ancak aşağıdan ciddi bir hareketin başlatılmasıyla mümkün olabileceği, IFTU içindeki sol kanadın destek-

lenmesi gerektiği vurgulandı. Tezlerde sendikal hareketin birliği için mücadele edilmesi gerektiği belirtildikten sonra sendikalarda komünist fraksiyonların ve fabrika komitelerinin zayıflığı, reformist sendikalardan kaçış, sendikal mücadelenin küçümsenmesi, bu mücadelenin birleşik cepheyle bağının kurulamaması, ajitasyon ve propagandanın yetersizliği komünistlerin bu alandaki zaafı olarak sıralandı. Bu zaafların giderilmesi için fabrika komitelerinin güçlendirilmesi, orantılı temsil ve ideolojik özgürlük temelinde bağımsız sendikalarla birleşilmesi, sol grupların sendikaları terk etme politikasına karşı mücadele edilmesi gerektiği belirtildi. Kongre ayrıca üzerinde ciddi görüş farklılıklarının olmadığı tarım ve gençlik sorunu üzerindeki tezleri oybirliğiyle onayladı.

Üzerinde yoğun tartışmaların yapıldığı tezler, oybirliğiyle kabul edildi. Önemli görüş farklılıklarına rağmen tezlerin oy birliğiyle kabul edilmesi iki temel nedenle açıklanabilir. Birincisi tezlerin yazım tekniğiyle ilgilidir. Tezler öyle bir şekilde kaleme alındı ki, ağırlıklı olarak solun görüşlerini yansıtmasalar da Komintern içinde sağ ve sol olarak nitelenen gruplar tezlerde kendi görüşlerinin yansımalarını bulabilirlerdi. Örneğin sollar bileşik cephe sloganını açıktan reddetmediler, Aşağıdan cephe birleşik cephe taktiğinin temeli haline getirilse de, yukardan cephe olasılığı tümden reddedilmedi. Solun sendikal birliği ve sendikaları terk etme politikası eleştirilmeye devam etti. İkincisi, disiplin soruyla ilgilidir. Grupların hepsi tezler kendi görüşlerini yansıtmasa da disiplin gereği olumlu oy kullandılar.

V. Kongre, birçok başlıktaki görüşmeyi (ulusal sorunla ilgili tezler, Faşizm üzerine tezler, program sorunu, bazı komünist partilerin durumu vb.) zaman yetmezliği nedeniyle kongre sonrası toplanacak Plenuma devretti.

Kongre’de bazı komünist partilere durumları değerlendirilerek talimatlar verildi. Zinovyev konuşmasında Komünist Enternasyonal’in siyasi açıdan en önemli kesiminin Alman ya da Rus partisinin değil, İngiliz partisinin olduğunu ve İngiltere’de bir kitle partisinin yaratılmasının Komintern’in en öndeki görevi olduğunu söyledi. Bunun için İngiliz partisinin önüne şu görevler konuldu; Partinin Marksist eğitimi, Azınlık Hareketini güçlendirmek, İşçi Partisi içindeki sol kanadı desteklemek ve ilerletmek, seçimlerde komünist bir çizgi izlemek (bu “komünist” çizgi gereği İngiltere Komünist Partisi Ekim 1924 seçiminde İşçi Partisi adaylarını destekledi) fabrika ve sendika komitelerini güç-

lendirmek, Sovyetler Birliğini desteklemek.

Sendikal alandaki başarıları övülen Fransız KP'sinin görevleri, gerçek bir parti aygıtının inşası, partideki sağ kanadın kesin tasfiyesi, sol ile merkez kanatlar arasındaki gerilimin giderilmesi, KPD ile ilişkileri geliştirmek, sendikalarda (CGTU) sınıf bilinçli işçilerin sayısını artırmak. Komünist bültendeki yazıları ve Troçki'nin Yeni Yol broşürünü partiden izin almadan yayınlayan Souvarie'nin disiplin suçu işlediği ve işleme devam ettiği için sınır dışı edilmesine karar verildi.

Devrim beklentisinin devam ettiğinin söylendiği Almanya'da parti krizinin çözüldüğü belirtilerek partinin önündeki görevler, partiyi fabrika hücreleri temelinde yeniden örgütlemek, fabrika komitelerini çoğaltmak ve sosyal demokrat sendikalardan çıkma eğilimini durdurmak olarak belirlendi. Kardeş partiler bu zor süreçte KPD'yi desteklemeye çağrıldı.

Komisyon tartışmalara yol açan sorunlardan biri de İtalyan soruydu. Sorun, parti merkez komitesinde görev yapan dört kişinin istifası ve yeni merkez komitenin (4 sağ'dan, 9 merkezden) belirlenmesiyle çözüldü. Bordiga, hizip tartışmalarından kaçınmak ve tüm grupların Komintern liderliğinde aktif olarak birlikte çalışmasını sağlamak için bu formülü kabul ettiğini açıkladı. İtalyan KP'si sosyalist parti içindeki enternasyonalistlerle birleşme konusunda yeterince çaba sarf etmemekle suçlandı ve birliğin bir an önce gerçekleştirilmesi istendi.

Polonya partisi, 1923'teki ikinci kongresinde, KEYK ile aktif işbirliğiyle partinin bolşevikleşmesini sağlayacak kararları kabul etmişti. KEYK partiyi, pratikte buna uygun davranmadığı, özellikle Ekim'deki ayaklanmada, parti önderliğinde devrimci bir çizgi izlemediği için eleştirdi. Partiye yöneltilen bir başka eleştiri de RKP(B)'deki muhalefeti ve KPD'deki Brandler grubunu desteklemesiydi.

Polonya Komünist Partisi'nin MK çoğunluğu Aralık 1924'te RKP(-B)'ye gönderdiği mektupta RKP(B)'deki muhalefet grubu (Troçki grubu) ve KPD'deki Brandler grubuna destek vermişti. Krajewski V. Kongre'de yaptığı konuşmada, Aralık mektubunda Alman ve Rus sorularına ilişkin birkaç doğru yorumda bulduklarını, ancak siyasi açıdan keskin olan soruya net ve cesur bir yanıt veremediklerini, bunun siyasi bir hata olduğunu söyledi. V. Kongre'de Polonya partisi için Stalin başkanlığında bir komisyon kuruldu. Bu Stalin'in bir Komintern kongresinde üstlendiği ilk görevdi. Komisyonunda Parti yöneticileri (ille-

gal bir parti olduğu için MK çoğunluğu Moskova'da yaşıyordu.) RKP muhalefetiyle birlikte çalışmak ve Komintern çizgisini benimseyenleri partiden uzaklaştırmakla suçlandı. Komisyon, Partinin bir konferans toplayarak Komintern çizgisini benimseyen yeni bir merkez komite seçmesine karar verdi.

Kongrede görüşülen bir diğer konu da RKP(B)'deki muhalefetti. Bu sorun Troçki'nin Ekim 1923'te Politbüro'ya yazdığı bir mektupla ortaya çıkmış, 46'lar bildirgesiyle büyümüştü. Bu muhalefet Komintern içinde birçok parti (Polonya, Almanya, Fransa) içindeki fraksiyonlar tarafından desteklenmişti. RKP(B) deki bu durum tartışmaların ardından düzenlenen XIII. Konferansta bir çözüme bağlandı. Muhalefet, partiye zarar veren küçük burjuva bir sapma olarak nitelendirildi. Komintern V. Kongre'de bu sorunu görüşmeden önce, Troçki'ye bir mektup yazarak, görüşmelere katılmasını istedi. Troçki'nin, sorunun XIII. Konferans'ta karara bağlandığını belirtmesi üzerine V. Kongre, RKP(B)'nin XIII. Konferans'ta aldığı karar oybirliğiyle onaylandı. Ayrıca Kongre'deki, Alman; Fransız ve İngiliz delegasyonları RKP'deki anti- Leninist muhalefetin nesnel olarak Komintern'e de zarar verdiğini açıkladılar.

Seksiyonlarla ilgili sorunlar görüşülüp karara bağlandıktan sonra Komintern'in yeni başkanı, yürütme kurulu ve kontrol komisyonunun seçimine geçildi. Başkanlığa Zinovyev seçildi. Yürütme kuruluna 44 asil, 23 yedek ve kontrol komisyonuna 17 üye seçildi.

RKP(B)'den Zinovyev, Buharin, Stalin, Kamenev, Rykow asıl Solnikov, Troçki, Losovsky, Pyatnitzki yedek üye olarak yeni yönetime seçildi. Mecid (muhtemelen Şefik Hüsnü) yedek üye listesinden yürütmede yer aldı.

Sonuç olarak V. Kongre, yapılan tartışmalar ve alınan kararlarla Komintern tarihinde yeni bir kırılma oldu. RKP (B) de dahil seksiyonların hemen hepsinde zaten var olan bölünmeleri büyüterek bizzat Komintern'i tehdit eder bir noktaya vardı. Komintern yönetimi seksiyonlardaki fraksiyonları bazen "sağ", bazen "sol" olarak nitelendirip disiplin ve tasfiye silahını kullanarak hizaya getirmeye çalışsa da başarılı olamadı. IV. Kongre'nin Komintern tarihindeki yol açtığı kırılma V. Kongre'de büyüyerek sürdü.

Kongre Yerine Plenum

Komintern IV. kongresinde tüzükte yapılan değişikliklerle kongrelerin yerine plenum toplantıları aldı. Haziran 1924'te yapılan III. plenumdan sonra IV. plenum V. Kongrenin bitiminden hemen sonra V. Kongre'de zaman yetersizliği nedeniyle tamamlanamayan bazı sorunları (İtalyan, Japon, Bulgaristan, Polonya, İsveç ve İsviçre vb.) görüştü. IV. Plenumdan sonra KEYK gündemindeki konulardan biri de İngiltere'deki genel seçimlerdi. Seçimden hemen önce İngiliz İşçi Partisi aldığı kararla Komünist Partisi'nin işçi partisine katılmasını, tek tek de olsa komünistlerin işçi partisine üye kabul edilmesini ve komünistlerin işçi partisi listelerinden aday gösterilmesini yasakladı. KEYK 10 Ekim 1924'te Büyük Britanya Komünist Partisi'ne seçimde izlenecek tutumla ilgili bir mektup gönderdi. Mektupta Komünist Parti'den İngiltere'nin emperyalist karakterini, Mısır, Çin ve Hindistan politikalarını sert bir biçimde eleştirmesi, İşçi partisine karşı aktif ajitasyon yapması, seçimde genel olarak işçi partisi adaylarının desteklenmesi, partinin, özellikle burjuva adayların kazanamayacağı yerlerde aday çıkarması talimatları iletildi. Seçim kampanyasının Sovyet - İngiliz anlaşmalarının desteklenmesi, 'majestelerinin İşçi Partisi değil, gerçek İşçi hükümeti', altı saatlik işgünü, asker ve denizcilere oy hakkı vb. etrafında yürütülmesi, Roy'un aday gösterilme ve mümkünse seçim kampanyasına katılmasının sağlanması istendi. Anlaşılan II. Enternasyonal'in etkin partilerinden biri olan İngiltere İşçi Partisi KEYK ve Zinovyev'in gözünde ayrıcalıklı bir yerde duruyor. Komintern KPD'ye Alman Sosyal Demokrat partisiyle her koşulda görüşmeyi yasaklarken sıra İngiliz İşçi Partisi'ne gelince koşulsuz destek (İşçi Partisi karşında aday gösterme) verebiliyor ve bunu devrimci taktik olarak sunabiliyor.

KEYK Temmuz 1924'de Almanya, Fransa, Belçika, İtalya ve İngiltere KP'lerine Dawes planıyla ilgili olarak bir çağrı yayınladı. Berlin'de yapılan ve İngiltere Komünist Partisi'nin katılmadığı toplantıda Dawes planı, Almanya'nın sömürgeleştirilmesi, Avrupa proletaryasının köleleştirilmesi ve dünya kapitalizminin Sovyet Rusya'yı kuşatma planı olarak tanımlandı.

V. Plenum: Komintern V. Plenum'u 21 Mart 6 Nisan tarihleri arasın-

da toplandı. Plenum'a beşi aday olmak üzere 37 ülkeyi temsilen 104'ü oy kullanma hakkına sahip 244 delege katıldı. Plenumda V. Kongrede tamamlanamayan komünist partilerin bolşevikleşmesi ve köylü sorununa ilişkin tezler görüşülüp kabul edildi. Plenum'daki tartışmaların odağında ise, RKP(B) deki muhalefet ve bunun Komintern'deki yansımaları vardı.

Alışılmış olduğu üzere Zinovyev'in sunduğu KEYK raporu onaylandı. Raporda V. Kongrede üzerine durulan konular, II. Enternasyonal'in ağırlık merkezinin Almanya'dan İngiltere'ye geçmesi, ABD emperyalizmin güçlenmesi, sömürgelerdeki mücadeleler, İngiliz işçi sınıfının eylemliliği ve sınıf mücadelesinde İngiltere'nin artan önemi belirtildi. V. Kongre'de sözü edilen işçi köylü hükümetinin proletarya diktatörlüğünün başka bir adı olduğu bu Plenum'da tekrarlandı. Balkan Federasyonunu oluşturan partiler (Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya Yunanistan) arasındaki sorunlar, Polonya, ABD partilerindeki gelişmeler ele alındı. Fransız partisindeki olumlu gelişmelere dikkat çekildi. V. Kongre'de oluşturulan eylem programını onaylamayan Bordiga'nın Plenum'a katılmaması, İtalya partisindeki durumun bir bölünmeye doğru gittiğinin göstergesiydi.

Alman delege Thalheimer ve Çek delege Kreibich tarafından Komintern'in Rus muhalif liderler ve Avrupa partilerinin bağımsız davranan liderlerini tasfiye etmeye çalıştığı suçlaması Plenumda gerginliğin yükselmesine yol açtı. En sert cevap Kuusinen'den geldi. Kuusinen Thalheimer ve Kreibich'in eleştirisini, bağımsız olarak adlandırılan komünistlerin, gerçekten Komintern ile savaşan oportünistler olduğunu söyledi.

V. Plenum V. Kongrenin ele alıp tartıştığı ve sonuçlandırılmak üzere plenum'a devrettiği Bolşevikleşme Üzerine Tezler'i görüştü.

Bolşevikleşme Üzerine Tezler

Plenum, Komünist Partilerin Bolşevikleştirilmesi tezlerine son şekli verdi. Tezlerde II. Kongre'de Proleter devriminde Partinin Rolüne ilişkin kararlarının bugün de tüm önemini koruduğu, o günden bu yana birçok ülkede komünist partilerin kurulduğu, kitleleştiği ve sert mü-

cadelelerden geçtiği belirtildi. II Kongre'den bu yana dünya Devriminin hızında bir yavaşlama olduğu, bu durumun V. Kongre'de daha da belirginleştiği, bu geri çekilmenin hem parti, hem de komünist kişilerde dalgalanmalara yol açtığı, partilerin mücadele süreçlerinde yaşanan sorunlar nedeniyle boşevikleşmenin daha büyük bir önem kazandığı vurgulandı. Bolşevizm ve Marksizm'in, Bolşevik Parti ve komünist partinin özdeş kavramlar olduğu, ancak pratikte bunun her zaman böyle olmadığı belirtildi. Komünist Enternasyonal'e üye partiler 1-Henüz propaganda ağırlıklı bir dönemden geçen, geniş kitlelerle buluşamamış partiler, 2- az çok keskin bir mücadeleye girmiş, bir kitle temeline sahip olmuş partiler, (Almanya, Fransa, Çekoslovakya, Bulgaristan, İtalya vb.) 3 - siyasal iktidarı ele geçirmiş partiler (SBKP) üç kategoride değerlendirildi. Lenin'in sol Komünizm kitabından Sovyet devriminin uluslararası önemine ilişkin bir alıntı yapılarak Bolşevikleşmenin, RKP (B)'nin deneyiminin dikkate alınması ve pratikte uygulanması olduğu, ancak bu deneyimin mekanik olarak başka ülkelere aktarılmayacağı belirtilerek, Leninizm, şu ya da bu ülkede verili somut durumuna uygulanması eylemi olarak tarif edildi.

Komünist Enternasyonal'in sağ oportünizme karşı mücadele sürecinde doğup geliştiği belirtilen tezlerde, Rosa Luxemburg'un kendiliğindenlik, bilinç, örgüt, kitle hareketi ve ayaklanmanın teknik hazırlığı konularını Leninist bir tarzda ele almadığı, sol söylemle üstü örtülen Menşevizm olarak nitelenen Troçkizm'in Leninizm'den tehlikeli bir sapma olduğu, RKP (B) içinde ortaya çıkan bu sapmanın uluslararası bir karakter kazandığı, buna karşı mücadelenin de uluslararası olması gerektiği yer aldı.

Tezlerin partilerin örgütsel görevleri bölümünde, komünist partinin temel örgütlenme biçiminin hücre biçiminde örgütlenme olduğu, parti hücrelerinin her yerde, fabrikalarda kooperatiflerde, sendikalarda, vb. kurulması ve her parti üyesinin mutlaka bu hücrelerde fiilen çalışması gerektiği vurgulandı. Bolşevizm Federatif eğilimlerle bağdaşmazdı. Demir bir disiplin olmadan, Bolşevik bir partiden, ideolojik birlikten, merkezi bir parti yapısından, dolayısıyla, devrimin zaferi ve sosyalist inşadan söz edilemezdi. Eleştiri ve inisiyatif bu disiplinin ayrılmaz bir parçasıydı. Eleştiri komünist kibir ve kendini tatmin aracı olarak kul-

lanılamazdı.

Tezlerde ordu içinde faaliyet yürütülmesi, yasa dışı çalışma ile yasal çalışmanın birleştirilmesi, burjuva yasallığına güvenilmemesi, partilerin her an yasal çalışmadan yasadışı çalışmaya geçecek biçimde hazırlıklı olması gereği belirtildi. Yasa dışı partiler, seçim ilkesinden vazgeçme ve merkezizetçiliğin bürokratikleşmesi eğilimine karşı uyarıldı. Partiler sızmalar ve provokasyonlara karşı uyanık olmaya çağrıldı.

Tezlerde bolşevikleşmenin önemli bileşenleri şöyle sıralandı; kitleleri kazanmak, sendikalarda çalışmak, işçi sınıfının acil taleplerini desteklemek, kitlelerle parti arasındaki bağları güçlendirmek, birleşik işçi cephesi taktiğini tavizsiz uygulamak, kısmi talepler için mücadelenin devrimci amaçlara bağlanması, gençlik, kadınlar arasında ve köylülük içerisinde çalışmanın derinleştirilmesi gerektiği, ancak bu tarz bir faaliyetle gerçek bir kitle partisi yaratılabileceği vurgulandı. Tezlerde devrimin verili aşamalarında hangi tabakaların proletaryanın ittifakı olabileceği sorununun Leninizm'in temel sorunlardan biri, önemli bir taktik sorun olduğu, belirtildikten sonra proletaryanın kır ve kent küçük burjuvazisiyle ittifakı bu kesim üç gruba ayrılarak, proleter devrim savaşımında küçük burjuvazinin en alt kesimi doğrudan müttefik, ortadaki kesimin tarafsızlaştırılması, üst kesim ise mücadele edilmesi gereken kesim olarak belirlendi.

Ulusal sorun, bu sorunun söz konusu olduğu ülkelerde, nüfusun büyük çoğunluğunu köylülük oluşturduğu için esas olarak bir köylülük sorunu olarak nitelendi ve komünist partilerin bu sorunu çoğu zaman görmemezlikten gelmeleri eleştirildi.

Komintern'in bazı seksiyonlarının bolşevikleşme ile ilgili görevleri de belirlendi; RKP (B) için Troçkizm'in tasfiye edilmesi, NEP'in işçi sınıfıyla köylülük arasındaki ittifakı güçlendirecek bir tarzda ve sosyalist inşayı tehlikeye düşürmeden sürdürülmesi. Büyük Britanya KP'si için, sendikalarda çalışma, azınlık hareketinin güçlendirilmesi, sömürgelerde İngiliz emperyalizmine karşı mücadelenin desteklenmesi, merkezileşmiş bir parti yaratılması, birleşik cephe taktiklerinin uygulanması. Fransa KP'si için, sendikal birliğin sağlanması, Parti ile CGTU arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi, sıkı bir kitle partisi yaratılması, anti-militarist propaganda, sömürgelerde enerjik çalışma,

Almanya'da sendikalarla ilgili sol hataların tasfiyesi, birleşik cephe taktiklerinin doğru uygulanması, işçi köylü hükümetinin propaganda-sı, parti içinde fraksiyonel mücadelenin ortadan kaldırılması, İtalya KP'si için faşizmin dayattığı yasa dışılığı kırmak, fabrika komiteleri oluşturmak, köylülük içinde çalışmak, Bordiga'nın teorik taktik fikirlerine karşı mücadele etmek, İngiltere, Balkanlar, İtalya gibi ülkelerde anti- monarşist mücadeleyi sürdürmek, partilerin üye sayısını arttırmak olarak karar altına alındı.

VI. Plenum: Komintern'in VI. Plenumu 17 Şubat 17 Mart 1926 tarihinde toplandı. Toplantıya 32 partiyi temsilen 77'si oy hakkına sahip 130 delege katıldı. Kuomintang, Komintern sempatizanı olarak plenum'a kabul edildi. Plenum'da Komintern'in Nisan 1925 Ocak 1926 faaliyetleri görüşüldü. Zinovyev konuşmasında geçen yılın birçok parti (Alman, Fransız, Norveç, Polonya ve Bulgar vb.) için zor bir yıl olduğunu söyledi.

Tezlerde Locarno anlaşmasına değinildi. Anlaşmanın Avrupa'da ABD çıkarlarını pekiştirdiği, Sovyetler Birliği'ne karşı bir cephe kurma amacı taşıdığı, savaş tehdidinin arttığı, savaş tehdidine karşı en etkili mücadelenin Sovyetler Birliği'nin güçlendirilmesi olduğu yer aldı. Uluslararası durumla ilgili olarak, Komünist Enternasyonal'in içinde bazı grupların kapitalizmin istikrara kavuşamayacağı tezi ve kapitalizmin bütün bir dönem boyunca istikrar kazandığı tezi reddedildi. Somut durumla ilgili herhangi bir analize dayanmayan, kapitalizmin istikrar sağladığı ya da istikrarsızlığın devam ettiği konusunda hiçbir açıklık içermeyen ve üzerinde taktik kurulamayacak olan bu genel belirleme ile Komintern'in taktik üzerine geliştirdiği tezler de boşa düşürüldü.

VI. Plenum'da V. Kongrede kabul edilen tüzüğe uygun olarak Komintern seksiyonları arasında alansal bir gruplaşmaya gidildi.(1) Fransa ve Fransız sömürgeleri, İtalya, Belçika, İsviçre; (2) Almanya; (3) Çekoslovakya, Avusturya, Macaristan; (4) İngiltere, İrlanda, Hollanda, Avustralya, Güney Afrika, Hindistan, Hollanda Doğu Hint Adaları; (5) Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Japonya; (6) İspanya, Portekiz, Latin Amerika; (7) Norveç, İsveç, Danimarka, İzlanda; (8) Polonya, Finlandiya ve üç Baltık Devleti; (9) Balkanlar; (10) SSCB; (n) Çin, Kore, Moğolistan, Türkiye, İran, Mısır, Suriye, Filistin olmak

üzere 11 sekretarya oluşturuldu. Oluşturulan sekretaryalara, bağlı seksiyonların her birinin temsil edilmesi ve bir KEYK üyesinin başkanlık etmesi kararlaştırıldı. Buna ek olarak Zinovyev, Buharin, Piatnitsky, Ercoli (Togliatti), Treint, Ferguson, Smeral, Geschke, Tomsy, Lozovs-ky ve Nin'den oluşan daimi bir sendika komisyonu da kuruldu.

Bu Plenum'da da V. Kongre ve V. Plenum'da işçi cephesi, sendikal birlik ve mücadele, işçi-köylü hükümeti, sosyal demokratlara karşı tutum vb. konularda kabul edilen tezler farklı cümlelerle tekrarlandı. Tezlerde yeni olan savaş tehdidinin büyümesiyle ve sosyal demokrat işçilerde birlik yönündeki eğilimin güçlendiği idi. Komintern seksiyonlarının önüne sosyal demokrat işçilere yaklaşımda bu eğilimi dikkate alma, birleşik işçi cephesini güçlendirme görevi konuldu. Ardından sosyal demokrat partilerle ilgili önceki tezler tekrarlandı. Sosyal demokrat partilerle birlik, proleter harekete ihanet olarak nitelendirilip reddedildi.

Doğu sorunuyla ilgili tezlerde aşırı bir iyimserlik VI. Plenumda da belirgin eğilimdi. Tezlerde Doğu ülkeleri, Çin, Hindistan, Endonezya, Japonya, Kore, Suriye, Türkiye, Cezayir, Mısır, İran, Tunus, vb. ülkelerle Afrika ve Latin Amerika'da, komünist partilerin yeni kuruldukları ve çok zayıf oldukları belirtilerek Komintern Doğu Bürosu'nun güçlendirilmesine karar verildi. Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde (Çin, Hindistan) sendikal hareketin örgütlü bir güç haline geldiği ve ulusal kurtuluş mücadelesinde büyük bir rol oynamaya başladığı belirtildi. Şanghay, Hong Kong ve Tientsin'deki grevlerin Çin ulusal özgürlük mücadelesine tutarlı bir proleter unsur kattığı ve Çin proletaryasının, Çin ulusal özgürlük hareketinin ekseni haline geldiği vurgulandı ve Çin sendikalarının Profintern'e üyeliğinin önemi üzerinde duruldu. Yalnızca Çin ve Hindistan'da proletarya, devrimci harekette proleter hegemonya sorununun pratik bir sorun olması için yeterince güçlü olduğu belirtildi. Eğer güçlü bir burjuvazi oluşmadan önce sömürgelerin sosyalizm adına kazanılması başarılırsa, bu durumda kapitalist gelişmeyi atlayarak sosyalizmi kurabilecekleri tezi kabul edildi. Avrupa'daki partilerin sömürgelerdeki mücadeleye duyarsızlıkları eleştirildi. Bu partilere, görevlerinden birinin komünist olmayan devrimci örgütlerle temas kurmak ve onların program ve taktiklerini geliştirmelerine yardımcı olmak olduğu hatırlatıldı. Doğu ülkeleri partilerinde köylülüğün ve ulusal hareketin

önemini küçümseyen aşırı sol bir eğilimin varlığına dikkat çekildi.

Plenum'da büyük partilerin durumu ve görevleriyle ilgili olarak şu kararlar alındı. İngiltere, Zinovyev açılış konuşmasında 1925 yılında en iyi gelişmelerin İngiltere'de alındığını söyledi. İngiltere'de sendikal çalışma ve "Azınlık Hareketi" büyük gelişmeler göstermişti. Sovyet - İngiliz sendika komitesinin kuruluşu İngiltere işçi hareketinde bir değişimi, sendikal hareket tarihinde yeni bir aşamayı ifade ediyordu ve bu değişim tüm partiler tarafından desteklenmeliydi. İngiliz KP'sinin görevleri, sendikal çalışmayı ve "Azınlık Hareketi"ni güçlendirmek, sömürgelerdeki halk hareketlerini desteklemek, İşçi Partisi hükümeti nedeniyle daha da güçlenen i burjuva parlamentarizme karşı mücadele etmek ve yeni üyeler kazanmak olarak belirlendi.

Fransız partisinde Komintern V. Kongresi sonrasında alınan kararlara karşı bir muhalefetin geliştiği, bunun partide sağ tehlikeyi arttırdığına işaret edildi. Sağ tehlikenin Souvarie, Rosmer, Loriot'dan kaynaklandığını, bunların partiden atıldıklarını ancak etkilerinin atılmadan sonra da sağ tehlikenin kaynağı oldukları belirtilerek, bunlarla ilişki kuran parti üyelerinin partiden atılmaları kararı alındı. Partinin son yıllarda içinde olduğu düzensizlik ve krizin nedenleri, ideolojik yetersizlik, tecrübe eksikliği ve siyasal olarak olgunlaşmamış genç kadrolar olarak gösterildi. Bu durumdan kurtulabilmesi için partinin yerel inisiyatifi artıracak abartılı merkezîyetçilikten vazgeçmesi ve sağ tasfiye etmesi gerektiği vurgulandı.

KPD'de 1923 yenilgisinin sorumlusu, Brandler grubu olduğu kararı alınmıştı. Bu grup Frankfurt Kongresi'nde tasfiye edildi ve partide Fischer grubunun (sol grup) egemenliği sağlanmıştı. Bu kez Komintern sol grubun egemenliğinin partiyi yok olmaya doğru sürüklediğini ileri sürerek sol'un tasfiyesine karar verdi. Tasfiye kararının arka planında Sol grubun Komintern kararlarını uygulamaması ve RKP'ye yönettiği suçlamalar (Rus partisinin proletaryanın değil köylülüğün çıkarlarını savunduğu, parti politikasının bir devlet politikasına dönüştüğü ve Komintern'in Rus Devlet politikasının bir aracı haline geldiği vb.) vardı. Bu tasfiyeyle partinin tıpkı bir önceki kongrede iddia edildiği gibi emin ellerde olduğu söylendi. Yeni KPD MK'si gerçek anlamda Leninist bir liderlik olarak taltif edildi.

Benzer bir durum Polonya partisi içinde geçerliydi. Polonya partisine yöneltilen suçlamalardan biri de birçok konuda KPD sol kanadıyla birlikte hareket ettiğiydi.

Plenum'un en polemikçi siması Bordiga'ydı Bordiga sendikal faaliyet ve birleşik işçi cephesine muhalefet ederek V. Plenum'a katılmamıştı. Konuşmasında bu konulardaki görüşlerini açıkladıktan sonra, asıl eleştiri konusuna, Komintern eleştirisine geçti. KEYK'nin yenilgi ve olumsuzluklardan kendini sıyrarak, kişileri, partileri eleştirme tavrını sert sözlerle eleştirdi. Partiler içinde derin görüş farklılıklarının varlığını partilerin ideolojik bir birliği gerçekleştirememelerine bağladı. Almanya örneğinden (önce Brandler ardından Fischer grubunun tasfiyesi) hareket ederek Komintern'de müdahale, cezalandırma, imhadan oluşan bir terör rejiminin hüküm sürdüğünü söyledi. Nadir durumlarda kullanılacak yöntemlerin farklılıkların giderilmesinde kullanılmasını eleştirdi. Bordiga mevcut durumu çılgınlık olarak niteledi ve proleter devrime önderlik edilecekse, bu çılgınlığı durdurma çağrısı yaptı. Sendikal birliğe değil RILU'nun IFTU ile birleşmesine karşı olduğunu söyledi.

Komintern raporunda İtalyan partisindeki krizin son kongrede Bordiga'nı parti dışına düşmesinden sonra sona erdiği, partinin doğru çizgiyi yakaladığı belirtildi. Plenumda, Çekoslovakya, İsveç, İsviçre, Norveç vb. birçok partide benzer sorunlar tartışıldı ve bunlarla ilgili önlemler alındı.

VI. Plenumda hararetli tartışmaların olduğu başka bir sorun da Rus sorunuydu. 'Bordiga, Rusya'nın iç sorunlarının Komintern çerçevesi dışında tam olarak çözülemeyeceğini savundu'. Başka bazı delegeler parlamenter geleneğin olduğu batı Avrupa'da Rus devrimi ve Bolşevik parti deneyiminin esas alınamaz olduğunu ileri sürdü. Komintern'in SBKP'nin etkisi altında olduğu söylemini Zinovyev, başka ülkelerde devrim olmadığı sürece SBKP'nin Komintern üzerindeki etkisinin sürdürülmesi gerektiği söylemiyle cevapladı. Tartışmanın sertleşmesiyle Rus sorunu gündemden çıkartıldı. Bordiga'nın, Dünya proletaryasının devrimci mücadelesi ile Rus Devletinin ve SBKP'nin politikası arasındaki ilişkiyi tartışmak üzere 1927'de bir kongrenin toplanması yönündeki önergesi görüşülmek üzere başkanlık divanına havale edildi.

1926 yılının en önemli gelişmelerinden biri İngiltere'de maden iş-

çilerinin ücret talebiyle başlattığı grevdi. 3 Mayıs 1926'da Maden Federasyonuna bağlı 1,2 milyon madenci ücretlerin artırılması ve çalışma sürelerinin yeniden düzenlenmesi talebiyle greve çıktı. Grev ikinci gününde ulaşım ve ağır sanayi işçilerinin dayanışma greviyle genel greve dönüştü. Hükümet grevi, 'parlamentoya meydan okuma, anarşi ve yıkım' olarak nitelendirerek halkı greve karşı durmaya çağırdı. Grevi kırmak için Malzeme Bakım Örgütü (OMS) adlı grev kırıcı bir örgütü grevcilerin karşısına çıkardı. Mahkemeler grevin yayılmasını önlemek amacıyla ulusal denizcilik ve itfaiyeciler sendikalarının grev çağrısı yapmalarını yasaklayan bir karar yayınladı. Sovyet sendikalarının greve maddi dayanışma önerisi, (İngiliz-Rus sendika komitesi 1925'te kurulmuştu) İngiliz burjuvazisi ve işçi hükümeti tarafından Sovyetler Birliğinin parlamentoyu ortadan kaldıracak ayaklanmayı desteklemesi olarak propaganda edildi. Bu propagandadan paniğe kapılan TUC grevin bir an önce bitirilmesi için hükümetle görüşmelere başladı. Grevi bitirmek için istediği garanti hükümet tarafından reddedildiği halde TUC 12 Mayısta, işçilerin ve Maden Federasyonu'nun iradesine karşın hükümetle uzlaşarak hiçbir kazanım elde etmeden, grevi bitirdiğini açıkladı. Buna rağmen işçiler grevi kısmi olarak Kasım'a kadar sürdürdü. Greve katılan binlerce işçi uzun süre herhangi bir işe alınmadı. Grevin bu şekilde bitirilmesi Sovyet İngiliz sendika komitesinde sarsıntıya yol açtı. Sovyet sendikaları TUC yöneticilerini greve ihanet etmekle suçladı. Ancak buna rağmen TUC ile ilişkilerini sürdürdü. Tüm Sovyet Sendikalar Birliği, Büyük Britanya Maden Federasyonunu desteklemek amacıyla birçok girişimde bulundu. MFGB ve Sovyet madenciler sendikasının temsilcileri 7 Temmuz'da Berlin'de bir araya geldiler ve İngiliz-Rus komitesini toplantı yapmaya çağırdılar. TUC, bu çağrıyı kabul etti ve toplantı Temmuz ayı sonunda Paris'te yapıldı. TUC liderleri Sovyet sendikalarının 'ihanet' suçlamalarını geri çekmelerini istedi, bu istek kabul edilmeyince toplantı ertelendi. Ağustos sonunda Berlin'de yapılan ikinci toplantıya Sovyet sendikalarının sunduğu 14 maddelik yardım programı TUC tarafından reddedildi. Daha sonra yaptığı açıklamada TUC, Sovyet- İngiliz sendika komitesinden çekildiğini açıkladı.

Sovyet Sendikalar Birliği'nin ihanete rağmen Sovyet- İngiliz sendika komitesinden ayrılmaması SBKP'de sürmekte olan parti krizine yeni bir başlık ekledi.

KEYK yayınladığı bildirimlerde, bir yandan TUC'un ihanet ettiğini vurgularken, öte yandan İngiliz- Sovyet sendika komitesinin sürdürülmesi gerektiğini savundu.

KEYK 8 Haziran 1926'da grevle ilgili olarak yayınladığı tezlerde İngiltere'de reformizmin ekonomik temellerinin ortadan kalktığı, devletin sınıf iktidarı niteliğinin berraklaştığı, işçi sınıfının bilincinde bir değişimin gerçekleştiği ve İngiltere'de devrimci mücadelenin büyüyeceği tespitlerinde bulundu.(Grev sırasında hükümet partisi olan İşçi Partisi grevden üç yıl sonra yapılan seçileri yeniden kazandı)

Tezlerde ayrıca grevin Komintern'in uluslararası duruma ilişkin tespitinin (görelî, geçici istikrar) doğrulandığı belirtildi.

1926 yılının bir diğer önemli gelişmesi 'de Endonezya'daki Kasım ayaklanmasıydı. Bir Hollanda sömürgesi olan Endonezya'da ilk siyasal örgütlenme Hollanda Sosyal Demokrat ve Sosyalist Partisi girişimleriyle başladı. 1914'te Endonezya Sosyal Demokrat Birliği (ISDV) kuruldu. Birlik 1917'de bir ayaklanmaya önderlik ederek Surabaya'da Sovyet iktidarını kurdu. Surabaya Sovyet'i sömürgeci yönetimce ezildi.

Bu yenilgiden sonra ISDV Sarekat Rojkat (Halk Birliği) ismini alarak İslam Ticaret Birliği Sarekat İslam'la ikili üyeliğe dayanan bir birlik içinde sömürge yönetimine karşı mücadele etmeye başladı. Mayıs 1920'de Hint Adaları Komünist Birliği (PKH) adını alarak Komintern'e üye oldu. Komintern toplantılarında Serakat İslam'la birliği eleştiri kadar övgü de aldı. Komintern'de henüz bir burjuva sınıfa sahip olmadığı için kapitalizmi yaşamadan sosyalizme geçecek örnek ülke muamelesi gördü. 1921'de Sarekat İslam'ın sömürge yönetimiyle uzlaşmasının ardından birlik bozuldu. PKH Eylül 1922'de Endonezya Sendika Birliğini kurdu ve kısa sürede işçi sınıfı içinde tek güç haline geldi. 1924'te Endonezya Komünist Partisi adını aldı. Komintern V. Kongresinde partinin anti- emperyalist bir birlik kurması kararlaştırıldı. 1926'da parti konferansında silahlı ayaklanma kararı aldı. Ayaklanma demiryolu işçilerinin greviyle başlatılacaktı. Sömürge yönetiminin partiye karşı bir saldırı başlatması ve Komintern Güneydoğu Asya Bürosu sorumlusu Malaka'nın, partinin sınıf içinde yeterli bir desteğe sahip olmadığını öne sürmesiyle ayaklanma kararı geri çekildi. Ancak 12 Kasım'da Cakarta'da kendiliğinden başlayan ayaklanma partiye ayaklanmanın başına geçme dışında bir alternatif bırakmayınca parti ayak-

lanmayı üstlenerek diğer kentlere yaydı. Yeterince hazırlıksız başlayan ayaklanma sömürge ordusu tarafından ezildi. On binlerce komünist tutuklandı, binlercesi hapsedildi ya da sürgün edildi. Örgütsel varlığı ağır bir darbe aldı. Parti aldığı ağır darbeden sonra ancak 1935'te yeniden örgütsel faaliyete başlayabildi.

KEYK Endonezya'daki ayaklanmayla ilgili yayınladığı manifestoda Endonezya halkının devrimci ayaklanmasını selamlayarak dünya işçilerini Endonezya işçi sınıfı ve halkıyla dayanışmaya çağırıldı.

VII. Plenum: Komintern'in VII. Plenum'u Endonezya'daki ayaklanmanın hemen akabinde 26 Kasım -16 Aralık tarihlerinde toplandı. Toplantıya 38 seksiyonu temsilen 100'ü oy hakkına sahip, 191 delege katıldı. Toplantıdan önce Nisan 1926'da Zinoviyev ve Kamenev, Troçki'nin önderliğindeki muhalefetle birleştiklerini açıkladı.

23 Temmuz 1926'da SBKP kontrol komisyonu ve Komintern kontrol komisyonunun ortak toplantısında Zinoviyev yasadışı fraksiyon kurmakla suçlanarak Politbüro'dan çıkartıldı.

Zinoviev, 21 Kasım'da KEYK'e bir mektup yazarak KEYK başkanlığı ve Komünist Enternasyonal'deki görevlerinden istifa etti. KEYK istifayı oybirliğiyle kabul etti.

VII. Plenum'da Uluslararası Durum ve Komünist Enternasyonal'in Görevleri' ne ilişkin tezler Buharin tarafından sunuldu. Uluslararası duruma ilişkin tezler bir önceki plenum'da söylenenlerin bir tekrarıydı. Kapitalizmin istikrarı ve bu istikrarın görece ve geçici olduğu, İngiltere gerilerken ABD'nin ekonomik ve askeri olarak güçlendiği, Avrupa'nın İngiltere - Fransa çıkar çatışmasının bir alanı haline geldiği, söylendikten sonra artan istikrarsızlığın belirtileri, SB büyümesi, İngiliz maden grevi ve Çin'deki gelişmelere bağlandı. Kapitalizmin istikrarını sağlamanın komünistlerin görevi olmadığı vurgulandı.

Plenum'da SSCB'nin ekonomik kalkınmasını bir 'kulak' yozlaşma süreci olarak niteleyen eleştiriler anti Sovyet propagandanın bir unsuru olarak değerlendirilip reddedildi. Sömürgelerde mücadelenin ana görevinin, burjuvazinin anti-emperyalist katmanları da dahil olmak üzere tüm ulusal-devrimci güçlerin birleşik cephesinin örülmesi olduğu, Komintern'in ana görevinin, uluslararası devrimci hareketin en önemli merkezlerini, yani SSCB'yi, İngiliz işçilerini ve Çin devrimini desteklemek olduğu dile getirildi. Burjuvazinin saldırısı arttıkça, proletarya-

nın giderek daha güçlü direnişlere ve güçlü savunma eylemine ihtiyaç duyacağı, bu nedenle sendikal birliğin ve birleşik işçi cephesinin öneminin daha da artacağı vurgulandı.

Tezlerin Komünist partilerin çalışmalarıyla ilgili kısmında SBKP'nin proletarya diktatörlüğünü güçlendirerek sosyalist inşada büyük başarılar elde ettiği, İngiliz partisinin kitle partisi olma yolunda ilerlediği, Alman Komünist Partisi'nin örgütsel zaaflarına rağmen, giderek daha çok bir kitle partisi haline geldiği, Fransa Komünist Partisi'nde sendikal konudaki anlaşmazlığın sürdüğü, parti birliğinin sağ ve sol arasındaki uzlaşmayla sağlandığı, İtalya Komünist Partisi'nde sol kanadın (Bordiga) tasfiyesinden sonra partinin örgütsel birliğinin yeniden sağlandığı belirtildi. , Polonya Komünist Partisi Mayıs 1926'daki faşist darbeyi (Pilsudski darbesi) feodalizmin kalıntılarına karşı bir burjuva-demokratik devrim olarak değerlendirip destekledi. RKP ve KEYK parti MK'sini ağır biçimde eleştirdi. Bu vahim hata Eylül 1927'de Moskova'da düzenlenen Dördüncü Parti Kongresi'nde, görüşüldü ve parti yönetiminde köklü değişiklikler yapıldı. Warski merkez komiteden çıkarıldı. Manuilsky ve Kuusinen geçici olarak MK'ya girdi. KEYK'nin Polonya partisinde yaptığı bu değişim VII. Plenum'da onaylandı.

VII. Plenum, V. Plenumda Brandler ve Thalheimer hakkında alınan, görevlerden el çektirme kararını, değerlendirdi, Brandler ve Thalheimer'in alınan karara uydukları tespit edilerek bu ikisi hakkında önceki kararı kaldırdı. Brandler ve Thalheimerin Almanya'da faaliyet yürütmesiyle ilgili karar KPD'ye bırakıldı. Radek'le ilgili karar fraksiyon faaliyetlerine devam ettiği için değiştirilmedi.

KPD sol kanadından Maslow, Ruth Fischer, Ağustos 1926'da parti karşıtı karşı-devrimci bir komplo kurmak suçlamasıyla ihraç edilmişti. İhraç edilenler KEYK tarafından ihraçlarıyla ilgili savunma yapmak için Moskova'ya çağrıldı. VII. Plenum'da konuyu görüşmek üzere bir komisyon oluşturuldu. Komisyonun hazırladığı rapor Plenum'a sunuldu. Komisyon görüşülenlerin KPD, Komintern ve Sovyetler Birliği'ne karşı düşmanca tutum beslediklerine, görüş ve eylemlerinin Komünist Enternasyonal'in program ve ilkeleriyle çeliştiğine oybirliğiyle karar verdi. Plenum, komisyonun kararını onayladı, Maslow, Fischer, Urbahns, Scholem ve Schwann KPD ve Komintern'den ihraç edildi. Fischer'le birlikte on yedi kişinin Komintern'e dönme istemi KEYK'nin

Eylül 1937 toplantısında oybirliğiyle reddedildi. Ayrıca Fransız Komünist Partisi ve Komintern'den atılan Souvarine ve yazı yazdığı Revolution Proletarienne gazetesi, karşı-devrimci ilan edildi.

VII. Plenum'da KEYK'da Zinovyev'in ayrılmasıyla boşalan başkanlık pozisyonu kolektif liderliğin gerçekleştirilmesi gerekçesiyle kaldırıldı. Genişletilmiş Plenum'un yılda üç kez toplanmasına, 18 asil 7 yedek üyeden oluşan KEYK'in Moskova'da ikamet etmesine ve iki haftada bir toplanmasına karar verildi. Örgüt-büro, örgütsel çalışma ile politik çalışma arasındaki uyumu sağlayamadığı için feshedildi. Örgütsel sorunların çözümü KEYK'ya devredildi. Bu kararların onaylanması, tüzük gereği, VI. Kongre'ye havale edildi.

VIII. Plenum: 18-30 Mayıs tarihleri arasında toplanan VIII. Komintern Plenum'unun tek gündemi savaştı. Toplantıya 31 oy hakkı olan 71 delege katıldı. Plenum'da SSCB ve Çin'e yönelik savaş hazırlığı görüşüldü. Günümüzde savaşların, emperyalist devletler arasında yapılan savaşlar; ulusal-devrimci savaşlar ve sömürge halklarının emperyalizme karşı savaşları ve Proletaryanın dünya kapitalizmine karşı yürüttüğü devrimci savaşlar olmak üzere üç tip savaşın söz konusu olduğu ve komünistlerin genel olarak savaşa değil, emperyalist savaşlara karşı olduğu vurgulandı. Bolşeviklerin savaş öncesinde ve savaş sırasında izledikleri; emperyalist savaşı iç savaşa dönüştürmek ve proletaryanın emperyalist savaşta kendi burjuvazisinin yenilgisi, proleter devrimin zaferi için mücadele etmesi çizgisinin bugün de geçerli olduğu belirtildi. Son dönemde emperyalist devletlerin SSCB ve Çin'e karşı bir savaş hazırlığı içinde olduğu belirtilerek, dünya proletaryası ve halklarına SSCB ve Çin'in yanında yer almaları çağrısı yapıldı. Komünist partilerin savaşa tehdidine karşı kitle eylemleriyle karşılık vermesi kararı alındı.

Troçki ve Zinovyev 23 Ekim'de SBKP MK'sinden ve 14 Kasım 1927'de parti birliğini baltalamaktan suçlu bulunarak SBKP'den ihraç edilmişti. İhraç kararı KEYK'na iletildi. KEYK'nin 27 Eylül 1927'de Uluslararası Kontrol Komisyonu ile yaptığı ortak toplantıda, Troçki ve Vuyovich Komünist Enternasyonal'den oybirliğiyle ihraç edildi.

IX. Plenum: Kominter'nin IX. Plenum'u 9-25 Şubat 1928 tarihleri arasında 27 ülkeden 44'ü oy hakkına sahip 92 delegenin katılımıyla yapıldı. Plenum'un ana gündemi VI. Kongre hazırlığıydı. Gündemdeki diğer konular her zaman olduğu gibi İngiltere'deki gelişmeler, İngiltere

Komünist Partisi'nin durumu, sendikalarda çalışma, Çin'deki gelişmeler ve SBKP'deki muhalefetti. Avusturya'daki ayaklanma ve komünist partinin ayaklanma karşısındaki tutumu IX. Plenum'un özel gündemini oluşturdu.

Avusturya'da 30 Ocak 1927'de faşist grupların bir toplantısı sırasında çıkan çatışmada sekiz yaşındaki bir çocuk öldürüldü. Katil, nefsi müdafadan beraat ettirildi. Gelişen bu olaylar zinciri 15 Temmuz'da bir ayaklanmaya dönüştü. Polisin bir sosyalisti öldürmesiyle ayaklanma daha da büyüdü. Ayaklanmacılar Adalet Sarayı'nı yaktı, çatışmalarda 100'ün üzerinde ayaklanmacı öldürüldü. Avusturya Komünist Partisi'nin genel grev çağrısı işyeri temsilcileri konferansı tarafından reddedildi. İki gün süren ayaklanma ezildi. KEYK, yayınladığı bildiri gelişmeleri kapitalist istikrarın zayıflığının bir işareti olarak değerlendirdi ve Viyana'da işçi Sovyetlerinin kurulması, polisin ve faşist örgütlerin silahsızlandırılması taleplerini yükseltti. Ayaklanmayı kendiliğinden bir isyan olarak değerlendiren Avusturya KP MK'si sosyal demokratları suçladı, hazırlıksız yakalandıklarını kabul ederek olaylara müdahale edememelerini kitlelerle bağlarının zayıflığına bağladı.

Devam edecek

Kaynakça

- Üçüncü Enternasyonal'in Kısa Tarihi Alaxander Sobolev- Bilim Yay.
- Komünist Enternasyonal Serge Volikow- Yordam Kitap
- Kaybedilmiş Devrim Charis Harman – Pencere yay.
- Lenin ve Komünist Enternasyonal –Cevdet Alsan – Sorun yay.
- III. Enternasyonal - Belge yay.
- Troçki - Isaac Deutscher -Ağaoğlu yay.
- Bolşevik Devrimi – III – E. H. Carr Metis
- Lenin'den Stalin'e Rus Devrimi –E.H. Carr – Yordam Kitap
- Stalin Yuriy Yemelyanov – Lena
- Bulgaristan'dan Çıkan Dersler - E. Kamil Boyacı - Konuk Yay.
- 1924_januar_ekki_die_lehren_der_deutschen_ereignisse.pdfekki_1922-1923_berecht.pdf
- Die nationale Revolution Bolşevikleşme- almanca.pdf
- volume1-1919-1922.pdf – Jane Degras
- volume2-1923-1928 (1).pdf - Jane Degras
- http://docs.historyrussia.org/ru/nodes/91042-politbyuro-~~tsk~~-rpk-b-vkp-b-i-komintern-1919-1943-gg
- Fünfter Kongress der Kommunistischen Internationale (17. Juni bis 8. Juli 1924), Hamburg, Carl Hoym Nachf., 1924. [Bd. 1-2].pdf

Hayat Sanat ve Siyaset Bütünlüğü

Yusuf Erdem

İnsan Denilen Varlık

İnsan soyunun yaratıcı niteliğinin çok önemli bir yönü olan sanat ve estetik yaratıcılıktan söz edebilmek ve bu konuya bir altyapı oluşturmak için öncelikle insan üzerinde birkaç söz söylemek uygun olur:

Kimi bilim insanları, insanı ‘biyo-psiko-sosyolojik bir varlık’ olarak niteliyor.

Biyolojik bir varlık olarak insanın diğer primatlardan (üst memelilerden) önemli bir farkı yoktur. Hücreler, dokular, organlar, organ sistemlerinin uyum içinde çalışma bütünlüğü ve tüm canlılarda olduğu üzere doğayı özümlemeleri.

Oysa sosyal bir varlık olarak diğer tüm hayvanlardan çok farklıyız. Sürüler halinde değil, kurduğumuz toplumsal ilişkiler, işbölümü ve kurumlar ortamında yaşıyoruz. Yalnızca doğal ve toplumsal ortama uyum sağlamakla yetinmiyor; aynı zamanda bu koşulların bize uyum göstermesi için onlar üzerinde köklü ve bilinçli değişimleri gerçekleştiriyoruz.

Bilindiği gibi türümüz, kendini savunma organlarındaki yetersizliklerini-güçsüzlüğünü ve olgunlaşmasındaki gecikmeyi ancak aletler yaparak ve doğaya uyum sağlamakla yetinmeyip onu kendi ihtiyaçları doğrultusunda değiştirip kullanmayı başarak aşmıştır. Eli beynini, beyni elini geliştirmiş ve buluşlarından en büyüğü olan aletlerin aleti ‘DİL’i yaratmış, deneylerinden süzölen bilgilere somutluk kazandırmış,

böylece bunları başkalarına ve gelecek kuşaklara aktarmıştır. Özellikle yazıyı icat ettikten sonra... Böylece insan soyu güçsüzlüğünü güce dönüştürmüş, gelişmesinin belli bir evresinde de sürü olmaktan tamamen kurtularak topluma dönüşmüştür. Bu noktada emek süreci, ortaklaşa çalışma ve iletişim zorunluluğu ve özellikle DİL sayesinde, toplumsal kurumlar ortaya çıktı ve toplum organik bir işleyişe kavuştu.

İnsanın psikolojik bir varlık düzeyine yükselmesi ise, belki de sosyal bir varlık olmasının temelini oluşturur. Çünkü çok gelişmiş bir sinir sistemi ve gelişmiş bir beyin; insanı, dil sayesinde ve dilin kavramları aracılığıyla düşünebilen, buluşlar ve icatlar gerçekleştiren; duygusal olarak etkilenip derinden hissedebilen ve zengin hayaller kurabilen ve kimi zaman bu yaratıcı hayallerini estetik bir obje olarak, -yani bir sanat eseri olarak- başka bireyler ve toplumla paylaşan bir varlığa dönüştürmüştür.

Varlık ve Düşünce İlişkisi

Varlık ile düşünce arasındaki ilişkiye dair temel bir yasadan söz ederek söze başlayalım: Marks'ın ifadesiyle: "İnsanların düşüncelerini varlıkları belirler; varlıklarını düşünceleri değil". Elbet bu çok basit gibi görünen temel ilişki, somut görünümleri içinde, çok farklı biçimlerde de ifade edilebilir. Örneğin toplumun üstyapısını (tüm manevi toplumsal ilişkilerini, hukuk, ahlak, estetik, sanat, eğitim vs.) ve altyapısı (yaşamını sağlayan ürünleri nasıl, hangi araçlarla ve ne tür mülkiyet ilişkileri ortamında ürettiği) belirler. Yani insanlar Avcı ve Toplayıcıyken başka türlü toplumsal ilişkiler kurar; köle ile efendisi, toprak kölesiyle senyör arasında, modern sanayi toplumunda proletarya ile burjuvazi arasında başka ilişkiler ağı içinde hareket eder. Üretim ilişkilerindeki köklü değişimler ve emek üretkenliğinin artışının belli bir noktasında toplumsal sınıflar ortaya çıkmıştır. Bu şöyle de ifade edilebilir: sınıfların eğilimlerini ve çıkarlarını iktisadi ilişkiler içindeki konumları belirler. Bu aynı yasa, sınıflar alanında manevi planda şöyle yansır: "İnsan sarayda başka düşünür, kulübede başka." Ne var ki maddi zenginlikleri, dolayısıyla ve devleti elinde bulunduran egemenlerin düşünceleri, toplumda da egemen olan düşüncelerdir.

Yasayı daha da yalınlaştırıp anlaşılır kılalım: İnsanlar nasıl yaşıyorlarsa öyle düşünürler, öyle hissederler, ona uygun yaratıcı hayaller

kururlar ve o yaşamdan beslenerek sanat üretirler ve bir sanat eserini içselleştirip yaşayarak onun derin etkisinde kalırlar. Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, hiç kuskusuz bir sarayda, bir kulübedekinden farklı düşünülür. Toplumsal varlığımız (toplumla ve doğayla girdiğimiz sayısız ilişkiler, -başta üretim ve paylaşım sırasında zorunlu olarak kurduğumuz ilişkiler olmak üzere- içinde yaşadığımız toplumla kurduğumuz sayısız bağlantılar) bizim nasıl düşüneceğimizin, nasıl hissedeceğimizin, nasıl üretip yaratacağımızın, nasıl düşler kuracağımızın ve yaratacağımızın temelini oluşturur. Bu nesnel ve zorunlu ilişkiyi görmezlikten geldiğimizde ve kopardığımızda düşünce, duygu, sanat, estetik, güzellik gibi kavramlar soyut, gizemli, açıklanması zor kavramlar, kategoriler haline gelir. Düşünce, duygu ve hayaller; insan beynindeki süreçlerde somutlaşan maddenin ihtilalidir. Sanatçı, bilim insanı ve sanatçı ve emekçilerin elleri ise bir anlamda dış dünyaya uzanan beynimizdir.

Bütün duygu, düşünce ve hayallerimizin temelinde ise, içinde yaşadığımız doğa ve toplumla kurduğumuz sayısız ilişkiler, hayatı ürettiren ve yeniden ürettiren içine girdiğimiz sayısız sınırsız bağlar vardır.

Bu konuda da son noktayı en özlü biçimde Marksist toplum bilimi koymuştur: İnsan, ilişkilerinin toplamıdır. Onu özgürleştiren ise doğru bilinçtir, yani ona devrimci müdahalede bulunabilmek için zorunlu olanın bilincine varmasıdır.

Komünist Kimdir?

Gerçekliğin gözlerinin içine dimdik bakabilmek:

“Devrimciyim, enternasyonalistim, Marksistim, komünistim...” demek kolay; zor olan, gerçekten ‘olmak, olabilmek’ tir. Niyet ve içtenlik, küçük hesaplardan uzak olmak, devrimci alçakgönüllülük elbet de çok değerli, vazgeçilmez nitelikler, bir devrimcinin devrimci olabilmesi için. Ama yeterli değil, kesinlikle. Çünkü gerçekliğin (var olanın), olması gereken yönde devrimci dönüşümünü sağlamak için, o gerçekliğin doğru bilgisi gerekiyor. Bunun için ise gerçekliği (var olan durumu kendi bağlantıları, hareketi, ilişki ve çelişkileri içinde) doğru anlamak, doğru çözümlenmek, doğru yorumlamak için soğukkanlı, bilimsel, titiz ve kolektif bir çalışma gerekiyor. Marks’ın işaret ettiği gibi “Eğer gerçek apaçık meydanda olsaydı, bilime gerek kalmazdı.”

Şu söz, bir devrimciyi ne güzel anlatır: Komünist, o kişidir ki; gerçekliğin gözlenin içine dimdik bakmayı başarır; yani –gerçeklik kendi canını acıtsa da– olanı, -görmek istediği gibi, gönlünün istediği gibi değil- olduğu gibi (nasılsa öyle, yani kendi bağlantıları, hareketi, ilişki ve çelişkileri içinde) görür; ne var ki olana razı olmaz; olanı olması gereken yönde değiştirmek üzere ona örgütlü biçimde büyük bir devrimci kararlılıkla taarruz eder.”

Sınıfların Doğuşu ve Düşüncelerdeki Farklılaşma

İnsan türü, yaşamını sürdürebilmek için yemek, içmek, giyinmek ve barınmak zorundadır. Dolayısıyla insanların hayatı üretmek ve onu her gün yeniden üretmek için çalışmaları, işbölümüne başvurarak sürekli üretimde bulunmaları ve bu arada –kendi iradelerinden bağımsız olarak- aralarında zorunlu sayısız ilişkiler kurmalarını gerektirir.

Üretici güçler ile üretim araçlarının belli bir gelişme evresinde üretimde verimlilik ve artı-ürün (zorunlu ihtiyaçların üstünde) ortaya çıktı.

Ve elbette toplumda bir grup insanın bu artı ürüne el koyarak çalışmadan yaşamaları mümkün oldu. Bu ayrıcalıklı azınlığın bu çıkarlarını koruyup sürekli kılabilme için bir zor aygıtına ve kurallara, yasaklara ve ihlal edenleri cezalandırma sistemine duyulan ihtiyaç sınıfları, sömürüyü ve devleti ortaya çıkardı. Ne var ki zor ve şiddet aygıtı tek başına sömürüyü güvence altına almaya ve kalıcı kılmaya yetmez. En az onun kadar etkili bir araç, yalan, gizleme, yanıltma ve emekçileri var olan koşullara razı etme aygıtıdır. Gerçekliği ters yüz eden, sömürüyü gizleyen ve azınlığın iktidarını, devleti haklı gösteren, egemenlerin çıkarlarının ifadesinden başka bir şey olmayan yasalarla meşrulaştıran, hatta kutsallaştıran egemen düşüncelerdir. Zor ve şiddet aygıtı ve ceza sistemi her türlü karşı çıkış ve başkaldırıcı fiziki olarak ezenken, egemen sınıfların toplumda egemen kıldıkları düşünce ve inançlar da emekçilerin beyinlerini felç eder; onları karşı koyamayacak, başkaldıramayacak şekilde kötürümleştirir. Çok daha vahimi; dinci-mezhepçi-ırkçı-şoven ideolojilerle emekçileri egemen sınıfın çıkarları uğruna bölüp parçalayarak birbirlerini kırmaya, ölmeye ve öldürmeye gönderilme olanağını elde eder.

Bu nedenledir ki ve bir başka deyişle, ezenler ellerinde tutukları

devlet dediğimiz devasa sömürü aygıtının yanında sömürünün egemenliğini meşrulaştıran bir kültür, ideoloji, inanç ve muhafazakâr gerici sanat ürettiler. Ve egemenlerin kültürü, toplumun egemen kültürü oldu.

Ne var ki, egemen sınıflar sınıf ayrıcalıklarını ve sömürülerini sürdürebilmek için zor aygıtını ne denli acımasızca, ideolojik yanıltma aygıtını ne kadar utanmazca ve ustalıkla kullanırlarsa kullansınlar; ezilenlerin de tarihin her döneminde zulme ve sömürüye karşı gerçek yaşamlarından fıskıran, demokratik ve sosyalist bir öz taşıyan mücadele, bir dayanışma, bir başkaldırı kültürü zorunlu olarak ortaya çıkar. Ancak ezilenlerin yarattığı kültür filizlerini hoyratça ezmeye çalışırlar, dahası bu kültürün içine egemen kültürün gerici unsurları sızdırmaktan geri kalmazlar.

Yani tarih boyunca ezilenlerin konumundan, mücadelesinden, yaşamından fıskıran direnme, dayanışma, mücadele, isyan ve başkaldırı kültürü, ta başından beri demokrat, ilerici, devrimci bir öz taşıyan bir muhalif kültür hep var olageldi. Üstelik yine egemenlerin bu kültüre nüfuz ederek ehlileştirmeye çalışmalarına, baskı altında tutmalarına, yiğit temsilcilerini katletmelerine, zindanlarda tutmalarına, her türlü muhalif filizlenmeleri hoyratça kırıp ezmelerine karşın, bu sömürüyü ve zulmü reddeden kültür tarih boyunca var oldu.

Daha sonra bu konuya döneceğiz ama şimdilik şu kadarını söyleyelim: Bu ezilenlerin devrimci demokrat ve isyan kültürü geleneğinin en küçük unsuru bile bizim için çok değerlidir. Biz bu kültürün yaşayan devrimci özünü alacağız, bunu proletaryanın çağdaş devrimci kültürüyle harmanlayarak bugünümüzün ve sürekli zenginleştirip geleceğimizin kültürünü ve sanatını şekillendireceğiz.

Toplumsal tarih, sınıflar mücadelesinden ibarettir. Ebette Marksizm; materyalist tarihi materyalizmin temellerini atan Marks ve yoldaşı Engels'in yazdıklarından ve Lenin'in katkılarından ibaret değildir; o, tarihin ve toplumun işleyiş ve hareket yasalarını en doğru ve en duru biçimde ortaya koyan ve toplumla birlikte sürekli gelişen ve geliştirilen ve gerçekten bilim adını taşımaya layık, tarihin ve toplumun doğru analizini mümkün kılan; bu bilgiye dayanarak toplumsal gerçekliğe örgütlü devrimci müdahaleye ışık tutan bir bilimdir. Bilim olduğu için de gerçeklik değiştiğinde, devrimci mücadele ve devrim deneyleri artıca,

bütün bunlara bağlı olarak devrimci bilimsel teorik çalışmalar güç kazandıkça -kesinlikle dogmatik bir kireçlenmeye uğratılmadan- sürekli gelişip zenginleşecektir. İşçi sınıfının bilimsel devrimci teorisi, bir dogma değil, bir eylem kılavuzudur.

İçinde doğruları bulunsa da gerçekte gerçekliği çarpıdan birer ideoloji olan burjuva sosyal bilimlerinden farkı, gerçeğin devrimci olduğu inancı ve gerçekliği bulma ve apaçık ortaya koyma tutkusudur.

Marks, Amerikalı gazetecinin, “Sizin teorinizin temel ilkesi, tek tümceyle nasıl ifade edebilirsiniz?” sorusuna çevrisi aşağıda verilen Latince bir cümle söyler.

Her şeyi bilimsel kuşkuyla karşılamak, her şeyi sıkı bir bilimsel eleştiriden geçirmek.”

Eğer görünenle gerçeklik üst üste çakışsaydı, yani ‘...gerçek apaçık ortada olsaydı, bilime ne gerek vardı.’ anlamındaki düşünce da kendisine aittir.

Hayatın Her Alanında Sınıfa Karşı Sınıf

En temel tarih ve toplum yasalarından biri şudur, bildiğiniz gibi: İlkel komünal toplumun sona erişinden bu yana, bütün tarih, sınıflar savaşımından ibarettir. İster kimi zaman dinsel, mezhepsel, etnik bir örtüye bürünsün, ister milliyetçi, liberal, biçimsel demokrasi ve özgürlük iddialarla yola çıksın, ister doğrudan iki temel sınıf arasında açık bir kavga şeklini alsın; bu böyledir.

Ve sınıfsal savaş hayatın her anında ve alanında; teoriktir, ideolojiktir, örgütseldir, eylemseldir, kitleseleldir, açık savaş şekline de büründüğü olur. Her sözün, her demecin, her kuramın, her yasanın, her sanat eserinin... sınıfsal bir anlamı vardır. Ya bir bir şeyleri gizleme telaşındadır, ya bir gerçeği açığa vuruyordu; ya iktidardakilerin yıpranmış yalanına karşı, düzen işi yeni bir yalanı çözüm gibi sunuyordu.

Adı güzel, akıllı güzel Marks’ın o sözünü bir daha anımsayalım: Eğer yüzeyde görünenle gerçeklik üst üste çakışsaydı, yani “gerçek apaçık ortada olsaydı, bilime ne gerek vardı.”

İşte bir komünistin, bir komünist eleştirmenin, estetin, sanatçının veya devrimci demokrat sanatçının her şeyden önce, bu görünenin altındaki bu görülmesi gerekeni göstermek, sezdirmek, farkına varılmasını sağlamaktır. Bu çok temel bir devrimci görevdir.

Peki komünist kimdir, nasıl bir insandır? Bu sorunun yanıtını da Engels'ten esinlenerek verelim: Komünistin fiziksel olarak diğer insanlardan bir farkı yoktur. Onu farklı kılan bilinç bakımından toplumsal işleyiş ve gelecek hakkında açık görüşlere sahiptir.

Daha önce de işaret ettiğimiz gibi “Komünist, o kişidir ki; gerçekliğin gözlenin içine dimdik bakmayı başarır; yani –gerçeklik kendi hatalarını da göstererek canını acıtırsa bile –olanı, görmek istediği gibi, gönlünün istediği gibi değil- olduğu gibi (nasılsa öyle, yani kendi bağlantıları, hareketi, ilişki ve çelişkileri içinde) görür; ne var ki olana razı olmaz; olanı olması gereken yönde değiştirmek üzere ona örgütlü biçimde büyük bir devrimci kararlılıkla taarruz eder.”

Devrimcinin yaşamına ve faaliyetlerine yön veren bir başka temel ilke de; onun işçi sınıfının en temel çıkarlarından başka, özel bir çıkarı olmamasıdır. Proletaryanın tarihsel misyonunu gerçekleştirebilmesi için bütün gücüyle, bütün yetenekleriyle, bütün yaratıcılığı ve üretkenliğiyle kendini adadığı sınıfa yardımcı olmaktır. Yani devrimde öncü savaşçı rolünü oynayabilecek proletaryanın devrimci partisini inşa etmek; bu parti aracılığıyla bilimsel sosyalizm ile işçi hareketini buluşturmak; ve karmaşık, fırtınalı, inişli çıkışlı devrim mücadelesinde işçi sınıfı ve müttefiki emekçi güçlere rehberlik edecek seferin amiral gemisinin devrim seferini başlatmak.

Bu devrim mücadelesi; bir teorik mücadeledir, aynı zamanda, ideolojiktir, örgütseldir, politiktir, etiktir ve aynı zamanda estetik ve sanat alanlarını da kapsar. Özetle hayatın her anında ve her alanında düşman sınıfla dişe diş kararlı bir mücadeleyi kapsar.

Tam da bu noktada önemli olan; düşman sınıf burjuvaziden tam kopuştur; ideolojik, politik ve örgütsel olarak tam kopuş ve burjuvaziye karşı hayatın bütün alanlarında -yani çok yönlü olarak- tam cepheden saldıran bir mücadeleyi ortaya koymaktır.

Sınıfların ve sömürünün, savaşların, baskının ve zulmün yok edildiği, tüm sınırların anlamını yitirdiği, devletin giderek gereksiz hale gelip tükenen bir mum gibi yavaş yavaş sönmüldüğü ve tamamen ortadan kalktığı, tüm insanların bütün yeteneklerini son sınırına kadar ve çok yönlü olarak özgürce geliştirebildiği, yani özgür komünist dünya yurttaşlarının her birinin kendini tam olarak gerçekleştirdiği... bir

dünyanın kapıları, böylesine çok yönlü bir mücadeleyle aralanacak ve böylece insanlığın içinde yaşadığımız tarih öncesi barbarlık dönemi son bulacaktır.

Ya da -tabii dünyamızın sıradan insanları örgütlenip dünyamızın kaderine bir an önce el koyamazlarsa eğer- kapitalist-emperyalist barbarlığın doymak bilmez kar, güç ve iktidar hırsıyla, emekçi sınıfları en acımasız biçimde sömürüp ezmekle, insanı insanlıktan çıkarmakla yetinmeyip doğayı ve doğal yaşamı –ve tabii kendileri dahil insan türünü de- tümüyle yok etmesi ve/veya fitratında olan kaçınılmaz bir dünya savaşıyla mavi gezegen nükleer bir mezarlık haline getirecektir.

****

Bu soylu mücadele; hayatın her alanında ve elbette estetik alanda da, sanat ve kültür alanında da verilmelidir. Ülkemizin ve bütün dünyanın tüm devrimci Ne yazık ki epeyce bir zamandır devrimci yaratıcılık ve entelektüel üstünlüğümüz zaafa uğramıştır. Bu bizim için çok olumsuz bir durumdur ve pek de şaşırtıcı değildir. Destanlar yazılabilmesi ve destanlar yazılması ve destenler yazacak dev sanatçılar ortaya çıkabilmesi için işçi sınıfının ve tüm devrimcilerin sınıflarıyla birlikte destanlar yaratması gerekmektedir.

Bunun sağlam bir altyapısını oluşturmak için; Sahip olduğumuz: olağanüstü zenginlikte bir tarihsel, toplumsal bir deney ve çok zengin kuramsal, eleştirel ve sanatsal birikime sıkıca sarılmamız; onun yaşayan devrimci öz suyundan beslenerek günümüzün ve geleceğimizin kültürünü ve sanatını ölümsüz eserlerle zenginleştirmeliyiz.

19. Yüzyılın Balzac'tan, Tolstoy'a, Charles Dickens'e, Dostoyevski'ye kadar tüm eleştirel gerçekçi yazarlarının genç devrimcilerce okunmasını, sosyalist gerçekçi bir anlayışla eleştirilmesini sağlamalıyız.

Sosyalist ve devrimci-demokrat sanatçıların –kavgamızın bu sanat cephesindeki savaşçıların- verimlerini örgütlü olarak yaygınlaştırmalı, toplumcu gerçekçi bir eleştiriye tabi tutmalı, genç kuşaklara mal etmeliyiz,

Sosyalist estetik bilimi, toplumcu gerçekçi eleştiri konusunda tüm dünyada sosyalist kuramcı ve eleştirmenlerin çalışmalarını güncelleş-

tirmeli ve bu alt yapıya dayanarak bu alandaki devrimci birikimi ileri taşımalıyız. Örneğin;

Plehanov, Terry Eagleton, Georges Lukas, Ernest Fischer, Pospelov, Fethi Naci, Asım Bezirci, Bedrettin Cömert... gibi eleştirmenlerin;

Maksim Gorki, Nazım Hikmet... gibi, sanat eserlerini üretirken aynı zamanda devrimci estetik ve sanat alanında da eserler vermiş büyük sanatçıların sağladığı birikimlerden yararlanmalıyız.

Bu birikime dayanarak burjuvazinin, insanlara, ‘sanat’ adına parlatıp pazarladıkları gericiliği, milliyetçiliği, geleceksizliği, popüler kültür adıyla pornografiyi, yüzeyselliği, bireyciliği, bencilliği, olmak yerine sahip olmayı bilinçlere kazıyan, özgürlüğü sahip olma ve satın alabilme özgürlüğü olarak pazarlayan, umutsuzluğu, yozlaşmayı, çürüme ve çöküşü yaygınlaştıran ... eserlerini devrimci -yani sanatsal ve sınıf temelli- bir eleştiriden geçirip bu alanda bir savaş başlatmalıyız.

Yaşadığımız ve üzerimize bir karabasan gibi çöken bu süreci derinliğine işleyen, görünenin ötesine geçip asıl görülmesi gerekeni açığa vuran ve yüksek bir estetik düzeyi tutturan sanat eserleri üretmek, üretkenlerin önünü açmak, örgütsel olarak destek olmak önemli bir görevdir.

Ki bu konuda orta halli ve pek de başarılı olmayan yapıtlara, bizim diye hak ettiğinden fazla değer vermek ve abartarak değerlendirmek yanlışır ve ters tepir. Devrimci sanatçı ve estetin yalnızca yetenekli olması yetmez; çok çalışkan, çok birikimli, yapabileceğinin en iyisini yapmaya çalışmak gibi bir sorumluluğu vardır.

Bieliniski “ Bir şiir, halkın en acil sorunlarına en doğru çözümleri getirmiş olsa bile, eğer şiiriyet (estetik değer, sanat değeri) taşımıyorsa o çok kötü sunulmuş bir iyi niyetten başka bir şey değildir.”

Devrimci Kültürün Tarihsel Kökleri

Son olarak, devrimci sanatı besleyecek olan ve devrimci bir estetin bigane kalamayacağı gur bir kaynaktan söz etmek istiyorum: Ezilenlerin çetin yaşamlarından fıskıran ve zulme karşı verdikleri kavgadan doğan anonim kültür ve sanat.

Daha önce de işaret ettiğimiz gibi çok iyi bilinen toplumsal bir gerçek de şudur: Sınıflı bir toplumda egemenlerin kültürü, egemen kültürdür. Ne var ki baskı, sömürü ve zulmün egemen olduğu bir toplumda

ezilenlerin çetin yaşam koşullarından fıskırıp filizlenen, tarih boyunca verdiği mücadelelerle beslenen ikinci bir karşıt kültür vardır: Ezilenlerin kültürü ve sanatı. (Örneğin; kimi komünal geleneklerini hâlâ koruyan Dersim halkının dayanışma kültürünü, kırımlardan sonra dağ eteklerine, orman içlerine çekilmiş yoksul alevi köylülerinin kültürü, zulme karşı başkaldıranların ve onların sözcüleri olan halk sanatçılarının ürettiği kültür, işçi sınıfı ve kent yoksullarının ürettiği dayanışma kültürü, farklı inanç ve kimlikleri ezmeye ve zorla asimile etmeye başkaldıran halkların isyan kültürü...)

Ne var ki ilerici, demokratik ve sosyalist bir öz ve unsurlar taşıyan bu kültür, sömürücü sınıf güçlerince etkilenip çürütülmeye çalışılır ve sürekli baskı altında tutulur; yani bu kültürün içine egemen kültürün gerici unsurları da sızar, filizleri her zaman hoyratça kırılıp ezilmek istenir ama tamamen yok edilemez, hep inatla var olmaya devam eder. Yazılmasına fırsat verilmese de destanlarla, söylencelerle, türkülerle varlığını sürdürür. Bu çoğu anonim ve sözlü kültür ve sanat; dayanışmacı ve ortaklaşmacıdır, paylaşımcı ve adildir, adalet duygusunu, isyan ve başkaldırı ruhunu yaşatmaya devam eder.

Komünistler ve özellikle devrimci sanatçılar; bu kültür ve sanatın ilerici-devrimci özünün en doğal mirasçılarınıdır. Elbette egemen sınıfın gerici kültüründen bu kültüre sızmış olan unsurları ayıklarlar ve geleneksel devrimci kültürün yaşayan devrimci özünü alarak bunu proletaryanın çağdaş devrimci kültür ve sanatıyla yoğurarak bugünün ve geleceğimizin sanatını yaratırlar.

Son sözümüz şunlar olsun: Bütün bu görevler; işçi sınıfımız ve emekçiler arasında kökleşmiş sınımsız bir örgütlülüğü gerektir. Hep beraber umutlu, coşkulu türküler söyleyebilmek için güzel ve yaşanması bir dünyayı yaratmak için hep beraber savaşmak gerekir. Şairlerimizin destanlar yazabilmesi için işçi sınıfımızın, emekçi halklarımızın destanlar yaratması gerekir.

Sonuç olarak şunu özellikle belirtmek gerekir ki; yaratıcı üstün yeteneklere sahip bir sanatçının; bilimsel devrimci materyalist teoriyle donanmış olması, bu sayede çözümlenip dağılmakta olanla gelmekte olanı apaçık görebilmesi, işçi sınıfının mücadelesine kendini sınırsız adanması ve onun devrimci örgütünde yer alması, emekçilere dışarıdan ve yu-

karıdan bakmak yerine, onları içlerinden biri olarak tanıyıp sevmesi... o sanatçının ufkunu genişletir, nefesini açar, yaratıcılığını besler, üstün nitelikli evrensel ve kalıcı ürünler ortaya koymasını mümkün kılar.

Nâzım'dan güzel bir örnekle yazımızı noktalayalım:

Biz komünist sanatçılar “Memleketimiz, halkımız, dünyamız ve insanlarımız için en güzel şiirlerimizi, en güzel hikâyelerimizi yazacağız... Rahatlığımızdan, şahsî emniyetimizden yüzümüz kızaracak, dehşetli azap duyacağız; fakat Türk halkına ve dünyamızın insanlarına söyleyebileceklerimizin en güzellerini söyleyeceğiz. (Sanat ve Edebiyat Üstüne, s. 90 118)

Not: Dergimizin bir önceki sayısında ilk bölümü yayımlanan ve Nâzım Hikmet'in devrimci sanat teorisi ve toplumcu gerçekçi edebiyata ilişkin görüşlerini ele alan yazı dizisinin ikinci bölümü, Söz ve Eylem'in bir sonraki sayısında yayımlanacaktır.

NATO 2021 Brüksel Zirvesi Bildirisi - Özet

15. sayıdan devam

51. İttifak'ın, ilgili UNSCR'ler uyarınca Kuzey Kore'nin eksiksiz, doğrulanabilir ve geri döndürülemez nükleer silahlardan arındırılması hedefine tam desteğini yineliyoruz. Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'ni (DPRK) bu hedefe ulaşmak için ABD ile anlamlı müzakerelere girmeye çağırıyoruz. DPRK'yı uluslararası yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmeye çağırıyoruz; nükleer, kimyasal ve biyolojik savaş yeteneklerini ve balistik füzelerini ortadan kaldırmak; NPT'ye ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) ile olan Kapsamlı Koruma Önlemleri Anlaşmasına geri dönmek; ve ilgili tüm programları terk etmek. Ülkeleri mevcut BM yaptırımlarını tam olarak uygulamaya çağırıyoruz.

52. İran'ın asla nükleer silah geliştirmemesini sağlamaya kararlıyız. Birleşik Kapsamlı Eylem Planı (JCPoA) katılımcıları arasında ve ayrı olarak Birleşik Devletler ile, Birleşik Devletler ve İran'ın JCPoA'ya uyum konusunda karşılıklı bir dönüşü gerçekleştirmek için önemli tartışmaları memnuniyetle karşılıyoruz. JCPoA'nın nükleer silahların yayılmasını önleme yararlarını geri getirme ve İran'ın nükleer programının münhasıran barışçıl doğasını sağlama hedefini destekliyoruz. İran'ın daha fazla tırmanmadan kaçınarak bu tartışmalar için alanı koruması hayati önem taşımaktadır. IAEA'yı, İran'ın NPT ile ilgili güvenlik önlemleri yükümlülüklerine ve diğer taahhütlerine uymasını sağlamaya yardımcı olacak önemli izleme ve doğrulama çalışmalarında güçlü bir şekilde destekliyoruz. Geri yüklenen ve tamamen uygulanan bir JCPoA, nükleer silahların yayılmasını önleme rejiminin desteklenmesi de dahil olmak üzere, bölgesel ve güvenlik kaygılarının daha fazla

ele alınmasının yolunu açabilir. İran'ın finansman, eğitim ve füze teknolojisi ve silahlarının yaygınlaştırılması yoluyla vekil güçlere ve devlet dışı silahlı aktörlere verdiği desteği kınıyoruz. İran'ı UNSCR 2231 ile tutarsız tüm balistik füze faaliyetlerini durdurmaya, istikrarı bozucu eylemlerden kaçınmaya ve bölgesel istikrar ve barışı güçlendirmede yapıcı bir rol oynamaya çağırıyoruz.

Suriye, menzili NATO topraklarının bir kısmını ve bazı ortaklarımızın topraklarını kapsayan kısa menzilli balistik füzelerin bir envanterini elinde tutuyor. Suriye bu füzeleri kendi nüfusuna karşı yoğun bir şekilde kullandı. Suriye'den Türkiye'yi tekrar vurabilecek veya hedef alabilecek füze fırlatmalarına karşı teyakkuz halindeyiz. Suriye'den gelen balistik füze tehdidini izlemeye ve değerlendirmeye devam ediyoruz.

53. Suriye'deki çatışma on birinci yılına girdi ve bölgenin istikrarı ve NATO'nun güneydoğu sınırının güvenliği üzerinde önemli sonuçlar doğurmaya devam ediyor. Sonuçları konusunda endişeli ve ihtiyatlı olmaya devam ediyoruz. NATO topraklarını ve sınırlarını her türlü tehdide karşı savunma ve Suriye'den kaynaklanan zorlukları ele alma kararlılığımızı yineliyoruz. Suriye rejimi tarafından 26 Mayıs 2021'de yapılan cumhurbaşkanlığı seçimleri özgür ve adil olarak değerlendirilemez ve siyasi çözüm çabalarına katkı sağlamaz. UNSCR 2254 ile uyumlu gerçek bir siyasi süreç olmaksızın Suriye'de istikrar ve güvenliğin yeniden sağlanamayacağını altını çiziyoruz. Ülke çapında bir ateşkes ve BM'nin sınır ötesi insani yardımının en az 12 aylık bir süre için yeniden yetkilendirilmesi ve genişletilmesi çağrısında bulunuyoruz. Suriye halkının ihtiyaçlarını karşılamak için. Milyonlarca Suriyeli mülteciye ev sahipliği yaptığı için Müttefikimiz Türkiye'ye minnettarlığımızı yineliyoruz.

54. Müttefikler, Ağustos 2020'den bu yana Beyaz Rusya'daki gelişmelerden derin endişe duymaya devam etmektedir. Belarus'un politikaları ve eylemleri, bölgesel istikrar için sonuçlar doğurmakta ve ortaklığımızı destekleyen ilkeleri ihlal etmektedir. NATO tetikte kalacak ve İttifak'ın güvenliği üzerindeki etkileri izleyecektir. Mayıs 2021'de bir sivil uçağın kabul edilemez şekilde yön değiştirmesi ve ardından uçakta seyahat eden bir gazeteci ile ortağının tutuklanması, sivillerin güvenliğini tehlikeye attı ve siyasi muhalefet ve basın özgürlüğüne ağır

bir hakaretti. Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO) dahil olmak üzere bağımsız soruşturmaları destekliyoruz. Bu olaya yanıt olarak Müttefikler tarafından bireysel ve toplu olarak alınan önlemleri destekliyoruz. Belarus'u uluslararası hukuka uymaya, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı duymaya ve Belarus'taki Polonyalılar Birliği'ne mensup olanlar da dahil olmak üzere tüm siyasi mahkumları derhal ve koşulsuz olarak serbest bırakmaya çağırıyoruz. Demokratik, egemen ve istikrarlı bir Beyaz Rusya hepimizin çıkarınadır. Müttefikler, siyasi ve güvenlik koşullarını göz önünde bulundurarak, karşılıklı yarar sağlayan bir NATO-Beyaz Rusya ortaklığına hazırdır. Zapad-2021 tatbikatının ölçeğini, kapsamını ve sonrasını takip edeceğiz ve Rusya ve Beyaz Rusya'yı uluslararası yükümlülüklerine ve AGİT taahhütlerine uygun olarak öngörülebilir, şeffaf bir şekilde hareket etmeye davet etmeye devam edeceğiz.

55. Çin'in belirtilen hırsları ve iddialı davranışları, kurallara dayalı uluslararası düzene ve İttifak güvenliğiyle ilgili alanlara yönelik sistematik zorluklar ortaya koymaktadır. Washington Antlaşması'nda yer alan temel değerlerle çelişen bu zorlayıcı politikardan endişe duyuyoruz. Çin, nükleer bir üçlü oluşturmak için daha fazla savaş başlığı ve daha fazla sayıda gelişmiş dağıtım sistemi ile nükleer cephaneliğini hızla genişletiyor. Askeri modernizasyonunu ve kamuya açıklanmış askeri-sivil kaynaşma stratejisini uygulamada belirsizdir. Ayrıca, Avrupa-Atlantik bölgesindeki Rus tatbikatlarına katılım da dahil olmak üzere Rusya ile askeri işbirliği yapıyor. Çin'in sık sık şeffaflık eksikliği ve dezenformasyon kullanımından endişe duyuyoruz. Çin'i uluslararası taahhütlerini yerine getirmeye ve büyük bir güç olarak rolüne uygun olarak uzay, siber ve deniz alanları dahil olmak üzere uluslararası sistemde sorumlu davranmaya çağırıyoruz.

56. NATO, mümkün olduğunda Çin ile yapıcı bir diyalog sürdürür. Çıkarlarımıza dayanarak, İttifak ile ilgili alanlarda ve iklim değişikliği gibi ortak zorluklarda Çin ile ilişki kurma fırsatlarını memnuniyetle karşılıyoruz. Farkındalığı artırmak ve olası anlaşmazlıkları tartışmak için ilgili politikalar ve faaliyetler hakkında bilgi alışverişinde bulunmanın değeri vardır. Müttefikler, Çin'i nükleer yetenekleri ve doktrini ile ilgili diyalog, güven oluşturma ve şeffaflık önlemlerine anlamlı bir şekilde

katılmaya çağırıyor. Karşılıklı şeffaflık ve anlayış hem NATO'ya hem de Çin'e fayda sağlayacaktır.

59. Enerji güvenliği, ortak güvenliğimizde önemli bir rol oynamaktadır. İstikrarlı ve güvenilir bir enerji arzı, sürdürülebilir enerji kaynaklarının entegrasyonu dahil olmak üzere rotaların, tedarikçilerin ve enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve enerji ağlarının birbirine bağlanması kritik öneme sahiptir ve siyasi ve ekonomik baskılara karşı direncimizi artırır. İttifak üyelerinin, potansiyel bir tehdit oluşturan siyasi veya zorlayıcı enerji manipülasyonuna karşı savunmasız kalmalarını sağlamak esastır. Bu nedenle Müttefikler, ihtiyaçları ve koşulları doğrultusunda enerji kaynaklarının daha fazla çeşitlendirilmesini aramaya devam edeceklerdir. Bu konular öncelikle ulusal yetkililerin sorumluluğunda olsa da, enerjideki gelişmeler Müttefikler için önemli siyasi ve güvenlik etkileri olabilir ve ortaklarımızı da etkileyebilir. Sonuç olarak, düzenli Müttefik istişareleri ve istihbarat paylaşımı da dahil olmak üzere stratejik farkındalığımızı artırmaya devam edeceğiz ve ilgili uluslararası örgütlerle bağlantılarımızı güçlendireceğiz. NATO'nun, kötü niyetli hibrit ve siber faaliyetlere karşı da dahil olmak üzere kritik altyapıyı koruma konusunda ulusal makamları destekleme kapasitesini daha da geliştireceğiz. Askeri güçlerimize güvenilir enerji tedariki sağlayacağız.

64. Avrupa Birliği, NATO için benzersiz ve temel bir ortak olmaya devam etmektedir. NATO-AB stratejik ortaklığı, milletlerimizin ve Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliği ve refahı için esastır. NATO, daha güçlü ve daha yetenekli bir Avrupa savunmasının önemini kabul etmektedir. Tutarlı, tamamlayıcı ve birlikte çalışabilir savunma yeteneklerinin geliştirilmesi, gereksiz tekrarlardan kaçınılması, Avrupa-Atlantik bölgesini daha güvenli hale getirmeye yönelik ortak çabalarımızın anahtarlarıdır. Son gelişmeler de dahil olmak üzere bu tür çabalar, daha güçlü bir NATO'ya yol açacak, ortak güvenliğimizi geliştirmeye yardımcı olacak, transatlantik yük paylaşımına katkıda bulunacak, gerekli yeteneklerin sağlanmasına yardımcı olacak ve savunma harcamalarında genel bir artışı destekleyecektir. AB üyesi olmayan Müttefikler, AB'nin ortak güvenlik sorunlarını ele alma kapasitesini güçlendirme çabalarına önemli katkılarda bulunmaya devam ediyor. NATO ve AB arasındaki

stratejik ortaklık için, AB üyesi olmayan Müttefiklerin bu çabalara tam katılımı esastır. Güçlendirilmiş bir stratejik ortaklığı desteklemek için bu alanda somut ilerlemeyi temsil eden ortak adımlar atmayı dört gözle bekliyoruz. NATO ve AB işbirliğine ilişkin tüm kararları, ilkeleri ve taahhütleri bütünüyle yeniden teyit ediyoruz. Tam bir karşılıklı açıklık, şeffaflık, tamamlayıcılık ve kuruluşların farklı yetkilerine, karar alma özerkliğine ve kurumsal bütünlüğe saygı ruhu içinde ve iki kuruluş tarafından kabul edildiği gibi stratejik ortaklığımızı daha da güçlendirmeye devam edeceğiz.

66. Tarihi bir başarı olan Washington Antlaşması'nın 10. Maddesi uyarınca NATO'nun Açık Kapı Politikasına bağlılığımızı yineliyoruz. Kuzey Makedonya'nın geçen yılki katılımı, bu taahhüdün bir başka somut göstergesidir.....

67. Müttefikler, Bosna ve Hersek'te Barış İçin Genel Çerçeve Anlaşması ve diğer ilgili uluslararası anlaşmalar uyarınca istikrarlı ve güvenli bir Bosna-Hersek'in egemenliğini ve toprak bütünlüğünü güçlü bir şekilde destekler, iç uzlaşmayı teşvik eder ve siyasi liderleri bölücü söylemlerden kaçınmaya çağırır. İstekli bir ülke olan Bosna-Hersek'i NATO liderliğindeki operasyonlara katkılarından dolayı takdir ediyoruz. Bosna ve Hersek ile güçlü siyasi diyalogu sürdürmeye kararlıyız ve NATO'nun Saraybosna Karargahı da dahil olmak üzere tüm reform çabalarının uygulanmasına sürekli desteğimizi sunuyoruz. Bosna-Hersek liderliğini NATO'nun işbirliğine dayalı güvenlik ve ortaklık araçlarının genişliğinden tam anlamıyla yararlanmaya teşvik ediyoruz. Müttefikler, NATO ile İşbirliği Komisyonu'nun çalışmalarını memnuniyetle karşılamaktadır. Müttefikler, siyasi liderleri yapıcı bir şekilde çalışmaya ve NATO üyeliğine ilişkin nihai bir karara hanel getirmeksizin ülkenin NATO ile Reform Programı da dahil olmak üzere çok ihtiyaç duyulan siyasi, seçim, hukukun üstünlüğü, ekonomik ve savunma reformlarını uygulayarak Bosna ve Hersek'teki herkesin yararına siyasi irade göstermeye çağırıyor.

68. 2008 Bükreş Zirvesi'nde alınan, Gürcistan'ın, sürecin ayrılmaz bir parçası olarak Üyelik Eylem Planı (MAP) ile İttifak'a üye olacağı kararını yineliyoruz; Bu kararın tüm unsurlarını ve her bir ortağın kendi esasına göre değerlendirileceği de dahil olmak üzere sonraki kararları

yeniden onaylıyoruz. Gürcistan'ın kendi geleceğine ve dış politika rotasına dış müdahaleden bağımsız olarak karar verme hakkına olan desteğimizde sağlam duruyoruz. Bir Gelişmiş Fırsat Ortağı olarak Georgia, çok çeşitli konularda İttifak ile yakın işbirliği içindedir. Gürcistan'ın, Avrupa-Atlantik güvenliğine katkıda bulunma taahhüdünü ve kabiliyetini gösteren NATO operasyonlarına yaptığı önemli katkıları çok takdir ediyoruz. Gürcistan'ın Önündeki Yol konulu son siyasi anlaşmayı memnuniyetle karşılıyor ve tüm taraflarca tam olarak uygulanmasını teşvik ediyoruz. Bu anlaşma, aday bir ülke olan Gürcistan'ın üyelik hazırlıklarında ilerlemesine yardımcı olacak önemli reformların önünü açıyor. Siyasi diyalog ve işbirliğini derinleştirmede NATO-Gürcistan Komisyonu'ndan ve Yıllık Ulusal Programdan tam olarak yararlanma konusunda kararlıyız. Gürcistan'ın gerçekleştirdiği ve yapmaya devam etmesi gereken ve Gürcistan'ın savunma yeteneklerini ve İttifak ile birlikte çalışabilirliğini güçlendirmesine yardımcı olan reformlarda kaydedilen önemli ilerlemeyi takdir ediyoruz. Gürcistan'ın İttifak ile ilişkisi, nihai üyeliğe hazırlanmak için tüm pratik araçları içermektedir. Rusya'nın giderek istikrarsızlaştırıcı faaliyetlerine yanıt olarak Karadeniz bölgesinde güvenlik konusunda Gürcistan ile yakın bir şekilde çalışıyoruz ve yenilenen Önemli NATO-Gürcistan Paketi'ni uygulamak için atılan adımları memnuniyetle karşılıyor. Hibrit tehditlere karşı dayanıklılık oluşturma, eğitim ve tatbikatlar ve güvenli iletişim dahil olmak üzere Gürcistan'a verdiğimiz desteği artırmaya hazırız. 2022'deki bir sonraki NATO-Gürcistan tatbikatını dört gözle bekliyoruz.

69. 2008 Bükreş Zirvesi'nde alınan, Ukrayna'nın sürecin ayrılmaz bir parçası olarak Üyelik Eylem Planı (MAP) ile İttifak'a üye olacağına dair kararı yineliyoruz; Bu kararın tüm unsurlarını ve her bir ortağın kendi esasına göre değerlendirileceği de dahil olmak üzere sonraki kararları yeniden onaylıyoruz. Ukrayna'nın kendi geleceğine ve dış politika rotasına dış müdahaleden bağımsız olarak karar verme hakkına olan desteğimizde sağlam duruyoruz. NATO-Ukrayna Komisyonu (NUC) kapsamındaki Yıllık Ulusal Programlar, Ukrayna'nın NATO üyeliği arzusuyla ilgili reformları ilerletme mekanizması olmaya devam ediyor. Ukrayna, NATO ilke ve standartlarını uygulama hedefine ulaşmak için NUC kapsamında mevcut tüm araçları tam olarak kullanmalıdır. Yol-

suzlukla mücadele, kapsayıcı bir siyasi süreci teşvik etme ve demokratik değerlere, insan haklarına, azınlıklara ve hukukun üstünlüğüne saygıya dayalı ademi merkezîyetçilik reformu da dahil olmak üzere geniş kapsamlı, sürdürülebilir ve geri dönüşü olmayan reformların başarısı, temel ilkelerin belirlenmesinde hayati önem taşıyacaktır. müreffeh ve barışçıl bir Ukrayna için temel. Ukrayna Güvenlik Hizmetleri reformu da dahil olmak üzere güvenlik sektöründeki ilave reformlar özellikle önemlidir. Ukrayna tarafından halihazırda yapılmış önemli reformları memnuniyetle karşılıyoruz ve Ukrayna'nın uluslararası yükümlülükleri ve taahhütleri doğrultusunda daha fazla ilerlemeyi kuvvetle teşvik ediyoruz. Kapsamlı Yardım Paketi de dahil olmak üzere güvenlik ve savunma sektöründeki reformlara pratik destek sağlamaya devam edeceğiz. Ayrıca, Hibrit Savaşa Karşı NATO-Ukrayna Platformu kapsamındaki faaliyetleri yoğunlaştırmak da dahil olmak üzere, Ukrayna'nın hibrit tehditlere karşı direncini güçlendirme çabalarını desteklemeye devam edeceğiz. Karadeniz bölgesinde güvenlik konusunda NATO ve Ukrayna arasındaki işbirliğini memnuniyetle karşılıyoruz. Geçen yıl verilen Gelişmiş Fırsatlar İş Ortağı statüsü, zaten iddialı olan işbirliğimize daha fazla ivme kazandırıyor ve daha fazla ortak tatbikat, eğitim ve gelişmiş durumsal farkındalık seçeneği ile daha fazla birlikte çalışabilirliği teşvik edecek. Litvanya-Polonya-Ukrayna Tugayı da dahil olmak üzere Müttefikler ve Ukrayna arasındaki askeri işbirliği ve kapasite geliştirme girişimleri bu çabayı daha da güçlendiriyor. Ukrayna'nın Müttefik operasyonlarına, NATO Mukabele Gücüne ve NATO tatbikatlarına önemli katkılarına büyük değer veriyoruz.

70. Batı Balkanlar, uzun işbirliği ve operasyon tarihimizin de vurguladığı gibi, NATO için stratejik öneme sahip bir bölgedir. NATO, Batı Balkanlar'ın güvenliğine ve istikrarına ve bölge ülkelerinin Avrupa-Atlantik emellerini desteklemeye olan bağlılığını sürdürmektedir. Reform çabalarını desteklemek, bölgesel barış ve güvenliği teşvik etmek ve dış aktörlerin kötü etkisine karşı koymak için bölgedeki çabalarımızı yoğunlaştıracak ve siyasi diyalogumuzu ve pratik işbirliğimizi geliştireceğiz. Demokratik değerler, hukukun üstünlüğü, iç reformlar ve iyi komşuluk ilişkileri, bölgesel işbirliği ve Avrupa-Atlantik entegrasyonu için hayati öneme sahiptir ve bu bağlamda ilerlemenin devam etmesini

bekliyoruz. NATO-Sırbistan ortaklığına değer veriyoruz. NATO-Sırbistan ilişkilerinin güçlendirilmesi İttifak'ın, Sırbistan'ın ve tüm bölgenin yararına olacaktır. AB'nin kolaylaştırdığı Diyaloğu ve Belgrad ile Priştine arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesine yönelik diğer çabaları destekliyor ve tarafları kalıcı bir siyasi çözüme ulaşmak için anı yakalamaya ve iyi niyetle çalışmaya davet ediyoruz.

71. Batı Balkanlar'da güvenli ve emniyetli bir ortama ve daha geniş istikrara katkıda bulunan NATO liderliğindeki Kosova Gücü (KFOR) ve Kosova güvenliği ile devam eden kapasite geliştirme çabaları dahil olmak üzere, NATO'nun Kosova'daki sürekli angajmanına bağlılığımızı sürdürüyoruz. kuruluşlar. KFOR'daki kuvvet duruşumuzdaki herhangi bir değişiklik, takvime dayalı değil, koşullara dayalı olarak kalır.

72. İttifak'ın, değerlerimizi paylaşan ve NATO liderliğindeki operasyonlara ve misyonlara katkıda bulunan Gelişmiş Fırsat Ortaklarımız Finlandiya ve İsveç ile yakın ve karşılıklı yarar sağlayan güvenlik işbirliği, çok çeşitli alanlarda büyümüştür. Herhangi bir ortak soruna hızlı ve etkili bir şekilde yanıt verme yeteneğimizi güçlendirmeye ve dayanıklılığımızı ve sivil hazırlıklarımızı geliştirmek için birlikte çalışmaya devam edeceğiz. Kriz yönetimi hazırlığı, tatbikatlar ve özellikle Baltık Denizi bölgesindeki güvenlik durumu hakkında bilgi ve analiz alışverişi dahil olmak üzere ortak güvenliğimizi desteklemek için düzenli ve açık siyasi diyalogumuzu ve işbirliğimizi güçlendireceğiz.

73. Uzmanlığı paylaşmak, ortaya çıkan güvenlik sorunlarını ele almak ve operasyonlar, misyonlar ve diğer girişimler konusunda işbirliğimizi sürdürmek için tüm Batı Avrupalı ortaklarımızla daha yakın çalışacağız. Ayrıca dünya çapındaki ortaklarımızla ilişkilerimizi daha da geliştirmeye çalışacağız. İşbirliği güvenliğini teşvik etmek ve kurallara dayalı uluslararası düzeni desteklemek için uzun süredir Asya-Pasifik ortaklarımız olan Avustralya, Japonya, Yeni Zelanda ve Kore Cumhuriyeti ile siyasi diyalogu ve pratik işbirliğini geliştiriyoruz. NATO'nun çıkarlarının etkilendiği küresel güvenlik sorunlarına yönelik ortak yaklaşımları tartışacak, daha derin siyasi katılım yoluyla perspektifleri paylaşacak ve ortak endişeleri ele almak için somut işbirliği alanları arayacağız. NATO'nun Latin Amerika'daki ortağı Kolombiya ile iyi yönetim, askeri eğitim, birlikte çalışabilirlik, mayın temizle-

me ve deniz güvenliği konularında etkileşimimizi yoğunlaştırıyoruz. Bölgesel durumu dikkate alarak, Orta Asya'daki ortaklarımızla siyasi diyalogumuzu derinleştirmeye ve pratik işbirliğimizi yoğunlaştırmaya açtık. Diğer küresel aktörlerin ortak güvenlik endişelerimizi ele alma konusunda NATO ile birlikte çalışmaya olan ilgilerini memnuniyetle karşılıyor ve duruma göre daha fazla angajmanı keşfetmeye hazırız.

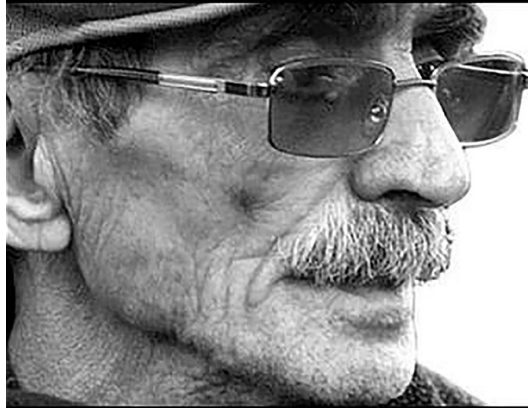
74. Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölgesinde uzun süredir devam eden angajmanımızı güçlendirmeye kararlıyız. Akdeniz Diyalogu (MD) ve İstanbul İşbirliği Girişimi (İSO) ortaklarımızla siyasi diyalogumuzu ve pratik işbirliğimizi güçlendireceğiz. Bu, daha güçlü güvenlik ve savunma kurumları ve kapasiteleri oluşturacak, birlikte çalışabilirliği teşvik edecek ve terörle mücadeleye yardımcı olacaktır. Gelişmiş Fırsatlar Ortağımız Ürdün'e yönelik savunma kapasitesi geliştirme yardımımızı terörle mücadele desteğini içerecek şekilde yükselttik ve yeni Askeri Kadın Eğitim Merkezi'nin kurulmasına katkıda bulduk. Tunus ile savunma kapasitesi geliştirme konusundaki angajmanımızı sürdüreceğiz. Eğitim, öğretim ve kamu diplomasisi faaliyetleri için önemli bir merkez olarak Kuveyt'teki NATO-ICI Bölgesel Merkezinden yararlanacağız ve ilgilenen MENA ülkeleri ile potansiyel olarak başka eğitim ve öğretim merkezlerinin kurulmasına açık olacağız. Napoli'deki Güney için Bölgesel Merkezimiz, dört işlevini uygulamada somut ilerleme kaydediyor ve durumsal farkındalığımıza ve anlayışımıza katkıda bulunuyor. Karşılıklı güvenlik kaygılarını daha iyi ele alma yeteneğimizi geliştirmek için Afrika Birliği ile ilişki kurmaya ve Arap Devletleri Ligi ve Körfez İşbirliği Konseyi ile ilişkilerimizi daha da geliştirmeye devam edeceğiz.

75. Sahel bölgesindeki ((Sahil ülkeleri Senegal, Moritanya, Mali, Burkina Faso, Nijer, Nijerya, Çad, Sudan ve Eritredir.)) kötüleşen durum NATO'nun toplu güvenliği için önemlidir. Bu bölge, karmaşık ve birbirine bağlı zorluklardan oluşan bir tiyatrodur. NATO'nun Sahel'e yaklaşımı şu anda Moritanya ile uzun süredir devam eden ortaklığımıza odaklanıyor ve ek tavsiye ve eğitim desteği sağlamayı düşünüyoruz. Ayrıca ilgili NATO ortakları, Sahel bölgesinden temsilciler, Afrika Birliği, G5 Sahel yapıları, BM ve AB gibi uluslararası ve bölgesel örgütler ve kuruluşlarla ve ayrıca Afrika Birliği Koalisyonu ile diyaloga girme-

ye devam edeceğiz. Sahel. NATO, G5 Sahel yapılarıyla angajmanını artıracak ve talep üzerine bölgede daha fazla angajman değerlendirmeye açık kalacaktır.

76. Libya'daki krizin bölgesel istikrar ve tüm Müttefiklerin güvenliği üzerinde doğrudan etkileri vardır. Geçici Ulusal Birlik Hükümeti (GNU) ve Başkanlık Konseyi'nin yakın zamanda onaylanması da dahil olmak üzere Libya'da kaydedilen ilerlemeyi memnuniyetle karşılıyoruz. Ulusal uzlaşmayı teşvik etmenin yanı sıra devlet kurumlarını birleştirmeyi ve güçlendirmeyi amaçlayan Libya liderliğindeki ve Libya'nın sahip olduğu siyasi süreci desteklemek için BM çabalarını takdir ediyoruz. GNU ve Temsilciler Meclisi de dahil olmak üzere tüm ilgili Libya makamlarını ve kurumlarını, Libya Siyasi Diyalog Forumu yol haritasında belirtilen adımları atmaya ve özgür, adil ve kapsayıcı ulusal Başkanlık ve Parlamento seçimleri için gerekli hazırlıkları yapmaya çağırıyoruz. 24 Aralık 2021'de. UNSCR 2570 ve 2571'in ve 23 Ekim 2020 ateşkes anlaşmasının uygulanmasını tam olarak destekliyoruz. Zirve kararlarımızı uyarınca, Libya'ya, talebi üzerine, siyasi ve güvenlik koşullarını dikkate alarak, savunma ve güvenlik kurumu inşası alanında tavsiyelerde bulunma taahhüdümüzü sürdürüyoruz.

Yaşamı On Yıla Sığdıranlar

Çörtük İsmet'ten Devrimci Önderliğe

— Celal Özkan

İsmet Öztürk, Çörtük İsmet olarak başladığı, orta ölçekli bir ilçede ki kabadayılıktan devrimci önderliğe, kendini eviren ender devrimcilerden biridir! İsmet Öztürk, Çarşamba İlçesi'nin ileri gelenleriyle içli dışlı biri olarak yaşama atılıp Kurtuluş siyasetinin İsmet Ağbisi ve daha sonraları devrimci hareketlerin saygı duyduğu devrimci olarak bu dünyadan gitti!

Kazanılan paraların, nasıl bir hırsla birinden diğerine geçtiği orta karar kumarhane işleriyle yaşamını sürdürürken, bir sürü badirelerin oluşacağını bile bile, cesaretini daha da ileri aşamalara evirerek devrimci mücadeleyle ilişkilendikten sonra, sürekli okuyarak değişimin simgesi olmuştur Çörtük İsmet! Kısacası yaşamın içinden gelen çelişkileri pratikte görerek, devrimci hareketlerin içine dalıp, herkesin saygı duyduğu

özel önderlerden biri olabilmıştır!

Yaşamının başlangıcındaki farklılıkları deneyim torbasına koyarak, çelişkileri yaşayıp öğrendiği için özel biridir! Devrimcilik yıllarında da her badireyi, deneyim torbasına atan ender devrimcilerdendir. 68'lere TİP'le başlayıp, Devrimci Gençlerle süren yoldan geçerek varmıştır. O tanışıklıklar sırasında, kumarhane olarak işlettiği yerde değişiklikler yapıp bir odasını okuma salonuna çevirdikten sonra kendisi de okuyarak, işin aslını kaynağından öğrenmeye çalışanlardandır. "Biz bu işe soyunmuşsak, biri bize bir şey sorduğunda, en azından mahcup olmamak için. Asıl mesele ise birilerine bir şeyleri anlatabilmek için işin aslını öğrenmemiz gerekliliğidir" diyerek, devrimcilikte tembelliğe yer olmadığını herkese örnekleyen biridir! Ayrıca, bir dönemin devrimci popüleritesine kapılarak, yalnızca sokaklarda vuruşmakla işin içinden çıkılamayacağını anlayıp anlatanlardan olmuştur. Yaşama başlangıç biçimiyle o savaşım biçimine en uygun olanlardan birisi olmasına rağmen. Korkuyu hiçbir zaman aklına getirmeyen biri olarak her işe soyunan biri olmasına rağmen!

Böyle olunca da, Samsun'a yolu düşen her devrimcinin uğrak yeri ve güvenli limanı olmuştur, İsmet Öztürk ve yaşadığı Çarşamba. Mahirlerin şanlı yolunda ki mihenk taşıdır İsmet Öztürk. Güvenin ve direncin abidelerinden olmuştur savaşım içinde. Neyi varsa devrimci dayanışmaya sunarken, içeride ve dışarıda güvenin adresi olanlardır, 12 Mart Faşist Darbesi yıllarında.

Darbeye ve kapitalist barbarlığa karşı yürütülen kavgalar sırasında, birçok yenilmişlere rağmen, çok badireler atlatsa da dimdik ayakta kalarak dışarı çıkmış, yengi ve yenilgilerden ders çıkarmıştır. Ders çıkardığı içinse, bazıları gibi köşesine çekilip akıl hocalığına soyunma veya yakınmalar yerine, yeniden neler yapabiliriz diye mücadeleye atılan ender devrimcilerdendir!

Öyle olduğu için, birkaç dostuyla birlikte, Türkiye Devrimci Hareketinin sayılı politik örgütlerinden birinin, yani Kurtuluş Siyaseti'nin oluşmasına önemli katkıları olanların en başta gelenlerdendir.

Hep ders almıştır, saldırılardan. Her saldırıdan sonra nasıl savuşturulacağını konusunda yenilikler önerebilenlerdendir. Bu yeniliklerin hepsi yaşayarak öğrendiği yolun, bilimsel sosyalizm yoluna evrilmesinden

başka bir şey değildir. Çünkü içinden çıkıp gelirken, doğru yanlış bir sürü evrelerden geçtiği yaşamının en başlangıcında İşçi Sınıfı bireyi olmak vardır. Bu durum her badireden sonra ona ayrıcalık sağlamıştır. Bu pratik ayrıcalığı, teorik çalışmalarıyla pekiştirince, her devrimcinin saygıyla selamladığı önderlik payesini hak edenlerin en önde gelenlerinden biri olmasını sağlamıştır!

Yaşadığı yıllarda birçok saldırılara göğüs gererken, tanıştığı üç darbenin birinin ne olduğunu sonradan anlamış, ikisinde ise her türlü saldırılara göğüs germeyi başarıp güçlenerek çıkmıştır darbe yıllarının ateş çemberlerinden! 12 Eylül Diktatörlüğünün saldırılarını içerde ve dışarda devrimcilere yakışır bir şekilde savuşturup ders çıkarmayı bilenlerdendir aynı zamanda. Yapılan doğrular kadar, yanlışları dile getirmekten çekinmeyen biridir. Doğruları ve yanlışları deneyimleyerek yeni yollara yollanmanın daha doğru olacağını savunup onun için savaşım veren önder devrimcilerdendir.

İsmet Öztürk, yaşamını devrimci mücadeleye adayıp, bir devrimci nasıl yaşaması gerekirse öyle yaşamaya çalışırken, örnek teşkil eden bireysel fakat her devrimciye ders niteliğinde özellikler de bırakarak gidenlerdendir. Günümüzde birçok devrimcinin, cenazeleri şanlı camilerden kalkarken, o cenazesini bilime adayıp, bedenini üniversiteye kadavra olarak vererek söylediği gibi yaşayıp ölmesini bilen biridir, aynı zamanda!

İsmet Öztürk bu dünyadan giderken “komünistler, gerçekten komünist iseler, İşçi Sınıfının desteğini almak için değil; İşçi Sınıfının devrimi yapıp sosyalizmi kurması için, önce kendileri örgütlenir ve yöntemlerini kavramak için çalışırlar. Bunu da, daha önceleri belirttiğim gibi günlük mücadelelerin en önünde savaşarak, propaganda ve ajitasyonlarını buna yönelik yaparlar” sözlerini miras bırakmıştır!

Devamla, “tarih o anlamda, ölümlerin yaşayanlara pusula sunmasıdır. O yalnız doğruları değil, yanlışları da; kahramanlıkları değil, hainleri de derslerinde öğretir. Yaşayanların görevi, ölmüş olanların doğruların sahiplenip, yanlışlarını yok saymak veya yanı başlarında gözyaşı dökmek değil; onlardan gerekli ve mümkün olduğunca yeterli dersi çıkarıp yoluna devam etmektir. Mücadeleler de hem doğrular hem yanlışlar yapılır ve birçok kez elverişsiz koşullarda mücadele etmek zorunda kalı-

nır. Marx'ın veciz sözüyle: 'Mücadeleye ancak mutlak suretle elverişli koşullar altında atılmak gerekseydi, tarih yazmak kuşkusuz çok kolay olurdu' sözünü anımsatmak isterim" diyebilen az sayıda devrimcilerdendir Çörtük İsmet!

İsmet Öztürk gibi yaşamını bir uçtan diğer uca eviren devrimciler çok azdır, ülke ve dünya ölçeğinde! Cesareti bilgiyle taçlandıran az sayıda devrimcilerden! Her türlü olanaksızlıklardan, tam da bireysel olanakları kazanmak üzereyken, en badireli yollara sapıp hiç vazgeçmeyen kaç insan sayarız yaşadığımız ülkede ve dünya ölçeğinde? Yaşamsal ve örgütsel tüm riskleri göze alarak bildiği doğruları, uluorta söyleyecek kaç kişi bulunabilir ki? Söylediği gibi yaşayan kaç kişi?!

Onun için İsmet Öztürk, yani namı diyar Çörtük İsmet'i iyi tahlil edip, anlayıp saygıyla anmak lazım. Onun içinse, okullar devirmiş bir yığın eski devrimcilerin yaşadığı bir ülkede çok az sayıda dünü ve bugünü tahlil etmeye çalışan yazı ve eserler varken, yaşayıp deneyimlediklerini yazılara döküp geriye bir şeyler bırakmasını bilen Çörtük İsmet'in "THKP-C'den Kurtuluşa ve Bütün Yazılar" adlı eserlerine bir bakmak, irdelemek ve onu anlamaya çalışmak lazım..!